

*Lucrarea
nr. 1*

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XLIV, Nr. 3-4 — MARTIE—APRILIE 1985

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte ,

I U S T I N

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. **ANTIM**
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. **EPIFANIE**
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. **ROMAN IALOMIȚEANUL**
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. **OCTAVIAN POPESCU**
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. **ILIE GEORGESCU**
Consilier cultural mitropolitan

REDACTOR :

Drd. **MIHAI HAU**

C U P R I N S

Pag.

EDITORIAL, Realegerea Domnului Nicolae Ceaușescu în funcția de Președinte al Republicii Socialiste România	117
---	-----

PASTORALE CHIRIARHALE

<i>Pastorală la Învierea Domnului a Prea Fericitului Patriarh IUSTIN</i>	121
<i>Pastorală la Învierea Domnului a I.P.S. ANTIM al Tomisului și Dunării de Jos</i>	127
<i>Pastorală la Învierea Domnului a P.S. EPIFANIE al Buzăului</i>	132

POPAS ANIVERSAR

<i>P. F. IUSTIN MOISESCU, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române la 75 ani de viață, de IORGU IVAN</i>	139
<i>Diac. Conf. dr. P. I. DAVID, P. F. Patriarh IUSTIN, distinsă personalitate în cadrul mișcării ecumenice contemporane</i>	144
<i>Pr. Conf. dr. Alex. I. STAN, Strădanii de pace ale Prea Fericitului Părinte Patriarh IUSTIN</i>	153
<i>I. I., Sărbătorirea Prea Fericitului Părinte Patriarh IUSTIN la a 75-a aniversare</i>	164

ȘTIRI ECUMENICE

<i>Știri ecumenice (A. MANOLACHE)</i>	172
---	-----

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

<i>Pr. DAVID POPESCU, Cuvînt la duminica I din Postul Mare</i>	177
<i>Arhim. dr. CHESARIE GHEORGHESCU, «Născătoare de Dumnezeu — Fecioară bucură-Te» (Luca I, 28)</i>	181
<i>Protos. IOASAF GANEA, Predică la Bunavestire</i>	185
<i>Pr. Vicar O. POPESCU, Învierea Domnului, mărturie a dumnezeirii Lui</i>	189

DIN SCRIERILE SFINȚILOR PĂRINȚI

<i>Cuvîntul 3 și 4 la Facere... ce înseamnă «După asemănare», de Sf. Ioan Gură de Aur, trad. de Pr. D. FECIORU</i>	193
--	-----

ARTICOLE ȘI STUDII

<i>Pr. Prof. Dr. AL. I. CIUREA, Tudor Vladimirescu, ctitor și ajutător de lăcașuri străbune</i>	202
<i>Drd RADU AUREL, Respectul familiei în morala confucianistă</i>	215

DOCUMENTARE

Prof. dr. IORGU IVAN, <i>Mitropolitul Andrei Șaguna — patriot și personalitate culturală</i>	224
Pr. OCTAVIAN MĂRCULESCU, <i>Icoane inedite de la biserica Mucenița Marina din Cîmpulung Muscel — Argeș</i>	243
GION IONESCU, A. T. MARCU, <i>Biserica de la Vîrf</i>	251

VIAȚA BISERICEAȘĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Arhiepiscopia Bucureștilor

Pr. DAVID POPESCU, <i>Prima conferință preoțească a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor</i>	262
Pr. DAVID POPESCU, <i>Adunarea generală a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului și salariaților din Arhiepiscopia Bucureștilor</i>	264
<i>Adormiți în Domnul</i> : † Preotul Constantin Urseanu, de Pr. D. POPESCU	266

Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos

<i>Din activitatea centrului Arhiepiscopal Galați (martie—aprilie 1985)</i>	267
---	-----

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

W. N y s s e n, <i>Die Flamme des Heils. Fresken der orthodoxen Kirche St. Johannes des Täufers in Ferentari bei Bukarest</i> , Köln, 1983, 100 pag. + 18 ilustrații color, de Pr. SABIN VERZAN	272
Pr. Asist. Alexandru St a n, <i>Biserica Ortodoxă și religiile necreștine. Considerații istorice, teologice și ecumenice, Teză de doctorat</i> , în «Ortodoxia» (1984), nr. 2, p. 152—281, nr. 3, p. 324—378, Pr. asist. dr. N. V. DURĂ	274
V a r l a a m, <i>Opere, Răspunsul împotriva catehismului calvinesc</i> , Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, Ed. Minerva, București, 1984, 231 p. + 32 facsimile, Pr. I. IONESCU	277

REALEGEREA DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN FUNCȚIA DE PREȘEDINTE AL R. S. ROMÂNIA

Am trăit cu toții, în zilele acestei primăveri tîrzii, cu emoție și bucurie, cu luciditate și responsabilitate, clipe minunate de intensă istorie, clipe de înaltă zidire patriotică, într-o atmosferă fierbinte, de un entuziasm copleșitor, cu ocazia reinvestirii în înalta funcție de președinte al Republicii Socialiste România, a domnului Nicolae Ceaușescu.

Act de înaltă conștiință patriotică a întregului nostru popor, votul reinvestirii domnului Nicolae Ceaușescu are semnificația profundă a acelor momente în care națiunea, în unanimitate de voință și gând, își reafirmă limpede crezul în drumul liber ales spre continua propășire a patriei noastre, spre tot mai puternica ei afirmare pe plan internațional, în lupta pentru o lume mai dreaptă și mai bună, fără arme și războaie, pentru o lume a păcii.

Ziua de 29 martie 1985 întruchipează în conștiința tuturor fiilor patriei voința unanimă și arzătoare de a încredința, pe mai departe conducerea destinului patriei, domnului Nicolae Ceaușescu.

Mărturie a încrederii ferme în politica de propășire liberă și independentă a țării, actul istoric al reinvestirii domnului Președinte în funcția supremă de stat reprezintă fără îndoială pentru popor chezașia cea mai trainică a ridicării pe o treaptă superioară a măreței opere inaugurate în urmă cu două decenii, de cînd, prin voința unanimă a întregii națiuni, în fruntea țării a fost ales domnul Nicolae Ceaușescu.

Două decenii de excepție, cele mai rodnice din milenara noastră istorie, purtînd pecetea omului de geniu hărăzit nouă în aceste vremi.

Se știe, în anii care au trecut țara noastră a parcurs un drum glorios de înfăptuiri fără precedent, îndreptîndu-se cu încredere spre un viitor luminos — fericit.

Impetuoaasa dezvoltare economică a cuprins întreaga țară. Amplul suvoi uman a modelat un nou chip patriei: s-au înălțat noi cetăți ale industriei care au încorporat ultimele cuceriri ale revoluției tehnicoștiințifice, orașele și satele și-au schimbat din temelii înfățișarea; fiecare județ a contribuit cu toate forțele la opera de edificare a unei noi civilizații, superioare, pe pămîntul României.

«Împreună cu poporul și pentru popor» — este crezul, temelgia trainică pe care se clădește de două decenii, o societate profund umanistă, pașnică și prosperă pe pămîntul străvechii României.

Neîndoios lucru că uriașele înfăptuiri ale acestei epoci minunate și plină de glorie nu ar fi fost cu puțință fără strategia de inestimabilă valoare, elaborată din inițiativa și cu contribuția definitorie a președintelui țării, domnul Nicolae Ceaușescu.

Stilul de muncă dinamic al președintelui Ceaușescu, fermitatea în atingerea obiectivelor propuse, clarviziune în alegerea căilor și modalităților celor mai adecvate etapei parcurse, înalta răspundere patriotică pentru propășirea continuă a țării au imprimat noi dimensiuni avântului creator, minunatului nostru popor.

Coincizînd cu împlinirea a 20 de ani de la alegerea sa în fruntea țării, re alegerea domnului Nicolae Ceaușescu — prin votul unanim al Marii Adunări Naționale în consens cu voința întregului popor — în înalta funcție de președinte al Republicii Socialiste România, dobîndește semnificații majore, poate, înainte de toate, din punctul de vedere al continuității înaintării neabătute pe drumul de transformări innoitoare pe care s-a angajat țara, în aceste două decenii.

De aceea, gîndirea politică și activitatea practică a domnului Nicolae Ceaușescu este legată în mod direct de promovarea în această perioadă — potrivit unei concepții unitare și originale a noului în toate domeniile, de la investigația teoretică la acțiunea concretă, atît pe plan intern cît și pe plan internațional. Analiza sa pătrunzătoare și-a pus amprenta în problema cheie a identificării conținutului principal al diferitelor etape parcurse de țara noastră în dezvoltarea economico-socială.

Se știe, drumul ales de conducerea țării, n-a fost un drum ușor, dar grație înțeleptelor orientări și directive și elanului muncii, susținute a întregului nostru popor, țara a urcat rapid (cu pași repezi) spre piscurile cele mai înalte, lucru ce face nu numai să privim retrospectiv cu bucurie ceea ce am realizat și cu încredere avînd premisele certitudinii unui viitor luminos ce prinde contur, pe zi ce trece.

În această ordine de idei, prezența în continuare la cirna țării a domnului Nicolae Ceaușescu, reprezintă fără îndoială, garanția cea mai sigură că se va merge pe același drum; «drumul către bunăstarea tot mai pronunțată, materială și spirituală a poporului, către fericire, iar realizările pînă acum în toate domeniile, reprezintă temelia indispensabilă a prefacerilor viitoare».

A fost deci, la 29 martie, datoria supremă a celor 369 de aleși ai națiunii de a împlini mandatul poporului român, reinvestind în funcția supremă de președinte al Republicii Socialiste România pe omul care, prin consecvența politicii sale de pace, prin inițiativa de larg răsunet și statornicul său demers pentru înțelegere și cooperare între popoare, a creat României un imens prestigiu internațional, aducîndu-i — dincolo de frontiere — prieteni mai numeroși ca oricînd, cîștigîndu-și, spre cinstea patriei și a poporului său renumele de «erou al păcii».

Actul acesta, istoric, memorabil națiunii noastre, traduce în fapt, convingerea neștrămutată a deputaților marelui sfat al țării, a poporului român în integritatea sa că, numai astfel, este garantată păstrarea și întărirea imaginii României în lumea contemporană — de stat liber și independent, de țară socialistă animată de nobile idealuri de pace și libertate, de dezarmare și securitate, de înțelegere și colaborare.

Reprezintă, totodată, realegerea domnului Nicolae Ceaușescu — fiul prețuit al națiunii noastre — în funcția de președinte «pentru un nou mandat de 5 ani, o impresionantă adeziune a națiunii române față de pozițiile, orientările și acțiunile practice ale eminentului om de stat, care pun în relief imperativul unor măsuri concrete în problema cardinală a epocii — apărarea păcii, oprirea cursei înarmărilor și trecerea la măsuri reale de dezarmare, în primul rînd nucleară, pentru salvagardarea cuceririlor umane de primejdia unui război atomic devastator.

În această ordine de idei este știut faptul că România prin glasul și acțiunea de înaltă autoritate internațională a președintelui său, s-a aflat permanent în fruntea idealului națiunii, a luptei pentru înlăturarea primejdiei nucleare, pentru apărarea dreptului suprem al popoarelor la pace, la viață. Este marele merit al președintelui României de a fi pus în lumină, cu deosebită forță de convingere, faptul că în condițiile în care, în arsenalul statelor s-au acumulat uriașe cantități de arme nucleare capabile să distrugă întreaga umanitate și înseși condițiile vieții pe pămînt, oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmare, în primul rînd nucleară, constituie problema fundamentală a epocii noastre. În actualele împrejurări internaționale, cu deosebită forță, s-au impus în conștiința popoarelor demersurile și acțiunile energice, lucide, de profundă vibrație umanistă ale președintelui Nicolae Ceaușescu, apele sale inflăcărare ca, în aceste momente hotărîtoare pentru destinele umanității, să se facă dovadă unei înalte răspunderi în fața generațiilor de azi și a celor viitoare, să se acționeze cu hotărîre pentru a împiedica ireparabilul, pentru a înlătura pericolul unei holocaust nuclear, al distrugerii omenirii și a planetei înseși.

«*Pace prin dezarmare*» — o idee forță, devizul activității internaționale a statului român, a gândirii politice și acțiunii practice ale ctitorului României noi. «*Pace prin dezarmare*» — un concept și, deopotrivă, un program, reafirmate cu vigoare în istoricul discurs solemn, de la 29 martie, al președintelui Nicolae Ceaușescu, în care găsim originalitatea și caracterul profund constructiv ale punctului de vedere românesc. Pacea nu poate fi decît produsul unor totale eforturi comune, la scară universală. România, prin glasul președintelui său, spune un nu hotărît «dialogului armelor» propunînd ca o soluție justă și umană: «arma dialogului»! 29 martie 1985 — elocventă mărturie, a respectuosului omagiu al poporului adus conducătorului său, activității sale impresionante, cutezătoare, desfășurată cu înțelepciune și inflăcărare patriotice, inițiativelor sale strălucite, cu puternic ecou în conștiința umanității, îndreptate spre oprirea aberantei curse a înarmărilor, trecerea la măsuri hotărîte de dezarmare, instaurarea unei păci trainice în Europa și în întreaga lume, apărarea dreptului suprem al popoarelor, al oamenilor la viață, la pace, la existență, liberă și demnă!

Discursul solemn rostit de președintele Ceaușescu cu acest prilej a rămas puternic întipărit în inimile și sufletele tuturor fiilor patriei, fără deosebire de naționalitate, avînd un mare ecou în viața internațională, consfințind încă o dată cu tărie vocația de pace constructivă, a României și a președintelui său.

29 martie a.c. se înscrie ca o dată nouă și luminoasă în istoria poporului nostru. În numele ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a trimis domnului președinte Nicolae Ceaușescu, cu ocazia realegerii în funcția supremă de Președinte al Republicii Socialiste România următoarea telegramă :

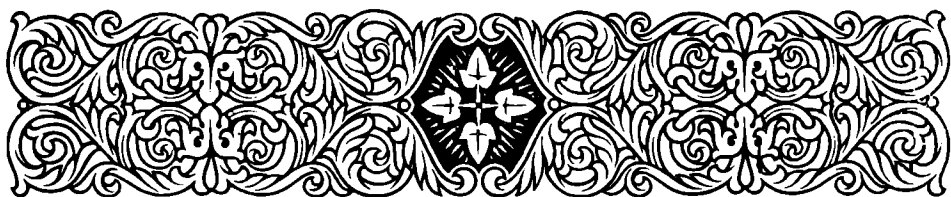
REDAȚIA

«Împreună cu toți fiii patriei noastre dragi, înalta ierarhie, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române trăiește astăzi clipe de supremă bucurie, luînd cunoștință de realegerea dumneavoastră în înalta funcție de președinte al Republicii Socialiste România. Actul istoric al realegerii dumneavoastră în fruntea celui mai înalt for de conducere din patria noastră, constituie pentru noi toți fiii patriei, certitudinea împlinirii marilor idealuri ale poporului nostru de a trăi în pace și cooperare cu toate popoarele lumii, de a merge cu pași hotărîți pe calea progresului și a ridicării nivelului de viață materială și spirituală. Cinstirea sințeră, plină de însuflețire și încredere pe care v-o arată astăzi țara întregă, reprezintă o reînnoire a omagiului fierbinte pe care poporul îl aduce vrednicului și neobositului său conducător, de numele căruia se leagă mărețele realizări din ultimii 20 de ani, perioadă care, printr-o spontană manifestare a conștiinței întregii țări, este numită «Epoca Ceaușescu». Folosim și acest prilej pentru a vă asigura mult stimat Domnule Președinte, că toți slujitorii Bisericii Ortodoxe Române, luînd parte în mod activ la viața întregii țări prin Frontul Democrației și Unității Socialiste, nu vor precupeți nici un efort pentru a sprijini și de acum încolo, cu sporită râvnă, toate inițiativele dumneavoastră menite să întărească unitatea noastră de gândire și simțire românească, să ridice pe noi trepte de propășire materială și spirituală patria noastră dragă, Republica Socialistă România, să apere independența și suveranitatea ei și să promoveze marile idealuri de pace, de apropiere și de colaborare între oameni și popoare».

† IUSTIN

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

PASTORALE CHIRIARHALE

† I U S T I N

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL ȘI
DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU ATOATEȚIITORUL, IAR DE LA NOI
PĂRINTEASCĂ BINECUVÎNTARE

«Hristos a înviat !»

Dreptmăritori creștini,

Scurtă vreme înainte de înfricoșatele Sale patimi, Domnul nostru Iisus Hristos a grăit către Sfinții Săi Apostoli, zicînd : «Sînteți triști acum, dar iarăși vă voi vedea și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi» (Ioan XVI, 22).

Într-adevăr, la întîia arătare a Mîntuitorului în fața lor, după ridicarea cu trupul din mormînt, «s-au bucurat ucenicii vîzînd pe Domnul» (Ioan XX, 20). Apoi, toți cei cărora li s-a arătat Mîntuitorul, după un moment de uimire erau cuprinși de un simțămînt de bucurie neobișnuită.

Bucuria aceasta sfîntă este atît de înrădăcinată în inimile noastre încît, într-adevăr, așa cum a zis Mîntuitorul, «nimeni

nu o va putea lua de la noi». În chip cu totul deosebit o rețrăim noi, an de an, la sărbătoarea Sfințelor Paști, o dată cu reîmprospătarea, în amintirea noastră, a celor petrecute în ziua învierii Domnului.

Iubiți credincioși,

Cu o urare de bucurie a întâmpinat Domnul nostru Iisus Hristos pe Prea Curata Sa Maică, atunci când s-a arătat ei, după învierea Lui din morți. Iar ea, umplându-se de bucurie, văzîndu-L viu, a strigat : *«Fiul meu și Dumnezeuul meu, măresc învierea Ta cea mai presus de cuvînt»*.

Maria Magdalena însă la început n-a recunoscut pe Iisus, cu toate că *«L-a văzut stînd în picioare»* aproape de ea ; dar, cînd L-a auzit rostindu-i numele, a grăit și ea, zicînd : *«Rabuni»*, adică *«Invățătorule»* (Ioan XX, 14, 16).

Văzînd-o deplin convinsă de înviere, Mîntuitorul n-a lăsat-o să se atingă de picioarele Lui, așa cum avea ea de gînd să facă. I-a spus apoi că nu s-a suit încă la cer. Dar *«se va sui la Tatăl Său și la Tatăl nostru și la Dumnezeuul Său și Dumnezeuul nostru»*. Acestea i-a poruncit Mîntuitorul să le spună *«fraților»* Săi. Apoi s-a făcut nevăzut din fața ei. Iar ea, mergînd la ucenici, le-a spus că *«a văzut pe Domnul»* (Ioan XX, 17—18).

Pe celelalte femei, care mergeau să vestească pe ucenici că îngerul Domnului le-a spus că *«Iisus a înviat»* și merge în Galileea, unde vor putea să-L vadă, întîlnindu-le pe cale, Mîntuitorul le-a lăsat să-I cuprîndă *«picioarele și să se închine Lui»*, pentru a întări convingerea lor în învierea Lui cu trupul (Matei XXVIII, 9).

În aceeași zi, adică Duminică, în ziua învierii, Mîntuitorul s-a arătat lui Cleopa și Luca, pe calea de la Ierusalim la Emaus. Ei însă nu L-au recunoscut decît la masă, cînd, *«luînd El pîinea, a binecuvîntat și frîngînd le-a dat lor...»*. Dar, îndată ce a fost recunoscut *«El s-a făcut nevăzut de lîngă ei»* (Luca XXIV, 31). Iar ei, sculîndu-se în acel ceas, au venit la Ierusalim și au mers la casa unde erau adunați cei unsprezece și cei care stăteau în

jurul lor pentru a le istorisi cele petrecute. Aceștia n-au rămas însă surprinși de cele auzite, știind «*că într-adevăr Domnul a înviat și s-a arătat lui Simon*» (Luca XXIV, 34).

Apoi, în timp ce Cleopa și Luca istoriseau cum au recunoscut pe Mântuitorul, la frângerea pâinii, deodată El s-a arătat în mijlocul lor și le-a zis : «*Pace vouă !*» Dar, în loc să se bucure, ei s-au înspăimîntat de arătarea Domnului. A fost nevoie ca să le arate mâinile și picioarele Sale străpunse de cuie și să mănînce în fața lor pentru a-i încredința că este El.

După opt zile, ucenicii erau iarăși adunați laolaltă. De data aceasta era și Toma cu ei. Intrînd la ei, prin ușile încuiate, Mîntuitorul le-a zis : «*Pace vouă !*». Apoi, răspunzînd oarecum lui Toma, care spusese că «*De nu va vedea în palmele Lui semnul cuielor, de nu va pune degetul lui în locul cuielor și de nu va pune mîna în coasta Lui, nu va crede*», Iisus a grăit îndată către el zicînd : «*Adu degetul tău aici și vezi mîinile Mele și adu mîna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios, ci credincios*». A răspuns apoi Toma și I-a zis : «*Domnul meu și Dumnezeuul meu*» (Ioan XX, 25—28).

Ultima umbră de îndoială din sufletele unor ucenici cu privire la înviere s-a risipit atunci, cînd Toma, «necredinciosul», a mărturisit că Iisus este *Domnul și Dumnezeuul nostru*.

Cu toate acestea, Domnul nostru Iisus Hristos, pentru a întări convingerea credincioșilor că El a înviat din morți, a continuat să se arate în diferite alte împrejurări.

O veche mărturisire de credință cu privire la înviere precizează că o dată Domnul nostru Iisus Hristos s-a arătat «*la peste cinci sute de frați*», dintre care cei mai mulți mai trăiau pe la mijlocul veacului întii.

Apoi, Mîntuitorul s-a arătat Sfîntului Iacob cel drept.

A treia arătare a Mîntuitorului în fața ucenicilor Săi a avut loc în Galileea, pe malul mării Tiberiadei. La altă arătare, pe un munte înalt, Mîntuitorul a grăit către ucenicii Săi, zicînd : «*Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt... Și, iată, Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului*» (Matei XXVIII, 18—20).

Cu aceste cuvinte se încheie Sfînta Evanghelie după Matei. Mîntuitorul a continuat însă să se arate nu numai pînă la înălțarea la cer, dar și după aceea. Sînt bine cunoscute, în această privință, arătarea în fața Sfîntului Ștefan și arătarea în fața Sfîntului Pavel, pe drumul Damascului. Dar, încetul cu încetul, o dată cu pătrunderea adevărului în sufletele credincioșilor, că *«Iisus este Hristos, Fiul lui Dumnezeu»* (Ioan XX, 31), acest fel de arătări a încetat. Mîntuitorul este cu mult mai prezent acum, cu Duhul Său, în inimile noastre, decît cum era atunci, cu înfățișarea Sa trupească, înaintea ochilor omenești.

Iubiții mei fii sufletești,

Bucuria care stăpînește inimile noastre, în ziua aceasta a praznicului Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, nu este numai rod al dragostei noastre de Mîntuitorul ; ea izvorăște totodată și din credința noastră neclintită că Dumnezeu ne-a făcut și pe noi părtași ai mării învierii Fiului Său. *«Dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți locuiește întru noi, — zice Sfîntul Apostol Pavel —, El, Cel ce a înviat pe Iisus din morți va face vii și trupurile noastre muritoare, prin Duhul Său care locuiește întru noi»* (Rom. VIII, 11).

Între învierea noastră și învierea Mîntuitorului, — cea dintîi, rod al celei din urmă și cea din urmă, izvor al celei dintîi —, există o dependență atît de mare încît lipsa uneia face imposibilă existența celeilalte, iar existența uneia presupune existența celeilalte. Astfel *«dacă o înviere a morților nu este, nici Hristos n-a înviat»*, zice Sfîntul Apostol Pavel (I Cor. XV, 13). *«Iar dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința noastră»* (17). Dar, *«Hristos a înviat din morți, fiind pîrga învierii celor adormiți ; fiindcă de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Căci precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia»* (20—22).

După cum, Domnul nostru Iisus Hristos, înviind din morți, a prefăcut trupul Său omenesc în trup al Duhului, preamărit, duhovnicesc, dumnezeiesc, tot astfel, din dragoste față de noi,

la a doua venire a Sa Mîntuitorul «*va preschimba trupul smereniei noastre într-o asemănarea trupului mării Sale*» (Filip. III, 21).

În acest fel ne vom face «*părtași dumnezeieștii firi*», dobîndind nestrîcăciunea, mărirea, puterea și viața în Duhul Sfînt. Pentru a putea păstra toate acestea, după îndemnul Sfîntului Apostol Petru, se cuvine să punem și din partea noastră «*toată sîrguința, iar la credință să adăugăm fapta bună, la fapta bună cunoștința, la cunoștință înfrînarea, la înfrînare răbdarea, la răbdare evlavie, la evlavie îngăduința frățească, iar la îngăduința frățească dragostea*» (II Petru, I, 4—7).

Iubiți credincioși,

Dacă, într-adevăr împreună cu Hristos viețuim, «*să căutăm cele de sus, unde Hristos se află șezînd de-a dreapta lui Dumnezeu. Să cugetăm cele de sus... Cu milostivirile îndurării să ne înveșmîntăm... și unul pe altul să-l iertăm. Iar peste toate acestea să ne îmbrăcăm cu dragostea, care este legătura desăvîșirii. Și pacea lui Hristos să stăpînească în inimile noastre*» (Col. III, 1—5, 12—15), ne învață Sfîntul Apostol Pavel.

Întemeindu-se pe dreptate, pacea este maica tuturor bunurilor. «*Ea este un bun atît de mare, zic părinții bisericești, încît și în cele pămîntești și trecătoare, nimic nu este mai plăcut decît să auzi de ea, nimic mai de rîvnit decît să o dorești, nimic mai bun decît să o găsești*». Pacea este în adevăr cel mai des rostit cuvînt în vremea noastră, iar dorința de a o dobîndi și a o păstra este forța care strînge astăzi în jurul ei milioane și milioane de oameni.

Lumea este însetată de pace ; să o ajutăm să-și împlinească visul ei de aur : pace deplină pe pămînt.

Pentru pace neîncetat să ne rugăm ; binefacerile păcii în toată vremea să le vestim, iar la apărarea păcii fiecare să-și aducă întreaga sa contribuție, dovedindu-se în toată vremea făcător de pace.

Legea de căpătîi a vieții noastre în lume, ca oameni, să fie dragostea unuia față de altul ; ea să ne îngemăneze cugetele, să

ne unească inimile și să ne înmănuncheze puterile pentru ca în comuniune deplină viața să ne-o petrecem. Iar, ca popoare, idealul păcii cu statornicie să-l slujim ; colaborarea sub toate formele să o dezvoltăm, iar prietenia pe zi ce trece să o întărim.

Deplin integrați în viața «epocii Ceaușescu», cu brațele și cu mintea pentru propășirea patriei să ostenim, la libertatea ei statornică să veghem, independența să i-o asigurăm și cu întreaga prețuire, suveranitatea ei să o păzim.

Iar, cu prilejul sărbătoririi deodată, la 9 Mai, a «Zilei victoriei» asupra fascismului și a «Zilei independenței», să exprimăm și noi, în diferite chipuri, sentimentele noastre de cinstire a înaintașilor noștri care n-au cruțat nimic din bunurile lor, mergînd pînă la jertfa vieții, pentru apărarea libertății și suveranității patriei, pentru o viață liberă și demnă a poporului nostru.

Trimițîndu-vă acest cuvînt de învățătură și povățuire, la sărbătoarea de acum a slăvitei Învieri a Domnului, vă îmbrățișez cu părintească dragoste, întîmpinîndu-vă cu vestirea «*Hristos a înviat !*»

Al tuturor de tot binele voitor și pururea către Dumnezeu fierbinte rugător,

ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

INTREGULUI CLER ȘI TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI DIN ACEASTĂ
EPARHIE: HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-TATĂL ȘI DE LA DOMNUL
NOSTRU IISUS HRISTOS, IAR DE LA SMERENIA NOASTRĂ
ARHIEREȘTI BINECUVÎNTĂRI

«Hristos a înviat !»

Iubiții mei fii sufletești,

Sărbătorim astăzi, cu aleasă bucurie duhovnicească, praznicul cel aducător de mîntuire, Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, pe care noi credincioșii îl așteptăm în fiecare an ca pe un dar ceresc.

Cu ajutorul lui Dumnezeu am ajuns acum la acest dorit popas. Suferind sufletește alături de Hristos în Săptămîna Patimilor Sale, iată că astăzi, în luminata zi a Învierii, ne înălțăm și ne bucurăm cu El, precum glăsuiește cîntarea praznicului : «Ieri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase ; astăzi mă ridic împreună cu Tine, Cel ce ai înviat». Astfel, Patimile, moartea și Învierea Mîntuitorului au devenit legătura noastră cu Dumnezeu, în lucrarea mîntuirii noastre, și întărirea nădejzii noastre în fericirea cea veșnică.

În fața puterii dumnezeiești, piatra mormîntului și însăși stăpînirea morții au fost biruite a treia zi după Scripturi. «Unde îți este moarte, biruința ta ? Unde-ți sînt chinurile tale ?» — se întrebă Proorocul Osea, cu sute de ani mai înainte, văzînd cu duhul Învierea lui Hristos și nimicirea puterii morții (Osea 13, 14).

Iubiți credincioși,

Învierea Domnului este o nouă creație a lumii, creația în har, prin care firea omeștească se reînnoiește și primește puteri noi spirituale. Răscumpărarea pe care ne-a adus-o Mîntuitorul,

ne-a curățit de păcatul strămoșesc și ne-a apropiat pe noi de Dumnezeu și Cerul de pământ. Prin harul sfânt pe care ni l-a dat, ne-am învrednicit să numim pe Dumnezeu, Tatăl nostru cel din ceruri, pentru că *«Celor ce cred în numele Lui, le-a dat putere, ca să se facă fii ai lui Dumnezeu»* (Ioan 1, 12), și să se bucure de darul Învierii. *«Eu sînt Învierea și Viața — zice Mîntuitorul. Cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va trăi»* (Ioan 11, 25). De aceea Sfîntul Apostol Pavel spune: *«Trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nesticăciune și acest trup muritor să se îmbrace în nemurire»* (I Cor. 15, 53).

Despre aceasta ne încredințează și Sfîntul Apostol Petru, arătînd că Dumnezeu *«prin învierea Mîntuitorului Iisus Hristos din morți ne-a născut din nou spre nădejde vie, spre moștenire nesticăcioasă și neîntinată și neveștejită, păstrată în ceruri pentru noi»* (I Petru 1, 4).

Prin acest har ceresc, Învierea Domnului a devenit Învierea noastră, restaurarea în noi a chipului omului celui dintîi, neatins de păcat, și înnoirea firii noastre în Duhul Sfînt. Sfînta Înviere întărește în noi credința cea mîntuitoare, risipește întunericul cel din adîncul sufletului, ne luminează calea cu Lumina vieții și nimicește frica de moarte.

Iubiți fii duhovnicești,

Învrednicindu-ne de aceste cerești bunătăți să ne sîrguim a le primi cu curăție, în camera sufletului nostru, îmbrăcat în haină neprihănită. Pentru care Sfînta noastră Biserică ne îndeamnă: *«Să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiata lumină a Învierii. Și cîntîndu-I cîntare de biruință, luminat să-L auzim spunîndu-ne și nouă: Bucurați-vă!»*.

Această urare a adresat-o Mîntuitorul întîi Sfintelor Femei purtătoare de mir, cînd acestea se întorceau de la Sfîntul Mormînt, ca să vestească Apostolilor Învierea. De asemenea, le-a spus ucenicilor Săi, înainte de Patimi: *«Voi întristare aveți acum, dar iarăși vă voi vedea și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi»* (Ioan 16, 22).

Această bucurie o trăim și noi în zilele Sfintelor Paști cînd se înnoiesc în noi simțămintele de recunoștință către Dumnezeu, pentru purtarea Sa de grijă către neamul omenesc. Atunci ne simțim mai solidari cu ceilalți credincioși în comuniunea cre-

dinței, sub ocrotirea Tatălui Ceresc, și cu mai multă dragoste unii către alții. Este nespus de expresivă în această privință cântarea Sfintului Ioan Damaschin din zilele Sfintelor Paști : «Ziua Învierii ! Să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem : fraților și celor ce ne urăsc pe noi ; să iertăm toate pentru Înviere». Ascultînd această frumoasă cîntare, cu toții ne simțim atunci părtași și casnici la ospățul credinței, uniți în marea familie a lui Dumnezeu.

Este bine însă ca această atmosferă duhovnicească să nu fie numai o zi-două, ci să se prelungească și să stăruie cît mai mult între noi ; să stea la temelia raporturilor noastre de fiecare zi față de cei din jurul nostru și de întreaga obște în care ne aflăm. Această binecuvîntată trăire depinde însă de noi în mare măsură, de responsabilitatea și dragostea pe care le avem față de ceilalți semeni ai noștri, de aproape și de departe, începînd cu familia noastră. Pacea și buna înțelegere între soți, între părinți și copii, între cei tineri și vîrstnici dau tărie și unitate familiei, prin care ea își poate împlini rostul sfînt de a fi în slujirea vieții.

Bucuria pascală pe care o trăim astăzi trebuie să rodească iubire frățească către semenii noștri, să agonisească luminoase îndemnuri spre binele comun al oamenilor, să ne călăuzească gîndurile și pașii către rosturile spre mai bine ale întregii societăți în care trăim.

Gustînd din atmosfera sărbătorească de astăzi, se cuvine să ne facem viața cît mai frumoasă și mai plăcută unii altora, prin manifestarea unor atitudini de frățietate, de respect reciproc și întrajutorare, contribuind astfel la promovarea conviețuirii sociale. Prin buna noastră comportare în familie, la locul de muncă, în care ne cîștigăm pîinea cea de toate zilele, și în relațiile noastre din societate, aducem un valoros aport la armonia și unitatea socială, la progresul moral și fericirea poporului nostru.

Dreptmăritori creștini,

În primăvara aceasta, în curînd, după cinstirea Sfintelor Paști, avem fericitul prilej de a sărbători, la 9 mai, două evenimente de mare importanță pentru istoria patriei noastre. Primul este «Proclamarea Independenței de Stat a României», obținută în anul 1877, cînd bravii noștri ostași au scuturat jugul

otoman. După o robie de aproape o jumătate de mileniu, țara și-a câștigat independența. De această biruință se leagă și revenirea Dobrogei noastre străbune la sinul Patriei-Mame.

Al doilea eveniment, pe care-l vom comemora la aceeași dată, este «Ziua Victoriei împotriva fascismului», de la care se împlinesc 40 de ani.

Sînt încă vii în memoria noastră uriașele suferințe îndurate de poporul nostru și de alte popoare ale lumii, care în al doilea război mondial au trebuit să lupte pentru înfrîngerea acestui vrăjmaș al libertății și independenței națiunilor. După eliberarea țării noastre la 23 August 1944, vitejii noștri ostași, sprijiniți de întregul popor român, au întors armele împotriva invadatorilor fasciști și, în frăție cu glorioasa armată sovietică și celelalte armate aliate au luptat cu bărbăție pînă la victoria finală.

Cei 40 de ani, de la victoria aliaților asupra fascismului, pentru țara noastră au fost ani de profunde transformări ale societății, ca urmare a revoluției de eliberare socială și națională din august 1944. În acești ani s-au vindecat rănilor provocate de război, iar țara s-a înnoit printr-o nouă orînduire socială, prin care poporul român a devenit singur stăpîn pe munca sa, bucurîndu-se de o deplină libertate. Ultimele două decenii din această perioadă reprezintă o strălucită etapă a dezvoltării Patriei noastre în toate sectoarele de activitate. Acum sub conducerea Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, au fost îndeplinite de întregul popor cele mai mărețe obiective economice și sociale din întreaga noastră istorie. De asemenea, pe plan extern țara noastră și-a câștigat un recunoscut prestigiu, prin contribuția sa la rezolvarea problemelor majore care preocupă omenirea, îndeosebi cele referitoare la pacea, dezarmarea și cooperarea internațională.

Iubiților,

Pregătindu-ne să sărbătorim după cuviință aceste două evenimente memorabile din lupta poporului nostru pentru libertate, independență și unitate, ne exprimăm recunoștința noastră fierbinte pentru toți cei ce au căzut la datorie ca eroi ai neamului.

De asemenea, aducem cinstire tuturor fiilor patriei noastre care în prezent, sub înțeleapta îndrumare a conducătorilor noștri, desfășoară o muncă eroică pentru prosperitatea și fericirea

poporului nostru. De aceea, alăturându-ne îndemnului Sfântului Apostol Pavel, vă zicem : *«Vă rugăm, fraților, să cinstiți pe cei ce se ostenesc între voi și care sînt mai mari ai voștri și vă povățuiesc, și să aveți față de ei covârșitoare dragoste pentru lucrul lor»* (I Tes. 5 ,12—13). Cu toții se cuvine dar să sprijinim cu fapta eforturile creatoare ce se depun pentru înălțarea pe noi trepte a vieții poporului nostru și a bunului său nume în lumea întreagă.

Și acum, mulțumim bunului Dumnezeu că ne-a învrednicit să ajungem la acest mare Praznic și să vă aducem din nou cuvînt de zidire sufletească, pe toți avîndu-vă pururea în rugăciunile noastre. Bucuria Învierii să rodească în inimile voastre dragostea frățească și să vă întărească în păstrarea dreptei credințe și a legăturii voastre nezdruincinate cu Sfînta noastră Biserică strămoșească.

Vă binecuvîntăm pe toți cu părintească dragoste și vă adresăm din tot sufletul călduroase doriri de sănătate și bucurie în casele voastre, iar poporului nostru pace și prosperitate.

«Hristos a înviat!»

Al vostru către Domnul de tot binele rugător,

† ANTIM

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI
ȘI DUNĂRII DE JOS

† E P I F A N I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI,
IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI BINECREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATĂL ȘI DE LA DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS,
IAR DE LA NOI ARHIEREȘTI BINECUVÎNTĂRI

«HRISTOS A INVIAT!»

Iubiți fii duhovnicești,

În această sfântă zi de luminoasă prăznuire, inimile noastre tresaltă de bucurie sufletească, primind vestea cea mare că Hristos a înviat din morți. Este vestea pe care au aflat-o femeile mironosițe, de la îngerul Domnului, când au venit cu miresme la mormîntul Mîntuitorului, a treia zi după îngroparea Sa. Aceasta este mărturia pe care o dăm și noi, fiii Bisericii străbune, despre credința noastră nestrămutată în înviere.

După cum, între zilele săptămîinii, duminica este cea mai însemnată, tot așa, între sărbătorile de peste an, Sfintele Paști sînt sărbătoarea noastră cea mai mare. De aceea, cărțile noastre bisericesti o numesc «Sărbătoarea sărbătorilor, Împărăteasă și Doamnă».

Acest mare praznic este așteptat de noi toți, an de an, cu nerăbdare și aleasă bucurie. Nerăbdarea este justificată de dorința fierbinte a sufletului nostru pentru o înnoire duhovnicească, precum după o perioadă mohorîță și friguroasă de iarnă așteptăm primăvara binecuvîntată cu lumina și căldura soarelui. Iar bucuria noastră izvorăște din deosebita grijă pentru pregătirea sufletească și trupească, pe care fiii Bisericii noastre o fac întru întîmpinarea acestui luminos praznic.

Astfel, potrivit rînduielilor noastre bisericesti, pregătirea sufletească începe cu Postul Mare, prin înfrînarea de la gîndu-

rile și faptele rele, prin rugăciuni, spovedanie și împărtășirea cu Sfintele Taine.

Avînd ca temeii o străveche și frumoasă tradiție moștenită din moși-strămoși, bunii credincioși dau o mare atenție și pregătirilor din afară, adică celor care privesc trupul și viețuirea noastră. Cei cărora le îngăduie sănătatea și felul muncii lor, în timpul Postului, se înfrînează și de la consumarea anumitor bucate. De asemenea, în preajma acestei sărbători, se poartă o grijă deosebită pentru înnoirea și curățirea caselor, a curților, a grădinilor și chiar a îmbrăcăminteii membrilor familiei și îndeosebi a copiilor. În afară de acestea, gospodinele se îngrijesc din vreme și pentru îmbelșugarea mesei cu tradiționalele bucate de Sfintele Paști.

Aceste pregătiri au un adînc înțeles duhovnicesc și aduc bucurii deosebite la sărbătoarea Sfințelor Paști «cînd toate s-au umplut de lumină și cerul și pămîntul și cele de dedesubt».

Iubiți credincioși,

Bucuria pe care o trăim în ziua Sfintei Învieri este rodul jertfei Mîntuitorului Iisus Hristos de pe cruce. Jertfa de pe cruce a avut loc din marea iubire a Părintelui ceresc față de noi oamenii, pentru că «Dumnezeu așa de mult a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan 3, 16). Domnul Iisus Hristos s-a jertfit de bună voie ca să slobozească omenirea din robia păcatului, pentru că «prin rănile Lui, noi toți ne-am vindecat» (Isaia 53, 5).

Sfîntul Ioan Botezătorul seamănă pe Iisus Hristos cu «Mielul lui Dumnezeu, Cel care ridică păcatul lumii» (Ioan 1, 29). Mîntuitorul cel înviat este chipul mielului pascal jertfit în Vechiul Testament (Ieșire 12, 1—14 ; I Petru 1, 19), «căci Paștele nostru Hristos S-a jertfit pentru noi» (I Cor. 5, 7). El este Mielul lui Dumnezeu care s-a smerit pînă la moarte din iubire față de noi. De aici înțelesul că din iubire se naște jertfa prin care se înfăptuiește sfințirea.

Așadar, jertfa de pe cruce a fost fapta de răscumpărare a neamului omenesc, iar Mîntuitorul Hristos sfințindu-ne și împăcîndu-ne cu Dumnezeu (Coloseni 1, 20, 22) ne-a făcut părtași

la bucuria învierii. Sfântul Apostol Pavel spune că Domnul Iisus Hristos «a suferit crucea» (Evrei 12, 2) pentru biruința Sa asupra morții. Supunându-se de bună voie patimilor, răstignirii pe cruce și morții, ca preț de răscumpărare, pentru neamul omenesc, «El a purtat păcatele noastre în trupul Său, pe lemn, pentru ca noi, murind față de păcate, să viețuim dreptății» (I Petru 2, 24).

Deci, în chipul crucii a îndurat Hristos patima dureroasă a morții, arătându-și, prin aceasta, ascultarea desăvârșită față de Dumnezeu și marea Lui iubire de oameni. Astfel, jertfa lui Hristos de pe cruce este «supremul act doveditor al iubirii Lui față de Tatăl și față de noi prin care a biruit moartea și a înviat ca să înviem și noi».

Jertfa de pe cruce este izvorul nesecat al învierii. Nu se poate vorbi de înviere fără jertfa de pe cruce, așa cum nu se poate înțelege crucea fără Hristos, care a fost răstignit pe ea. Deci «nu putem vedea nici crucea fără Hristos, dar nici pe Hristos fără fapta crucii».

În Simbolul de credință sau Crezul, cum se spune în popor, pe care îl rostim acasă ori îl ascultăm la sfintele slujbe în Sfântul locaș, când este vorba de persoana Mântuitorului, mărturisim : «Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat, și a pățimit și S-a îngropat și a înviat a treia zi după Scripturi».

Rostim acest articol de credință pentru a se arăta precis timpul în care a pățimit și a fost răstignit Iisus Hristos, adică în vremea când Ponțiu Pilat era guvernatorul Siriei și al Palestinei. Această precizare făcută la Sinodul I ecumenic din 325, reprezintă o dovadă în plus pentru adevărul învierii Domnului și este o mărturie de apărare împotriva unor eretici din acel timp, care răspindeau învățături greșite cu privire la Persoana Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Iubiți fii sufletești,

Sfântul Apostol Andrei, după ce, potrivit unei străvechi tradiții, a propovăduit cuvântul Evangheliei pe pământul străbunilor noștri dintre Dunăre și Mare — Dobrogea de azi — înainte de

a-și da viața, tot pe cruce, la Patras, în Grecia, referindu-se la legătura dintre cruce și înviere, rostește un imn de profundă cinstire a Sfintei Cruci, zicînd :

«O, cruce, unealta mîntuitoare a Celui Prea Înalt !

O, cruce, semn al biruinței lui Hristos asupra vrăjmașilor !

O, cruce sădită pe pămînt, dar aducînd roade în cer !».

Această slăvire plină de evlavie și credință a Apostolului celui «întîi chemat» ne înalță gîndurile la faptul că jertfa Mîntuitorului a cuprins întregul neam omenesc de pretutindeni și din totdeauna. Ea a avut putere și asupra celor care atunci se aflau în iad. Astfel, Domnul Hristos coborînd în iad, le-a dus și celor de acolo marea veste a eliberării lor, a biruinței asupra morții, a mîntuirii dobîndite de El pentru toți. De aceea, Sfîntul Ioan Gură de Aur, în prea frumosul său cuvînt de la Înviere, exclamă : «Iadul a fost prădat de Cel ce S-a pogorît în iad ! Unde-ți este, moarte, boldul ? Unde-ți este, iadule, biruința ! S-a sculat Hristos și tu te-ai surpat !».

Prin jertfa de pe cruce păcatul a fost șters, iar prin înviere moartea a fost nimicită. Astfel, nouă ni s-au deschis porțile vieții veșnice. Împreună cu Hristos, omul cel vechi din noi s-a răstignit și s-a îngropat și tot prin El a înviat în noi omul cel nou, eliberat din lanțurile păcatului și din tirania morții. Prin răscumpărarea făcută de Hristos, noi am devenit fii ai lui Dumnezeu, avînd dreptul și putința, ca, prin harul dumnezeiesc și faptele noastre izvorîte din credință, să dobîndim împărăția cerurilor. De aceea, sîntem îndreptățiți să spunem și noi împreună cu Sfîntul Apostol Pavel : «*Cît de covîrșitoare este mărimea puterii Lui față de noi, după lucrarea puterii tăriei Lui, pentru noi cei care credem. Pe aceasta Dumnezeu a arătat-o în Hristos, sculîndu-L din morți și așezîndu-L de-a dreapta Sa, întru cele cerești*» (Efeseni 1, 19—20).

Așadar, datorită jertfei Domnului Hristos, crucea, din semn de ocară, a devenit semnul mîntuirii, adică «semn și mijloc de biruință asupra răului, semn și mijloc de ajutor și de putere în cele bune», și mai mult decît atît, este «unicul mijloc al tre-

cerii noastre la înviere». Astfel, «crucea lui Hristos a transformat patimile și moartea, suportate cu răbdare, dintr-o tragedie fără ieșire a vieții omenești, într-un mijloc de trecere la viața de veci, în deplinătatea fericirii veșnice», spune un mare teolog român.

De aceea, când ne facem zilnic, în diferite împrejurări, semnul Sfintei Cruci, cerînd ajutorul lui Dumnezeu, prin aceasta mărturisim pe Iisus Hristos, care a fost răstignit pe ea, iar a treia zi a înviat, și totodată ne manifestăm credința neștrămutată, că și noi vom învia pentru viața cea veșnică.

Ce izvor mare de încredere și de îmbărbătare este pentru noi jertfa și învierea lui Hristos și cîtă putere însuflețitoare ne dau pentru a lupta contra răului și de a înfăptui binele ! Cîtă forță înnoitoare se naște în sufletele noastre, știind că virtutea cu roduri folositoare oamenilor duce la o viață binecuvîntată pe pămînt și ne înalță la viața veșnică !

De aici învățătura pentru noi că slujirea semenilor, a oamenilor în general, și cînd este nevoie chiar prin jertfă, ne aduce mulțumire, bucurie sufletească și fericire. Această jertfă a noastră se poate arăta în mai multe feluri. Astfel, veghea la căpătîiul unui bolnav și îngrijirea lui, ajutorarea celui în nevoi, grija și ajutorul soților între ei, a părinților față de copii, a copiilor față de părinți, mijlocirea pentru încetarea oricăror neînțelegeri între semeni și slujirea binelui obștesc sub orice formă, sînt fapte și virtuți care trebuie să împodobească viața credincioșilor noștri.

Cunoscînd, astfel, înțelesul adînc al praznicului de astăzi, să cinstim Sfînta Cruce, pentru că în ea este chipul Jertfei Domnului Hristos, iar «*pentru noi care ne mîntuim este puterea lui Dumnezeu*» (Coloseni 1, 18).

Așa cum ne îndeamnă o frumoasă cîntare bisericească «să ne curățim simțirile ca să vedem pe Hristos, cu neapropiată lumină a Învierii». Aceasta înseamnă să ne străduim a mărturisi adevărul Învierii Domnului prin faptele noastre de credință, de nădejde și de dragoste și să dovedim aleasă trăire în evlavie și adîncă cinstire la acest praznic pascal, cînd Iisus Hristos, Soarele dreptății, nouă azi ne-a strălucit prin Învierea Sa.

Binecredincioși creștini,

În pastorala de Crăciun vă aminteam că în 1985 se împlinesc 100 de ani de când Biserica Ortodoxă Română a devenit autocefală, adică și-a dobândit dreptul să se conducă singură ca Biserică națională, fără amestec din afară în problemele ei interne. Acest drept a putut fi recunoscut în urma marilor împliniri, ale națiunii noastre, de dreptate, unitate și independență în revoluțiile din 1821 și 1848, prin Unirea Principatelor în 1859 și prin independența de stat a României, dobândită în 1877. La aceste evenimente și importante realizări au contribuit, în mare măsură, și clerici ai Bisericii strămoșești, care, întotdeauna, de-a lungul veacurilor, ca și în prezent, au înțeles că trebuie să slujească interesele națiunii și ale poporului din care fac parte.

Centenarul autocefaliei reprezintă un important moment și popas în viața noastră bisericească, ale cărei înfăptuiri se vor sublinia în festivități, cuvântări și materiale ce se vor publica cu acel prilej. Datorită succeselor înregistrate pe tărîm spiritual și organizatoric și în urma Unirii celei mari din 1918, Biserica străbună a fost ridicată, în anul 1925, la rangul de Patriarhat de la care, în crugul anului curent, se împlinesc șase decenii.

La 9 Mai se împlinesc 40 de ani de la victoria asupra fascismului, la care România a avut o importantă contribuție, în sensul că «a scurtat cea de a doua conflagrație mondială a secolului XX cu circa 200 de zile, în care pierderile de vieți omenești și bunuri materiale ar fi fost uriașe. Sînt 200 de zile pe care România și poporul ei le-au dăruit cauzei păcii universale prin actul hotărît de autodeterminare națională, înfăptuit la 23 August 1944».

Mărețele înfăptuiri înregistrate în toate domeniile de activitate în ultimii douăzeci de ani, de când destinele națiunii noastre sînt conduse de Domnul Nicolae Ceaușescu, precum și realegerea Domniei sale de curînd în înalta funcție de Președinte al Republicii Socialiste România, constituie și pentru viitor chezașia bunăstării Patriei și fericirii poporului nostru.

Nobilele idealuri de progres și pace ale poporului nostru și strădaniile lui permanente pentru realizarea lor, sînt și pentru noi, fiii Bisericii strămoșești, datorii sfinte izvorîte din conștiință curată spre a sprijini toate eforturile menite să asigure prosperitatea, colaborarea între popoare și liniștea în lume.

Dreptmăritori creștini,

Bucurați-vă deci duhovnicește în această sfințită și luminată zi a Paștilor și unul pe altul să vă îmbrățișați întru Domnul. Să rămîneți statornici în a mărturisi adevărurile sfinte ale credinței noastre strămoșești, îndulcindu-vă din puterea și roadele ei. *«Domnul nostru Iisus Hristos care ne-a dat prin harul Său veșnică mîngîiere și nădejde, să mîngîie inimile voastre în tot lucrul și cuvîntul bun»* (II Tesaloniceni 2, 16—17).

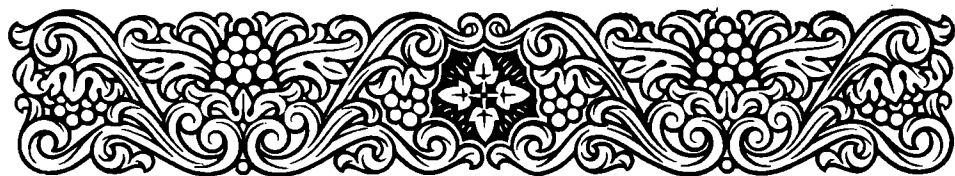
În această zi de creștinească prăznuire «veniți toți credincioșii să ne închinăm Sfintei Învieri a lui Hristos, că iată a venit prin cruce bucurie la toată lumea, totdeauna binecuvîntînd pe Domnul, lăudăm Învierea Lui, că răstignire răbdînd pentru noi, cu moartea pe moarte a stricat».

Împărtășindu-vă aceste părintești îndemnuri de suflet folositoare, vă fac tuturor urarea, prin cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, ca *«pacea lui Dumnezeu care covîrșește orice minte să păzească inimile și cugetele voastre în Hristos Iisus»* (Filipeni 4, 7). Amin.

HRISTOS A INVIAT !

Al vostru de tot binele voitor și pururea rugător la Dumnezeu,

† EPIFANIE
EPISCOPUL BUZĂULUI

POPAS ANIVERSAR

A 75-A ANIVERSARE A PREA FERICITULUI PATRIARH IUSTIN

La 5 martie 1985, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a împlinit vîrsta de 75 de ani. Din sentimentul de exagerată modestie care îl caracterizează, Prea Fericitul Sa ar fi dorit ca acest eveniment să treacă neremarcat, în mod oficial. Membrii Sfîntului Sinod au socotit însă că realizările pe care Prea Fericitul Sa le-a înfăptuit de cînd a intrat în ierarhie — din 1956 ca mitropolit al Ardealului, din 1957 ca mitropolit al Moldovei și Sucevei și din 1977 ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române — sînt prea bogate și prea frumoase, pentru ca un asemenea prilej să nu fie remarcat și folosit atît pentru cinstirea celui care, pentru vredniciile lui, se găsește la cîrma Bisericii strămoșești, cît mai ales pentru a mulțumi bunului Dumnezeu pentru purtarea de grijă pe care a arătat-o Bisericii noastre. De aceea, în ziua de 5 martie 1985, întreaga Biserică Ortodoxă Română — ierarhi, cler și credincioși s-au adunat în catedrale eparhiale, în biserici parohiale și în mînăstiri, înălțînd bunului Dumnezeu rugăciuni de sănătate pentru Întîistătătorul de astăzi al Bisericii strămoșești, Prea Fericitul Patriarh Iustin, de a-l învrednici cu sănătate deplină, încă mulți ani, pentru a sluji cu aceeași înțelepciune Biserica și Patria.

Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin i s-au deschis posibilități de valorificare ca distins teolog, pentru că Patriarhul Miron Cristea l-a ales și l-a trimis la studii la Atena unde și-a luat licența și doctoratul în teologie, și tot el l-a recomandat Bisericii Ortodoxe a Poloniei la cererea acesteia ca profesor de studiul Noului Testament la noua Facultate de Teologie pe care această Biserică o înființase la Varșovia, în cadrul Universității de Stat. Împrejurările tragice prin care a trecut Polonia în toamna anului 1939, au obligat pe profesorul Iustin Moisescu să se înapoieze în țară. Din toamna anului 1939 pînă în toamna anului 1940 și-a făcut stagiul militar la școala de ofițeri din Ploiești. După terminarea stagiului a fost numit, prin chemare, profesor la Exegeza Noului Testament de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, care s-a mutat apoi la Suceava, în cadrul Universității din Iași. La această Facultate a

funcționat pînă la 1 decembrie 1946, cînd a fost numit tot prin chemare, titular al catedrei de Exegeza Noului Testament de la Facultatea de Teologie din București. Atît la Facultatea de Teologie din Cernăuți-Suceava cît și la Facultatea de Teologie din București — transformată din toamna anului 1948 în Institut Teologic — Profesorul Iustin Moiescu s-a bucurat de un deosebit prestigiu — stimat de colegi și iubit de studenți — pentru temeinica sa pregătire, pentru spiritul de colegialitate, pentru devotamentul cu care înțelegea să ajute instituția în care funcționa și pentru dragostea cu care se manifesta față de studenți. La Facultatea de Teologie din București, profesorul Iustin Moiescu a funcționat pînă în februarie 1956, cînd a fost ales și hirotonit ca Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului.

Pregătirea temeinică pe care și-o însușise la Atena, continuată timp de doi ani și la Facultatea de Teologie Catolică de la Strasbourg poate fi desprinsă cu ușurință din toate lucrările pe care prof. Iustin Moiescu le-a publicat începînd cu teza sa de doctorat, din studiile și articolele publicate în diferite reviste românești și străine și îndeosebi din Pastoralele pe care le-a întocmit și le-a adresat clerului și credincioșilor din arhiepiscopiile pe care le-a păstorit, cu prilejul marilor Praznice ale creștinătății: Nașterea și Învierea Domnului nostru Iisus Hristos. Iar în aceste Pastorale se pot urmări expuse la un înalt nivel de gîndire teologică, dar cu o excepțională claritate, tot atitea teme sau aspecte — corespunzătoare celor treizeci de ani de arhipăstoriri — care lămuresc preoților și credincioșilor însemnătatea «Întrupării, Nașterii și Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, pentru mîntuirea neamului omenesc».

Dacă ne vom referi și de data aceasta la cîteva din lucrările publicate de Prea Fericitul Patriarh Iustin, ca profesor, o facem pentru a arăta înălțimea de gîndire teologică la care se poate ridica un teolog temeinic pregătit și, în același timp, că numai însușirea și folosirea metodei riguroase ferește de însușirea părerilor sau interpretărilor greșite ale unor autori cu renume în cadrul altor Biserici sau Confesiuni creștine și asigură desprinderea celui mai autentic înțeles ortodox, textelor Sfintei Scripturi. Astfel, referindu-se chiar la teza sa de doctorat, publicată în grecește, la Atena, în anul 1937, cu titlul: *Evagrie Ponticul. «Viața, opera, teologia»*, cititorul va remarca în această lucrare, discernămintul cu care autorul folosind toate izvoarele ei autentice și pe cele falsificate sau mistificate, a reușit să desprindă și să exprime în mod sintetic și clar, cele mai corecte concluzii care caracterizează viața și teologia lui Evagrie Ponticul. Aceeași pregătire temeinică și același discernămint le-a dovedit profesorul Iustin Moiescu și în lucrarea «Originalitatea parabolilor Mîntuitorului» publicată la Rîmnicu Vîlcea în anul 1945. Existînd autori care au socotit că Mîntuitorul a folosit în parabolele Sale texte sau parabole budiste și rabinice, autorul a demonstrat netemeinicia unor asemenea încercări, afirmînd în concluzie: parabolele evanghelice, pietre nestemate din cununa veșnic strălucitoare a Mîntuitorului, nu pot fi clintite de la locul lor. Cercetarea comparativă a parabolilor evanghelice cu parabolele budiste și rabinice în spirit de obiectivitate deosebită, dovedește cu prisosință că nu se cunoaște nici o parabolă necreștină identică, ca fond și formă, cu parabolele Mîntuito-

rului... Simple pentru cei simpli, parabolele lui Iisus sînt prea adînci pentru marii cugetători. Ele sînt, cum zicea Sfîntul Ioan Hrisostom un ocean de cunoștințe spirituale, din care putem scoate perlele cele mai rare și pietrele cele mai prețioase. Simple și atrăgătoare prin formele lor, adînci și interesante prin învățătura pe care o cuprind, parabolele Mîntuitorului, adresîndu-se direct sufletului omenesc, sînt accesibile tuturor... Veșnic actuale, ele continuă fără încetare să învețe și să înțarească sufletul oamenilor de pretutîndeni, indiferent de cultura, de clasa socială sau de rasă» (pag. 47, 48). Ca lucrări de înalt nivel științific, care arată pe autor deplin cunoscător și corect tîlmăcitor al Sfintei Scripturi pot fi menționate: «Sfînta Scriptură și interpretarea ei în opera Sfîntului Ioan Gură de Aur» (tipărită la Cernăuți în anul 1942); «Activitatea Sfîntului Pavel în Atena» (Fapte XVII, 16—34 tipărită la Iași în 1946) și «Ierarhia bisericească în epoca apostolică» (tipărită la Editura centrului mitropolitan al Olteniei, în 1955). Așa cum au fost întocmite, cu temeinică documentare, aceste lucrări pot fi de folos ori cînd; de aceea reeditarea lor, fiecare în parte sau într-un volum, ar fi binevenită și ar constitui expresia recunoștinței pe care generația actuală o datorează distinsului autor al lor, îngăduind și generațiilor următoare să ia cunoștință de conținutul lor și să se edifice în același timp asupra tehnicii care poate feri de alunecarea spre interpretări greșite ale Sfintei Scripturi. Cu îngăduința autorului, ar putea fi tipărite în volume, în același scop și Pastoralele de Paști și de Crăciun, din cei treizeci de ani de arhipăstorire, pe care i-a încheiat Pastorală de Crăciun din acest an. Ar constitui pentru preoți un material din cele mai edificatoare asupra importanței pe care o prezintă învățătura ortodoxă referitoare la Nașterea, Moartea și Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, privită de Prea Fericirea Sa mereu sub alt aspect, de la o Pastorală la alta.

În cadrul preocupărilor epocii noastre, cu caracter ecumenist, de real folos este și lucrarea marelui teolog grec Hristu Andrutsoș, «Simbolica», pe care Prea Fericitul Iustin a tradus-o și a tipărit-o în anul 1955, în Editura centrului mitropolitan al Olteniei.

Dar pentru conturarea personalității Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, ca mare ierarh al Bisericii Ortodoxe Române și luminat patriot, integrat întregii vieți a poporului, trebuie adăugat că este deputat în Marea Adunare Națională, în mod neîntrerupt din anul 1957, precum a fost și în toate organismele interortodoxe și intercreștine, de la intrarea sa în ierarhie și pînă la alegerea ca Patriarh.

Referindu-ne în mod special la cuvîntările pe care Prea Fericirea Sa le-a rostit cu prilejul alegerii ca Mitropolit al Ardealului, ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei și ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române conținutul lor ne arată nu numai pe teologul de înaltă concepție asupra rolului ierarhilor în organizarea și conducerea Bisericii, ci și conștiința responsabilității pe care și-o asumă cel care acceptă promovarea în asemenea vrednicii în viața neamului. Într-adevăr făgăduințele pe care Prea Fericirea Sa le-a făcut cu prilejul alegerilor și intronizărilor la eparhiile pe care le-a păstorit au devenit împliniri

impunătoare, mărturisite de toți cei care au avut prilejul să le vadă, români sau străini. O sinteză a acestor vrednicii a făcut-o Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, fiind atunci Mitropolit al Olteniei, în cuvîntul pe care l-a rostit anunțînd rezultatul votului prin care Colegiul electoral l-a ales în unanimitate ca Patriarh. Printre altele Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a spus: «După o bogată activitate ca erudit profesor de teologie în străinătate și în țară, dînd altarelor ortodoxe strămoșești generații de slujitori devotați, ați fost chemat ca Mitropolit în fruntea Bisericii din Transilvania, unde ați dat strălucire moștenirii bisericești și românești lăsată de neuitatul Mitropolit Andrei Șaguna și de urmașii lui.

Duhul marilor ierarhi care au păstorit Biserica Moldovei — ctitori de grai și de carte românească — V-a îndreptat apoi pașii spre acele binecuvîntate ținuturi strămoșești unde vă așteptau vetrele de credință străbună — minăstiri și biserici — care adăpostesc tezaurele sfinte ale poporului nostru și ale vrednicilor voievozi români, ale căror trupuri îmbogățesc evlavia, dragostea de țară și respectul pentru toți cei ce au luptat pentru libertatea și independența scumpei noastre țări.

Cei peste 20 de ani de arhipăstorie i-ați dăruit Mitropoliei Moldovei și Sucevei ale cărei întocmiri și statorniciri cu prisos de gînd și de fapte de ierarhi, se vădesc peste tot de la împlinirile Centrului Eparhial pînă la edificiul modern al Seminarului teologic, pînă la minăstirile, protopopiatele și celelalte lăcașuri administrativ-religioase. În fruntea tuturor se arată strălucirea în care ați înveșmîntat minăstirile — monumente istorice — adevărate perle ale artei noastre românești, dar și pecetea grijii acordate lor de Biserica și de Statul nostru.

Izvorul tuturor acestor strădanii îl constituie atașamentul statornic pe care îl nutriți față de tot ceea ce a făurit poporul nostru în îndelungata sa istorie, precum și concepția înaltă față de slujirea arhierescă în zilele noastre.

Cu această zestre ați adus spor duhovnicesc nu numai în Sfîntul Sinod, dar ați fost purtătorul său de cuvînt în numeroasele întîlniri pan-ortodoxe și intercreștine pe arena mondială, unde Cuvîntul Înalț Prea Sfinției Voastre a determinat atitudini și hotărîri pozitive în cele mai arzătoare și vitale probleme ale Bisericii creștine și ale umanității. Cleul și credincioșii V-au ascultat deseori cuvîntul rostit la tribuna Sfatului Țării, Marea Adunare Națională, în diferite foruri și congrese ale poporului nostru, și oriunde s-a cerut cuvîntul și poziția slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române și chiar a celorlalte culte din țara noastră.

Pe cît de scumpă Vă este slujirea Bisericii și păstrarea comorilor ei de învățătură și de viață, pe atît de mult aveți la inimă slujirea Patriei, a poporului nostru, stăruind neîncetat în sporirea rîvnei de sprijinire a muncii și a agonisitelor epocale ale harnicului nostru popor român» (V. «Glasul Bisericii» nr. 6/1977 p. 513).

Acest atașament de neclintit față de credința străbună — pe care a dorit s-o vadă cît mai viu trăită de poporul nostru — și în același timp, hotărîrea de a contribui ca Biserica strămoșească să-și continue tradiția de veacuri de a sta în slujba poporului și a Patriei cu tot ceea

ce îi stă în putință, le-a mărturisit Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin și cu prilejul alegerii și întronizării Sale ca Patriarh.

Prea Fericirea Sa afirma în 1977 : «Cum se știe, din vremea din care pe pământul strămoșilor noștri daco-romani se zămislea ființa noastră românească, firul istoriei Bisericii s-a împletit cu firul istoriei patriei. Identificându-și misiunea cu slujirea poporului Biserica a urmărit fără încetare atât păstrarea dreptei credințe cât și slujirea aspirațiilor și năzuințelor întregii obști românești, precum și îmbunătățirea traiului zilnic al omului. În acest scop, Biserica a desfășurat permanent o remarcabilă activitate de binefacere, de luminare a poporului și de făurire a operelor de artă care astăzi constituie un tezaur național, patrimoniul cultural al patriei... Învățătura ortodoxă tradițională de integrare a Bisericii în viața poporului a găsit la noi o aplicare mai profundă și mai cuprinzătoare decât în oricare altă țară. Încreștinarea treptată a strămoșilor noștri, o dată cu zămislirea și formarea neamului românesc, în vremuri de asuprire a poporului și Bisericii de către alte popoare, stă la temelia simbiozei româno-ortodoxe pe pământul strămoșilor noștri. Suferințele comune au întărit legăturile dintre poporul nostru și Biserică.

Prin însăși prezența ei permanentă în viața tuturor țărilor românești, Biserica a contribuit la păstrarea unității neamului pe pământul românesc. Recente descoperiri de urme ale bisericilor care au fost construite din vreme în vreme în satele și orașele noastre atestă apoi deplin continuitatea românească pe întreg întinsul locuit de strămoșii noștri. Iar prin îmbrățișarea cu căldură și hotărâre a marilor idealuri ale poporului, în vremuri de grea cumpănă pentru țară, Biserica a contribuit la păstrarea libertății, independenței și suveranității patriei» (ibid. p. 522—523).

Îndrumînd, împreună cu toți ceilalți ierarhi, pe această linie tradițională activitatea Bisericii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin s-a bucurat de la început de tot sprijinul pentru lărgirea posibilităților de îmbunătățire a mijloacelor pentru formarea unui cler cât mai temeinic format în vederea participării lui la împlinirea năzuințelor nobile ale poporului, în zilele noastre. Dacă se poate spune că toate monumentele noastre de reală valoare istorică și artistică și-au recăpătat vechea formă și se găsesc consolidate pentru a rezista veacuri în continuare, aceasta se datorește, fără îndoială și sprijinului efectiv — material și tehnic, prin specialiști de înaltă calificare — pe care l-a acordat statul îndeosebi în ultimele trei decenii. Fără a îngădui să i se amintească numele în legătură cu munca extraordinară pe care Prea Fericitul Părinte Iustin a desfășurat-o pentru restaurarea monumentelor istorice din Moldova, istoricul N. Grigoraș încheia astfel Introducerea la monografia «Biserica Trei Ierarhi din Iași» publicată în Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în anul 1962 : «Formînd un prețios tezaur de creație artistică a trecutului nostru monumentele de arhitectură religioasă, pictură, sculptură și artă aplicată se bucură astăzi de atenția cuvenită, cum nu s-au bucurat în regimurile trecute. De abia după 23 August 1944 s-a inaugurat o campanie susținută pentru punerea în valoare, conservarea și restaurarea monumentelor noastre de artă feudală... O lucrare făcută cu o deosebită grijă și atenție, sub supravegherea specialiștilor de înaltă calificare, după stu-

dii ample și documentate a fost aceea a «Sălii Gotice» din incinta Bisericii Trei Ierarhi, cel mai interesant monument de artă din Moldova.

Terminarea restaurării acestui monument de artă arhitectonică cu fondurile puse la dispoziție de Stat, lichidează o stare de lucruri rușinoasă, lăsată moștenire de regimul burghezo-moșieresc. Astăzi Sala Gothică destinată să adăpostească un muzeu de epocă, împreună cu Biserica Trei Ierarhi, puse în valoare și degajate de toate corpurile de clădiri care le sufocau, reprezintă cel mai interesant complex de artă feudală românească de la mijlocul sec. al XVII-lea, pe care îl are Iașul și cu care se mîndrește» (p. 9, 10).

Lucrarea «Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei», tipărită în 1974, cuprinzînd 82 de monografii ale monumentelor de artă ale Mitropoliei Moldovei și Sucevei — pentru a căror restaurare, consolidare și înfrumusețare, Prea Fericitul Patriarh Iustin s-a interesat îndeaproape, ca mitropolit al acestei istorice Mitropolii — vădește o muncă de-a dreptul impresionantă. Această bogată experiență dobîndită la conducerea Mitropoliei Moldovei și Sucevei, explică curajul cu care a primit răspunderea ce-i revenea, acceptînd alegerea ca Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Urindu-i deplină sănătate, ca să-și continue cu aceeași râvnă și înțelepciune activitatea de îndrumare a Bisericii strămoșești pe calea aceleiași străvechi tradiții de sprijinire a poporului român în toate aspirațiile lui nobile, îi zicem și noi, cu același respect filial: «Întru mulți, fericiți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh Iustin».

Prof. Iorgu D. IVAN

PREA FERICITUL PATRIARH IUSTIN DISTINSĂ PERSONALITATE ÎN CADRUL MIȘCĂRII ECUMENICE CONTEMPORANE

**LA A 75-A ANIVERSARE A ZILEI DE NAȘTERE
(1910—5 Martie — 1985) ***

A vorbi, astăzi, de Mișcarea ecumenică este cu totul altceva decît în zorile trezirii la unitate a creștinilor. Atunci ca și acum s-a cerut și se cere o încredere reciprocă între Bisericile membre ale uneia sau alteia din organizațiile ecumenismului contemporan. Întreținerea, impulsul, justificarea și avansul în dialogul ecumenic o dau oamenii pregătiți, teologii ecumeniști¹ și în special ierarhi cu larg orizont de înțelegere și pătrundere a sensibilității Bisericilor creștine de astăzi în angajamentul lor spre unire și unitatea de credință în Hristos.

* Abrevieri: «*Ort.*» — Ortodoxia; «*ST*» — Studii teologice; «*BOR*» — Biserica Ortodoxă Română; «*GB*» — Glasul Bisericii; «*MO*» — Mitropolia Olteniei.

1. † Antonie Plămădeală, *Dilemele stării de despărțire și perspectivele ecumenismului*, în «Ca toți să fie una», Ed. Inst. Biblic, București, 1979, p. 13—75.

Așa cum arătam cu alt prilej², sporul în apropierea Bisericilor, succesul și încrederea în întrunirile ecumeniste le dau teologii cu experiență ecumenică, cunoscătorii cauzelor despărțirii și împărțirii Bisericilor și confesiunilor creștine, participanți sinceri în refacerea unității de credință și dascălii pregătiți în orientarea Mișcării ecumenice³. Pentru ce toate acestea?, răspunsul este simplu: oricine face parte dintr-o organizație ecumenică are datoria să înțeleagă ceasul epocii, să iubească pe aproapele indiferent de culoare, cultură, concepții religioase, ideologii moștenite sau altele noi, în formare. Credinciosul ecumenist (creștin sau necreștin) este convins astăzi, mai mult decât oricând, că nu mai poate sta izolat, că Dumnezeu a creat lumea și-i poartă de grijă și atunci are și el datoria cu un răspuns asemănător. Numai așa înțelegem de ce, în momentul de față, Mișcarea ecumenică a cuprins întreaga planetă și este mișcarea cea mai largă, democratică și pacifistă din câte au cunoscut creștinii și necreștinii, statele și popoarele lumii. Dovadă: Consiliul Ecumenic al Bisericilor a depășit numărul de trei sute de Biserici membre⁴. Conferința Bisericilor Europene cuprinde aproape două sute de Biserici și confesiuni creștine membre de pe continentul nostru⁵, iar Conferința Creștină pentru Pace a ajuns la circa două sute cincizeci de Biserici membre⁶. Privind impresionantul efectiv de o mie de membri activi în principalele organizații ale Mișcării ecumenice contemporane (în afara organizațiilor necreștine și membrilor observatori) ne dăm seama că în lumea de azi creștinii activează neîncetat și neîntrerupt pentru împlinirea Testamentului Mântuitorului «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21).

Biserica Ortodoxă Română, organizată o dată cu nașterea poporului român, are dintru început în structura sa apostolicitatea, în trăirea ei autenticitatea și în manifestarea ei ecumenicitatea. Datorită acestor însușiri, Biserica noastră niciodată nu s-a abătut de la unitatea dogmatică, liturgică și canonică cu celelalte Biserici apostolice și naționale, așa cum au făcut și ne-au învățat Sfinții Apostoli și urmașii acestora, Sfinții Părinți. Participarea ierarhilor dacoromani, vlahi și români la Sinoadele ecumenice și locale, schimbul de scrisori și circulare cu scaunele apostolice ale ierarhilor noștri, ajutoarele permanente pentru creștinii în nevoi au constituit trăirea permanentă și urmarea neabătută a ceea ce ne-au lăsat ucenicii Mântuitorului Hristos. «Sintem o Biserică Apostolică», arăta la instalare ca Patriarh Prea Fericitul Iustin⁷, deoarece strămoșii noștri au primit Evanghelia Mântuitorului de la Sfântul Apostol Andrei, cel întâi chemat și acesta a întemeiat Scaunul Bizanțului și Tomisului.

2. Diac. P. I. David, *Preocupări ecumeniste ale profesorilor din învățământul superior teologic*, în «Ort.», XXXIII (1981), nr. 4, p. 501—531.

3. † Antonie, *Teologia și lumea modernă. A li creștin în timp sau în contratimp*, în *op. cit.*, p. 331—343.

4. Diac. P. I. David, *Încă o treaptă spre unitatea creștinilor*. Vancouver 1983, în «GB», XLII (1983), nr. 9—12, p. 335—547.

5. A VIII-a Adunare generală a CBE, Creta, 1979, în «BOR», XCVII (1979), nr. 9—12, p. 1092—1106.

6. A VI-a Adunare generală a CCP, în «Dosar Relații externe», și în «ROC» nr. /1985.

7. *Cuvîntare la instalarea ca Patriarh*, în «BOR», XCV (1977), nr. 7—8.

Plecînd de la această convingere, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a activat pentru unitatea ortodoxiei, a promovat ecumenismul extern și local, a participat și a încurajat dialogul ecumenic, încît se poate afirma că *este cu adevărat cea mai distinsă personalitate din cadrul Mișcării ecumenice contemporane*, cunoscînd aproape toate Bisericile și statele lor la ele acasă sau primind vizitele reciproce, în cadrul schimbului de reprezentanți.

De la început, din anii tinereții, se profila preocuparea ecumenistă a înaltului ierarh de astăzi. Studiile universitare le-a început și le-a desăvîrșit la Atena, unde a obținut și doctoratul în teologie, după ce cercetase pentru specializare și facultăți catolice și protestante din Franța și Anglia. Reîntors în țară, ocupă posturi de profesor la Varșovia, mai întîi, apoi la Cernăuți-Chișinău, Suceava și București. La toate acestea s-a adăugat ușurința vorbirii limbilor clasice și a cîtorva limbi de circulație, încît Prea Fericirea Sa s-a impus de la început.

Prea Fericirea Sa Iustin a fost cooptat în funcții de răspundere în ecumenism. *Seriozitatea în lucrare, intuiția în perspectivă, insistența în bine, prudență în dubii, angajarea totală în frontul păcii și liniștei popoarelor sînt alte însușiri și calități ale Sale și coordonate ale ecumenismului contemporan.*

Eleganța verbului său, intervenția la obiect, potolirea excesului, cuvînt lămuritor oriunde și oricînd și pentru orice au scos în evidență pretutindeni personalitatea Sa. În același timp, Prea Fericitul Patriarh Iustin a făcut parte din cele mai înalte foruri ale Mișcării pentru pace, a condus delegații la congrese și întruniri interne și internaționale; este membru în Marea Adunare Națională a României de un sfert de veac, reprezentînd cu cinste Biserica Ortodoxă Română și pe alegători în cel mai înalt for legislativ al Patriei noastre.

Pentru întărirea celor de mai sus, *vom căuta să scoatem în relief acțiuni și fapte, întruniri și contacte ecumeniste, vizite reciproce, declarații și comunicări comune, mesaje și scrisori irenice după jubileul împlinirii vârstei de șaptezeci de ani de viață și trei ani de păstorire ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române a Prea Fericitului Patriarh dr. Iustin Moisescu*⁸.

1. Cum era de așteptat, *Prea Fericitul Patriarh Iustin a continuat activitatea Sa prodigioasă ecumenistă așa cum o făcuse și înainte și precum este în tradiția și viața Bisericii noastre. Prea Fericirea Sa a încurajat și a trimis delegați în toate întrunirile de dialog, consultații și ședințe de lucru în vederea pregătirii Sinodului Ortodox.*

8. Printre studiile și articolele omagiale, amintim : I.P.S. Mitropolit Nestor, *Fericit Iăcătorul, binevestitorul și apărătorul păcii*, în «BOR» XCVIII (1980), nr. 3—4, p. 332—338; Pr. Prof. dr. D. Radu, *Prea Fericitul Patriarh Iustin în teologia românească*, p. 339—363; Pr. D. Soare, *Contribuția Prea Fericitului Patriarh Iustin, la dezvoltarea relațiilor ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române*; Prea Fericitul Patriarh Iustin, *La împlinirea vârstei de 72 ani*, în «BOR» nr. 3—4/82, p. 252—253; *Aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în «BOR» CI (1983), nr. 3—4, p. 160—161.

A făcut vizite frățești sau a primit vizite din partea Bisericilor ortodoxe surori⁹; neîncetat a trimis delegații în vederea cinstirii unor evenimente sau fapte din viața Bisericilor Ortodoxe naționale.

S-au strins mai mult legăturile parohiilor ortodoxe române din străinătate cu Patriarhia Română¹⁰.

Convingerea fermă a Prea Fericirii Sale — ca de altfel a tuturor ierarhilor, clericilor și credincioșilor ortodocși români — constă în aceea că atita timp cât ortodoxia este unită și duce mesajul evanghelic așa cum l-a primit de la Sfinții Apostoli, dialogul cu celelalte Biserici va fi rodnic, iar Mișcarea ecumenică va atinge ținta propusă¹¹.

2. Datorită «vizitelor și contactelor ecumeniste» ale Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, s-au intensificat și vizitele de ierarhi ortodocși La Roma și invers. De asemenea, dialogul de pregătire, de tatonare dintre Biserica Ortodoxă și Romano-Catolică s-a modificat trecînd de la discuții pregătitoare la teme teologice-fundamentale, Vaticanul dînd importanță deosebită activității delegațiilor ortodocși români¹².

3. Dialogului, ca și contactelor cu Bisericile Vechi Orientale, i s-a dat de către Întîistătătorul nostru deosebită atenție, trimițîndu-se delegații sau reprezentanți acolo unde a fost cazul¹³.

4. Cu Biserica Angliei, ca și cu Comuniunea Anglicană¹⁴, ca de altfel și cu Biserica Vechilor-catolici¹⁵, Prea Fericitul Patriarh Iustin a

9. Ca de exemplu: *Vizita Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în fruntea unei delegații a BOR, la Patriarhia Moscovei, în «BOR» XCVIII (1980), nr. 9—10; p. 893—921; *Vizita făcută B.O.R. de către P. F. Patriarh Ignatie al IV-lea, în fruntea unei delegații a Patriarhiei Antiohiei*, în «BOR», XCIX (1981), nr. 11—12, p. 1203—1205; *Vizita Prea Fericitului Patriarh Iustin făcută Bisericii Ortodoxe Sîrbe*, în «BOR» nr. 9—10/81, p. 925—955;

Vizita Prea Fericitului Patriarh Diodor al Ierusalimului, în «BOR», C (1982), nr. 9—10, p. 759—782;

Vizita Prea Fericitului Patriarh Iustin în Bulgaria, în «BOR», C (1982), nr. 11—12, p. 915—932;

Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Sanctitatea Sa Patriarhul Maxim al Bulgariei, în «BOR», CI (83), nr. 9—10, p. 611—627;

Vizita Sanctității Sale Pimen, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, în «BOR», nr. 9—10/83, p. 628—642;

Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, în Grecia, în «BOR», CII (1984), nr. 9—10, p. 563—592.

10. *Apelul Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române către creștinii ortodocși români de peste hotare*, în «BOR», nr. 11—12/1980, p. 1092—1094.

11. Vom întreține legături frățești cu creștinii și necreștinii, vom cultiva dragostea frățească cu organizațiile ecumeniste contemporane și vom întei dialogul deja inițiat... *Ibidem* (Cuvîntare la instalare...).

12. «*Chantilly II*». A doua întîlnire a CBE cu Consiliul Conferințelor Episcopale Europene Romano-Catolice (16—20 noiembrie 1981), în «BOR» nr. 11—12/1981, p. 1207—1215; «*Chantilly III*», în «BOR», CII (1984), nr. 11—12, p. 721—727.

13. *Dialogul cu Bisericile Vechi Orientale*, în «MO», XXX (1979), nr. 4—6, p. 410—419.

14. O nouă sesiune a dialogului ortodoxo-anglican, Canterbury-Anglia, în «BOR» C (1982), nr. 9—10, p. 801—803.

Vizita Grației Sale dr. Robert Runcie, Arhiepiscop de Canterbury, Primat al Angliei și Mitropolit, făcută Bisericii Ortodoxe Române, în «BOR», C (1982), nr. 11—12, p. 935—941;

Intrunirea Comisiei de dialog ortodoxo-anglican (Odesa, 12—19 sept. 1983), în «BOR», nr. 9—10/83, p. 642—652.

15. A IV-a Adunare generală a Comisiei teologice mixte pentru dialogul oficial ortodoxo-vechi-catolic, în «BOR», nr. 9—10/81, p. 958—959; *Intrunirea subcomisiei mixte de lucru*, idem, nr. 11—12/1984, p. 729—731.

înlesnit și a încurajat contactele, deoarece, cu aceste Biserici, Biserica Ortodoxă Română a pus bazele dialogului ecumenic (1935—1936), valabil și astăzi, înainte ca Mișcarea ecumenică să aibă organizații bine definite.

5. În permanentă căutare de teme de dialog se află și Bisericile zise-Protestante. În afara contactelor oficiale din cadrul normal al organizațiilor ecumeniste, Biserica Ortodoxă Română întreține contacte directe și dezbate teme teologice speciale cu Biserica Evanghelică din R.F.G.¹⁶, cu Biserica Luterană din Suedia etc. În același context se înscrie și dialogul cu unele Biserici Reformate (din Ungaria, Elveția etc.)¹⁷.

6. Așa cum se știe, Prea Fericitul Patriarh Iustin este ierarhul Bisericii Ortodoxe Române participant activ în principalele organizații din cadrul Mișcării ecumenice: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene și Conferința Creștină pentru Pace. Timp de peste două decenii (1957—1977), Prea Fericirea Sa a condus delegația Bisericii Ortodoxe Române și pe ceilalți membri ai Bisericilor și Confesiunilor din țara noastră la toate întrunirile pregătitoare pentru marile evenimente ecumeniste sau pentru Adunările generale (CEB: New Delhi, 1961; Uppsala, 1968; Nairobi, 1975. CBE: Nyborg IV, 1964; Nyborg V, 1969; Nyborg VI, 1971; Nyborg VII, 1974 — Engelberg—Elveția. CCP: Praga, 1961; Praga, 1964, Praga, 1968)¹⁸. A fost ales permanent în conducerea respectivelor organizații ca membru în Comitetul executiv, respectiv membru în Comitetul central. De asemenea, la întrunirile din țară, totdeauna a prezidat ședințele de lucru și a semnat hotărârile, mesajele sau comunicatele respective¹⁹.

Pentru îndelungata Sa activitate, pentru contribuția adusă la înțelegere și pace între popoare prin Biserici, Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit numeroase medalii, distincții și insigne omagiale și aniversare.

O notă aparte a ecumenismului și o contribuție de seamă în cadrul secțiilor de lucru CEB a adus Prea Fericitul Patriarh Iustin prin inițierea, la început, a unui contact cu Marile religii ale Asiei și Indiei, după vizitarea acestor țări, și propunerea, încă din 1961, pentru a se intra în relații cu acestea. Așa se explică introducerea în Unitatea I:

16. Dialogul teologic general dintre Bisericile Ortodoxe și Bisericile Luterane, în «BOR», nr. 9—10/1981, p. 960—962 și întrunirile EKAD din România și din străinătate.

17. Vizita în România a Arhiepiscopului de Uppsala și Primat al Bisericii Luterane din Suedia, în «BOR», C (82) nr. 9—10, p. 783—789.

Vizita efectuată de Prea Fericitul Patriarh Iustin, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, Bisericii Reformate din Ungaria, în «BOR», C (1982), nr. 9—10, p. 789—795.

18. Vizita Prea Fericitului Patriarh Iustin în Suedia și la CEB, în «BOR», nr. 11—12/81, p. 1144—1202; Bisericile din Europa și pregătirea viitoarei Adunări generale a CEB, în «BOR», nr. 3—4/83, p. 161—166; Vizita în România a unei delegații a CEB, în «BOR», CI (83), nr. 5—6, p. 354—356; A VI-a Adunare generală de la Vancouver, în «BOR», nr. 7—8/1983 și prezentarea în «GB», nr. 9—12/1983; Arhim. Nifon Mihăiță, Itinerar ecumenic al Prea Fericitului Patriarh Iustin, în «MO», XXXII (1980), nr. 3—6, p. 370—376; Pr. Prof. Constantin Galeriu, Concepția ecumenică a Prea Fericitului Patriarh Iustin, în «Idem», p. 375—385; Preocupări ecumeniste..., p. 510—520 și Prof. Nicolae Chițescu, Prezența și contribuția Prea Fericitului Patriarh Iustin în dialogul ecumenic, în «BOR» CIII (1985), nr. 3—4, p. 285—299.

19. Arhim. Nifon Mihăiță, art. cit., p. 370—376.

Credință și mărturie a CEB (A V-a Adunare generală, Nairobi, 1975) a secției: *Dialogul cu alte religii*²⁰, îndeosebi cu mozaicii și cu musulmanii²¹.

7. «Pacea își are rădăcini în Arborele dreptății» se spune în *Mesa-jul către Biserici*, lansat de a VI-a Adunare generală, Vancouver, 1983. Acest adevăr: *pace—dreptate—libertate* — a fost recomandat totdeauna Mișcării ecumenice de către Prea Fericitul Patriarh Iustin. Prea Fericirea Sa a reușit să creeze o însușire, un atribut ecumenismului contemporan prin predica și trăirea păcii în principalele organizații mondiale creștine. În același timp, viața și salvarea ei este o necesitate a tuturor oamenilor de religii, mai ales în fața pericolului nuclear, cum se exprima Întiiștătătorul Bisericii Ortodoxe Române, la Moscova²².

8. *Prea Fericirea Sá* dorește «Pacea celor de aproape și pacea celor de departe». În acest sens, în conjunctura vremurilor noi pe care le-a dorit, Înaltul ierarh a fost ctitor, inițiator și organizator și al *Ecumenismului local din România*. În chibzuința Sa de dascăl-încercat și experimentat²³, a pregătit un teren deosebit desfășurării contactelor între culte, dar mai ales conlucrarea și convergența profesorilor de teologie ortodocși, catolici, evanghelici și reformați. Expresia acestui Ecumenism local, dovada maturității de înțelegere a noilor transformări sociale și structurale din România sînt Conferințele interteologice, ajunse acum la impresionantul număr de 45²⁴.

Rostul didactic al acestora l-a intuit Prea Fericitul încă de cînd era la catedră, succesul lor a fost evidențiat de atîtea ori²⁵, utilitatea lor s-a văzut în contactele frățești dintre Conducătorii de culte, în conlucrarea dascălilor, în respectul reciproc al preoților și pastorilor, în munca comună a credincioșilor ortodocși și celorlalte confesiuni pentru înflorirea Patriei. Mai mult, Ecumenismul local din țara noastră a devenit exemplu de urmat pentru celelalte Biserici și confesiuni membre în

20. Secție rămasă în planul de activitate CEB pînă astăzi.

21. Și la Institutul teologic din București s-a ținut o întrunire ortodoxo-mozaică (1979). Pe larg despre problemă la: Dumitru Abrudan, *Creștinismul și mozaismul în perspectiva dialogului interreligios*, în «MA»/1979 și în extras, Sibiu, 1979; Al. Stan, *Biserica Ortodoxă și religiile necreștine*, în «Ort.», 1984, și extras, București, 1984.

22. Comitetul internațional pregătitor al Conferinței mondiale «Slujitorii religiilor în apărarea darului sacru al vieții de la o catastrofă nucleară», în «BOR», C (1982), nr. 1—2, p. 89—92 și Participarea Prea Fericitului Patriarh Iustin, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, la Conferința mondială «Oamenii de religie pentru apărarea darului sacru al vieții împotriva catastrofei nucleare», în «BOR», C (1982), nr. 5—6, p. 448—470.

23. *Preocupări ale Prea Fericitului Patriarh Iustin pentru învățămîntul teologic*, în «MO», nr. 3—6, passim.

24. A 45-a Conferință interteologică, Sibiu, 5—6 iunie 1985, în «ST».

25. 30 de ani de activitate ecumenică, în «ST», nr. 7—8/1978 și † Antonie, *op. cit.*, p. 315—330; Douăzeci de ani de la intrarea Bisericii Ortodoxe Române în CEB, în «BOR» nr. 9—10/1981, p. 965—966 și mai ales Pr. Prof. D. Radu, *Privire de ansamblu asupra Conferințelor interconleșionale din România*, în «ST» nr. 5—10/1979, p. 647—712.

organizațiile ecumeniste contemporane și pildă de colaborare și într-ajutorare pentru acestea ²⁶.

9. Plecînd de la trăirea în Hristos a Sfinților Părinți care socoteau «Pacea ca sumă a tuturor bunurilor», avînd în vedere pericolul unui nou război, *Prea Fericitul Patriarh Iustin*, împreună cu toți membrii Sfintului Sinod, a inițiat pînă acum două Adunări pentru pace și dezarmare a cultelor din România și cu participanți clerici, teologi sau liber cugetători de pe toate continentele. A treia Adunare va avea loc tot la București, în luna septembrie a.c.

La Adunarea Cultelor din România pentru Dezarmare și Pace (București, 25—26 noiembrie 1981), Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române sublinia: «...pacea are un caracter pozitiv. Ea este însușirea sau caracteristica firească a viețuirii popoarelor în înțelegere unele cu altele, respectîndu-și unele altora drepturile firești și bunurile proprii și privindu-se unele pe altele ca părți egale ale comunității omenești, ale lumii. Astfel pacea are rădăcina ei în dreptate; iar dacă una sau alta din laturile drăptății este încălcată, pacea în lume este tulburată... ²⁷ cultele religioase din România, pe baza doctrinelor lor și cu bogata lor experiență acumulată în trecutul lor, sînt deplin conștiente de importanța păcii în lume și bine pregătite pentru noi și noi acțiuni în favoarea dezarmării și apărării păcii...» ²⁸. În concordanță cu aspirațiile nobile ale poporului român și cultivarea de către toți cetățenii a dinamicii păcii prin înlăturarea urii și nedreptății, inegalității și exploatării, țînînd cont de manifestațiile pentru dezarmare, pentru stoparea cursei înarmărilor din întreaga lume, exprimîndu-și totala adeziune la noile inițiative pentru Pace și dezarmare ale Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele României, a avut loc Adunarea Cultelor din România pentru Dezarmare și Pace (București, 21—23 iunie 1984). Cu acest prilej, Prea Fericitul Patriarh Iustin arăta: «Pacea a fost totdeauna un element constitutiv al sufletului românesc, al concepției și practicii noastre de viață. Însăși așa-numita omenie, specifică neamului românesc, poate fi înscrisă în fruntea virtuților noastre tradiționale. Ea se referă la pacea și buna înțelegere între oameni, la prietenie și ajutorare, la ospitalitate, la bunătatea și dragostea frățească între ei. Omenia cuprinde deopotrivă atitudini asemănătoare și față de lumea celor necuvințătoare sau chiar față de firea neînsuflețită.

Tot ceea ce caracterizează un om de omenie se reflectă într-un anumit fel în viața întregului popor... Pacea se obține prin strădanii și luptă. Trebuie să milităm pentru înlăturarea cauzelor care o zădărnicesc: înarmarea nucleară, criza economică născută în cea mai mare parte din aceasta, neînțelegerile politice, discriminările sociale și mai ales neîncrederea între oameni și popoare...» ²⁹.

26. *Vizita Episcopului de Rotterdam, Rolend Bär, în România*. Pe larg, Diac. P. I. David, *Pacea, un sentiment al conlucrării, al demnității omului de azi*, în «GB» nr. 10—12/1984, p. 722—725.

27. *Pentru pace și dezarmare. Adunarea Cultelor din România*, 25—26 noiembrie 1981. Ed. Inst. Biblic, București, 1982, p. 36.

28. *Ibidem*, p. 28.

29. *Pentru dezarmare și pace. Adunarea Cultelor din România*, București, 21—23 iunie 1984, Ed. Inst. Biblic, București, 1984, p. 18—19.

În *Apelul* lansat de această Adunare inițiat de Prea Fericitul Patriarh Iustin și conducătorii celorlalte culte și Biserici, printre altele, se spune: «Bisericile, religiile lumii și credincioșii lor nu pot lipsi din rindurile celor care luptă pentru apărarea și salvagardarea cauzei păcii, pentru ocrotirea vieții și progresul societății omenesti... Conștiința noastră de înaltă responsabilitate pe care o implică misiunea religioasă în lume ne îndeamnă să adresăm un *Apel* stăruitor tuturor Bisericilor, religiilor lumii, organizațiilor creștine mondiale și oamenilor doriți de bine de pretutindeni, cerindu-le să-și sporească și mai mult strădaniile, acum, până nu este prea târziu, pentru apărarea vieții, pentru oprirea cursului periculos al înarmărilor și salvagardarea omenirii de la o catastrofă nucleară...»³⁰.

10. *Libertatea religioasă și Patria comună*. Așa cum am amintit, cultele religioase din România, în conformitate și cu Constituția țării (art. 30), au deplină libertate religioasă. Nu există cult preferențial. Este adevărat, majoritatea copleșitoare a credincioșilor este ortodoxă, fiindcă ei s-au născut odată cu poporul român, dar și celelalte naționalități conlocuitoare — cu religiile lor — au drepturi egale cu Biserica Ortodoxă Română, dar au și aceleași datoriri.

Credincioșii cultelor din țara noastră sînt în același timp cetățeni loiali ai Patriei comune. De aceea tendințele de imixtiune ale unor culte din afară perturbă cadrul legal de desfășurare a vieții religioase de la noi. Că adepții cultelor religioase și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române se bucură de toate drepturile ne-o arată mai întii Statutul de organizare și funcționare a cultului ca și legiuirile Bisericii Ortodoxe Române. Aproape fiecare cult este reprezentat în organele locale ale puterii de stat și chiar în cel mai înalt for legislativ și deliberativ: Marea Adunare Națională.

Mai mult, credincioșii nu sînt izolați sau socotiți în afara treburilor țării, dimpotrivă, în cel mai reprezentativ cadru democratic al României, Frontul Democrației și Unității Socialiste, participă și cultele. Dintru-inceput Prea Fericitul Patriarh Iustin și-a arătat marea bucurie pentru această participare și larga înțelegere a Statului nostru «ca o nouă formă de libertate și angajament tot spre binele tuturor» (1974)³¹.

Luînd cuvîntul la al II-lea Congres F.D.U.S. (18 ianuarie 1980), Prea Fericitul Iustin asigură pe Domnul Nicolae Ceaușescu și pe toți participanții de rolul nemijlocit al cultelor în dezvoltarea României. «Am venit aici pentru a da mărturie despre solidaritatea noastră cu fiecare dintre Dvs. cu toți fiii Patriei noastre dragi, întru strădaniile comune pentru a sluji țara, pentru a aduce contribuția noastră la ridicarea pe culmi din zi în zi tot mai înalte a stării spirituale și materiale a poporului nostru...». Prin Patrie înțelegem noi contribuția la tot ceea ce este bun și folositor, păstrarea și transmiterea tezaurului național nealterat³².

Lă al III-lea Congres F.D.U.S. (8 februarie 1985), Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a făcut o amplă expunere în fața participanți-

30. *Ibidem, Apelul...*, p. 4—5.

31. *Participarea Bisericii Ortodoxe Române în Frontul Unității Socialiste*, în «BOR», (1974), nr. 5—6, p. 656—675.

32. *Mărturie...*, în «MQ», nr. 3—6, p. 259—264.

lor, arătînd contribuția credincioșilor cultelor religioase la înflorirea Patriei, la apărarea păcii, independenței și suveranității țării noastre. Credincioșii adevărați totdeauna s-au identificat cu aspirațiile poporului. «...Culte religioase consideră ca o îndatorire firească și patriotică participarea la sprijinirea tuturor acțiunilor care se întreprind pentru bunăstarea oamenilor și progresul țării... Atmosfera de înfrățire a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate și credință religioasă, a ușurat colaborarea și ajutorarea în activitate a slujitorilor și credincioșilor diferitelor culte, precum și conviețuirea lor în prietenie și bună înțelegere, Frontul Democrației și Unității Socialiste dovedindu-se o bună școală cetățenească...»³³.

Un teolog eminent cu aspirații sincere ecumeniste, cu răspunderi față de conștiință, față de Patrie și Biserică, cum este *Prea Fericitul Patriarh Iustin*, în permanență îl preocupă pacea lumii ca o coordonată universală a apărării vieții³⁴, colaborarea cultelor din România ca un specific al ecumenismului local și sprijinirea fără nici o ezitare a eforturilor tuturor spre fericirea întregului popor. «De aceea, asigura pe toți Prea Fericirea Sa, nu vom înceta niciodată acțiunile pentru menținerea păcii și prin aceasta apărarea propriei noastre ființe, apărarea semenilor noștri, apărarea bunurilor de pe pămînt... Pacea face parte din bunurile omului, din conținutul entității lui. De aceea, o dorim, o iubim și ne străduim s-o păstrăm intactă, puternică...»³⁵.

La acest crug aniversar, la această cunună a vieții, Prea Fericitul Patriarh Iustin se prezintă, ca totdeauna, ca un teolog ortodox distins ce și-a impus punctul de vedere și a trasat noi căi pentru unitatea ortodoxiei, a jalonat noi principii pentru Mișcarea ecumenică, a îmbrăcat dialogul ecumenic în straiile păcii și bunei înțelegeri, a eliminat diferențele profesionale cu convergențele teologice, a plinit vremea cu ceea ce este necesar creștinului de azi, a dăruit încredere și responsabilitate Conferințelor teologice interconfesionale, ridicînd ștafeta ecumenismului local la cea mai înaltă performanță a încercării de unitate creștină și unirea Bisericilor.

Privind chipul Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române oricine își dă seama de poziția Sa verticală în ceea ce privește învățătura revelată, dar și cea orizontală, adică deschiderea spre lume, spre înțelegerea propovăduirii în datul prezent, în frămîntătura socială de astăzi. Nu asprimea, ci sobrietatea Prea Fericirii Sale în a lucra dreptatea s-ar părea că dă rezerve. Logica lucrurilor, insistența adevărului, echilibrul firesc, situația prezentă fac din Prea Fericirea Sa un om al vocației, un ierarh al timpului, un slujitor devotat și înflăcărat al păcii, fericirii și bunei înțelegeri a tuturor oamenilor — egali în fața lui Dumnezeu.

33. *Cuvîntarea Patriarhului Iustin Moiescu*, în «România Liberă», 9 februarie 1985.

34. *Lucrările Comitetului național pentru apărarea păcii din R.S. România*, în «BOR», CI (1983), nr. 5—6, p. 351—352; *Reprezentanți ai religiilor și experți, despre consecințele economice și morale ale înghețării producerii armelor nucleare*, în «BOR», CI (1983), nr. 5—6, p. 343—350.

35. *Cuvîntarea...* la al III-lea Congres FDUS.

În sufletul Prea Fericirii Sale își găsesc loc toți și cei ce lucrează dreptatea și cei ce trebuie iertați și cei de aproape și cei de departe, cum îl descoperea I.P.S. Antonie Mitropolitul Ardealului în cuvîntul omagial din 5 martie 1985³⁶.

Altă caracteristică a Prea Fericitului Patriarh Iustin este și aceea că nu-l încintă laudele, dar noi avem o datorie sfîntă față de mai mari, fiindcă ne-au vestit Cuvîntul adevărului să le cercetăm viața și să le urmăm credința (Evr. XIII, 7).

*
* *

De aceea, la acest popas aniversar nu aducem măiestria cuvintelor noastre, ci faptele cele mari săvîrșite de Cel-sărbătorit, copleșitoarea Sa personalitate și recunoscuța Sa autoritate în ecumenismul contemporan și în slujirea lumii de astăzi și în grija Sa pentru mai binele Patriei și Bisericii strămoșești.

Și cunoscîndu-i admirația pentru Sfîntul Pavel și pentru Cetatea culturii, Atena, unde Prea Fericitul Patriarh Iustin și-a încununat strădaniile cu titlul de doctor în teologie, vom încheia cu spusele Marelui Apostol al neamurilor (Fapte IX, 15; Gal. II, 8): «cu harul lui Dumnezeu sînt ceea ce sînt...» (I Cor. XV, 10) sau, «m-am luptat după toată rînduiala, mi-am isprăvit alergarea, am păzit credința. De acum mă așteaptă cununa răsplătirii, pe care mi-o va da, în ziua aceea, Domnul, Judecătorul cel drept. Și nu numai mie, ci și tuturor celor ce vor fi iubit venirea Lui» (II Tim. IV, 7—8).

Diac. Conf. P.I. DAVID

STRĂDANIILE DE PACE ALE PREA FERICITULUI PĂRINTE Patriarh Dr. IUSTIN

Personalitate dăruită de Dumnezeu cu simțul realității și cu vast discernămint în problemele teologiei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Dr. IUSTIN se îngrijește — împreună cu Sfîntul Sinod — de ancorarea cît mai solidă a Bisericii Ortodoxe Române în realitățile prezentului istoric, pentru a contribui cu eficiență la rezolvarea marilor probleme ale lumii contemporane. În viziunea largă a Prea Fericirii Sale, întreaga suflare omenească formează un tot, o unitate aflată în grija permanentă a lui Dumnezeu, așa cum ne este indicat în Noul Testament: «Și a făcut dintr-un sînge tot neamul omenesc, ca să locuiască peste

36. A 75-a aniversare a Prea Fericitului Patriarh Iustin, în «Telegraful român», martie 1985 și mai ales revista «BOR», CIII (1985), nr. 3—4 — omagial —, p. 178—179. și 216—323.

Douăzeci de ani de la intrarea Bisericii Ortodoxe Române în CEB, în «BOR», nr. 9—10/1981, p. 965—966 și mai ales Pr. Prof. D. Radu, *Privire de ansamblu asupra Conferințelor interconleșionale din România*, în «ST», nr. 5—10, 1979, p. 647—712.

toată fața pământului, așezind vremile cele de mai înainte rinduite și hotarele locuirii lor» (Fapte, 17, 26). În virtutea acestei unități a neamului omenesc — arăta Prea Fericirea Sa —, creștinul trăiește în sine viața lumii ca pe a sa, mai ales atunci când situații de vîrf afectează dureros semenii de pe un loc sau altul al globului pămîntesc. Neliniștea celorlalți afectează conștiința creștinului pînă la durere și generează o preocupare susținută pentru aflarea unui remediu imediat și eficient: «Dar ce fel de liniște poate da conștiinței cu adevărat creștine — zice Prea Fericirea Sa referindu-se la rezolvarea parțială a problemei dezarmării prin crearea unor mici zone de liniște — numai o zonă limitată, neutră, de pe planetă, știind că în alte părți ale spațiului uman alte ființe suferă și mor? Creștinul trăiește ca pe ale sale durerile celorlalți»¹. Pentru a justifica o astfel de atitudine creștină globală, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin se referă la dimensiunea globală a Bisericii, în care fiecare parte aflată în suferință cauzează și celorlalte suferință, cum zice Sf. Apostol Pavel, a cărui afirmație este luată drept temelie al acestei admirabile imagini: «Dacă suferă un mădular, toate mădulele suferă împreună» (I Cor. 12, 26)².

Încă din timpul cînd se afla, ca mitropolit, în scaunul cel mai de sus al vieții bisericești din Moldova, Prea Fericirea Sa a dus la îndeplinire în mod exemplar misiuni importante și a purtat solii creștine ortodoxe de înfrățire umănă și de pace în cele mai diverse părți ale lumii. Astfel, luînd contact direct cu oameni de cele mai felurite categorii, credinți și preocupări, a avut prilejul să cunoască profund fața lumii contemporane și să se exprime direct asupra nevoii de unitate și solidaritate, în favoarea păcii, a dreptății și a dezvoltării pentru toate popoarele lumii și pentru toți oamenii. Ca urmare a acestei edificări vaste și profunde, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române din iunie 1977, Prea Fericirea Sa și-a dedicat o bună parte din înalta preocupare pentru binele Bisericii, dar mai ales pentru stimularea acelor relații prin care pacea să se instaureze complet și să dăinuie neîncetat pe planeta noastră.

Teologic vorbind, Prea Fericitul Părinte Patriarh a socotit întotdeauna că fapta păcii învederează dragostea creștină al cărei izvor este Dumnezeu, și afirma următoarele: «În multe feluri se învederează dragostea în faptă. Dar cel mai de preț rod al dragostei este pacea dintre noi. Izvorînd din dragostea lui Dumnezeu față de făpturile Sale, unirea tuturor în trupul lui Hristos este temeliea păcii între oameni și popoare. Dacă, în adevăr, noi sîntem fiii lui Dumnezeu, născuți duhovnicește din dragoste, în mod firesc noi sîntem și fiii păcii. Iar ca fii ai păcii se cuvine să ne dovedim nu numai vestitori, dar, mai ales, *făcători de pace* (subl. în text). În vechile noastre scrieri bisericești se spune că pacea este maica tuturor bunurilor, fiica dragostei, starea firească de viațuire a oamenilor pe pămînt. *«Pacea este bun atît de mare, încît și în cele pămîntești și trecătoare, nimic nu este mai plă-*

1. Vezi *Cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin*, la deschiderea lucrărilor Adunării Cultelor din România pentru Dezarmare și Pace, din 21—23 iunie 1984, București, în rev. «Biserica Ortodoxă Română», an CII (1984), nr. 5—7, p. 331.

2. *Ibidem*.

cut decât să auzi de ea, nimic mai de râvnit decât să o dorești, nimic mai bun decât să o găsești» (subl. în text). Cît privește binefacerile păcii nu este nevoie să căutăm departe cu privirile — spunea Prea Fericirea Sa încă din 1976. Este de ajuns să ne ațintim ochii în jurul nostru. Înflorirea țării noastre, în vremurile pe care le trăim noi, după terminarea războiului, este rod al muncii poporului nostru, într-o epocă de pace, sub o cîrmuire înțeleaptă și devotată slujirii patriei»³.

Ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române la un moment în care amenințările la adresa păcii au crescut atît de mult încît să infioare conștiința umană, Prea Fericitul Părinte Patriarh Dr. Iustin a înviorat entuziasmul preoților români ortodocși în cadrul conferinței preoțești din noiembrie 1983, ținută la Institutul Teologic Universitar din București, avînd ca temă *apărarea păcii prin dezarmare*. Cu acest prilej, Prea Fericirea Sa a spus răsPICat următoarele: «Împreună cu oamenii de pretutindeni, cu toate popoarele din lume, constatăm, cu mare îngrijorare, agravarea situației internaționale în Europa și în lumea întregă. Cursa înarmărilor nucleare a intrat într-o escaladare fără precedent, iar pericolul unei catastrofe nucleare este mai iminent decît oricînd; noi rachete nucleare cu rază medie de acțiune sînt pregătite ca să fie amplasate în unele țări din Apus, iar altele sînt deja amplasate în altă parte a Europei. Tratativerle de la Geneva între Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii pentru a se ajunge la înțelegerea de a se opri amplasarea în Europa a noilor rachete cu rază medie de acțiune și de a se trece la retragerea și distrugerea celor existente, se găsesc încă la primii pași. Dar chiar dacă se ajunge la un echilibru de forțe nucleare, un fapt rămîne cert. Armele nucleare nu aduc securitate, ci agravează primejdiile, căci oricînd o mină nesăbuită, printr-un accident sau act intenționat, poate declanșa o catastrofă. De aceea numai dezarmarea și în primul rînd dezarmarea nucleară poate constitui o certă evitare a războiului. De aceea, diferite organizații și foruri internaționale au inițiat discuții și au adoptat rezoluții cu privire la măsurile de dezarmare; acum au loc manifestări, mitinguri și măsuri ale păcii în lumea întregă pentru oprirea cursei înarmărilor nucleare, cerîndu-se oprirea amplasării de noi rachete cu rază medie de acțiune»⁴.

1. *Pacea — bun al întregii lumi și al poporului român dreptcredincios, în viziunea Prea Fericitului Părinte Patriarh Dr. IUSTIN*. Ca păstor de suflete, ca ierarh și întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh veghează la pacea sufletească profund încercată a poporului binecredincios încredințat. Temeiul vegherii îl constituie, desigur, acel capitol impresionant din Evanghelia după Ioan, despre *Păstorul cel bun* (cap. 10), unde Mîntuitorul Se numește «Păstorul cel bun»: «Eu sînt păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oile sale. Iar cel plătit și cel care nu este păstor, și ale cărui oile nu sînt ale lui, vede lupul venind și lasă oile și fuge; și lupul le răpește

3. *Pastorală la Învierea Domnului, 1976*, a (pe atunci) mitropolitului Moldovei și Sucevei † IUSTIN, în rev. «Mitropolia Moldovei și Sucevei», an. LII, nr. 3—4, 1976, p. 201.

4. *Cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin*, în cadrul conferinței preoțești pe luna noiembrie 1983 din Arhiepiscopia Bucureștilor, în rev. «Biserica Ortodoxă Română», an. CI, nr. 11—12, p. 769.

și le risipește. Dar cel plătit fuge pentru că este plătit și nu are grijă de oi. Eu sînt păstorul cel bun și cunosc pe ale Mele și ale Mele Mă cunosc pe Mine. Precum Mă cunoaște Tatăl și Eu cunosc pe Tatăl. Și sufletul îmi pun pentru oi» (Ioan 10, 11—15). Evident, Păstorul cel Bun prin excelență, adică Hristos, are grijă de pacea noastră, a celor botezați în numele Lui și care ne-am făcut părtași Trupului și Sîngelui Lui prin Euharistie. Dar ne aflăm în același timp și în Hristos și în lume, iar prin noi, o parte din lume este în Hristos, ca Biserică și Mireasă a Lui. Răspunderea fiecărui creștin față de pacea lumii este și răspunderea Bisericii, după cum răspunderea fiecărui cetățean pentru pacea lumii este și răspunderea fiecărui popor, în fiecare clipă. De aceea, referindu-se în chip special la neamul românesc și la atitudinea lui permanent favorabilă păcii, Prea Fericirea Sa a afirmat următoarele: «Pacea a fost totdeauna un element constitutiv al sufletului românesc, al concepției și practicii noastre de viață. Însăși așa-numita omenie, specifică neamului românesc, poate fi înscrisă în fruntea virtuților noastre tradiționale. Ea se referă la pacea și buna înțelegere între oameni, la prietenie și ajutorare, la ospitalitate, la bunătatea și dragostea frățească între ei. Omenia cuprinde deopotrivă atitudini asemănătoare și față de lumea celor necuvîntătoare sau chiar față de firea neînsuflețită... Fără îndoială, participarea la lupta pentru apărarea păcii constituie astăzi o necesitate absolută pentru orice popor, pentru orice om. Pacea este acum grav amenințată. Competiția înarmărilor a atins proporții uriașe, unice în istorie, iar criza morală merge mină în mină cu criza politică, socială și economică. În diferitele domenii ale vieții se instaurează încetul cu încetul un grav dezechilibru»⁵.

Dezechilibrul provocat în lume de cursa ascendentă a înarmărilor lovește toate națiunile, fără excepție. De aceea, Prea Fericitul Părinte Patriarh se exprimă ferm în favoarea păcii, în numele Bisericii Ortodoxe Române și sprijinind inițiativele strălucite ale Conducerii de Stat a țării noastre, a Domnului Nicolae Ceaușescu în special, pentru reducerea treptată și planificată a cheltuielilor militare și în scopul perfecționării tehnicii de distrugere pe pămînt și în spațiu, pentru ca fondurile economisite astfel, să se pună la îndemina societății, la îndemina tuturor instituțiilor care slujesc viața, viața copiilor și a tuturor generațiilor. Cu deosebită atenție asupra acestui aspect și asupra implicațiilor lui în viața lumii, Prea Fericirea Sa adăuga, la cele spuse mai înainte, următoarele: «Sumele fabuloase care se cheltuiesc pentru înarmare se iau de la gura copiilor din statele mai sărace; asistența medicală este redusă; știința și artele încep să devină privilegii ale oamenilor înstăriți. Pe scurt, noua ordine economică (susținută în țara noastră la nivel național, n.n.), cere transferul cheltuielilor de la înarmare la slujirea valorilor care apără și garantează o viață demnă și îndestulătoare pentru toți oamenii. O nouă ordine în lume întemeiată pe dreptate devine din zi în zi tot mai imperios necesară. Astfel, criza economică va putea de-

5. *Cuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin la deschiderea Adunării Cultelor din România pentru Dezarmare și Pace*, în «B.O.R.» cit., p. 329.

veni una din principalele cauze ale tulburării păcii în lume, ale izbucnirii unui nou război»⁶.

În viziunea Prea Fericitului Părinte Patriarh, viața poporului nostru nu se poate nicidecum separa de lupta pentru pace, pentru instaurarea în lume a unui climat de încredere, dar și de construirea unei vieți noi, în pace: «Alături de pace, în țara noastră stă hotărârea națiunii de a-și zidi o viață nouă. Și în acest domeniu, Conducerea țării, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, și-a asumat ctitoria. Istoria noastră înscrisă acum cele mai frumoase pagini din viața ei»⁷.

Desigur, Biserica Ortodoxă Română nu este singură în strădaniile ei pentru dezarmare și pace. Toate celelalte culte din țară i se alătură ei și sprijină în comun aceleași inițiative de dezarmare și pace ale Președintelui țării. Acest fapt îndreptat spre o deschidere a lumii într-un climat de pace, prin chemări și contribuții ale cultelor din țara noastră, este relevat cu prisosință de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, spunând: «Datoria Cultelor și a credincioșilor din țara noastră de a apăra pacea izvorăște astfel din conștiința noastră religioasă cu care slujim lui Dumnezeu, prin slujirea oamenilor, dar în același timp și din calitatea noastră de fii ai poporului din care facem parte. Atit prin rugăciunile lor, prin propovăduirea cuvîntului, prin educarea credincioșilor în acest spirit, cit și prin participarea la diversele întruniri inter-creștine și inter-religioase, cultele și-au exprimat cu tărie atit dorința lor de a trăi în pace între ele, cit și de a sprijini orice efort pentru apărarea ei în lume. Iar ca fii ai patriei sîntem angajați să sprijinim ferm toate propunerile și inițiativele de pace ale statului nostru»⁸.

Într-adevăr, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a dat exemplul cel mai concludent de devotament față de pace, față de inițiativele de sprijinire a păcii însușite la nivel național și de ceilalți conducători ai Cultelor din țara noastră. Prin acest devotament personal a stimulat și pe ceilalți membri sinodali — mitropoliți, arhiepiscopi, episcopi și arhieri — să participe activ la promovarea spiritului de bună înțelegere cu celelalte culte din țară dar și cu personalități marcante ale lumii creștine contemporane. Astfel, întrunirile care au avut loc în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, și în cadrul mai larg al Adunărilor Cultelor din România pentru Dezarmare și Pace, constituie o vie mărturie a imboldului pe care Prea Fericirea Sa l-a dat, cu toată ființa, astfel încît glasul Bisericii Ortodoxe Române să fie clar, ferm și neșovăitor. De aceea și starea de spirit a clerului din Patriarhia Română a devenit o stare a luptei pentru pace, a efortului îndreptat spre dezarmarea imediată în ce privește arsenalul nuclear și dezangajarea tuturor fondurilor alocate cercetărilor militare menite să mărească pericolul autodistrugerii.

Ca fiu al pămîntului românesc, Prea Fericitul Părinte Patriarh a dorit întotdeauna ca patria noastră să se bucure de pace între celelalte națiuni ale lumii. A purtat cu sine pretutindeni un mesaj de pace, în înaltele delegații pe care le-a condus, și a strîns mîna frățește reprezentanților Cultelor din România ori de cîte ori lucrarea păcii a necesitat eforturi conjugate. Iar astfel de eforturi au fost depuse, și ele, în același spirit de ecumenicitate și de dragoste față de aproapele, spirit

6. *Ibidem*, p. 330.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*, p. 332.

pe care îl promovează Biserica Ortodoxă Română încă de multă vreme. Nu incupe îndoială că toate aceste caracteristici personale ale Prea Fericitului Părinte Patriarh vădesc deopotrivă patriotismul Prea Fericirii Sale și dragostea de om cu care creștinul este dator față de cei din jurul său, dragoste pe care o aflăm la Prea Fericirea Sa augmentată și înmulțită prin harul Duhului Sfânt. De fapt, acest har, primit prin arhierie, este izvorul lucrării sacre a păcii în conștiința Ierarhului, al acelei lucrări care nu se termină niciodată, ci se continuă în fiecare moment de trudă și de veghe. Mai mult, revărsarea acestui har prin punerea mâinilor asupra celor ce vin să fie hirotoniți de Prea Fericirea Sa, împreună cu povețele de pace, relevă acea dragoste adâncă din sufletul Prea Fericirii Sale, mărturisită modest în scrisorile irenice. Astfel, într-una din aceste scrisori, adresată Întiiistătorilor Bisericilor creștine cu prilejul sărbătoririi Învierii Domnului în anul 1984, se spune: «Dovada clară a trecerii noastre de la moarte la viață, prin învierea Mîntuitorului, este viețuirea noastră în dragostea frățească. *«Noi știm — spune Sfîntul Evanghelist Ioan — că ne-am strămutat de la moarte la viață, fiindcă iubim pe frați; cine nu iubește pe fratele său, rămîne în moarte.»* (I Ioan 3, 14). Aceste sfinte cuvinte constituie pentru noi un permanent îndemn de a întări legăturile dragostei frățești între toate Bisericile creștine, între popoarele noastre, între oamenii de bine de pretutindeni. Este de datoria noastră ca împreună să sprijinim aspirațiile popoarelor spre pace, aspirațiile oamenilor spre a trăi în dragoste frățească»⁹.

Punerea în circulație intercreștină a mesajului de pace al poporului nostru, prin intermediul unei scrisori irenice constituie, în sine, un act de pace, o strădanie de pace, pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh a depus-o cu toată rivna de Întiiistător. Salutînd pe ceilalți cu salutul de pace al poporului român, fără îndoială că se face mesager al acestui popor binecredincios și devotat cauzei păcii. Iar momentul în sine — prăznuirea Învierii Domnului —, prin solemnitatea lui, aruncă raze ale păcii în sufletele acelor care primesc mesajul de pace. Mesajul coincide cu momentul sărbătoresc iar conținutul lui se însușește pe deplin în bucuria creștină pentru biruința lui Hristos asupra morții. Dincolo de orizontul morții se ridică maiestuos celălalt orizont, al speranței învierii, al păcii.

A propovădui pacea este pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh o datorie morală de prim ordin și care se îndeplinește prin strădanii de la om la om și între toți oamenii. De aceea Prea Fericirea Sa nu ezită să spună acest adevăr, direct, fără înconjur: «Pacea se obține prin strădanii și luptă. Trebuie să milităm pentru înlăturarea tuturor cauzelor care o zădărnicesc: înarmarea nucleară, criza economică născută în cea mai mare parte din aceasta, neînțelegerile politice, discriminările sociale și mai ales neîncrederea între oameni și popoare. Trebuie să ajutăm pe conducătorii de state să restabilească în conștiința umană valorile morale autentice, în sensul că nu afirmarea puterii, care degenerază în conflicte, ci dimpotrivă afirmarea încrederii, a dreptății, a cooperării, a

9. În «B.O.R.» cit., p. 292.

intrajutorării, a respectului, avantajului reciproc și, mai profund, a dragostei frățești, reliefează adevărata sumă de valori care slujesc viața¹⁰.

Dimensiunea morală a păcii este dimensiunea firească a moralității umane, după cum se observă din citatul de mai sus, întrucât ea include o rezolvare echitabilă a tuturor inegalităților și nepotrivirilor dintre statele lumii, în condițiile unui progres tehnic fără precedent. Pacea este o modalitate de existență *sine qua non* și proprie tuturor popoarelor lumii, deci și poporului nostru. De aceea, Prea Fericitul Părinte Patriarh ține să precizeze următoarele: «Privită și de noi în acest larg orizont și ca o imperioasă cerință a timpului nostru, pacea ni se impune astăzi ca o gravă răspundere. Asemenea talanților, și darul ei divin trebuie cultivat. Numai lucrînd darul culegem fructul. Toți sîntem împreună răspunzători pentru apărarea păcii și slujirea vieții, fiindcă toți beneficiem de bunurile ei. Nimeni nu poate rămîne străin de ea. Toate opțiunile sînt aici convergente spre pace»¹¹.

2. *Pacea, bun al tuturor popoarelor și darul lui Dumnezeu pentru întreaga creație.* Biserica Ortodoxă Română propovăduiește Evanghelia păcii, a Împărăției lui Dumnezeu. Împărăția lui Dumnezeu, ca subiect al propovăduirii evanghelice, nu poate fi concepută altfel decît ca împărăție a păcii, în care Domnul păcii — Hristos — este Capul Bisericii, Mîntuitorul ei și al lumii. Însăși Întruparea Fiului lui Dumnezeu, «la plinirea vremii», a adus în lume acel mesaj al «păcii pe pămînt și între oameni bunăvoire», pe care Biserica îl proclamă întotdeauna, de atunci și pînă acum, de la amvon. Dar nu este doar un mesaj care ar putea fi primit sau respins. Nu. Pacea este poruncă dumnezeiască, pe care și Apostolii au propovăduit-o lumii împreună cu adevărurile creștine. Acest aspect al păcii, de poruncă divină pentru lumea tuturor timpurilor, este bine sesizat și aplicat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Dr. Iustin, cînd zice: «Întregul mesaj al Mîntuitorului, intrupat în omul păcii, face din virtutea păcii, pentru creștini, o poruncă dumnezeiască. Apostolii și-au împlinit misiunea ca solii ei și au înțeles-o ca o condiție și o componentă a împărăției lui Dumnezeu, care pentru Sfîntul Pavel este «dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfînt» (Rom. 4, 17). În cele mai critice momente ale vieții lor au rămas, neabătuți, pînă la sacrificiu, oameni ai păcii. Au văzut în ea salvarea umanității»¹².

Extinderea mesajului păcii, astfel încît să pătrundă în toate dimensiunile lumii și în cele mai tainice profunzimi ale firii umane luminate de Dumnezeu prin rațiunea dăruită de el omului, constituie astăzi cerința de căpătii a zilelor noastre. Motivarea ei ar putea fi complexă, dat fiind faptul că omenirea a intrat într-o fază avansată de autocunoaștere prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă — și acestea din ce în ce mai perfecționate —, dar și pentru că aceeași omenire a ajuns la răscrucea sinuciderii nucleare. Mijloacele de autodistrugere sînt pregătite și sînt, în mare parte, deja instalate la punctele de start. Lipsește doar apăsarea pe un buton, unica apăsare posibilă, pentru ca planeta

10. *Cuvîntarea* P. F. Părinte Patriarh la deschiderea Adunării Cultelor din România, cit., în «B.O.R.» cit., p. 332.

11. *Ibidem.*

12. *Ibidem.*

noastră să întrecă toate descrierile de pină acum al cataclismelor universale. Acea apăsare care încă lipsește — prin însăși posibilitatea ei de realizare în practică — provoacă însă o apăsare în conștiințele umane trezite în fața pericolului infernal și silește la acțiune grabnică în numele a tot ce are mai prețios orice om, orice ființă capabilă să raționeze calm. Pacea a devenit, astfel, o *necesitate vitală*, cum o și definește Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin: «În această atmosferă de trezire a conștiinței popoarelor pentru apărarea propriei lor vieți, Biserica Ortodoxă Română ca și celelalte Culte și-au intensificat lucrarea lor pentru apărarea păcii. Ele sînt solidare cu întregul nostru popor și iau parte la toate strădaniile lui pentru crearea climatului de pace, pentru zidirea unei vieți noi în patria noastră și pentru apărarea păcii în lume. Ele sînt conștiente că propovăduirea păcii este o necesitate vitală»¹³.

În diverse chipuri s-a statornicit adevărul incontestabil că popoarele lumii au ochii ațintiți asupra acelor centre de forță unde chiar și o eroare de comandă poate transforma năzuințele lor în visuri spulberate, strădaniile lor de zi cu zi în cenușă atomică radioactivă. O clototire de indignare se face simțită pretutindeni la gîndul că undeva, dincolo de niște ziduri scotite de unii impenetrabile, oameni care par că trăiesc în alte sfere decît cele comune tuturor, pun la punct cele mai diabolice invenții ale ultimelor decenii, ba chiar ale ultimelor luni, pentru a-și asigura mintea că presupusul adversar nu mai poate să-l ajungă din urmă. Dar, așa cum a subliniat în nenumărate rînduri Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, este clar că omenirea poate să piară doar o singură dată și, într-o astfel de macabră posibilitate, este inutil și lipsit de sens să se pregătească arsenale uriașe, prin care lumea ar putea fi distrusă de 30 sau 40 de ori. Lumina rațiunii sănătoase trebuie să străbată prin vălul cețos al amenințărilor cu moartea generală, printre meandrele dezechilibrului cauzat de teamă și de trufie. De aceea, cu nădejdea unei restabiliri a echilibrului păcii în lume prin trecerea la dezarmare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a prezidat Adunarea Cultelor din România pentru Dezarmare și Pace (București, 21—23 iunie 1984) și a binecuvîntat *Apelul* adresat de această Adunare către toate Bisericile și organizațiile creștine mondiale, religiile lumii și oamenii doritori de bine de pretutindeni, în care se spune: «Bisericile, religiile lumii și credincioșii lor nu pot lipsi din rîndurile celor care luptă pentru apărarea și salvagardarea cauzei păcii, pentru ocrotirea vieții și progresul societății omenești. Călăuziți de învățăturile noastre de credință, pe care le propovăduim, și ferm convinși că deși situația internațională este marcată de mari primejdii, forțele progresiste de pretutindeni, acționînd unite, dispun de puterea necesară de a impune stoparea nesăbuitei curse a înarmărilor nucleare, ne simțim datori ca de pe poziția și cu mijloacele noastre, prin forța cuvîntului și a exemplului, să milităm pentru înlăturarea cauzelor care zădărnicesc pacea: «înarmarea nucleară, criza economică mondială generată în cea mai

13. *Ibidem*.

mare parte de aceasta, discriminările și stările de neîncredere dintre state și popoare»¹⁴.

Evident, obligațiile asumate în cadrul unei religii sau alteia nu ex-ceptează pe nimeni de la obligațiile generale pentru viața lumii. Religiile sînt în lume, credincioșii lor sînt oameni ale căror idealuri se conturează în raport cu trăirea lor potrivit preceptelor religioase, dar și potrivit cu năzuințele vieții pămîntești în general. O adîncă reflecție asupra rostului vieții pămîntești nu conduce la pesimism, ci la o deschidere optimistă către univers, către întregul univers creat, dar încă neexplorat în toate tainele lui de către om. Dacă progresul în cercetarea naturii înconjurătoare a pus în lumină uriașe rezerve de energie — rezerve pe care, după credința noastră, Dumnezeu le-a lăsat la îndemîna omului —, nu în-seamnă nicidecum că ele trebuie folosite pentru moarte, pentru nimicire. Așa gîndesc toți oamenii de bună credință, așa gîndesc întiiistătătorii Bi-sericilor creștine contemporane și șefii de culte și tot așa gîndește și Prea Fericitul Părinte patriarh Dr. Iustin. Pacea este un bun al întregii lumi. Ea este nedespărțită de lume pentru că ea este inerentă lumii de la creare. Insuși Dumnezeu a pus pacea în creație. Creația nu are cum să schimbe pacea lui Dumnezeu. Dar omul, aflat sub imperiul păcatului, al nedreptății și al morții poate, prin pervertire, să fie instrumentul distrugerii, ba chiar al autodistrugerii. De aceea, în toate pastoralele și cu-vîntările Prea Fericitului Părinte Patriarh străbate ca un fir roșu vi-branta chemare la pace, la stringerea tuturor rîndurilor oamenilor cin-stiți și doritori de pace, pentru ca viitorul să fie scutit de primejdia con-flictului nuclear atît pe pămînt cît și în spațiul extraterestru. Ideile noi, de pace, însușite de toți cetățenii Republicii Socialiste România, sînt pro-prii și Prea Fericitului Părinte Patriarh cu mișcarea pentru pace și dezarmare a întregului popor românesc, astăzi cînd primejdia a devenit din ce în ce mai amenințătoare.

În contextul frămîntărilor și căutărilor contemporane, strădaniile pentru pace sînt strădaniile pentru viață. Angajîndu-se cu toată ființa în acestea și fiind exemplu pentru clerul în subordine și pentru credincioșii păstoriți pe calea mîntuirii, Prea Fericitul Părinte Iustin se înscrie între marile personalități religioase ale lumii contemporane iubitoare de pace. Și este firesc să fie așa, atîta vreme cîl învățătura creștină pe care o propovăduiește — cu timp și fără timp — este o învățatură a păcii, a buneiînțelegeri și a armoniei. Căci, desigur, opțiunea creștină este fun-damental opțiune pentru viață și încă din belșug (cf. Ioan 10,10). A fi creștin înseamnă a fi deplin părtaș la viață, la viața în Hristos, dar și la viața lumii, în cadrele moralei creștine. Există întotdeauna, de aceea, un mod de a înțelege lumea prin Hristos, deoarece în El lumea își ca-pătă — sau recapătă — dimensiunile normale. Fără această perspectivă nici nu este posibil pentru creștini să vorbească despre lume ca mediu al desăvîrșirii și nici ca nouă întegrare în ritmul cosmic inițial prin Cu-vîntul lui Dumnezeu făcut trup. Dar cînd este vorba de salvarea lumii dintr-o catastrofă iminentă, atunci perspectiva creștină se profilează și

14. *APEL către toate Bisericile și organizațiile creștine mondiale, religiile lumii și oamenii doritori de bine de pretutîndenî*, în «B.O.R.», an. CII (1984), nr. 5—7, p. 286.

mai bine între celelalte perspective religioase contemporane — și ele convergente asupra aceleiași îndatoriri fundamentale. Este potrivit, pentru aceea, să menționăm cu tot dinadinsul că modul de abordare a problemei păcii în concepția Prea Fericitului Părinte Patriarh este modul biblico-patristic ortodox. De pildă, în toate pasajele referitoare la pace din lucrările Prea Fericitului Sale temeiurile biblice abundă, iar în fundal se recunoaște următorul text al Sfintului Ioan Gură de Aur despre pace, devenit clasic: «Ne rugăm, cerînd îngerul păcii și pretutindeni cerem pace, fiindcă nimic nu este asemenea ei. La biserică, în rugăciuni, în cuvinte de urare, întîistătorul Bisericii dă pacea zicînd: Pace vouă! Pentru ce? pentru că ea este mama tuturor bunurilor, temei al bucuriei. De aceea și Hristos a poruncit Apostolilor, cînd intră în case să spună aceasta îndată, ca un fel de simbol al bunurilor. Întîistătorul Bisericii nu zice numai: Pace tuturor! Căci ce folos dacă vom avea pace cu unul, iar cu altul război și luptă? Care este cîștigul? Și în corp, dacă unele mădulare sînt liniștite, iar altele tulburate, nu se poate statornici niciodată sănătatea, ci prin buna rînduială, prin acordul și pacea tuturor. Atît de mare bun este pacea, încît sînt numiți fii ai lui Dumnezeu cei ce o fac și o clădesc. Pe bună dreptate, deoarece și Fiul lui Dumnezeu pentru aceasta a venit pe pămînt, ca să facă pace între cele de pe pămînt și între cele din cer. Dacă făcătorii de pace sînt fii ai lui Dumnezeu, potrivnicii ei sînt fii ai diavolului» (Omilia a III-a la Epistola către Coloseni) ¹⁵.

Tot în spiritul strădaniilor de pace ale Prea Fericitului Părinte Patriarh se pot regăsi multe texte despre pace pe care le-au alcătuit în ultima vreme teologii Bisericii Ortodoxe Române, pentru ca acestea să exprime voința de pace a poporului credincios. Într-un astfel de text se și justifică, în următoarele cuvinte, inițiativa Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin de a se întruni Adunarea Cultelor din România pentru Dezarmare și Pace din 21—23 iunie 1984 la București: «Pacea nu-și poate afla securitatea în escaladarea cursei înarmărilor, după cum nici un fel de armament nu poate fi pacifist. Nici o armă cu neutroni, nici o rachetă nu poate egala în fața istoriei o piine caldă, o frunte de copil înșeninată de mîngîierea părintelui, odihna bătrînului care poate privi liniștit la urmașii lui și la viitorul lor. De aceea trebuie să ne facem auzită vocea și dorința noastră sinceră și hotărîtă pentru pace, pentru înălturarea cataclismului nuclear al cărui rezultat nu poate fi decît cenușa și bezna nucleară. Este și motivul pentru care, la inițiativa Întîistătorului Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, Cultele din R. S. România s-au întrunit într-o Adunare consacrată păcii și dezarmării, Adunare găzduită de Institutul Teologic Universitar, la care au participat, alături de conducători și reprezentanți ai Cultelor din țară, și numeroși invitați de peste hotare» ¹⁶.

Buna colaborare cu Întîistătorii celorlalte Biserici și Culte, climatul de apropiere și convergență în marile probleme ale actualității con-

15. La Pr. prof. Constantin Bradea, intervenție în cadrul discuțiilor pe secții la Adunarea Cultelor din România pentru Dezarmare și Pace, din 21—23 iunie 1984, în rev. «B.O.R.» cit., nr. 5—7, p. 386.

16. Redacția, *Adunarea Cultelor din România pentru dezarmare și Pace*, București, 21—23 iunie, 1984, în «B.O.R.» cit., p. 320.

temporane, între care de cea mai mare importanță este problema păcii, împreună dovedesc tuturor credincioșilor că este posibilă, în orice moment, o conjugare a eforturilor lor — și pe plan religios —, pentru ca pacea să fie salvată, cheltuielile militare să fie reduse, iar fondurile eliberate să fie puse de îndată la dispoziția instituțiilor sociale, a culturii și civilizației. Iar fiindcă pe plan internațional este nevoie de inițiative și fonduri uriașe, dar care, de fapt, sînt infime față de fondurile destinate în prezent cursei înarmărilor nucleare, trebuie să vedem în strădaniile de pace ale Bisericii Ortodoxe Române, în acelea ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, un semn al lucrării harului Sfintului Duh prin care pacea se dă lumii ca dar dumnezeiesc, chiar și atunci cînd oamenii au ajuns la capătul eforturilor lor.

Linia de universalitate pe care o urmează neabătut Prea Fericitul Părinte Patriarh în problema păcii este linia adevărului contemporan, că izolarea nu mai rodește nimic bun, ci dimpotrivă, că legătura obștească a lucrurilor aduce, în final, izbăvirea de marea primejdie ce amenință lumea acestui sfîrșit de secol și mileniu.

Concluzii. Vasta preocupare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Dr. Iustin pentru a sprijini eforturile depuse, în primul rînd de Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, în vederea lichidării focarelor de tensiune din Europa și din lume, în vederea stopării cursei nebanești a înarmărilor nucleare ce se pregătește să fie și mai accelerată în viitorul imediat, constituie pe drept cuvînt o excelență ancorare în epocă a întregii activități a Prea Fericirii Sale. Cuvîntul rostit de la amvon în fața credincioșilor, cuvîntul rostit în cadrul oficial al întîlnirilor cu șefi ai cultelor, reprezentanți ai altor Biserici creștine și ai religiilor necreștine din țară și de peste hotare, a găsit un ecou larg în inimile tuturor aceluia care au cunoscut direct personalitatea proeminentă a Intîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române. Este cuvîntul creștin al păcii, rostit cu convingerea că el va rodi însutit în țarina mănoasă și bine pregătită a sufletelor tuturor oamenilor de bine de aici și de pretutindeni.

Fie că mesajul de pace a fost transmis de Prea Fericitul Părinte Patriarh credincioșilor prin pastoralele ocazionale, prin intermediul preoților și al revistelor bisericești, fie prin apeluri ale Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, ca președinte împreună cu ierarhii, acest mesaj a pătruns adînc în conștiința credincioșilor români ortodocși și în sufletele aceluia care au venit la București ca să se alătore lucrării de pace, devenită deja tradițională în România contemporană. Toți cîți l-au primit au devenit ei înșiși mesageri ai dezarmării și păcii, într-o lume în care armele au dobîndit loc prioritar față de toate celelalte instrumente pe care știe să le mînuiască omul secolului XX. După expresia din Evanghelia, aluatul păcii va crește însă în plămada viitorului, astfel încît întreaga frămîntătură umană să devină o piine caldă a păcii, de sentimente frățești reciproce, într-o împărăție a păcii.

Din strădaniile de pace ale Prea Fericitului Părinte Patriarh desprindem însă oportunitatea angajării noastre — a creștinilor ortodocși, cler și credincioși — în marea bătălie ce se dă pentru asigurarea unei lumi fără arme nucleare, a unei lumi de înțelegere și cooperare. Structura

lumii contemporane este extrem de variată din punct de vedere cultural și religios, ca și din alte puncte de vedere. Ea rămâne însă un tot al nostru, al epocii în care trăim. Împingerea acestei extrem de compozite structuri spre punctul fatal al destrămării nu este altceva decît o crimă împotriva umanității și trebuie împiedecată de toată suflarea omenească. Aceasta este și va rămîne linia directoare a eforturilor Prea Fericitului Părinte Patriarh Dr. Iustin, susținută de o solidă temeluire pe Sfînta Scriptură și pe Sfînta Tradiție. În acest fel, Prea Fericitul Părinte Patriarh poate fi numit om al păcii, *făcător de pace*.

Pr. conf. AL. I. STAN

SĂRBĂTORIREA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH IUSTIN LA A 75-A ANIVERSARE

La 5 martie 1985, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a împlinit vîrsta de 75 de ani. Acest eveniment a fost socotit de către membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române un prilej potrivit, pentru a oferi tuturor fiilor Bisericii strămoșești posibilitatea de a-și mărturisi sentimentele de dragoste filială, de respect și de recunoștință pe care le au față de înțeleptul lor conducător spiritual și totodată să mulțumească bunului Dumnezeu că i-a purtat de grijă și i-a stat în sprijin pînă acum ca să-și slujească cu aleasă vrednicie deopotrivă Biserica și Patria. De aceea, fiindcă ziua de 5 martie era zi lucrătoare (marți) Sfîntul Sinod a hotărît ca sărbătorirea Prea Fericitului Patriarh Iustin să aibă loc în ziua de 3 martie, care s-a potrivit să fie anul acesta chiar Duminica Ortodoxiei.

După cum se cuvenea s-a dat înțîietate acestei îndatoriri de a mulțumi bunului Dumnezeu. În toate bisericile și minăstirile din țară, după terminarea Sfîntei Liturghii, s-au săvîrșit *Te Deum-uri*, urmate de cuvinte de omagiere a Prea Fericitului Patriarh Iustin, rostite de preoții respectivi, împărtășind credincioșilor bucuria duhovnicească pe care o trăiește întreaga obște ortodoxă românească, în această zi.

La Sfînta Liturghie săvîrșită în Catedrala patriarhală au participat toți membrii Sfîntului Sinod — împreună cu Înțiistătătorul lor, sărbătorit — consilierii patriarhali și arhiepiscopali, rectorii, prorectorii și profesorii Institutelor teologice din București și Sibiu, profesorii seminariilor teologice, reprezentanți ai cultelor religioase din țară, doctoranzi și studenți în teologie, precum și un mare număr de credincioși, cîți au avut loc în sfîntul locaș, căci mulți au fost nevoiți să asculte slujba afară, în fața și în jurul Catedralei.

Sfînta Liturghie a fost oficiată de I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, împreună cu P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar al Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor, înconjurați de un sobor de preoți și diaconi, distinși slujitori.

Potrivit tradiției tipiconale, a fost săvîrșită Sfînta Liturghie a Sfîntului Vasile cel Mare. Întreaga slujbă s-a desfășurat într-o ordine im-

presionantă, bucurându-se și de răspunsurile înălțătoare ale corului Catedralei, sub conducerea prof. Nicolae Lungu.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii a vorbit I. P. S. Mitropolit Nestor, omagîind pe Prea Fericitul Patriarh Iustin, în numele membrilor Sfintului Sinod și al celor prezenți, cu acest fericit prilej de care a fost învrednicit de bunul Dumnezeu, (de a fi sărbătorit pentru împlinirea venerabilei vîrste de 75 de ani, din care cincizeci constituie tot atîția ani de muncă rodnică în slujirea Bisericii și Patriei). În cuvîntul său, I. P. S. Mitropolit Nestor a ținut să exemplifice aprecierile cu care se referea la diferite aspecte ale activității Prea Fericitului Patriarh Iustin, cu scurte citate din lucrările sau cuvîntările Prea Fericirii Sale. Vom reda în cele ce urmează o parte din acest cuvînt de omagiere.

La început, I. P. S. Mitropolit Nestor a spus : «În acest binecuvîntat moment aniversar, noi aducem umila noastră ofrandă, plină de afecțiune filială, ofrandă de gînduri și sentimente pe care încercăm să le exprimăm prin cuvinte care nu vor fi însă în măsură să exprime prea plinul din inimile noastre. Dacă privim spre trecutul apropiat de acest moment de bucurie aniversară, gîndurile noastre se îndreaptă către anul 1977, an în care Prea Fericitul Patriarh Iustin a fost rinduit de Dumnezeu să urce pe scaunul patriarhal al Bisericii Ortodoxe Române, an care marchează începutul unei epoci de organizare înțeleaptă și echitabilă a vieții noastre bisericești, de afirmare pleneră a rolului Bisericii noastre Ortodoxe în viața poporului și în eforturile lui de a-și clădi o existență nouă și demnă, un viitor fericit. Înainte de acest moment — al alegerii ca Patriarh — Prea Fericitul Iustin a fost timp de douăzeci și unu de ani, unul dintre ierarhii de prestigiu ai Bisericii noastre. Aceste două decenii de rodnică arhipăstorire ca arhiepiscop și mitropolit, întii — un an — în Transilvania și apoi — douăzeci — în Moldova, au constituit o perioadă de îmbogățire a experienței sale în slujirea Bisericii și a Patriei. *«Timpul nu se măsoară numai în zile și în ani, ci, de asemenea, și mai ales, în rezultatele străduințelor noastre, în realizări spirituale și materiale»*. Această afirmație plină de înțelepciune pe care o făcea Prea Fericitul Patriarh Iustin la începutul anului 1983 poate constitui, după părerea noastră, deviza acestui fericit moment aniversar al celor 75 de ani ai săi (...). Prin binecuvîntarea și grația lui Dumnezeu, Prea Fericitul Patriarh Iustin poartă luminoasa coroană a unei vîrste bogate în ani, dar îmbogățită cu atît mai mult prin bucuriile de neprețuit ale strădaniilor și realizărilor exemplare în diferite domenii, de-a lungul anilor.

Din acest bogat tezaur al strădaniilor și realizărilor Prea Fericitului Patriarh Iustin, ne mărginim la cîteva aspecte esențiale și la coordonatele fundamentale ale unei activități, desfășurată zi după zi, timp de o jumătate de veac, sub vegherea lui Dumnezeu. Prea Fericitul Patriarh Iustin a îndeplinit o exemplară slujire a Bisericii și a Patriei, o activitate continuă și plină de frumoase rezultate pentru apărarea păcii și a vieții.

Din primul moment al misiunii Sale în slujba Sfintei Biserici, Prea Fericirea Sa arată că datorită predicării Sfintului Apostol Andrei în acest binecuvîntat pămînt dunărean, în regiunile orientale ale țării

noastră, Biserica noastră «este o Biserică apostolică în cel mai autentic înțeles al cuvîntului». Fidel acestei realități a istoriei și a spiritualității creștine, Prea Fericitul Patriarh Iustin a vegheat la observarea credinței ortodoxe, a Ortodoxiei românești, la o existență în spiritul umilinței și curățeniei spirituale, printr-o muncă plină de abnegație și de dragoste frățească.

Cu prilejul înălțării Sale la rangul de Patriarh, Prea Fericirea Sa mărturisese, pătruns adînc de sfințenia momentului și a Tainei care se oficia: «Mă încredințez în mâinile lui Dumnezeu, căci în numele lui Hristos și cu binecuvîntarea Sfîntului Duh voi conduce turma ce mi s-a încredințat». La începutul lunii martie, anul trecut, Prea Fericirea Sa reafirma această responsabilitate profundă a slujirii: «Ceea ce pot să spun este că dorința mea și aceea a membrilor Sfîntului Sinod este de a face ceea ce este mai bun și mai frumos posibil în slujirea Bisericii. Și dacă noi am realizat ceva, aceasta se datorează Domnului Cel Atotputernic, Cel care lucrează în noi...». Profund devotat slujirii Bisericii, Prea Fericitul Patriarh Iustin și-a ținut pe plan larg făgăduința, așa cum o face totdeauna, ca Părinte spiritual al creștinilor ortodocși din țara noastră, fără să uite pe cei pe care furtunile vieții i-au dus dincolo de frontierele Patriei, arătîndu-se totdeauna plin de înțelegere și de dragoste față de toți cei care au nevoie de reconfortare spirituală și părintească, de sfat sau de ajutor.

Din plinătatea darurilor cu care Domnul l-a înzestrat, Prea Fericirea Sa este pentru noi, slujitorii Sfintei Biserici, un permanent exemplu prin cuvîntul său plin de înțelepciune, prin activitatea sa neobosită. «Noi sîntem însărcinați de Domnul de a sluji — în egală măsură și cu fidelitate — Patria noastră, România», ne îndemna Prea Fericirea Sa. La acest părintesc și nobil îndemn patriotic al Prea Fericirii Sale, sîntem datori să răspundem ca fii buni și ascultători, împlinind cuvîntul ce ne-a fost adresat... Să împlinim cu zel datoria noastră față de frații noștri în credința ortodoxă, dar și față de toți cetățenii Patriei noastre, să contribuim la instaurarea unui climat de sinceritate și de colaborare rodnică și armonioasă. Noi, slujitorii Bisericii sîntem datori să unim această activitate cu activitatea misionară și ecumenică pe plan internațional — pentru care Arhipăstorul nostru ne dă un minunat exemplu.

Noi avem de asemenea exemplul admirabil pe care ni-l oferă istoria Bisericii noastre, îmbrățișînd cu fermitate, căldură și devotament marile idealuri ale poporului în timpuri de grele încercări, Biserica noastră a contribuit totdeauna la salvagardarea libertății, a independenței și a suveranității Patriei.

În zilele noastre, Biserica își îndeplinește în spiritul acestei nobile tradiții, misiunea ei religioasă, de edificare spirituală, între credincioși, sprijinind în același timp edificarea vieții noi și a unui viitor fericit pentru națiunea noastră.

Prea Fericitul Patriarh Iustin a subliniat permanent faptul că, în slujirea poporului, Biserica noastră se adapă de la izvorul învățămintelor biblice și de la cel al tradițiilor românești, conștientă de datoria sa și de rolul său în viața poporului, a nobilelor lui aspirații, cu care ea s-a identificat totdeauna. Prea Fericitul Patriarh Iustin a scos în evi-

dență, în diferite împrejurări, marea importanță a angajamentului nostru sacru, ca slujitori ai Bisericii Ortodoxe, în respectul și venerarea față de strămoși, de a păstra unitatea noastră morală și de a coopera cu toți cetățenii Patriei, în vederea dezvoltării ei, aducându-ne contribuția noastră la progresul material și spiritual al societății românești.

Acțiunea irenică, efortul neconținut pentru cauza păcii ale Prea Fericitului Patriarh Iustin sînt concepute ca o parte integrantă a vastului program de slujire, desfășurat pe coordonatele specifice epocii noastre.

De la începutul deceniului al șaselea al veacului nostru, eminentul profesor de teologie Dr. Iustin Moiescu propovăduia cu căldură și convingere învățătura noastră creștină cu privire la pace, prin studii bine documentate, cu aplicări corespunzătoare realității și imperativelor timpului. În anii următori, și mai ales după ce a devenit ierarh al Bisericii noastre, el s-a distins din ce în ce mai mult ca un apărător al păcii. Astfel, cu înțelepciune și perseverență, el a purtat mesajul creștin al păcii și al buneînțelegeri, al cooperării armonioase, atât în sinul Bisericii Ortodoxe cît și în raporturile cu celelalte religii și culte din cuprinsul Patriei noastre și din afară. Așa apărea el în ochii noștri, așa îl cunoșteam și așa este cunoscut pe alte meridiane ale lumii, susținînd cu o inepuizabilă energie și cu o convingere de nezdruccinat, dezideratul sacru al existenței umane, apărînd pacea și binefacerile ei.

La 19 iunie 1977, la ora sfintei chemări, Prea Fericirea Sa mărturisea în catedrala patriarhală, în atmosfera solemnă a întronizării sale: «În mod cu totul deosebit, ne vom intensifica eforturile pentru apărarea păcii, pentru că pacea se găsește în însuși centrul misiunii noastre religioase (...). În slujirea păcii, noi punem adevărurile credinței noastre, căldura dragostei și zelul nostru pentru a o realiza». Astfel, apărarea păcii este o virtute care strălucește ca o bijuterie în coroana vieții și a activității Prea Fericirii Sale Patriarhul Iustin.

Animat de nobilele idealuri ale păcii și buneînțelegeri între Biserici și popoare, de armonie, de bunăvoință și cooperare, Prea Fericirea Sa Patriarhul Iustin a primit, printre alte semne ale stimei ce i s-a acordat «Medalia Consiliului Mondial al Păcii», cu prilejul celei de a XV-a aniversări a Mișcării Mondiale pentru pace. Participînd ca șef al unei numeroase delegații române la Conferința mondială «Oamenii de religie pentru apărarea darului sacru al vieții împotriva catastrofei nucleare», Prea Fericirea Sa Patriarhul Iustin a avut prilejul să facă cunoscut încă o dată lumii întregi că pentru România «apărarea vieții constituie una din cele mai înalte preocupări actuale» și că Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, neobosit militant pentru pace, personalitate proeminentă a vieții politice internaționale, este reprezentantul voinței unanime a poporului, cerînd în mod ferm: «Să facem tot ce este posibil pentru a apăra dreptul suprem al popoarelor, al oamenilor, dreptul la viață, dreptul la pace».

În mai multe rînduri, Prea Fericirea Sa Patriarhul Iustin a subliniat, în atenția întregului cler și a credincioșilor Bisericii noastre, că preocuparea permanentă a fiecărui creștin trebuie să fie împlinirea mesajului Domnului nostru Iisus Hristos Care a venit în lume «pentru că lumea viață să aibă, și mai mult să aibă» (Ioan X, 10).

Cu prilejul Adunării Cultelor pentru dezarmare și pentru pace, care și-a desfășurat lucrările la București, în iunie 1984, Prea Fericirea Sa adresa un călduros și stăruitor apel tuturor participanților, reprezentanți ai diferitelor religii, culte și organizații religioase : «Sîntem datori să ajutăm pe șefii de stat să restabilească în conștiința umană valorile morale autentice, în sensul că aceasta nu este afirmarea puterii generatoare de valori, ci, dimpotrivă, afirmarea încrederii, a dreptății, a cooperării, a întraajutorării, a respectului reciproc și, mai profund, a dragostei frățești, care realizează adevărata sumă a valorilor în slujirea vieții.

Exemplar pentru toți slujitorii Sfințelor altare prin cunoașterea profundă a învățăturilor biblice, apostolice și patristice, prin capacitatea sa de a înțelege imperativele timpului, Prea Fericitul Patriarh Iustin învață o Teologie a tuturor timpurilor și îndeosebi a timpului nostru : o Teologie a încrederii, a nădejzii în triumful justiției și păcii în lume, scoțînd întotdeauna în evidență datoria noastră cea mai sacră, care este o triplă datorie : de a păstra credința ortodoxă, de a întări nădejdea în suflete, de a propovădui neîncetat și de a săvîrși operă de dragoste și de pace. «Să avem convingerea că luptînd pentru apărarea vieții și a păcii, prin rugăciunile noastre vom triumfa ! Cînd Dumnezeu este cu omul, omul are puterea lui Dumnezeu. Dragostea a fost totdeauna necesară lumii și astăzi mai mult ca oricînd lumea are nevoie de dragoste», spunea Prea Fericirea Sa cu prilejul unei vizite în Moldova, în octombrie 1983, însoțînd un distins oaspete al Bisericii noastre.

În inimile noastre va rămîne mereu viu ecoul cuvintelor rostite de Prea Fericirea Sa în numele clerului Bisericii Ortodoxe Române, puțin înainte de aniversarea a 75 de ani ai săi, de la tribuna înaltului forum al poporului nostru, al III-lea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste : *«Pacea în lume — idealul de totdeauna al omenirii — este pentru noi o lege vie, o cerință a rațiunii, o necesitate a vieții ; de ea avem nevoie în orice moment al existenței noastre pe pămînt (...), de aceea, noi nu vom înceta niciodată acțiunile noastre pentru menținerea păcii»*.

Ținînd seama de îndelungata activitate desfășurată de Prea Fericitul Patriarh Iustin în slujirea Ortodoxiei și a Patriei, încoronată cu numeroase și frumoase realizări, sîntem datori să-i arătăm recunoștința noastră și cinstirea noastră deosebită, urmîndu-i cu fidelitate exemplul. Sîntem datori să-i arătăm că fiecare dintre noi, slujitori ai Sfințelor altare și toți creștinii ortodocși, acolo unde lucrăm, facem tot ce este cu putință, ca să ne împlinim datoria, necruțînd nici un efort, ci totul din dragoste și bunăvoință. Astfel, să rămînem toți în jurul Prea Fericirii

Sale — ierarhi, membri ai Sfintului Sinod, cler și credincioși — cu sufletul curat, cu frumoase realizări creștinești și cetățenești, singurele care pot să facă dovada că stima și pietatea cu care îl înconjurăm sînt autentice, că dragostea și afecțiunea pe care i le purtăm sînt vii și lucrătoare. În acest spirit ne-am unit glasurile în aceste momente solemne cînd îl sărbătorim pentru aniversarea a 75 de ani în catedrala patriarhală arhiplină, adresîndu-i tradiționala urare: Întru mulți ani! — viață îndelungată cu deplină sănătate în fruntea Sfintei noastre Biserici, cu noi și rodnice realizări în slujirea arhipastorală și ecumenică, în slujirea Patriei, în apărarea vieții și păcii.

După terminarea urărilor exprimate de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nestor, a luat cuvîntul Prea Fericitul Patriarh Iustin, care — vădit emoționat de întreaga atmosferă sărbătorească de care era înconjurat — a mulțumit întii bunului Dumnezeu, care i-a dăruit cei 75 de ani pentru care este sărbătorit, apoi membrilor Sfintului Sinod care au luat inițiativa acestei sărbătoriri și tuturor celor care au ținut să fie prezenți la această festivitate. După aceea, în numele întregii ierarhii, a clerului și credincioșilor ortodocși, Prea Fericirea Sa a exprimat sentimentele de grațitudine față de autoritățile de Stat și îndeosebi față de Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, pentru largă înțelegere și sprijinul acordat Bisericii noastre. În continuare, Prea Fericitul Patriarh Iustin a scos în evidență străduința Bisericii noastre pentru păstrarea credinței ortodoxe și zelul poporului român pentru a-și păstra unitatea națională, aceasta putînd fi socolită ca rod al celei dintii; s-a referit de asemenea la rolul pe care l-au avut ierarhii în îndrumarea vieții bisericești a Românilor din diferitele provincii în care au fost obligați să trăiască despărțiți precum și la dorința pe care Biserica noastră și-a manifestat-o totdeauna de a se conduce singură, independentă de orice altă Biserică, de a fi, adică, autocefală.

Prea Fericirea Sa a accentuat însă îndeosebi, strînsa legătură pe care Biserica Ortodoxă Română a păstrat-o cu Statul, identificîndu-se în orice împrejurări cu poporul, cu idealurile lui, întărindu-l în împrejurările grele prin care a trecut veacuri de-a rîndul.

În încheierea cuvîntului său, Prea Fericitul Patriarh Iustin s-a referit la problema păcii, care este o necesitate imperioasă a epocii noastre, între altele spunînd:

«Pacea este necesară totdeauna și pretutindeni, pentru ca viața omului pe pămînt să se desfășoare în condiții normale. Dar dacă se ia în considerare ce ar putea să facă un nou război din lumea întreagă, că în condițiile dezvoltării tehnice și militare la care s-a ajuns, Pămîntul însuși ar putea să devină o planetă sau o stea ca oricare alta, luminoasă

și frumoasă văzută de departe, dar rece ca gheața sau arzînd ca focul, atunci nimic nu poate să pară mai frumos și mai înțelept decît glasurile celor care propovăduiesc pacea. Cea mai mare parte a omenirii este conștientă de acest adevăr. Ea își amintește că în ultimul timp s-a aflat de mai multe ori pe marginea prăpastiei. Pentru acest motiv, astăzi, în primul rînd, între cei care sînt stimați pentru realizările lor excepționale, se găsesc oamenii păcii, făuritorii păcii».

Festivitatea în Catedrală s-a încheiat cu tradiționalul «Polihronium». Toți cei prezenți și-au unit glasurile, urînd Intîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române: Mulți, fericiți ani! așa cum în toate bisericile și minăstirile, la aceeași oră, clerul și credincioșii înălțau rugăciuni de mulțumire bunului Dumnezeu pentru ocrotirea înțeleptului conducător spiritual al Bisericii strămoșești.

La ieșirea din Catedrală, Prea Fericitul Patriarh a fost înconjurat de mulțimea credincioșilor care ascultaseră slujba afară, oferindu-i buchete de flori, îmbulzindu-se ca să apuce să-i sărute mîna sau să primească părinteasca sa binecuvîntare, în această fericită zi.

În palatul patriarhal, Prea Fericitul Patriarh Iustin a fost felicitat călduros de către D-l Președinte al Departamentului Cultelor, Ion Cumpănașu. A avut loc, apoi, o scurtă recepție în holul principal al Palatului patriarhal, în cadrul căreia, Prea Fericirea Sa a exprimat mulțumiri tuturor celor care au ținut să-l felicite cu acest prilej, referindu-se îndeosebi la înaltele autorități de stat, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, al cărui buchet de flori, impresionant prin bogăția și varietatea culorilor, era însoțit de o călduroasă felicitare autografă, apoi a membrilor Sfîntului Sinod care — personal sau din partea eparhiilor — au oferit Prea Fericirii Sale și unele daruri (icoane sau cărți bisericești vechi), Sectoarelor Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor, reprezentanților cultelor din țară și tuturor celor prezenți.

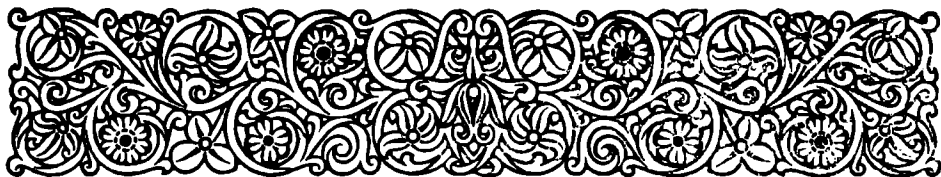
La invitația Prea Fericitului Patriarh, toți cei care au fost de față, au trecut în sala cea mare de mese a Palatului patriarhal, unde s-a servit dejunul oferit de Prea Fericirea Sa. În timpul dejunului desfășurat într-o atmosferă de aleasă bucurie duhovnicească, a luat cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Antonie al Ardealului, care — deși s-a scuzat de la început cu expresia biblică «nu sînt graiuri nici cuvinte» care ar putea cuprinde toate laturile personalității și bogatei activități a Prea Fericitului Patriarh Iustin — a reușit să înfățișeze totuși, cu alese figuri literare, un impresionant portret al Prea Fericirii Sale, începînd din copilărie, ca elev, ca eminent student, ca distins profesor de teologie, ca înțelept și energic ierarh, ca neîntrecut îndrumător al arhitecților pen-

tru a reda monumentelor noastre de artă, adevărata înfățișare, așa cum au conceput-o ctitorii și au realizat-o meșterii vechi ai neamului nostru, ca neobosit apărător al păcii, de care are atita nevoie omenirea în timpurile noastre, ca apărător demn al Ortodoxiei, în confruntările cu reprezentanții celorlalte culte, în căutarea formulelor care ar putea ușura apropierea dintre Bisericile creștine, în urmărirea idealului «unirii tuturor», pentru refacerea unității Bisericii întemeiată de Mântuitorul Hristos, ca demn și prețuit reprezentant al Ortodoxiei românești în cadrul lucrărilor pentru pregătirea Sfintului și Marelui Sinod Ecumenic Ortodox, în Consiliul Mondial al Bisericilor, în Conferința Creștină pentru Pace, în Conferința Bisericilor europene, fiind permanent în Comitetul Central al acestor organisme intercreștine, pînă la alegerea sa ca Patriarh, ca distins reprezentant al poporului în Marea Adunare Națională, în mod neîntrerupt din anul 1957, și îndeosebi ca adevărat Părinte și înțelept îndrumător al membrilor Sfintului Sinod, din 1977, de cînd a fost ales și întronizat ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Au mai luat cuvîntul Eminența Sa Episcopul Naghi al Bisericii Reformate din Cluj, reprezentantul Bisericii Romano-catolice și cel al Cultului musulman, toți elogiind personalitatea Prea Fericitului Patriarh Iustin și contribuția efectivă pe care a adus-o Prea Fericirea sa pentru realizarea ecumenismului dintre cultele religioase din țara noastră și colaborarea lor unitară în organismele intercreștine. Atmosfera sărbătorească, de aleasă bucurie în care s-a desfășurat dineul oferit de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, a fost înfrumusețată și încălzită prin alese cîntări bisericești și populare, adecvate unor asemenea evenimente, executate de talentați diaconi și preoți prezenți, din diferite eparhii. Dineul s-a încheiat în această înălțătoare atmosferă, cei prezenți petrecînd pe Înaltul sărbătorit, Prea Fericitul Patriarh Iustin, cu impresionanta cîntare : Pre Stăpînul și Patriarhul nostru Iustin, Doamne îl păzește întru mulți ani !

I. I.

ȘTIRI ECUMENICE

Recunoașterea oficială a cultului ortodox în Belgia

Recunoașterea oficială a cultului ortodox în Belgia a fost votată de către Senat la 14 martie a.c. și de Camera Deputaților la 29 martie. În cele două cazuri votul a fost primit în unanimitate (cu 1 și respectiv 3 abțineri), ceea ce înseamnă că toate partidele politice au primit în mod favorabil această decizie. Ministerul Justiției va trebui să execute această decizie după o consfătuire cu o comisie interortodoxă întrunită sub conducerea Mitropolitului Pantelimon, exarhul Patriarhiei Ecumenice și Episcop al Diocezei Grecești din Benelux.

Biserica ortodoxă numără actualmente în Belgia cca. 35.000 de credincioși. Majoritatea comunităților parohiale sînt de limbă greacă. Există de asemenea cîteva parohii de limbă rusă, franceză și neerlandeză, ca și o parohie română și o parohie bulgară.

Între marile confesiuni religioase din țară, Biserica ortodoxă era singura care nu beneficia de recunoașterea oficială de care se bucurau deja cultele catolic, protestant, anglican, israelit și chiar musulman. Recunoașterea oficială de către stat a ortodocșilor condiționează mai ales atribuirea de către stat a salariilor slujitorilor cultului. (S. O. P. Nr. 98).

Situația ortodocșilor în Franța

Situația ortodocșilor din Franța este prezentată în «Anuarul 1985 al Bisericii ortodoxe din Franța». Este o lucrare care a apărut sub egida Serviciului ortodox de presă. Acest repertoriu, care apare pentru a treia oară consecutiv, furnizează o documentație exhaustivă privind implantarea tuturor activităților ortodoxe în țară. El reprezintă o punere la zi completă a Anuarului din 1984. Încercînd să reunească maximum de informații practice, Anuarul prezintă diocesele, episcopatul, comitetul interepiscopal, diferitele servicii, asociațiile, mișcările frățești, centrele de ospitalitate și întrunire, principalele publicații. De asemenea dă adresele locașurilor de cult (bisericile, capelele, comunitățile monastice, etc.) indicînd pentru fiecare numerele și coordonatele telefonice, numele persoanelor legate direct de aceste locașuri de cult și bisericesti și adresele lor.

Franța ar număra astăzi cca. 150.000—200.000 ortodocși. Există cca. 65 parohii, mai multe comunități monahale, mișcări de tineri, frățietăți idioritmice, un institut de teologie de talie internațională (Inst. Sf. Sergiu din Paris). Preoții căsătoriți în majoritate exercită adesea o activitate profesională. Instanța de armonizare și coordonare, comitetul interepiscopal interortodox din Franța, este purtătorul de cuvânt al episcopatului. Cu binecuvântarea și directa sa îndrumare funcționează un anumit număr de servicii comune: radio, televiziune, serviciul ortodox de presă, dialogul ecumenic. Dacă marea majoritate a credincioșilor este compusă din emigranți (greci, ruși, sârbi, români, sirieni, libanezi, etc.) liturghia fiind celebrată în limbile bisericilor de origine, este important să se aibă în vedere nașterea comunităților de limbă franceză care grupează fiii și nepoții primelor generații de emigranți deveniți sau care devin întru totul francezi, ca și francezi de origine, (deveniți) ortodocși.

Mitropolia Corfului

Mitropolitul Timotei al Corfului a anunțat înființarea unei Academii ortodoxe ioniene. Aceasta va avea scop formarea teologică, favorizând relațiile interortodoxe și interconfesionale dar și constituirea unei mărturii ortodoxe în lume. În felul acesta motiva Mitropolitul Timotei, într-o scrisoare pastorală decizia luată. Centrul de studii teologice va găzdui congrese locale și internaționale și va organiza seminarii de informare cu privire la diverse teme, formația teologică desfășurându-se «într-un climat pan ortodox».

Academia va avea ca vocație formarea din punct de vedere teologic a persoanelor apte să reprezinte ortodoxia la scară mondială. Acest centru va fi construit aproape de minăstirea Sf. Fecioară — Platytera, Mitropolitul justificând această hotărâre cu trecutul spiritual al ionienilor. Biserica Corfului are ca întemeietori pe Sfinții Iason și Sosipatru, ucenicii Sf. Pavel.

Patriarhul Athenagoras a avut mai mulți ani în păstorie această mitropolie.

Mitropolitul Timotei are 46 de ani. El a absolvit Facultatea de Teologie a Universității din Atena, urmînd după aceea studii de sociologie și filosofie în Marea Britanie. A obținut o metriză în filosofie la Universitatea din Londra. Este membru al Institutului Regal de filosofie al Universității din Londra. Mitropolia Corfului, în fruntea căreia el se află de un an, numără 171 de parohii deservite de 149 de preoți, cinci comunități monahale de călugări și 9 comunități de călugărițe, cu 55 de călugări și călugărițe (SOP, nr. 98).

Academia teologică din Leningrad și Seminarul teologic vor avea un nou rector în persoana P. Cuv. Manuel Pavlov, care înlocuiește pe P. S. Kiril Gundiaev, eliberat din funcție în decembrie trecut. Părintele Pavlov, după ce a predat citva timp la Seminarul din Leningrad, a fost numit protopop la Petrozavodsk (Karelia) apoi secretar al Episcopiei Leningradului. În curînd P. C. Sa va fi hirotonit episcop. (S.O.P. nr. 98).

Mesajul pascal al Patriarhului ecumenic

Cu ocazia sărbătoririi Paștilor în 1985, Patriarhul ecumenic Dimitrios I a adresat un mesaj tuturor Bisericilor ortodoxe surori. Înaltul ierarh a subliniat că bunurile vieții date de Dumnezeu trebuie păstrate, că Învierea Lui ne asigură lumina vieții libertatea, pacea, bucuria și dreptatea. Deznădejdea lumii de azi nu poate fi vindecată prin nici o tehnologie, oricât de avansată, nici prin știință și cu atât mai puțin prin violență, a spus Patriarhul Dimitrios I. Ceea ce ne este de ajutor este prezența continuă a lui Hristos, pe care El ne-a promis-o. Nu trebuie să ezităm a-L «atinge» pe Domnul, a «gusta» din El și a ne alătura Lui (SOP, No. 98/1985).

Cursuri ecumenice la Geneva

«Atelierul ecumenic» de teologie din Geneva va oferi pentru a șaptea oară de la crearea sa, un program de studii pentru formarea teologică a tinerilor sau adulților. Perioada cursurilor se va întinde între septembrie 1985 — iunie 1987 și va avea ca temă : «*un cuvânt eliberator*» și «*un mâine este posibil*». Reprezentantul ortodox va fi Arhim. Jean Renneteau, de la Centrul ortodox din Chambéssy. (Epispepsis, No. 335/1985).

Părintele M. A. Fahey despre aportul Bisericii ortodoxe la viața Bisericii Romano-Catolice

Părintele Michael A. Fahey, o.j., este profesor la Universitatea Concordia, din Montreal (Canada), președinte al Societății Catolice Teologice din America și Secretar General al Consultației ortodoxo-romano-catolice din America de Nord. Preocupat de aportul ortodox la viața Bisericii sale, M. A. Fahey a făcut diferite cronici bibliografice în revista «*Ecumenical Studies*», iar în martie 1985 a scris un articol publicat în revista canadiană «*Oecuménisme*», în care afirmă o îmbogățire a catolicismului prin teologia ortodoxă. El indică unele domenii în care a constatat aceste îmbunătățiri : contactele ecumenice, slujirea liturghiei răsăritului, documentul de la Lima, dialogul privind căsătoria preoților și slujirea femeii în Biserică etc. și își propune ca spiritul înnoitor al acestor contacte să fie făcut cunoscut în rîndul laicilor prin lucrări care vor fi accesibile și neteologilor. Aceste lucrări «vor fi lipsite de polemică și stereotipii injuste, care au făcut în trecut obstacole în înțelegerea reciprocă». (SOP No. 98/1985).

Centenarul morții sfântului Metodie

Biserica ortodoxă a Cehoslovaciei a organizat la Praga o sărbătorire de 3 zile pentru comemorarea celui de al 11-lea centenar al morții sfântului Metodie, care, cu fratele său — Ciril — au adus creștinismul în acele locuri.

La 23 martie 1985 s-au întrunit în Moravia, la Miculcice, reprezentanții Bisericilor surori ortodoxe, ai facultăților de teologie, alături de grupări ecumenice din Cehoslovacia.

Au conferențiat : Mitropolitul Dorotei al Pragăi, primatul Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia, Mitropolitul Emilianos de Silivri, reprezen-

tantul Patriarhiei Ecumenice, Episcopul Anastasios Andrusa, din partea Bisericii Greciei (Episkepsis No. 5/1985).

Acest prilej a fost folosit de Biserica Romano-Catolică, pentru a face cunoscută importanța acestor doi misionari în creștinarea răsăritului slav. Revista catolică «*La civiltà cattolica*» subliniază că se va celebra în lumea catolică, la 6 aprilie, comemorarea morții sfântului Metodiu, care s-a petrecut în anul 885, cu șaisprezece ani după cea a fratelui său, Ciril. «Proclamați de Ioan Paul al II-lea drept patroni principali ai Europei, alături de sfântul Benedict, acești doi apostoli vor fi aduși în amintirea anului 1985, printr-o serie de celebrări pe care Sfântul Părinte a dorit să le inaugureze, prezidînd personal, în biserica romană a Sfântului Clement, o concelebrare solemnă în ziua de 14 februarie 1985».

Cicluri de conferințe se țin în acest an la diferite centre religioase (Viena, Roma, Varese, Ratisbona), pe tema propovăduirii creștine, la Roma deschizîndu-se (23 aprilie) un curs de conferințe la Facultatea de misiologie de pe lângă Pontificia Universitățea Georgiana (La Civiltà Cattolica, 18 mai 1985).

*Bossey : Sărbătorirea centenarului autocefaliei
Bisericii Ortodoxe Române*

La Geneva s-a celebrat centenarul autocefaliei Bisericii române, în duminica din 28 aprilie 1985, printr-un simpozion ținut la Institutul Ecumenic de la Bossey. După săvîrșirea liturghiei, celebrată în românește, s-au ținut cîteva cuvîntări : I. P. S. Mitropolit Damaskinos, din Elveția, a subliniat contribuția ortodoxiei românești, la realizarea scopului ortodoxiei universale ; părintele Vergil Vălcu, preotul parohiei române din Chambéssy, a expus latura istorică a evenimentului ; dl. dr. Dan Ilie Ciobotea, responsabil cu programul Institutului din Bossey, a prezentat semnificația teologică și spirituală a autocefaliei bisericești (Episkepsis, No. 335/6.5.1985).

*Opinii despre ortodocși, enunțate de
noul Secretar General al C. E. B.*

Actualul Secretar General al C. E. B., Emilio Castro a dat un interviu pe care l-a publicat revista ortodoxă americană «*The Orthodox Church*». El a subliniat faptul că în ultimele decenii **Consiliul Ecumenic a devenit o organizație realmente mondială, dat fiind participarea lumii răsăritene, cu cultura proprie a fiecărei Biserici. De aceea, «lucrările CEB au devenit mult mai complexe, dar și mai bogate, în sensul că ele reprezintă un șoc de idei, un dialog dinamic».**

Este foarte important, afirmă Emilio Castro ca ortodocșii să-și păstreze identitatea, înlăuntrul unei grupări în majoritate protestantă : «**Bisericile Ortodoxe trebuie să fie recunoscute ca o ramură principală a întregii Biserici creștine. Este adevărat că ele reprezintă o familie, o atitudine spirituală, o doctrină distinctă și în acest sens, ele aduc o foarte veche tradiție care este extrem de utilă Bisericilor mai tinere din Lumea a Treia, ca și unor Biserici din Apus care au pierdut sensul tradiției lor.**»

«Cu toate că ortodocșii și-au asumat deja o bună participare în sinului comitetului central al C. E. B. și în alte comitete, munca zilnică și

gestiunea C.E.B. sînt aproape pe de-a-ntregul protestante. Sarcina fundamentală care ne așteaptă este de a face așa ca numărul ortodocșilor în personalul C. E. B. să ajungă a fi corespunzător participării reale a ortodocșilor în Consiliu. Eu sper că acest lucru ne va permite nu numai să înțelegem mai bine tradiția, istoria Bisericii în general, ci va și crea o mai bună conștientizare și o mai mare sensibilitate în privința situației Bisericii din țările musulmane».

«Visul meu este ca ortodocșii să fie reprezentați plenar în toate domeniile vieții C. E. B., aducînd contribuția lor și, în același timp, acceptînd riscul de a se lăsa pătrunși de întîlnirile ecumenice» — a încheiat Emilio Castro (SOP no. 96/martie 1985).

Dialog ortodox — protestant

Mitropolitul Damaskinos, episcopul diocezei din Elveția a Patriarhiei Ecumenice, și pastorul Jean-Pierre Jornod, președintele Consiliului Federației Bisericilor Protestante din Elveția, au deschis la Lausanne, la 1/februarie 1985, lucrările unei comisii de dialog între Bisericile protestante și Bisericile ortodoxe din Elveția. Primul punct al ordinei de zi privește căsătoriile mixte între protestanți și ortodocși (SOP 96/1985).

Ortodoxia în Cehoslovacia

Statisticile oficiale pe care le publică anuarul pe 1985 al Bisericii ortodoxe din Cehoslovacia arată că, la 1 octombrie 1984, ea număra 4 dioceze, 17 protopopiate și 221 parohii deservite doar de 110 preoți (114 preoți în 1979). Biserica posedă o Facultate de teologie, la Presov, publică trei reviste lunare, o culegere de lucrări teologice și un anuar. Se evaluează numărul credincioșilor, la 150.000 (SOP 96/1985).

Sectele în Franța

Actualmente se găsesc în Franța 200 de secte care au aproximativ 150.000 membri, după relatarea comisarului Guy Pierat, din poliția națională franceză, care afirmă că din așa numitele «Simple asociații» religioase, doar 80% sînt declarate.

Cea mai importantă grupare este cea a Martorilor lui Iehova, reprezentînd cam două treimi din totalul sectanților, adică circa 75.000; apoi, Mormonii și Penticostalii împreună ajungînd la 10.000 membri. Un alt mare grup este format din secte «orientaliste», printre care cele Budiste, cea a lui Moon, a Meditației transcendente, etc.

În ceea ce privește sectele «esoterice», ele sînt foarte discrete iar membrii lor sînt în număr mic.

Teritoriul cel mai afectat prozelitismului îl constituie centrele urbane cele mai mari și mai ales regiunea pariziană, în timp ce în centrele rurale activitatea lor e foarte redusă (Docum. cath. No. 1/1985).

A.L. MANOLACHE

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

2

CUVÎNT LA DUMINICA I DIN POSTUL MARE

«Filip a găsit pe Natanael și i-a zis : Am aflat pe Acela despre care au scris Moisi în Lege și prorocii, pe Iisus, fiul lui Iosif din Nazaret» (Ioan I, 45).

Sîntem în prima duminică din Sfîntul și marele Post al Paștelui numită și a Ortodoxiei. Am avut o săptămîină de meditație și de adîncă trăire creștină. Pentru aceasta Biserica ne-a pregătit mai de înainte cu trei săptămîni, încă de la intrarea Triodului în slujbele rînduite pentru această perioadă a anului. Preoți și credincioși am pășit, după cum ne-am nevoit în post, cu credința izvorită din viața și tradiția Bisericii noastre ortodoxe și cu dorința fierbinte de a ne curăți de greșeli și de păcatele săvîrșite, de a ne apropia cît mai mult de Hristos, de Mîntuitorul lumii.

Ne-am pregătit sufletele și cugetele începînd cu duminica Vameșului și a Fariseului, cînd am ascultat și am murmurat odată cu toată suflarea creștinească, emoționanta cîntare a smereniei și a pocăinței, răspunzînd parcă unui ecou ce răsuna de peste vremi din cuvintele Înaintemergătorului Sfîntului Ioan : «Pocăiți-vă că s-a apropiat împărăția cerurilor» am murmurat cîntarea zicînd : «Ușile pocăinței deschide-mi mie, Dătătorule de viață...».

Cu sufletele îngreuiate de păcat, cu o uscăciune amară în ființa noastră, cu un gol arzător al eului nostru lăuntric, am simțit și simțim neîncetat setea de a sorbi din izvorul cel pururea curgător al iubirii și al jerfei lui Hristos. Am închis ochii și ne-am întruchipat într-unul din cele două persoane din Sfînta evanghelie — în fariseul cel mîndru, plin de sine, dornic de laude și de strălucire, sau în vameșul smerit și înlăcrămat ce sta în colțul templului și, bătîndu-și pieptul, implora pe Dumnezeu să-i acorde mila și iertarea, recunoscîndu-și smerit greutatea păcatelor sale.

Am încercat să facem asemenea vameșului, să sfișiem din ființa noastră pinzele ca de păianjen ale unor gînduri necurate și pline de Glasul Bisericii

păcat. În duminica ce a urmat — a Fiului risipitor — ne-am îmbrăcat în straiile feciorului celui mic, ale celui emancipat care a crezut că poate stăpîni lumea și viața, atunci cînd a ajuns la un majorat efemer, și a trăit în stricăciune și urite desfrînări, am pășit împreună cu el pe calea muștrărilor de conștiință și zdrobire a inimii, a sugrumării egoismului din noi, și am bătut în glas de pocăință înlăcrămată la poarta inimii a Părintelui ceresc și am strigat ca să se audă pînă la ceruri, cuvintele noastre pline de implorare : «Tată, am greșit, la cer și înaintea Ta...». Și atunci, deschizînd larg ușile pocăinței, am intrat în laturile încrederii și bunătății lui Dumnezeu, spălîndu-ne ființa cu lacrimile de pocăință și de adîncă nădejde, de iertare, de împăcarea noastră cu Părintele Ceresc, de întoarcerea noastră acasă.

Simțind aceste emoții de fină și sfîntă bucurie, imaginea înfricoșatei judecăți care ne-a apărut apocaliptic în duminica ce a urmat, a mai turnat asupra ființei noastre o ploaie de încredere și bunătate a lui Dumnezeu și a harurilor Sale, o încredere a permanenței prezenței lui Hristos în mijlocul nostru prin sfintele Taine și, mai ales, prin Sfînta Euharistie, care constituie comuniunea noastră cu Hristos.

De asemenea, icoana izgonirii lui Adam din rai, pentru neascultare, și urmarea păcatului strămoșesc a constituit și constituie pentru noi o durere, dar în același timp un îndemn puternic și pilduitor, de a mai face cîtiva pași spre pocăință și spre iertarea păcatelor noastre.

Cu aceste simțăminte și gânduri am intrat în sfîntul și marele post al Paștelui.

Ascultînd azi cuvintele Sfîntei Evanghelii, am revăzut, încă o dată începutul ieșirii la propovăduire a Mîntuitorului. Am revăzut cum după ce chemase la propovăduire pe primii ucenici Petru și Andrei, Iacob și Ioan și cum S-a oprit asupra ucenicilor Filip și Bartolomeu — zis înaintea Natanael (Darul lui Dumnezeu).

Există în viața noastră, a muritorilor momente ce se caracterizează prin cele mai mari căutări de doruri nespuse, mari împliniri. Sînt momente cînd ființa omenească este din ce în ce mai însetată de ceva deosebit, ceva cald și mîngietor pe care nu-l poate nimeni oferi oricum și oriunde. Această dorință de pace și de deosebită fericire spirituală, de o armonie neînăfîntă, pe care vrei să ți-o apropii constituie momente de înaltă trăire.

Așa era și în vremea cînd Mîntuitorul Iisus Hristos a ieșit la Iordan. Zeci de bărbați, însetați de această dorință veneau și ascultau cuvintele marelui Prooroc Ioan, lăsînd preocupările lor obișnuite, meseriile lor și viața de fiecare zi.

Aici venise Andrei din Betsaida, fratele lui Petru, împins de același dor. Aici venise Filip simțînd aceeași chemare. Cînd a văzut pe Hristos venind la Iordan, și-a dat seama că Acesta este Cel de care vorbește Scriptura, și-a dat seama de prezența sfințitoare a Acestui Om. A simțit căldura și bucuria apropierii de Dumnezeu. Bogăția și plinătatea acestui sentiment, care se revărsa peste marginile inimii sale, dorea să o împartă cu cineva. Cine putea fi mai aproape și mai drag decît prietenul său Natanael, cu care a stat de atîtea ori de vorbă cu care citea, comenta și

medita cuvintele proorocești din Cartea Sfântă și care erau stăpîniți de același dor, de aceeași căutare, iar în taina sufletelor lor, rămînea mereu aceeași sete de împliniri. «Căci voind Iisus să meargă în Galileia, a aflat pe Filip și i-a zis : «Vino după Mine». Filip, însă nu a mers singur căci, luînd pe prietenul său Natanael i-a spus : «Am aflat pe Acela pentru care au scris Moisi în Lege și proorocii pe Iisus din Nazaret». Natanael a răspuns : «Din Nazaret poate fi ceva bun?», iar Filip a completat : «Vino și vezi». Cînd i-a văzut Mîntuitorul a avut cuvinte de laudă pentru Natanael spunîndu-i : «Iată israelitean întru care nu este vicieșug». Astfel Filip și Natanael, numit mai tîrziu Bartolomeu, au intrat în grupul ucenicilor lui Hristos, în statul major al Mîntuitorului, cu care avea să ducă evanghelia iubirii și a mîntuirii pînă la marginile lumii. Cuvintele «Vino după Mine» se desprind ca un fir de aur din literele sfinte ale Evangheliei. Se desprind și prin aceasta despart în două întreaga omenire. Cei care urmează chemării lui Hristos și cei care nu răspund la chemare. Prin glasul clopotelor Bisericii răsună pretutindeni cuvintele : «Veniți la Mine, Veniți după Mine». Această chemare sună și azi, cum a sunat și ieri și cum va suna și mîine. Ea este veșnică, pentru că Cel Ce ne cheamă cu ea este veșnic și ne-a dorit și ne-a pregătit o viață veșnică.

Cei care nu răspund la chemare răspund la chemările lumii. Și sînt multe aceste chemări. Ispitele și păcatul ne șoptesc la ureche : «Veniți și vedeți». Atrași de o asemenea chemare, încă dintru început, diavolul prin șarpe, a spus strămoșilor neamului omenesc : «Mîncăți și veți fi ca Dumnezeu» și ispita i-a cîștigat.

Noi, credincioșii, care, în Hristos ne-am botezat și în El ne-am îmbrăcat, în căutarea noastră, pornită din adîncul ființei noastre : cei care am primit arvuna mîntuirii prin credința în Hristos și învierea tuturor, vom răspunde, așa cum au răspuns și moșii și strămoșii noștri, fii ai Bisericii lui Hristos celei drepte măritoare, mergînd după Hristos.

În viață omul are și prieteni și dușmani. Am văzut cît de prieteni au fost Filip și Natanael de au lăsat totul și au mers împreună după Hristos, și astfel, au devenit ucenici ai Domnului. Am mai întîlnit exemple de prietenie, unele mergînd pînă la moarte : Ahile și Patrocle, Castor și Polux, în antichitatea păgînă, David și Ionatan, Iosif și Beniamin, în vechiul Testament, dar mai ales prietenia dintre marii Ierarhi ai secolului de aur, Sfinții Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz, care au mers pe aceeași cale pe care au mers apostolii Filip și Natanael.

Dacă în viață pentru apărarea Țării avem armata, pentru dușmanii sufletului nostru avem Biserica. Ea ne-a arătat armele cu care ne putem lupta și apăra și birui ispitele, patimile și cursele care vor să ne piardă. Mîntuitorul ne-a spus : «Nu vă temeți de cei careucid trupurile voastre ci de cei ce sufletul pot să-l piardă în gheena focului. Privegheați și vă rugați ca să nu cădeți în ispită». Care sînt aceste arme ? — Postul și rugăciunea».

Postul : Ce lucru minunat este ! Cartea sfîntă ne dă atîtea pilde. Iată cum Moisi, mai înainte de a primi tablele legii a postit 40 de zile; tot după 40 de zile de post a văzut Sf. Ilie slava lui Dumnezeu pe muntele Horeb

și apoi a fost răpit la cer. Mîntuitorul Iisus Hristos, mai înainte de a ieși la propovăduire postește 40 de zile în pustie. Sfinții apostoli, nu numai că îndemnavă pe alții să postească, dar posteau și ei. Sfîntul Pavel declară Corintenilor : «Dacă face mîncarea sminteală fratelui meu, nu voi mîncă în veac carne».

Ce cuvinte frumoase are Sfîntul Vasile cel Mare cu privire la post : «Eu știu că medicii recomandă mîncare rară și puțină. Cum poți zice tu, care te supui lor, că nu poți respecta dispozițiile Bisericii ? Ce este oare, mai ușor pentru stomac : a petrece noaptea liniștit, consumînd puțin, ori a zace încărcat de mîncăruri și să te zbați în toate părțile ? Ce corabie poate salva mai ușor pe corăbieri : una încărcată sau una mai puțin împovărată ? De multe ori s-a scufundat o corabie încărcată, chiar dacă valurile nu erau furtunoase, pe cînd una mai ușoară plutește pe valuri fără piedică. Tot așa cad în boală trupurile săturate, fără încetare, însă cel ce consumă puțin scapă de boala care a izbucnit ca o furtună». Deci, să postim, mai întii pentru mîntuirea sufletului, așa cum zice Mîntuitorul : «să te arăți lui Dumnezeu cînd postești, căci vei fi răsplătit la arătare», fiind veseli iar nu triști. Să postim cu urechile, cu ochii și cu buzele, desfăcînd legăturile nedreptății, legăturile păcătoase. Să iertăm semenului nostru și să nu înșelăm, căci zadarnic postim și apoi îl pizmuim sau înșelăm. Să fim cumpătați în toate, stăpînindu-ne chiar plăcerile îngăduite. Și cu evlavie putem obține de la Părintele ceresc și de la Mîntuitorul împlinirea dorințelor noastre cît mai sfînte, potolirea setei de adevăr și de iertare, mîngîierea sufletelor celor întristate. Prin sfintele Taine, care sînt darurile sfînțitoare ale Bisericii și care ne ajută și ne întăresc putem obține darul mîntuirii, al împăcării noastre cu Dumnezeu.

Duminica de astăzi este numită și închinată «Ortodoxiei», adică dreptei credințe a Bisericii noastre.

Cunoaștem că Evanghelia și credința creștină au fost multă vreme persecutate de vrăjmași, începînd de la poporul iudeu pînă la împărații romani, pînă în vremea stabilirii doctrinei și rînduielilor sale prin sfintele sinoade ecumenice. O luptă împotriva Ortodoxiei a fost, lupta împotriva icoanelor, care s-a desfășurat în veacul VII—VIII. A fost o serie de împărați bizantini care au persecutat închinarea la sfintele noastre icoane. Împărăteasa Teodora a fost aceea care a readus icoanele în biserică și le-a reșezat în cea mai mare cinste. Aceasta s-a întîmplat într-o zi ca aceasta a primei duminici din postul mare. De atunci ele au rămas în cinstea și evlavia creștină. La ele s-au închinat moșii și strămoșii noștri. Fie că au fost de lemn, de argint sau de aur, fie că au fost de metal sau de sticlă, fie că s-au odihnit în biserici, fie în casele credincioșilor, sfintele icoane au însemnat prezența lui Dumnezeu sau a Maicii Domnului, sau a sfinților noștri dragi.

În sfînta evangheligie de azi, apostolul Filip a spus lui Natanael «Vino și vezi» chemare minunată și plină de sfîntenie. Acest răspuns îl putem da și noi aceluia care privesc cu dispreț sau cu indiferență sfintele noastre icoane. «Veniți să vedeți în Biserica noastră, în țara noastră în poporul nostru credincios cum vorbește «Ortodoxia». Veniți și vedeți sfintele

noastre biserici, reînnoite, restaurate, pictate și pline de frumuseți. Veniți și vedeți sfintele noastre minăstiri la care s-au rugat înaintașii noștri, pe care le admiră toți străinii ce ne vizitează; veniți și vedeți cum trăiește și respiră Ortodoxia, oxigenul rugilor poporului nostru credincios, și atunci veți înțelege și veți simți că Mîntuitorul nostru Iisus Hristos este Dumnezeu și credința noastră este dreaptă și adevărată. În această ortodoxie a trăit poporul nostru credincios și s-a adăpat cu apa ce curge de la izvorul veșniciei și sfînteniei.

Pr. DAVID POPESCU

«NĂSCĂTOARE DE DUMNEZEU — FECIOARA BUCURĂ-TE» (Luca 1, 28)

Pe temeiul Sfintei Scripturi (Luca 1, 28 ; 1, 35 ; 1, 43 ; Rom. 1, 3 ; Gal. 4, 4 ; Isaia 7, 13—14 ș.a.) și al Sfintei Tradiții, Biserica a învățat totdeauna și învață că Maria este Născătoare de Dumnezeu și pururea fecioară, definind acest adevăr de credință în sinoadele ecumenice și atribuind în același timp Sfintei Fecioare Maria un cult de supracinstire.

Elementele de bază ale învățăturii despre această supracinstire : calitatea ei de Născătoare de Dumnezeu (theotokia) și de pururea fecioară (aeiparthenia), din care rezultă și cinstirea ei mai presus de toți sfinții și îngerii (hyperdulia), reprezintă baza învățăturii ortodoxe cu privire la Maica Domnului.

Pînă în ziua cînd Nestorie, fiind urcat pe scaunul de patriarh al Constantinopolului, a început să răspîndească învățătura sa amăgitoare, maternitatea divină a Sfintei Fecioare Maria nu fusese contestată de nimeni. Fără îndoială, învățătura mariologică nu fusese încă luată în dezbatere de Biserică, pentru a primi o definiție solemnă. Dar nici nu se simțea nevoie de o astfel de hotărîre deoarece calitățile Maicii Domnului de Născătoare de Dumnezeu (theotokos) și de pururea fecioară (aeiparthenos) erau primite și supravenerate de toți creștinii. Sfintele evanghelii relatau explicit și atunci ca și acum că Fecioara Precurată născuse un fiu care era în același timp om și Dumnezeu și aceasta era destul.

Cînd docheții, la începutul secolului al doilea, ori, puțin mai tîrziu — gnosticii — de diferite curente și școli au îndrăznit să afirme că Iisus Hristos nu avusese decît un corp omenesc aparent, sau că El, la naștere, a trecut prin Maria ca printr-un canal, fără să primească de la ea un corp real, aceste învățături eronate au ridicat împotriva celor care le propagau dezaprobarea unanimă a credincioșilor ortodocși. Credința creștină era sigură că Mîntuitorul avea un corp real și că El datora acest corp celei care îl purtase la sînul ei înainte de a-l naște. Termenul de Theotokos (= Născătoare de Dumnezeu) prin care evlavlia ortodoxă simțea nevoia a se adresa Fecioarei Maria nu lăsa nici o umbră de îndoială asupra uneia dintre cele mai încărcate de slavă calități a Sfintei Fecioare. Acest termen este întilnit probabil inițial la Origen, dacă ar fi să dăm

crezare istoricului eclesastic Socrate dar și la alți scriitori din epoca primară. Ceea ce este sigur e faptul că începînd din secolul al patrulea, patriarhul Alexandru al Alexandriei vorbea în mod curent despre măreția *Născătoarei de Dumnezeu* și el nu se considera de loc obligat să dea explicații sau să justifice acest termen, deoarece era sigur că toți credincioșii săi îl înțelegeau și că această calitate a Sfintei Fecioare făcea parte dintr-un vocabular folosit în mod curent în comunitatea sa creștină precum și în toate celelalte Biserici, cărora el le adresa scrisorile sale pastorale.

Arienii fără îndoială nu puteau să vorbească despre maternitatea divină a Fecioarei, pentru că ei începeau prin a nega divinitatea lui Iisus. Deci ei fiind eretici, sinodul de la Niceea (325) a condamnat în mod solemn erorile lor, iar ortodocșii de la sinodul al cincilea ecumenic (553) nu au ținut cont nici de credințele nici de formulele lor rătăcite. Se înțelege deci fără dificultate că nălniște s-a produs în comunitatea creștină cînd la Constantinopol unul dintre preoții sirieni, trimis de Nestorie, a început să predice în public împotriva termenului de *Theotokos*. Această necugetată atitudine era fără îndoială o violare adusă evlaviei și tradiției de secole a Bisericii. Scandalul a fost de neînchipuit îndeosebi în capitala imperiului Oriental : expresii interminabile, placarde afișate la poarta bisericii Sfînta Sofia, reprezentanți din partea monahilor trimiși la patriarh, amenințări din partea mulțimilor răsculate, toate mijloacele de apărare a credinței ortodoxe erau puse în acțiune pentru a reconfirma o calitate a Maicii Domnului care interpreta într-un chip atît de fericit credința universală a Bisericii. Nestorie încerca fără succes să se îndreptățească, spunînd că el nu ar fi intenționat să condamne termenul de *theotokos* și că expresia aceasta ar putea fi menținută în mariologie cu condiția de a fi interpretată în mod corect. Atît ezităările sale însă, cît și numeroasele confuzii de care el dădea dovadă în interpretarea exegetică nu numai că n-au putut readuce calmul în Biserică, dar au contribuit și mai mult la neliniște și suspiciune.

Este interesant a sublinia încă o dată că învățătura ortodoxă despre Maica Domnului face parte din marele context al evlaviei populare de secole și din întreaga Biserică. Nu este pentru prima dată fără îndoială, cînd oamenii credincioși sînt pasionați pentru probleme de ordin religios. *Ne este cunoscut faptul că în secolul precedent lui Nestorie, credincioșii formaseră un front comun la Alexandria pentru a veni în ajutorul sfîntului Atanasie în chestiuni cu aspect apologetic de ordin religios. De asemenea, în catedrala lor din Mediolanum, credincioșii au apărut alături de sfîntul Ambrozio un scaun episcopal ortodox, care era revendicat de arieni.*

Luni, 22 iunie 431, sinodul ecumenic care fusese convocat pentru a pune capăt scandalului apărut prin declarația lui Nestorie, s-a întrunit la Efes, în Biserica Sfînta Maria. O singură zi a fost suficientă pentru părinții sinodali ca să proclame credința ortodoxă referitoare la mariologie. De fapt nu se simțea nevoie de timp îndelungat pentru a defini un adevăr de credință care era primit și trăit de secole în Biserică. Maternitatea divină a Fecioarei Maria era atît de explicit consemnată în cărțile

sfinte (Luca cap. 1—2 ; Gal. 4, 4 ; Isaia cap. 7, 13—13), atât de profund gravată în mărturiile tradiției, încît orice dispută pe marginea acesteia devenea de prisos. De aceea în seara aceleiași zile, cînd mulțimea poporului de rînd din Efes a luat cunoștință despre hotărîrile părinților sinodali adunați aici, s-a produs o manifestare extraordinară de entuziasm spontan : episcopii erau aclamați și însoțiți pînă la locuința lor, de o mulțime care aplauda cu bucurie. Casele erau fluminate peste tot, iar atributul de *theotokos*, adresat Maicii Domnului, era repetat de mii de ori, ca un simbol de biruință asupra ereticilor, ca un omagiu adus adevăratei triumfătoare a acestei mărețe zile de sărbătoare : Maicii Domnului. Martorii oculari au înregistrat cu multă emoție toate aceste detalii extraordinare. Nici un alt sinod în trecut nu manifestase o atîta bucurie ; nici un alt sinod după acela nu a mai produs o atît de complexă emoție religioasă în sufletele oamenilor.

Este interesant, în acest context, să ascultăm imnele de laudă adresate Sfintei Fecioare de marele și neîntrecutul mariolog care a fost Sfîntul Chiril al Alexandriei († 444). Alături de teologul, poetul și dascălul prea luminat al Bisericii, în imnele căruia sînt concentrate o întreagă bogăție de imagini, de metafore și de sentimente înălțătoare, este exprimată în același timp toată evlavia de secole a poporului creștin față de Născătoarea de Dumnezeu. De aceea prin imnele sale întreaga Biserică o preamărește pe Maica Domnului zicînd : «Bucură-te Marie, Născătoare de Dumnezeu și fecioară. Bucură-te ușă a luminii, vas nesticat. Bucură-te Marie, care ești în același timp fecioară, mamă și slujitoare *fecioară*, pentru că ai născut pe Cel conceput fără de bărbat ; *mamă*, pentru că ai purtat în pîntece pe Cel pe care l-ai hrănit cu lapte la sînul tău ; *slujitoare*, pentru că Cel născut din tine a luat asupra Sa chipul robului (Filipeni 2, 7—8). Bucură-te Marie, templu în care a fost primit Dumnezeu. Bucură-te Marie, bucuria lumii. Bucură-te Marie, porumbiță precurată. Bucură-te Marie, candelă pururea luminătoare, pentru că din tine s-a născut soarele dreptății. Bucură-te Marie, încăperea Celui pe care nici o încăpere nu poate să-L cuprindă ; tu care ai înăpăcut pe Fiul cel unic al Părintelui, pe Cuvîntul-Dumnezeu pe care profeții l-au binevestit și căruia păstorii i-au adus laudă în peștera săracă, cîntînd împreună cu îngerii acel «imn de înălțătoare bucurie : Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire dumnezeiască (Luca 2, 14). Bucură-te Marie, Maica lui Dumnezeu, pentru care îngerii și arhanghelii înalță laude în cer și cîntă imne de o sfîntă și nespusă bucurie sufletească (Gustav Bardy, *La Vierge Marie*, în *En lisant les Pères*, Paris, 1933, p. 241—242).

Prin aceste imne mariologice, Sfîntul Chiril de Alexandria devine purtătorul de cuvînt al pietății ortodoxe față de Fecioara Maria. După el această pietate continuă să se manifeste în Biserică și în viața particulară a fiecărui credincios cu același entuziasm îndeosebi în Orientul creștin, încît astfel de laude adresate Maicii Domnului sînt preluate, îmbogățite și transmise generațiilor viitoare, la sfîrșitul erei patristice, de unul dintre cei mai mari reprezentanți ai literaturii creștine vechi : sfîntul Ioan Damaschn († 749).

Aducînd laude Fecioarei Maria, sfîntul Ioan spune : «Bucură-te cea cu adevărat plină de har. Bucură-te, pentru că tu ești mai sfîntă decît îngerii și mai strălucită decît arhanghelii. Bucură-te cea plină de har, pentru că tu ești mai minunată decît tronurile îngerești, mai înaltă decît Domniile, mai tare decît puterile. Bucură-te cea plină de har, pentru că tu ești mai presus decît începătoriile și mai strălucită decît toate făpturile. Bucură-te cea plină de har, pentru că tu ești mai înaltă decît cerurile și mai curată decît soarele. Cu ce nume mă voi adresa eu ție, o stăpina mea ? De ce cuvinte mă voi folosi ca să-ți pot vorbi ? Cu ce laude voi încununa capul tău cel atît de sfînt și de frumos ? Tu ești dătătoarea bunătăților, tu ești cea prin care se împart bogățiile harului ceresc, tu ești încoronarea neamului omenesc, frumusețea întregii făpturi, tu ești cea prin care toate creaturile au fost aduse la adevărata lor fericire» (*Idem, ibidem*).

Mariologia ortodoxă este plină de alte nenumărate laude și imne adresate Mariei. Părinții Bisericii de Răsărit se întrec parcă într-un entuziasm năvalnic pentru a închina cele mai înălțătoare laude Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, sfîntul Sofronie al Ierusalimului, Andrei Criteanul, sfîntul Gherman al Constantinopolului, sînt doar printre cei mai cunoscuți mariologi ortodocși. Dar cel care a alcătuit buchetul cel mai strălucit de laude închinat Maicii Domnului, laude care poartă denumirea de *Acathistos*, este Serghie patriarhul Constantinopolului († 638). Acest inspirat buchet de laude este cunoscut în întreaga lume ortodoxă și se bucură de mare trecere îndeosebi în Biserica Ortodoxă Română, reprezentînd o parte deosebită din slujbele zilnice și comune ce se oficiază la biserica (îndeosebi la minăstirile noastre), sau din rugăciunile individuale ale credincioșilor. Aici Născătoarea de Dumnezeu este numită «cea prin care răsare bucuria, tămăduitoarea sfatului nespus, vița mlădiței celei nevestejite, curăția a toată lumea, Maica Mielului și a Păstorului, maica stelei celei neapuse, îndreptarea oamenilor, căderea diavolilor, floarea nesticăciunii, încăperea lui Dumnezeu celui neîncăput, comoara rînduiei Lui, turnul fecioriei, ușa mîntuirii, raza Soarelui celui înțelegător, locașul lui Dumnezeu-Cuvîntul, sfîntă mai mare decît toți sfinții, Mireasă pururea fecioară».

Născătoare de Dumnezeu și pururea fecioară, supravenerată între *îngeri și toți aloșii lui Dumnezeu, Maică a Fiului lui Dumnezeu și rugătoare caldă pentru întreaga Biserică și pentru lume, Fecioara Maria este și acum alături de fiecare dintre noi, rugîndu-se Domnului pentru pacea a toată lumea, pentru bună starea Bisericii și pentru mîntuirea tuturor.*

Aducînd Maicii Domnului și azi aceleași laude ca și în trecutul Bisericii creștine, noi simțim omoforul ei sfînt întins asupra lumii, prin Biserică, și avem convingerea că, lăudînd-o pe ea, care este binecuvîntată între femei (Luca 1, 28) îndeplinim totodată porunca sfîntă de a o ferici împreună cu toate neamurile (Luca 1, 48), din trecut, prezent și viitor, care sînt și sîntem recapitulați în Hristos Iisus (Efes. 1, 10) și în Biserica Sa.

Arhim. Dr. CHESARIE GHEORGHESCU

PREDICĂ LA BUNAVESTIRE

«Astăzi este începutul mântuirii noastre și arătarea tainei celei din veac. Fiul lui Dumnezeu, fiu Fecioarei se face»... (Tropar).

Între cele patru Praznice mari închinat Maicii Domnului este și Bunavestire care se sărbătorește, în fiecare an, la 25 martie, în anotimp de primăvară, când toate sînt pline de zîmbet și veselie, când sînt flori multe și cîntece pretutindeni. La bucuria aceasta a firii Biserica adaugă și ea o bucurie duhovnicească : începutul mîntuirii noastre, Bunavestire, a venirii Mîntuitorului în lume, cînd fiecare credincios cuprins de evlavie și de strălucirile prăznuirii strigă dimpreună cu alcătuitorul de imne sfinte și zice : «Astăzi sînt bunele vestiri de bucurie : prăznuire feciorească. Cele de jos, cu cele de sus se împreună» (Slava Stihoavnei) căci : «Astăzi toată făptura se veselește și îngerii îți zic ție : bucură-te cea plină de dar, ceea ce ești binecuvîntată, cinstită și fără prihană» (Sednela I).

Sărbătoarea aceasta se numește «Bunavestire» pentru că Arhanghelul Gavriil a adus Sfintei Fecioare Maria vestea cea bună : că va naște pe Fiul lui Dumnezeu prin care act divin va începe izbăvirea lumii de păcat, mîntuirea neamului omenesc, înfierea, chemarea omului în Edenul pierdut de Adam, prin greșala sa. Mii de ani a așteptat omenirea această veste bună, a nădăduit și crezut în ea.

În lume, cum știm, sînt multe vești bune. Sînt și-n viața omului și-n familie : un copil s-a făcut sănătos de boala sa, altul, în întrecere cu tovarășii săi de studii a luat examenele strălucit. Cîtă bucurie pentru părinți, profesori ! etc. Soldatul se întoarce biruitor de pe cîmpul de bătălie. Cîte emoții, ce veselie ! Inventatorul anunță o nouă invenție, scriitorul o nouă operă etc. Nici una nu este de măreția acestei vestiri sfinte adusă, în orașul Nazaret de crainicul ceresc, cum am arătat și de profilul ei duhovnicesc și mai ales soteriologic, de aceea Bunavestire este «cea mai duiosă sărbătoare, din cununa zilelor anului, lumina ei mereu fiind subjugătoare și azi și mîine... (G. Galaction) și totdeauna.

Sărbătoarea Bunevestiri este în legătură și cu Nașterea Domnului, deși între aceste două sărbători este o distanță de nouă luni (25 martie, 25 decembrie), timp tocmai necesar, pentru orice copil, în dezvoltarea sa, de la zămislire și pînă la naștere. Și Domnul, în înomenirea Sa, a ținut seama de toate legile omenesti și de acest lucru, fără nici o excepție.

Această sărbătoare a avut mai multe denumiri, chiar de la început. Ea a fost numită «ziua veseliei», «ziua vestirii celei bune», ziua salutării, ori «ziua harului și a mîntuirii». Fiind zi de bucurie, nu se serba, de unele biserici, ca cea din Milan, Spania și Galia, în Păresimi, la 25 martie, ca-n întregul Orient, că era o datină veche bisericească să nu se serbeze acum nici o sărbătoare (Dr. V. Mitrofanovici). Nu se putea serba, se zicea, o zi de veselie alături de moartea și Patimile Domnului. Abia din sec. XI a rămas ca dată generală de serbare a Bunevestiri data de 25 martie, pentru toată Biserica.

Despre această sărbătoare au vorbit mulți: Fer. Ieronim arată că locul, în care s-a arătat ingerul Sfintei Fecioare, cu această veste bună, de venirea Fiului lui Dumnezeu, în lume, a fost însemnată c-o biserică, spre a concretiza evenimentul divin. Mai târziu (sec. VIII), Sfântul Ioan Damaschin († 752), menționează că sărbătoarea Bunevestiri strălucește pretutindeni «mai mult decât razele cele luminoase ale soarelui și când toți credincioșii se umplu de lumină și se adună împreună».

Vechimea acestei sărbători, chiar din primele veacuri creștine, în Răsărit, o atestă și multe predici, panegirice, și nenumărate imne, compuse, în cinstea ei, cât și multe biserici și chiar mănăstiri, ceva mai târziu, care au hotărît să aibă ca hram, Hramul Bunevestiri, ca ele să fie sub ocrotirea mai de aproape, a Sfintei Fecioare Maria, cea plină de Har și rugătoare permanentă la Dumnezeu: «Cea întru rugăciuni neador-mită» (Condacul Adormirii).

«A vorbi însă de Bunavestire oricând și oriunde, înseamnă a vorbi de Taina Întrupării, a milostivirii lui Dumnezeu, a dragostei Lui față de om, de începutul mântuirii», de vestitori cerești, de familie, Familie Sfântă și cu mult rod bogat: naștere de fii, ce sînt ca niște tinere ramuri de măslin, «împrejurul mesei tale» (Ps. 126, 3).

Să adîncim și mai mult cuvîntul, cu privire la Bunavestire. Actul Bunevestiri, cum am menționat mai sus, a avut loc în orașul Nazaret, orașul trandafirilor, al apelor limpezi, oraș cu livezi și grădini pline de flori și păduri seculare. Toate erau parcă anume pregătite, preludiu sfînt pentru venirea și întruparea Mîntuitorului în lume și care oraș forma cu celelalte orașe de pe malurile lacului Genizaret, ca Nainul, Cana, Capernaum, Tiberiada, Magdala o salbă de diademe scumpe, din Nordul Palestinei, în care Domnul a făcut nenumărate minuni și Și-a arătat Dumnezeirea Sa.

Prin această Bunăvestire, orașul Nazaret a crescut în importanță. In-suși Mîntuitorul a fost numit «Nazarinean», cum ne arată Sfînta Evanghelie: «Că Nazarinean se va Chema» (Mat. II, 23), și El a locuit mult timp aici, aproape tot timpul vieții Sale pămîntești, pînă a ieșit la propovăduire.

Să ascultăm, în continuare Evanghelia zilei: «Iar în a șasea lună a fost trimis ingerul Gavriil de la Dumnezeu, într-o cetate din Galileea al cărei nume era Nazaret, către o fecioară..., iar numele fecioarei era Maria. Și intrînd ingerul la ea a zis: «Bucură-te» (Luc. I, 26—28), formulă foarte des folosită în Țara Sfîntă, încă din vechime. În cazul de față salutul acesta are o semnificație cu mult mai adîncă. Se arată că prin aceste cuvinte, această fecioară curată a primit un dar, cu totul aparte, necuprins de minte și de cuvînt și pe care nu l-a primit nici o fecioară din Vechiul Testament, oricît de frumoasă și sfîntă i-ar fi fost viața ei întregă și anume că va naște pe Fiul Celui Preaînalt. Și la cuvîntul «Bucură-te» ingerul vestitor a adăugat și: «cea plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești între femei» (Luc. I, 28). Sfînta Fecioară «văzîndu-l s-a turburat de cuvintele lui»... El însă o liniștește zicîndu-i: «Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Și iată vei lua în pîntece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta mare va fi și Fiul Celui Preaînalt se va chema» (Luc. I, 30—32). I-a spus, cu alte cuvinte că ea

va fi «Născătoare de Dumnezeu» dogmă sfântă pe care Biserica o păstrează cu sfințenie de 2000 de ani și o va păstra totdeauna.

Sfânta Fecioară întreabă totuși : «Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat ?» (Luc. I, 34), și îngerul cu frică și cu capul plecat, cum se vede în multe icoane ortodoxe, o lămurește și-i zice : «Duhul Sfânt se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri» (Luc. I, 34—35). Ea nu s-a îndoit ca preotul Zaharia, tatăl Mergătorului înainte, de cuvintele îngerului, însă a voit să știe, cum se va împlini această mare taină. Și îndată ce a aflat a zis, cu smerenie : «Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău» (Luc. I, 38). Și după ce a rostit aceste cuvinte, îndată S-a întrupat Cuvîntul în nesticăciosul ei pîntece, în care S-a pogorit mai înainte Duhul Sfânt și a ordonat..., acel loc primitor de Dumnezeu» (Ilie Mîniat).

Cuvîntul S-a întrupat, dar ea a rămas tot Fecioară curată : «că unde voiește Dumnezeu se biruiește rînduiala firii» (Dogmatica glas. VII). Sfîntul Vasile cel Mare zice : «Că ea este și fecioară și maică și-și păstrează și sfințenia fecioriei și moștenește și binecuvîntarea nașterii de Fiu» (Cuvînt la Nașterea Domnului). Este lucru cu totul neînțeles ca Dumnezeu să se întrupeze pe pămînt, dar tot taină adîncă este ca «o fecioară să fie și mamă și să înflorească leagănul, născînd prunc, pe Unul Născut Fiul lui Dumnezeu, iar după naștere să rămîină tot fecioară sfîntă», ca și mai înainte.

Evidențiem mai departe că firul dialogului între înger și Sfînta Fecioară este reluat și-n imnografia Praznicului, textul Sfintei Evanghelii fiind motiv de inspirație, pentru aceasta. «Cum va fi aceasta ?» întreabă Sfînta Fecioară... «De ce-mi grăiești cuvinte mai presus de înțelegere ? Nu mă amăgi, iar el i-a spus : crede cuvintelor mele preasfîntă Fecioară». Și ea a crezut și a zis : «Voi naște pe Cel fără de trup, Care va lua trup din mine, ca să ridice ca un Puternic pe om, la cinstea cea dintii, prin împreunare cu trupul» (Stihiri de la Vecernia Praznicului). Și bucuria ei, pentru această mare cinste, nu o poate descrie nimeni : să fii Maica lui Dumnezeu, ea care dorea să fie măcar roaba slujitoare a ei, a Preafericitei Fecioare, care va naște pe Fiul lui Dumnezeu.

Noi, însă trebuie să știm că Sfînta Fecioară Maria este nu numai maica lui Iisus Hristos, ci și maica tuturor creștinilor și împărăteasa cerului cum spune și psalmistul : «Stătut-a împărăteasa de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată» (Ps. 44, 11), și de unde se roagă pentru fiii ei, pentru fiecare din noi.

Din Praznicul de azi se pot scoate multe învățăături. Să stăruim numai asupra : *Maica Domnului cea plină de har și* : «*Astăzi este începutul mîntuirii noastre*».

I. Maica Domnului, cum a arătat și îngerul Gavriil este plină de har ; mai mult, Teofan al Niceei arată că toate darurile «din umanitatea lui Iisus Hristos s-au revărsat în Maica Sa și din aceasta în noi» (Pr. Prof. D. Stăniloae) și ea fiind așa de unită cu Fiul său, din ea iradiază, fără asemănare mai multe energii dumnezeiești decît din toți sfinții și cetele îngeresti» (Ibidem). Cu toate acestea, ea nu ne împiedică să avem legături directe cu El, în rugăciuni și viața noastră. Ea are și har primit de la Dumnezeu, ca ceea ce a născut pe Fiul Său Cel Unul născut : «Bucu-

ră-te cea plină de har» har creat de Dumnezeu și nu de ea, arată învățătura Bisericii, dar are și harul său propriu : haruri și daruri, pe care le-a primit tot de la Dumnezeu. Putem afirma că Maica Domnului ne dă daruri felurite și haruri care vin din bogăția și forța harului din ea și «harul e lucrarea lui Dumnezeu în ea..., și ea ne mijlocește pe Dumnezeu chiar prin aceste daruri» (Ibidem). Și chiar îngerii se împărtășesc de Dumnezeu prin Maica Domnului, ea fiind totdeauna aproape de Fiul său, izvorul harului.

Avînd atîtea bogății de daruri și haruri, se cuvine s-o cinstim, cum a cinstit-o și Fiul ei și Elisabeta, îngerii și toți Sfinții și credincioșii de pretutindeni și de totdeauna și să-i zicem : «Bucură-te cea plină de har, Domnul este cu tine», «Bucură-te Mireasă pururea Fecioară» și ea ne va auzi și îndeplini cererea și rugăciunea noastră, după trebuință.

II. Cea de a II-a învățătură o desprindem din Troparul Praznicului : «Astăzi este începutul mîntuirii noastre...», a mîntuirii fiecărui credincios care se conformează cu condițiile cerute de învățăturile Bisericii.

În viață, credinciosul are de îndeplinit mai multe datorii : «Dar cea dintîi datorie și cea mai mare grijă a lui trebuie să fie mîntuirea sufletului său» (Carte de învățătură ortodoxă Creștină) și care mîntuire «înseamnă în primul rînd eliberarea și răscumpărarea noastră din robia păcatului și a morții, adusă de Mîntuitorul Hristos prin întruparea, patimile, moartea pe cruce și învierea Sa din morți» (Ibidem).

A începe mîntuirea și a fi mîntuîți nu este numai o lucrare a lui Dumnezeu și care ni se dă cu totul gratuit, ci trebuie și lucrarea noastră, lucrarea omului cu harul, acea fericită «teandrie». Cel care a început astăzi mîntuirea sa trebuie să lupte, ca un adevărat atlet, în arenă, să se lupte «pînă la sînge» cu ispitele diavolești, cu patimile, care încearcă să-i clatine sufletul din temelii și să-l aducă la starea omului vechi și ispite venite din afară, să le biruiască și să se apropie de Dumnezeu, spre a primi cununa biruinței, cum arată și Sfîntul Apostol Pavel : «De acum mi s-a gătit cununa dreptății, pe care Domnul îmi va da-o în ziua aceea..., și nu numai mie, ci și tuturor celor ce au iubit arătarea Lui» (II Tim. 4, 8).

Mîntuirea, cum am arătat, este un lucru foarte important, dar se pune firește întrebarea : toți oamenii se mîntuiesc, că Mîntuitorul pentru toți Și-a vărsat Sîngele Său și El vrea ca toți să se mîntuiască ? Nu, că în timp ce unii oameni încep mîntuirea lor astăzi, alții, din contră, încep pierzania lor : prin fel și fel de păcate și din ce în ce mai grele și cu frecvență sporită. Ei, în felul acesta se îndepărtează de mîntuirea lor, prin aceste păcate și se apropie de pierzanie, neținînd seama de învățăturile Mîntuitorului, a Bisericii, Tainele ei, de sfaturile de îndreptare a sfințiților slujitori, care îi cheamă la spovedanie, curăție și viață sfință «omul cel nou».

Mîntuirea, în afară că este un bun spiritual și universal comportă și un caracter comunitar : să căutăm să mîntuim și pe semenii noștri, prin munca noastră, asiduă de mici apostoli și nu numai pe noi. Și ea se dobîndește nu numai prin vorbe, ci mai ales prin fapte bune, căci un pom se cunoaște după roadele sale și el nu-și poate justifica existența numai prin podoaba frunzelor, ci prin calitatea fructelor, așa și credinciosul se cunoaște prin ele.

Cel ce începe mîntuirea sa și urcă pe scările ei de lumină, se cade după ce a părăsit toate păcatele, prin rugăciune și post, milostenie față de cei săraci, prin propovăduirea păcii, care să fie pîrghia lui de viață, prin iubirea tuturor oamenilor (indiferent de religie și de naționalitate) și pe care să-i socotească frații lui, prin muncă spornică, în toate sectoarele de activitate etc., să devină biserica lui Dumnezeu cea sfîntă și atunci poate să se încadreze în cetele celor mîntuiți, a sfinților și să fie cuprins în textul : «Astăzi este începutul mîntuirii», a mîntuirii sale.

La acest Praznic, cînd serbăm «începutul mîntuirii noastre și a venirii Fiului lui Dumnezeu, în lume», se cade să mulțumim Mîntuitorului Iisus Hristos Care S-a întrupat pentru noi, ca să ne scoată din blestem și să ne ducă la Tatăl Său, să mulțumim și Sfintei Fecioare pentru jertfa sa cea mare, care fecioară fiind, a primit să fie și Maică și care printr-un singur cuvînt «fie» zămislește, de la Duhul Sfînt, pe Fiul Celui Preaînalt, cît și pentru harul și darurile sale cele îmbelșugate pe care le revarsă asupra noastră și mijlocirile sale la Dumnezeu și totdeauna s-o supra-venerăm, după cuviință, cum a făcut totdeauna Biserica; să mulțumim și marelui voievod Gavriil, care zburînd din crugurile cerești ne-a'adus o veste așa de mare și dezlegarea unei mari taine.

Mulțumirile acestea au o vibrație și un ecou și mai mare, dacă noi le însoțim cu o credință puternică și o iubire înflăcărată și plină de virtute, arătată de cel ce merge pe scara mîntuirii, mai sus.

Praznicul acesta fiind al Maicii Domnului, unul din cele patru închinete ei, se cade, cu căldură și evlavie să ne îndreptăm mintea și inima spre ea și în genunchi, în fața sfintei sale icoane să-i zicem : Sfîntă Fecioară Marie dă-ne harul tău cel sfînt și din darurile tale cele bogate, ca să ne mîntuim și noi și semenii noștri și totdeauna să fim în primăvara harului celui dumnezeiesc. Amin.

Protos. Prof. IOASAF GANEA

INVIEREA DOMNULUI — MĂRTURIE A DUMNEZEIRII LUI

În cartea sfîntă se istorisește de învierea fiului văduvei din Sarepta Sidonului de către proorocul Ilie și de învierea Tavitei de Sf. Apostol Petru.

Mîntuitorul a săvîrșit mai multe învieri din care trei sînt pomenite în Noul Testament : învierea fiului văduvei din Nain, învierea fiicei lui Iair și învierea lui Lazăr. În afară de Mîntuitorul Iisus Hristos însă, nimeni n-a mai înviat din morți prin propria-i putere. Învierea Mîntuitorului e cea mai mare minune a Sa și suprema dovadă a dumnezeirii Lui. Pe ea se întemeiază această împărăție spirituală, Biserica Sa. Fiind stîncă de susținere a Bisericii, în mod normal, toate atacurile dușmanilor s-au îndreptat împotriva ei. Dar, cum constata cineva, s-au schimbat robotarii și mijloacele de atac, dar nici o dinamită n-a putut clinti această stîncă, care este piatra de temelie a Bisericii — «*au venit* poile,

șuvoaiele și vinturile și au izbit în casa aceea, dar ea nu s-a surpat, căci era zidită pe stîncă» (Matei 7, 25).

Primele atacuri au fost lansate de cărturarii iudei, care au răspîndit zvonul că ucenicii au furat trupul mort, lăsînd să se creadă că Domnul a înviat. Nici un argument nu e mai șubred ca acesta. Ucenicii, pînă la ultimul, părăsiseră pe Mîntuitorul în grădina Ghetsimani și sedeau cu ușile încuiate, de frica iudeilor. Ei nu mai credeau în divinitatea Învățătorului lor. Și atunci, ce aveau să facă ei cu un trup neînsuflețit cum avea să-i inspire acest trup încît să moară toți martiri, convinși că Domnul a înviat, dacă nu L-ar fi văzut, vorbit, pipăit și mîncat cu El? Tot restul vieții lor au fost călăuziți de imaginea Celui înviat, Care «*lucra împreună cu ei și adeverea cuvintele prin minunile pe care le săvîrșeau*» (Marcu 16, 20). Dacă trupul ar fi fost furat de ucenici, așa cum au lansat căpeteniile iudeilor, ar fi fost luat împreună cu giulgiul și mahrama, care — știm după ce fusese înmuiat în aloe și smirnă, se lipise de trupul Mîntuitorului încît nimeni nu le mai putea deslipi, decît puterea dumnezeiască a Celui înviat, care le lăsase în mormînt, așa cum sînt găsite de Sf. Apostoli Petru și Ioan, cînd vin la mormînt.

Alți vrăjmași ai Învierii Domnului, au afirmat că Domnul n-a murit cu adevărat ci numai a căzut într-o moarte aparentă, și răceala mormîntului L-a readus la viață, a ridicat piatra și a fugit. Tot așa de șubredă este și această afirmație, întrucît se știe că ostașii care au constatat că cei doi tîlhari răstigniți odată cu Domnul, au fost omorîți prin zdrobirea oaselor picioarelor. Mîntuitorul fiind mort, i-au înfipt în inimă o suliiță, curgînd sînge și apă, așa cum mărturisește Sf. Ioan evanghelistul, care a fost martor ocular. Și chiar așa fiind, giulgiul înmuiat în fiertura pregătită de Iosif și Nicodim L-ar fi sufocat. De unde atîta putere ca să le desfacă, să le înfășoare de-o parte și să ridice piatra care «era foarte grea», să nu fie observat de ostașii puși de strajă și să fugă. Sînt argumente puerile.

În sfîrșit, alții au afirmat că atît femeile mironosițe cît și ucenicii, au avut vedenii și așa, au răspîndit zvonul că Domnul a înviat. Ai vedenii, atunci cînd crezi temeinic că Cel răstignit, va învia — ori noi știm că femeile mironosițe mergeau să ungă trupul Domnului, se tînguiau că nu aveau pe cine să pună să ridice piatra de pe mormînt. Ucenicii, cu atît mai mult nu puteau să aibă o vedenie a Domnului înviat, întrucît după cum îi descrie Sfinții evangheliști, erau oameni neexaltați, oameni care nu mai credeau în divinitatea Învățătorului lor, oameni care nu credeau spusele mironosițelor, și care chiar cînd văd pe Mîntuitorul înviat, nu se conving ușor de această realitate, ba Sfîntul Toma, după cum știm, a cerut să pună mina și să pipăie rănile de la mîini și picioare și din coasta Mîntuitorului. Sf. Apostol Petru după ce vine cu Sfîntul Ioan la mormînt, și-l găsește gol, cu giulgiul înfășurat și mahrama deoparte se întoarce acasă «*mirîndu-se în sine de cele întîmplate*» (Luca 24, 12).

Deci a trebuit ca Mîntuitorul să se arate ucenicilor Săi de mai multe ori, să vorbească cu ei, să mînce în fața lor, să se lase pipăit de ei, pentru ca aceștia să se încredințeze că Domnul a înviat cu adevărat și

numai după această încredințare, ei să meargă, după cuvîntul Mîntuitorului, în toată lumea, și chiar împotriva întregii lumi, și să predice adevărul Învierii și dumnezeirea Mîntuitorului și să moară martiri pentru acest adevăr. În fața convingerii și credinței lor, la propovăduirea lor, ei cuceresc pentru noua credință Iudeea, Asia Mică, Grecia cu Atena, Corintul și Roma.

Sf. Ioan Hrisostomul arată că, după Învierea Domnului, cea mai mare minune a Sa, a fost răspîndirea creștinismului și dăinuirea lui peste veacuri; noi putem afirma astăzi, «peste milenii».

Faptul că au murit zeci de mii de martiri, care n-au văzut pe Domnul înviat, dar au crezut prin mărturia Apostolilor sau urmașilor lor, este o altă dovadă, că Fiul lui Dumnezeu a înviat cu adevărat și așa cum a spus ucenicilor, «voi fi cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei 28, 20).

De obicei iubirea se stinge treptat, pentru persoana plecată. Francezul spune: «Partir, c'est un peu mourir» — E nevoie de prezență, ca iubirea să fie hrănită. De multe ori pînă și mormintele celor ce altădată ne-au fost dragi, sînt lăsate în părăsire. Aici însă, se constată că timpul, care distruge toate afecțiunile, pe aceasta — iubirea pentru Mîntuitorul, a văzut-o mărindu-se. Mormintul Mîntuitorului, deși gol, este tot mereu obiect de cinstire pentru miile de pelerini, ce-și fac visul vieții lor să ajungă să se închine la «Locurile sfinte». Cunoaștem toți că în noaptea sărbătoririi din fiecare an, aproape toate familiile creștine sînt prezente la slujba învierii. Se adevăresc cuvintele profetice ale Mîntuitorului: «De mă voi duce Eu, pe toți voi trece la Mine» (Ioan 12, 32). Cu adevărat nimeni, niciodată n-a putut spune despre sine, ceea ce a spus Mîntuitorul, fără a fi dezmințit — «Veniți la Mine toți cei împovărați și veți găsi odihnă» (Matei 11, 28).

«Eu sînt lumina lumii, cine vine după Mine, nu va umbla în întuneric ci va avea lumina vieții...» (Ioan 8, 12).

«Eu sînt plinea vieții, cine mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu, acela petrece întru Mine și Eu petrec întru el...» (Ioan 6, 53).

«Eu sînt învierea și viața, cine crede în Mine, de va și muri, viu va fi» (Ioan 11, 25).

«Eu sînt apa cea vie, cine va bea din apa aceasta, nu va înseta în veac, căci apa pe care Eu i-o voi da se va preface în el în izvor de viață săltătoare spre viața veșnică...» (Ioan 4, 14).

Mîntuitorul a avut întotdeauna conștiința dumnezeirii Sale. El a fost Curat și Sfînt cum n-a fost altă ființă pe pămînt, numai El a putut spune: «Cine Mă va vădi pe Mine de păcat?». El a fost blînd și smerit ca nimeni altul: «Veniți fiilor și învățați de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima». El a fost model de viețuire pentru toți oamenii din toate timpurile, de toate vîrstele, de toate naționalitățile, indiferent că aparțineau veacurilor primare, barbarilor sau oamenilor civilizați din secolul douăzeci.

Un mare scriitor, convertit la finele vieții lui, scrie despre viața lui Iisus, următoarele:

«Avem nevoie de Tine, Iisuse, numai de Tine, de nimeni altul. Singur Tu, Cel ce ne iubești, poți simți pentru noi toți, cei ce pățimim, poți simți mila pe care fiecare din noi o simte față de sine însuși.

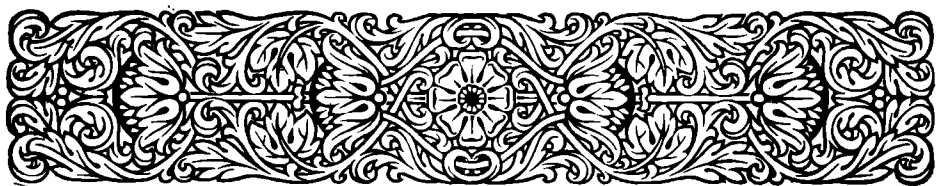
Singur Tu poți simți ce mare-i, nemăsurat de mare nevoia ce avem de Tine în această lume, în acest ceas al lumii. Nimeni altul, nici unul dintre nenumărații ce sînt în viață, nici unul din cei ce dorm în glodul gloriei, nu ne poate da nouă nevoiților covârșiți de cumplita sărăcie, în cea mai cumplită mizerie a sufletului, binele care mîntuie. Toți au nevoie de Tine, *chiar cei ce nu știu*; cei ce nu știu, mai amarnic ca cei ce știu. Flămîndul își inchipuie că umblă după pîine, dar îi e foame de Tine; însetatul crede că vrea să bea apă, dar îi e sete de Tine; bolnavul se mîngîie că rîvnește sănătatea, dar boala lui nu e decît lipsa Ta. Cine caută frumusețea pe lume, Te caută, fără să-și dea seama, pe Tine Cel ce ești frumusețea întreagă și desăvîrșită; cine urmărește cu gîndul adevărul, Te dorește fără voia lui pe Tine, cel ce ești singurul adevăr vrednic să fie cunoscut; iar cine se străduiește să statornicească pacea Te caută pe Tine, singura pace în care pot odihni inimile neliniștite. Toți te cheamă fără a ști că te strigă; iar strigătul lor e nespus mai sfișietor ca al nostru». (Papini «Viața lui Iisus»).

El a spus: «*Eu sînt calea adevărul și viața*». Există o istorie a filosofiei în care sînt arătate părerile tuturor filosofilor în decursul anilor, dar nu există o filosofie acceptată de toți oamenii, ca un adevăr, și o cale de urmat pentru toți, așa cum este adevărul divin revelat de Mîntuitorul, care arată calea ce aduce liniștea și pacea fiecăruia, precum și viața plină de har, ce aduce spor de fapte bune spre mîntuire. Pe această cale au mers generații de oameni și au găsit adevărul după care însetează mintea omenească și adevărata viață, trăită în curăție, smerenie și iubire.

Harul dumnezeiesc al Mîntuitorului este mina cerească întinsă tuturor și depinde numai de voința noastră, să primim ajutorul acestei mîini întinse și să urmăm pe calea arătată de ea. «*Iată Eu stau la ușă și bat*», zice Mîntuitorul; «*De va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cînta cu el și el cu Mine*» (Apoc. 3, 20).

Stă în puterea noastră, să deschidem ușa sufletului, căci ivărul este numai de dinlăuntru, pentru a primi pe Mîntuitorul ca mîntuitor al sufletelor noastre.

Pr. OCTAVIAN POPESCU

DIN SCRIERILE SFINŢILOR PĂRINŢI

CUVÎNTUL 3 LA FACERE

Ce înseamnă : «După asemănare»¹. Pentru ce nu stăpînim animalele, deşi Dumnezeu a spus să le stăpînim ? Lucrul acesta este semnul unei mari purtări de grijă a lui Dumnezeu

de Sfintul Ioan Gură de Aur

Traducere de Pr. D. FECIORU

1. După cum semănătorul n-are nici un folos dacă aruncă seminţele lingă cale, tot aşa şi predicatorul nu cîştigă nimic dacă nu duce cuvîntul său în mintea ascultătorilor, ci răsunetul glasului său se pierde doar în aer fără de folos pentru ascultători. Cuvintele acestea nu vi le-am spus ca să fie spuse ; vi le-am spus ca să nu fiţi încîntaţi numai de învăţăturile uşoare, ci să îndrăzniţi să pătrundeţi şi pe cele mai adînci. Dacă nu coborîm în adîncul Scripturilor, acum în post, cînd ne sînt uşoare mădulele pentru înot cînd privirea ni-i mai pătrunzătoare şi ne-tulburată de valul viclean al plăcerilor, cînd duhul ni-i mai treaz, ca să nu ne înecăm, cînd vom cobori ? Atunci, oare, cînd vom petrece, cînd vom mîncă, cînd ne vom îmbăta, cînd masa ne va fi plină de bunătăţi ? Dar atunci nici să ne mişcăm nu ne e uşor ; atît de tare apasă pe suflet povara grea a desfătării ! Nu vedeţi că şi cei care voiesc să găsească pietre preţioase, nu le găsesc stînd pe tîrm şi numărnd valurile, ci se coboară în adînc. Şi doar anevoioasă este osteneala căutării, mare este primejdia găsirii pietrelor, iar după găsire nici un cîştig. Că ce cîştig mare aduce în viaţa noastră găsirea de pietre preţioase ? Dare-ar Dumnezeu să nu aducă şi mari nenorociri ! Da, ceea ce răstoarnă viaţa noastră, ceea ce întoarce totul pe dos nu-i altceva decît nebuneala după bani. Cu toate acestea pescuitorii de pietre preţioase, ca să cîştige hrana cea de toate zilele, îşi pun în primejdie şi sufletul şi trupul, înfruntînd valurile. Aici, în adîncul Scripturilor, nu-i nici o primejdie ; munca nu-i atît de mare, ci mică şi uşoară pentru găsirea şi păstrarea învăţăturilor culesse. Nu te uita că multora li se par uşor de dispreţuit cele ce se găsesc uşor ! Da, în oceanul Scripturilor nu-i turburare de valuri ! Dimpotrivă, oceanul acesta e mai liniştit ca portul ; nu e nevoie să te cobori în sînurile întunecoase ale adîncului, nici să-ţi încredinţezi mîntuirea trupului furiei nesocotite a apelor. Aici lumina e mare, mai mare ca lumina razelor de soare ; aici liniştea e

1. *Pacere*, 1, 26.

deplină, furtuna îndepărtată, iar câştigul celor găsite în ea atât de mare, că nici nu-l poate înfăţişa cuvîntul. Să nu ne trîndăvim, dar, ci să începem căutarea!

Aţi auzit că Dumnezeu a făcut pe om după chipul lui Dumnezeu. Şi am spus ce înseamnă «după chip şi după asemănare»².

Cuvîntul «după chip» nu arată asemănare de fiinţă, ci asemănare de stăpînire; iar cuvîntul «după asemănare» arată bunătatea, blîndeţea; asemănarea, pe cît e cu putinţă, în virtute cu Dumnezeu, după cum spune Hristos: «*Piţi asemenea Tatălui Meu celui din ceruri*»³. După cum pe pămîntul acesta lat şi întins sînt animale, unele mai lipsite de judecată, altele mai sălbatice, tot aşa şi pe latul sufletului nostru sînt gînduri, unele mai fără judecată şi dobitoceşti, iar altele mai sălbatice şi mai crude. Trebuie, dar, pe acestea să le stăpînim, să le biruim şi să le supunem conducerii raţiunii,

— Dar cum putem birui gîndurile sălbatice? m-ar putea întreba cineva.

— Ce spui, omule? Biruim pe lei, le îmblînzim sufletele şi te îndoiesti dacă poţi îmblîzni un gînd sălbatic? Şi doar leul este sălbatic prin fire şi blînd împotriva firii lui; cu tine dimpotrivă, blîndeţea e prin fire, pe cînd sălbăticia împotriva firii. Nu va putea, oare, omul păstra în sufletul său ceea ce-i firească, el, care scoate din sufletul animalului însuşirile lui fireşti şi pune în loc însuşiri împotriva firii lui? Ce trîndăvie! Pe lîngă asta, cu lei mai ai şi altă greutate, că sufletul acestor fiare este lipsit de judecată. Cu toate acestea aţi văzut de multe ori purtaţi prin piaţă lei mai blîzi ca oile şi mulţi din cei din ateliere au pus adesea bani în mîna stăpînului leului, ca o răsplată pentru arta şi priceperea cu care a îmblînzit fiara. Sufletul tău, însă, are multe ajutoare; raţiunea şi frica de Dumnezeu. Nu-mai căuta mie scuze şi chichite! Este cu putinţă, dacă vrei, să fii blînd şi bun.

«*Să facem pe om după chipul şi după asemănarea noastră şi să stăpînescă liarele*»⁴.

2. Aici elinii se ridică împotriva noastră şi spun că sînt mincinoase cuvintele acestea. Ei spun:

— Nu noi stăpînim animalele, ci ele ne stăpînesc pe noi şi ne bagă multă spaimă în suflet.

— Lucrul acesta mai cu seamă nu-i adevărat. E de ajuns să se arate numai chipul omului şi fiara fuge! Atîta de mare frică au de noi! Iar dacă uneori ne atacă, o face fie pentru ca să se aperse, fie că e silită de foame, fie că noi o necăjim şi o silim să ne atace. Dar acesta nu este un semn desăvîrşit că fiarele ne stăpînesc. *Nu spunem că hoţii ne stăpînesc, dacă atunci cînd îi vedem că vin asupra noastră punem mîna pe armă ca să ne apărăm, ci spunem că fapta asta a noastră vădeşte marea noastră purtare de grijă ca să scăpăm de hoţi.*

Dar nu cu dovada aceasta am să apăr cuvintele Scripturii, ci cu alta care este de folos să o auziţi şi voi.

Da, o spun şi eu, ne temem de animale, ne spăimîntăm de ele şi am pierdut stăpînirea asupra lor. Dar asta nu arată că e mincinoasă porunca lui Dumnezeu. La început lucrurile nu stăteau aşa. Atunci fiarele se temeau, tremurau şi se supuneau omului ca unui stăpîn; acum, însă, ne temem noi de ele, pentru că am pierdut îndrăznirea şi cinstea.

2. *Facere* 1, 26.

3. *Matei*, 5, 45.

4. *Facere*, 1, 26.

— De unde ştim asta ?

— Din Scriptură! Iată ce spune Scriptura: «*Dumnezeu a adus liarele la Adam ca să vadă ce nume le va pune*»⁵. Şi Adam n-a fugit, ca şi cum s-ar fi temut, ci a pus nume tuturor fiarelor ca unor robi supuşi. Acesta-i semn de stăpînire. De aceea şi Dumnezeu, vrînd să arate şi prin asta că omul e stăpîn peste animale, i-a îngăduit să le pună nume; şi numele date de el, le-au rămas. «*Şi numele, spune Scriptura, pe care l-a pus Adam, acela a lost numele lor*»⁶. Acesta-i un semn că omul, la început, nu se temea de fiare. Al doilea semn, mai lămurit ca acesta, este vorbirea şarpelui cu femeia⁷. Dacă omul s-ar fi temut de fiare, femeia n-ar fi stat pe loc la vederea şarpelui; ar fi fugit. N-ar fi stat să-i primească sfatul, n-ar fi vorbit cu el cu atîta linişte, ci îndată, la vederea şarpelui, s-ar fi temut şi-ar fi fugit. Aşa însă, vorbeşte cu el şi nu se teme. Deci pe atunci nu era frica aceasta de acum. Cînd, însă, a intrat păcatul, a pierit şi cinstea aceasta. La fel ca şi între slugi; slugile vrednice sînt de temut celorlalte slugi; pe cînd cele cu păcate se tem de tovarăşii lor. Tot aşa şi cu omul. Cîtă vreme era fără păcat şi cu îndrăznire înaintea lui Dumnezeu, omul nu se temea de fiare; dar cînd a păcătuit s-a temut chiar de cele mai din urmă făpturi ale lui Dumnezeu. Dacă nu-i aşa ceea ce spun eu, dovedeşte-mi că omul se temea de fiare înainte de păcat! Dar n-ai să poţi!

Dacă frica de fiare a intrat în om după păcat, apoi şi aceasta se datoreşte tot purtării de grijă a Stăpînului. Dacă ar fi rămas întocmai cinstea dată de Dumnezeu omului şi după ce omul a călcat porunca dată lui de Dumnezeu, omul nu s-ar fi ridicat uşor din cădere. Dacă oamenii s-ar fi bucurat de aceeaşi cinste şi după păcat ca înainte de păcat, s-ar fi pornit şi mai mult spre rău şi nu s-ar fi desprins cu uşurinţă de păcat. Dacă acum nu vor să se cumintească, acum cînd atîrnă asupra capetelor lor teama, pedeapsa, chinul, ce n-ar fi făcut, dacă n-ar fi suferit nimic pentru păcatele lor cele mari? Deci e lămurit că Dumnezeu ne-a luat stăpînirea peste animale, pentru că ne poartă de grijă, pentru că se îngrijeşte de noi.

Dar, rogu-te, vezi şi în aceasta nespusa iubire de oameni a lui Dumnezeu! Adam a călcat întreaga poruncă a lui Dumnezeu, a călcat legea; Dumnezeu, însă, nu i-a luat întreaga cinste, nici toată stăpînirea peste animale. A lăsat în afara stăpînirii lui animalele care nu-i ajută mult la nevoile vieţii; dar animalele, care ne sînt trebuincioase şi folositoare, care ne slujesc mult vieţii noastre, pe acelea le-a lăsat în stăpînirea noastră. A lăsat cirezile de vite, ca să tragă plugul şi să prăzdeze pămîntul ca să putem arunca seminţele; a lăsat animalele de jug ca să ne ajute în munca noastră la căratul poverilor; a lăsat turmele de oi ca să avem **indestulător material pentru facerea hainelor** şi a lăsat şi alte felurite animale, de folos la alte nevoi. Cînd Dumnezeu a pedepsit pe om, a spus: «*În sudoarea feţei tale să-ţi mînlîci pîinea ta!*»⁸; dar ca să nu-i fie peste măsură de grea munca, osteneala şi sudoarea aceasta, Dumnezeu i-a uşurat omului greutatea şi povara sudorii cu mulţimea animalelor care ne sînt de ajutor în munca şi osteneala aceasta. Şi după cum un stăpîn omenos şi cu grijă de sluga sa pe care o pedepseşte, îi îngrijeşte ranele pricinuite de vergi, tot aşa şi Dumnezeu, după ce a pedepsit pe om, vrea în tot chipul să-i facă mai uşoară pedeapsa aceasta. Da, Dumnezeu ne-a pedepsit la sudoare şi muncă neîntreruptă şi a făcut să fim ajutaţi în munca noastră de multe feluri de animale.

5. *Facere*, 2, 19.

6. *Facere*, 2, 19.

7. *Facere*, 3, 1—5.

8. *Facere*, 3, 19.

Să-I mulțumim lui Dumnezeu pentru toate acestea. Să-I mulțumim că ne-a dat această cinste; și iarăși să-I mulțumim că ne-a luat-o; dar, punând în noi frica de fiare, nu ne-a luat-o în întregime.

Toate acestea arată, dacă le cercetăm bine, marea înțelepciune a lui Dumnezeu, multa Lui purtare de grijă și nespusa lui iubire de oameni, de care, face Dumnezeu, ca noi toți să ne bucurăm, spre slava lui Dumnezeu, Care a săvârșit acestea. Lui slava în vecii vecilor, Amin.

CUVÎNTUL 4 LA FACERE

Păcatul a adus pe lume trei feluri de robii. Și către cel ce ascultă predica cu trîndăvie și către cel ce nu cinstește pe părinți

de Sfîntul Ioan Gură de Aur

Traducere de Pr. D. FECIORU

1. Ați auzit ieri că Dumnezeu l-a făcut pe om împărat și stăpîn peste animale și că i-a luat îndată împărăția. Dar mai bine spus, nu Dumnezeu i-a luat-o, ci el singur a pierdut această cinste din pricina neascultării. Că cinstea de împărat o datora numai iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Nu i-a dat-o Dumnezeu ca o răsplată pentru faptele lui, ci, înainte de facerea lui, l-a împodobit cu această cinste. Ca să nu spui că omul, după ce a fost făcut, după ce a făcut multe fapte bune, a atras asupra lui dragostea lui Dumnezeu, iar Dumnezeu ca o răsplată, i-a dat stăpînirea peste animale. Asta e pricina că atunci cînd Dumnezeu avea să-l facă pe om, vorbește și de stăpînirea lui peste animale, grăind așa: *«Să facem pe om după chipul și după asemănarea noastră și să stăpînească peste animalele pămîntului»*¹. Înainte de a avea viață, cinstea; înainte de a fi creat, cununa; înainte de a fi făcut, urcarea pe tronul cel împărătesc. Împărății cinstește pe supușii lor cînd aceștia ajung la adînci bătrînețe, după multe ostenele și mii și mii de primejdii, fie în timp de pace, fie în timp de război. Dumnezeu n-a făcut așa, ci îndată ce l-a făcut pe om i-a și dat cinstea aceasta, arătînd cu asta că cinstea nu-i o răsplată a unor fapte săvîrșite de om, ci har dumnezeiesc, nu datorie. Primirea acestei cinste se datorește numai iubirii de oameni a lui Dumnezeu, pierderea cinstei însă se datorește trîndăviei lui Adam. După cum împărății iau cinstea și dregătoria supușilor cînd aceștia le calcă poruncile, tot așa a făcut și Dumnezeu cu omul; i-a luat omului cinstea, cînd i-a călcat porunca, cînd a păcătuit.

Astăzi trebuie neapărat să vă spun că păcatul a luat omului și o altă cinste, mare de tot: libertatea; trebuie neapărat să vă spun cîte feluri de robie a adus pe pămînt păcatul. Păcatul a înlănțuit ca un tiran firea noastră cu multe feluri de lanțuri și ne-a supus la fel de fel de stăpîniri, la fel de fel de robii.

Cea dintîi stăpînire, cel dintîi fel de robie, este acela prin care bărbații au stăpînire peste femei. După ce omul a păcătuit a fost nevoie de robia aceasta. Înainte de păcat, înainte de călcarea poruncii, femeia era egală cu bărbatul. La facerea ei, Dumnezeu a întrebuițat aceleași cuvinte ca și la facerea bărbatului. După cum la facerea bărbatului a spus: *«Să facem pe om după chipul și după asemănarea noastră»* și n-a spus: *«Să se facă omul»*, tot așa și la facerea femeii n-a spus: *«Să se facă*

1. *Facere, 1, 26.*

femeia» ci și acum: «Să-i facem lui ajutor»²; și nu numai ajutor, ci: «ajutor asemenea lui»³. Aceste cuvinte arată iarăși egalitatea dintre femeie și bărbat. Dumnezeu ne-a dat ca ajutoare la nevoile vieții noastre animalele; dar, ca să nu socotești că și femeia este unul din acești robi ai bărbatului, uită-te la deosebirea pe care o face Dumnezeu. Ascultă! «A adus animalele înaintea lui Adam⁴ și nu s-a găsit ajutor asemenea lui»⁵.

— Ce? Calul nu-i ajutor? Nu luptă cu noi în războaie? Boul nu-i ajutor? Nu trage plugul, nu se ostenește împreună cu noi la semănat? Măgarul și catrful nu-s ajutoare? Nu ne ajută la ducerea poverilor?

— Dar tocmai ca să nu grăiești așa, tocmai de aceea, Dumnezeu face precisă deosebire între ajutor și ajutor. Că n-a spus despre animale numai atât că nu i s-a găsit ajutor, ci că «nu i s-a găsit ajutor asemenea lui». Tot așa și la facerea femeii, n-a spus numai atât: «Să-i facem lui ajutor», ci: «Să-i facem lui ajutor asemenea lui». Asta înainte de păcat. După păcat, Dumnezeu îi spune femeii: «Către bărbatul tău întorcerea ta și el te va stăpîni»⁶. Cu alte cuvinte Dumnezeu îi spune: «Te-am făcut egală cu bărbatul, dar nu te-ai folosit bine de cinstea aceasta! Coboară-te, dar, și supune-te! N-ai vrut să fii liberă, primește robia! N-ai știut să fii stăpîină! Cu fapta ai arătat-o! Fii supusă, cunoaște pe bărbat de stăpîn! Către bărbatul tău întorcerea ta și el te va stăpîni!». Vezi și în aceasta iubirea de oameni a lui Dumnezeu! Ca să nu socotești la auzul cuvintelor «el te va stăpîni» că stăpînirea lui este împovărătoare, Dumnezeu a vorbit mai întîi de purtarea de grijă a bărbatului de femeie, spunînd: «Către bărbatul tău întorcerea ta», adică: El va fi scăparea ta, limanul tău, tîria ta! «Ți-l dau, spune Dumnezeu, ca în toate necazurile ce vor veni peste tine la el să te întorci, la el să fugi». Dar nu numai atât! Dumnezeu i-a unit pe unul de altul cu nevoile firești ale fiecăruia, ca și cu un lanț de nesfărîmat, punînd în jurul lor lanțul poștei. Ai văzut cum păcatul a adus pe lume supunerea unuia față de altul? Dar iscusitul și înțeleptul Dumnezeu a folosit lucrul acesta și spre folosul nostru! Ascultă că și Pavel vorbește de această supunere, ca să cunoști iarăși armonia dintre Vechiul și Noul Testament. «Femeia, spune el, să învețe în liniște, cu toată ascultarea»⁷. Ai văzut că și el a stăpus pe femeie bărbatului? Dar așteaptă, să auzi și pricina.

— Pentru ce «cu toată ascultarea»?

— «Pentru că femeii, spune Pavel, nu-i îngăduit să învețe»⁸.

— Pentru ce?

— «Pentru că a învățat odată rău pe Adam. Și nici să fie femeia stăpîină pe bărbat»⁹.

— Pentru ce?

— «Pentru că l-a stăpînit odată rău! Ci să stea în liniște!»¹⁰.

— Dar spune-ne, Pavele, și pricina!

— Pentru că Adam, ne răspunde Pavel, n-a fost înșelat; ci femeia, fiind înșelată, a căzut în călcare de poruncă¹¹. De aceea Dumnezeu a coborît-o de pe scaunul învățătoresc. Cel care nu știe să învețe, să învețe! Iar dacă n-ar vrea să în-

2. Facere, 2, 18.

3. Facere, 2, 18.

4. Facere, 2, 19.

5. Facere, 2, 20.

6. Facere, 3, 16.

7. I Timotei, 2, 11.

8. I Timotei, 2, 12.

9. I Timotei, 2, 12.

10. I Timotei, 2, 12.

11. I Timotei, 2, 14.

voie, ci vrea să învețe pe alții, se pierde și pe el și pierde și pe cei pe care-i învață». Asta s-a întâmplat atunci și cu femeia.

Deci, din cele spuse pînă acum, se vede că femeia este supusă bărbatului; și a fost supusă din pricina păcatului.

Dar vreau să auzi și cuvintele: «*Către bărbatul tău întoarcerea ta și el te va stăpîni*».

2. Vreau să vezi că Pavel vorbește și de această purtare de grijă; că Pavel unește stăpînirea cu dragostea.

— Unde face asta ?

În Epistola către Efeseni spune: «*Bărbaților, iubiți-vă femeile voastre*»¹². Iată în aceste cuvinte și cuvintele: «*Către bărbatul tău întoarcerea ta*». Și mai spune Pavel: «*Jar femeia să se teamă de bărbat*»¹³. Iată în aceste cuvinte și cuvintele: «*Și el te va stăpîni*».

Ai văzut că stăpînirea nu-i împovărătoare, cînd stăpînul iubește cu înverșunare pe aceea pe care o stăpînește, pe femeie, cînd frica e unită cu dragostea? Astfel, povara robiei este desființată.

Deci neascultarea de poruncă, păcatul a adus pe lume cel dintîi fel de robie. Nu te uita la aceea că Dumnezeu a prefăcut această robie într-un lucru de trebuință, ci la aceea că păcatul a dat naștere robiei.

Mai este, însă, un al doilea fel de robie mai împovărător decît cel dintîi. Și acesta își are început și pricină tot păcatul. După potopul de pe timpul lui Noe, după înecul acela obștesc al întregii lumi, după prăpădul acela, Ham a păcătuit față de tatăl său. A văzut pe tatăl său gol; și l-a dezgolit și mai mult, spunînd lucrul acesta fraților lui¹⁴. Din pricina asta a ajuns slugă fraților săi. Răutatea voinței a pîngărit noblețea firii. Și pe bună dreptate. Scriptura ia apărarea dreptului Noe în multe locuri; dar mai bine spus, îi iartă lui Noe totul cu un singur cuvînt. «*Și a început Noe, spune Scriptura, să fie om lucrător de pămînt*»¹⁵. Cuvîntul «*a început*» este o scuză puternică a îmbătării lui. Noe nu știa cît vin trebuie să bea, nici cum să-l bea — curat sau amestecat cu apă — nici cînd să-l bea: îndată ce l-a scos din lin sau după oarecare vreme. Scriptura, deci, prin cele ce spune, îi ia apărarea. Dar fiul lui, acela pe care Noe l-a scăpat de înec — că în cinstea tatălui n-a pierit cu ceilalți oameni în potop — a adus ocară tatălui său; nu s-a uitat că-i este tată, nu și-a amintit că l-a scăpat de înec, nu l-a înțeleptit frica, uitîndu-se la rămășițele urgiei lui Dumnezeu, la urmele viei încă ale nenorocirii, nu l-a înspăimîntat cele ce se petrecuseră. De aceea nu înțelept sfătuieste, zicînd: «*Nu te slăvi cu necinstea tatălui tău! Că necinstea tatălui tău nu-ți este slavă*»¹⁶. Dar Ham nici asta n-a știut-o, ci a săvîrșit un păcat fără iertare, lipsit de apărare. De aceea pedeapsa păcatului a fost robia; a ajuns rob fraților lui; prin răutatea voinței a pierdut noblețea firii. Acesta-i al doilea fel de robie.

Vrei să-l afli și pe al treilea? Acesta e mai împovărător și mai înfricoșător decît cele două de mai înainte. Pentru că oamenii nu s-au cumințit cu cele dintîi două feluri de robie, Dumnezeu a înmulțit legăturile robiei.

— Care este al treilea fel de robie ?

— Este robia pe care o pun pe oameni stăpînitorii, conducătorii, puternicii. Acest fel de robie nu-i la fel cu robia femeii, nici la fel cu robia slugilor, ci cu

12. *Efeseni*, 5, 25.

13. *Efeseni*, 5, 33.

14. *Facere*, 9, 21—23.

15. *Facere*, 9, 20.

16. *Înțelepciunea lui Sirah*, 3, 10.

mult mai înfricoşător. Pretutindeni vezi săbii ascuţite, călăi, pedepse, chinuri, osîndă, putere asupra vieţii şi morţii.

Că şi acest fel de robie a venit în chip necesar tot din pricina păcatului, ascultă-l iarăşi pe Pavel că filozofează despre el. *«Dacă vrei să nu-ţi fie teamă de stăpînire, spune el, îă binele şi vei avea laudă de la ea»*¹⁷. *Dar dacă faci răul, teme-te, că nu în zadar poartă sabie»*¹⁸. Vezi că stăpînitorul şi sabia sînt din pricina celor ce fac rău? Ascultă iarăşi că Pavel lămureşte şi mai mult gîndul acesta: *«Este răzbuñdător pe cel ce face răul»*¹⁹.

N-a spus: «Nu în zadar este stăpînitor».

— Dar ce?

— *«Nu în zadar poartă sabie»*. A pus peste tine judecător înarmat. După cum un tată iubitor, cînd vede că din pricina dragostei lui părinteşti copiii lui nu-l ascultă şi-l dispreţuiesc, îi dă, tot datorită bunătăţii lui, pe mîna unor pedagogi şi dascăli aspri; tot aşa şi Dumnezeu, cînd a văzut că oamenii îl dispreţuiesc, i-a dat, pentru bunătatea Lui, pe mîna stăpînitorilor, ca unor pedagogi şi dascăli, ca să-i întoarcă de la trîndăvia lor.

Dar dacă vrei, am să-ţi dovedesc şi cu Vechiul Testament, că din pricina răutăţii noastre a fost nevoie de această robie. Un profet, miniat pe păcătoşi, grăleşte aşa: *«Vei tăcea, oare, cînd va înghiţi cel necredincios pe cel drept? Vei face, oare, pe oameni ca pe peştii mării şi ca pe tîrîtoarele care n-au stăpînitor?»*²⁰. De aceea, dar, avem stăpînitor, ca să nu fim ca tîrîtoarele; de aceea avem conducător, ca să nu ne înghiţim unii pe alţii ca peştii. După cum doctoriile sînt pentru boli, tot aşa şi pedepsele sînt pentru păcate. Că cel ce vieţuieşte virtuos n-are trebuinţă de jugul stăpînitorului, o spune Pavel. Ascută: *«Iar dacă vrei să nu te temi de stăpînire, îă binele şi vei avea laudă de la ea»*²¹. «Stăpînitorul, spune Pavel, este omul care se uită la tine. Dacă eşti cumsecade nu se uită numai la tine, ci te şi laudă». Dar pentru ce vorbesc eu de nevoia de stăpînitor, cînd oamenii care caută să trăiască filozofic sînt superiori şi altora mai mari decît ei? Stăpînitorii stăpînitorilor sînt legile. Ei bine omul drept şi bun nu are nevoie nici de legi. Ascultă pe Pavel! Spune şi asta: *«Legea nu este pusă pentru cel drept»*²². Dacă peste drept nu este lege, apoi cu mult mai mult peste drept nu este stăpînitor. Acesta e al treilea fel de robie. Şi acest fel îşi are rădăcina tot în păcat şi răutate.

3. Aş putea fi, însă, întrebare:

— Atunci pentru ce Pavel spune: *«Nu este stăpînire decît de la Dumnezeu!»*²³.

— Dumnezeu a făcut asta spre folosul nostru. Păcatul a adus pe lume această robie, dar Dumnezeu a întrebunţat-o spre folosul nostru. Şi după cum nevoia de doctorii vine din pricina bolilor, iar întrebunţarea doctoriilor prin înţelepciunea doctorilor, tot aşa şi nevoia robiei a venit din pricina păcatului, iar întrebunţarea spre folos a robiei prin înţelepciunea lui Dumnezeu.

Dar treziţi-vă, aruncaţi nepăsarea! Pentru cine grăiesc eu? Eu vă vorbesc despre Scripturi, iar voi aţi luat ochii de la mine şi vă uitaţi la candelă şi la aprinzătorul de candelă. Cît de mare nepăsare, să mă lăsaţi pe mine şi să vă uitaţi la cel care aprinde candelă! Lumina aprind şi eu! Lumina din Scriptură! Iar pe limba

17. Romani, 13, 3.

18. Romani, 13, 4.

19. Romani, 13, 4.

20. Avacum, 1, 13—14.

21. Romani, 13, 3.

22. I Timotei, 1, 9.

23. Romani, 13, 1

mea arde candelă : Candela învățăturii. E mai mare și mai bună lumina limbii mele decât lumina candelii ! Nu aprind ca acela o feștilă muiată în ulei ! Aprind cu dorul auzirii predicii suflute muiate în bună credință ! Vorbea odinioară și Pavel în camera de sus²⁴. Dar nimeni să nu creadă că mă compar cu Pavel ! Nu sînt atît de nebun. Ci ca să știți cită rîvnă trebuie să arătați cînd ascultați predica ! Vorbea, dar, Pavel în camera de sus, și se lăsase seara, ca și acum, și erau candelă în camera de sus. Apoi Eutih a căzut de pe fereastră ; căderea lui n-a risipit adunașrea, nici moartea lui n-a pus capăt adunării. Atît erau de țintuiți de ascultarea cuvintelor dumnezeiești, că nici n-au simțit căderea. Voi, însă, n-ați văzut nimic străin, nimic ciudat, ci un om care își făcea lucrul lui obișnuit ; și voi v-ați îndreptat privirile acolo. Ce iertare merită fapta asta ? Nimeni, dar, iubiților, să nu socotească împovărătoare mustrarea mea. Nu vă mustru din ură, ci din purtarea de grijă ce o am pentru voi. «*Mai vrednice de credință sînt ranele făcute de prieteni decât sărutările cele voite, date de vrăjmași*»²⁵.

Treziți-vă, deci, rogu-vă ! Lăsați lumina candelii și fiți cu luare aminte la lumina dumnezeieștilor Scripturi !

Vreau acum să vă vorbesc de un alt fel de stăpînire. Acesta nu-și are pricina în păcat, ci în însăși firea omenească.

— Care-i acest fel de stăpînire ?

— Stăpînirea pe care o au părinții asupra copiilor. O cinste ca aceasta este o răsplată dată de copii părinților. De asta și spune un înțelept : «*Slujește celor ce te-au născut ca unor stăpîni*»²⁶. Apoi adaugă și pricina, spunînd : «*Ce ai putea să le dai în schimb pentru cele date ție ?*»²⁷. Dar ce este ce nu poate să dea copilul tatălui său ? Nimic altceva decât aceea că tu nu poți să-i naști, cum te-au născut ei pe tine ! Așadar pentru că nu putem face asta, să prisosim în alt chip, prin cinstea pe care le-o dăm părinților, nu numai din pricina legii firii, dar înainte de fire, din pricina fricii de Dumnezeu. Da, Dumnezeu dorește tare mult ca părinții să fie cinstiți de copii. Pe cei care fac asta îi răsplătește cu mari bunătăți și daruri, iar pe cei care calcă legea îi pedepsește cu pedepse cumplite și mari. «*Cel ce va grăi de rău pe tatăl și pe mama sa, spune Scriptura, cu moarte să se omoare*»²⁸ ; iar despre cei ce cinstesc pe părinți Scriptura spune așa : «*Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești mult pe pămînt*»²⁹. Dumnezeu dă ca răsplată celor ce cinstesc pe părinți ceea ce este socotit ca cel mai mare bun : bătrînețe fericite și viață îndelungată ; iar ca pedeapsă dă celor ce-și ocărăsc părinții ceea ce pare a fi cel mai mare rău : moartea înainte de vreme. Pe unii, Dumnezeu îi atrage spre dragostea de părinți prin făgăduința cinstei ; iar pe alții, pe cei care nu vor, îi face să se lase de ocără prin frica de pedeapsă. Dumnezeu nu poruncește numai atît să fie omorît fiul hulitor, nici nu poruncește să-l ia călăii tribunalului, să-l ducă prin piață și să-i taie capul în afară de oraș, ci însuși tatăl lui să-l aducă în mijlocul orașului și să fie crezut pe cuvînt fără altă probă. Și pe bună dreptate. Omul care a venit să-și cheltuiască pentru copilul lui totul, și averea și trupul lui, n-ar putea să-și învinovățească fiul, dacă n-ar fi fost mare ocara. Il aduce, deci, în mijlocul orașului ; apoi cheamă tot poporul și spune vina. Toți cei care aud iau cite o piatră și o aruncă în copilul care și-a ocărit părinții. Legiuitorul nu vrea ca locuitorii orașului să

24. *Faptele Apostolilor*, 20, 7—9.

25. *Proverbe*, 27, 6.

26. *Înțelepciunea lui Sirah*, 3, 7.

27. *Înțelepciunea lui Sirah*, 7, 29.

28. *Ieșire*, 21, 16.

29. *Ieșire*, 20, 12.

privească atît doar pedeapsirea copilului, ci ca fiecare să aibă în mîna lui dreaptă piatra pe care s-o arunce în capul hulitorului şi să aibă astfel îndestulătoare amintire spre îndreptare. Legiuitorul, însă, nu ne arată numai asta, ci şi altceva : cel care-şi ocărăşte părinţii, nu-i ocărăşte numai pe ei, ci pe toţi oamenii. De aceea ti cheamă pe toţi să ia parte la pedeapsă, ca şi cum pe toţi i-ar fi ocărit. Stă împrejur tot poporul şi tot oraşul, ca toţi să înveţe, chiar cei care n-au nici o legătură cu cel ocărit, să se revolte împotriva celor ce-şi ocărăsc părinţii, ca şi cum ar fi fost ocăriti toţi oamenii ; ca toţi să înveţe să alunge pe un astfel de om, ca pe o ciură şi boală obştească, nu numai din oraş, ci şi din viaţă. Da, un om ca acesta este duşman obştesc al tuturor oamenilor şi al lui Dumnezeu şi al firii şi al legilor şi al vieţii noastre al tuturor. De asta Dumnezeu porunceşte ca toţi să ia parte la ucidere, ca toţi să curăţească oraşul.

Să vă facă Dumnezeu parte de multe bunătăţi, că aţi ascultat cu atîta plăcere cele spuse despre copiii care grăiesc de rău pe părinţi. I-aţi alungat cu strigăte în loc de pietre. Asta e dovada dragostei mari pe care fiecare din voi o are pentru tatăl său. Că atunci mai cu seamă obşnuim să preţuim legile care pedepsesc pe păcătoşi, cînd nu ne ştim cu păcate pe cuget.

Pentru toate acestea să mulţumim iubitorului de oameni Dumnezeu, Care se îngrijeşte de viaţa noastră, Care poartă grijă şi de părinţi şi de copii şi rînduieşte toate pentru mîntuirea noastră. Lui se cuvine slava, cinstea şi închinăciunea, împreună cu Părintele cel fără de început şi cu Sfinţul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

ARTICOLE ȘI STUDII

TUDOR VLADIMIRESCU, CTITOR ȘI AJUTĂTOR DE LĂCAȘURI STRĂBUNE

Mărturiile documentare, cărțile, studiile și în general toate elaboratele de referință la tema abordată aici, datorate unor harnici și iluștri cercetători ca : C. D. Aricescu, Constantin Erbiceanu, Emil Vîrtosu, Andrei Oțetea, Radu Crețeanu, Alexandru Elian, Rada Davidescu și alții, ne ajută prompt și ne împuternicesc prisositor să afirmăm că, pe lângă alte calități și însușiri, conducătorul Revoluției din 1821, a fost, într-adevăr, un ctitor și ajutător de lăcașuri ale viețuirii creștinești.

Atributul acesta și-a găsit fundamentarea și impulsivitatea launtrică, ca și dinamica concretizării, în educația religioasă pe care acesta a primit-o de la părinții săi, oameni simpli de la țară, în vremea pe care a trăit-o, cu aspirațiile și idealurile ei, și ca urmare a contactului nemijlocit pe care «*Slugerul Theodor*», cum semnează el însuși, l-a avut cu unele persoane bisericesti, din neamul său, sau fără rudenie cu el, dar care totuși l-au putut determina, către făgașul unor astfel de acțiuni, acțiuni — bineînțeles — considerate de toți acești factori, cu sinceritate, ca meritorii. În cele ce urmează, ținând seama de spațiul restrâns de care dispunem, vom trece în revistă numai temeiurile principale ale acțiunilor ctitoricești și de ajutorare ale sfintelor lăcașuri de închinare, fără a insista asupra trecutului lor istoric și a situației în care acestea se găsesc, de atunci și pînă astăzi. Din examinarea acestor temeiuri vor rezulta și unele rezolvări de probleme conexe, ale subiectului de față.

1. CTITOR PRINCIPAL LA PREJNA-MEHEDINȚI

Este în afară de orice îndoială că, în 1806 sau 1808, împreună cu Gheorghe Duncea, omul său de legătură cu turcii de la Ada-Kaleh, fratele său de cruce, căpitanul de panduri de mai târziu și o femeie, Tudor Vladimirescu ridică o biserică de lemn în satul Prejna, de unde se pare că era tatăl său și ctitorul secund, biserică cu hramul «Adormirea Maicii Domnului»¹. Ne încredințează despre aceasta o inscripție, de mai târziu,

1. Emil Vîrtosu, *Mărturii noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, Cartea Românească, București, 1941, p. V. Se va cita în continuare: *Mărturii noi.*; Idem, *Tudor Vladimirescu, Pagini de revoltă*. Colecția: «Gînd și faptă», București, 1944, p. 15, se va cita: *Pagini de revoltă*; Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Mișcarea eteristă în țările române, 1821—1822*, București, 1945, p. 71; se va cita: *Tudor Vladimirescu*

publicată de Radu Crețeanu², precum și binecunoscutul tablou ctitoricesc (votiv), adus la București în 1873³, aflător la Muzeul de Artă al R. S. R. și fiind «deteriorat», cum semnala E. Virtosu în 1941⁴, tablou adesea reproduș trunchiat, în diferite lucrări⁵, adică numai cu reprezentarea lui Tudor, dar mai rar în întregime și cu ceilalți doi ctitori⁶.

Se pare că acest panou cu portretele ctitorilor, de la Prejna, zugrăvite pe trei scânduri de lemn, bine fixate între ele și avînd dimensiunile de 117 cm × 189 cm, a fost utilizat ca ușă de intrare, la această bisericuță de lemn, după cum opinează cu dreptate Emil Virtosu⁷, cel ce s-a ocupat atît de mult, de cercetarea vieții eroului nostru național.

Deasupra chipului ctitoricesc principal, înfățișat în picioare, se putea citi, în litere chirilice, inscripția: «*Biv-vel Sluger Theodor, Comandir*», ceea ce ne adeverește că deja Tudor se ridicase la unele ranguri sociale mai însemnate, care alături de alte îndeletniciri lucrative, din țară și străinătate, căci Tudor era foarte întreprinzător sub acest raport, au putut să-i asigure o poziție economico-financiară mult superioară celei a părinților săi și, totodată, să-i confere posibilitatea de a deveni ctitor de biserică.

și Eteria; Acad. Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, Editură Științifică, București, 1971, pp. 114—115, vezi și tabloul votiv înainte de p. 129; se va cita: *Tudor Vladimirescu și revoluția*; Al. Elian, *Clerul ortodox român și răscoala lui Tudor Vladimirescu*, în «*Glasul Bisericii*», nr. 7—8/1970, p. 735; Pr. D. B(ălașa), *Solemnitatea comemorării lui Tudor Vladimirescu*, în «*Mitropolia Olteniei*», nr. 5—6/1971, p. 429; Gheorghe I. Moisescu, St. Lupșa și Al. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, Manual pentru Institututele Teologice, vol. II, Edit. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1958, p. 401, se va cita: *Manualul I. B. R.; Viața Bisericească în Oltenia, Anuarul Mitropoliei Olteniei*, Craiova, 1941, p. 534, se va cita: *Anuarul Mitropoliei Olteniei*; Rada Davidescu, *Memoriul lui Gheorghe Duncea din Prejna, Mehedinți, privityor la Tudor Vladimirescu*, în vol. Muzeul Regiunii Porților de Fier, DROBETA, Drobeta—Turnu Severin, 1978, pp. 154—169. Se va cita: Rada Davidescu, *Memoriul...*, ș.a.

2. Radu Crețeanu, *Biserici de lemn din raionul Baia de Aramă*, în «*Mitropolia Olteniei*», nr. 5—6/1959, p. 303, la nr. XXIII Biserica Adormirea Maicii Domnului din Prejna sub nr. 98. Înțelegem tot de aici că biserica a fost transformată în biserică de zid, în 1859, iar pictura i s-a refăcut în 1893. Se va cita: «*Biserici de lemn*». Vezi și Radu Crețeanu, *Insemnări. Noi completări la inscripțiile din bisericile de lemn din Raionul Baia de Aramă*, în «*Mitropolia Olteniei*», nr. 1—2/1964, p. 75.

3. Radu Crețeanu, *Biserici de lemn*, în «*Mitrop. Olteniei*», nr. 5—6/1969, p. 304, sub nr. 99.

4. E. Virtosu, *Mărturii noi*, p. VI.

5. N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu, cu o comunicare făcută la Academia Română*, București, 1921, dă chiar la început tabloul votiv al lui Tudor; Idem, *Domnul Tudor din Vladimir*, București, 1939, pp. 36—37; Idem, *Studii și documente*, VI, pp. 511—512; C. D. Aricescu, *Notiță despre portretele lui Tudor Vladimirescu*, în «*Revista pentru istorie, arheologie și filologie*» (1884), vol. III, p. 128; *Manualul I. B. R.*, II, p. 397; A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Eteria*, Fig. 2, (după N. Iorga, *Izvoarele contemporane*); Acad. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, Fig. 5 color.

6. Pentru prima dată reproduce, în totalitate tabloul ctitoricesc de la Prejna, în alb-negru, cu descrierea amănunțită a înfățișării și încercarea de a rezolva problemele suscitade; Emil Virtosu, *Mărturii noi*, pp. V—VII, Fig. 2. De asemeni, Rada Davidescu, *Memoriul...*, p. 155. Vezi și Andrei Pănoiu, *Pictura votivă din Nordul Olteniei*. Editura Meridiane, București, 1968, p. 25. Acesta dă ca dată a întemeierii bisericii, anul 1809. Nu redă tabloul cum ne-am fi așteptat, conform titlului cărții.

7. E. Virtosu, *Mărturii noi*, p. VI.

Deasupra celui de al doilea portret, cu aceleași litere, s-a descifrat: «*Jipan Gheorghe Duncea*». Al treilea portret, așezat nu în rînd cu cei doi, ci mai în fund, lipsind astfel reprezentarea în ansamblu de simetrie, și care este al unei femei, nu are nici un fel de însemnare. Căutînd rezolvarea problemei, cine este femeia ctitor zugrăvită, același cercetător, E. Vîrtosu, răspunde pe alternativa: *Stanca*, soția lui Gheorghe Duncea, sau *Maria Gîdioane*. Cea din urmă dăruise o livadă⁸, lângă locul donat de Tudor, pe care s-a ridicat biserițuța.

Memoriul lui Gheorghe Duncea, publicat recent de Rada Davidescu, ne încredințează, incontestabil, că este vorba de *Stanca*, soția acestuia (p. 157). Tot acesta ne informează că la piatra de temelie Tudor și-a îngropat sabia, iar Gheorghe Duncea inelul de la mîină, cum s-au repartizat cheltuielile de înzestrare ale bisericii între cei doi, precum și că sfințirea ei a avut loc în august 1806 (p. 161).

O altă confirmare, nu numai că Tudor din Vladimir este ctitorul bisericii din Prejna, dar că el se simțea îndatorat la asigurarea, în timp, a bunei ei funcționalități, este însemnarea autografă a acestuia, pe un *Triod* (p. 218), imprimat la Blaj, în 1806, *Triod* aflător mai întîi în inventarul bisericii respective, apoi în Biblioteca Liceului Traian⁹ din Turnu-Severin și, în urmă, la Muzeul raional¹⁰ din același oraș, cu următorul conținut: «*Acest Triod s-au cumpărat dă mine la leat 1808, Martie 9, pentru sfînta Biserică ot Prejna, hramul sfîntei Adormiri al (sic!) Precestii, care s-au făcut iarăș cu cheltuiala mea și am iscălit Theodor biv vel sluger și Comandir*»¹¹.

O altă dovadă a atașamentului, față de ctitoria sa, a profundelor sale convingeri religioase, precum și a dorinței de a asigura o îndelungată și puternică viabilitate bisericii din Prejna, o constituie actul de danie din același an 1808, prin care dăruiește treizeci de stînjeni¹² de pămînt. Spicuum din acest act: «*Fiindcă pentru stînjienii trei-zeci ce i-am cumpărat cu zapis în ruptoare de la Gheorghe sîn Cureaua Chelcea, în hotarul Rumîniorilor acești stînjieni din bun cugetul meu, i-am dat danie la sfînta biserică ot Prejna, hramul sfîntei Născătoarei de Dumnezeu*¹³, care s-au făcut de mine, să fie pentru chivernisirea sfîntei biserici și po-

8. *Ibidem*

9. *Ibidem*, p. 19.

10. R. Crețeanu, *Biserici de lemn*, p. 304, sub nr. 103.

11. E. Vîrtosu, *Mărturiile noi*, p. 19. Autorul remarcă aici, cu justete, ortografia numelui «Theodor», faptul că era preot la Prejna, în 1823, cf. unei însemnări, popa Nicola, posibil în funcțiune și la clădirea bisericii, și că în acest sat locuia Nicolae Zoican, unul din oamenii săi de încredere, cu care Tudor lucra în cele ale comerțului, cu Serbia și Transilvania. Dacă de aici, din Prejna, se trăgea tatăl său, Constantin, zis Ursu, și tot aici locuiau cei doi, oameni de încredere ai săi, Gheorghe Duncea și Nicolae Zoican, iată deja o puternică motivare, pentru a ctitori această biserică. Însemnarea lui Tudor este transcrisă parțial și la E. Vîrtosu, *Pagini de revoltă*, p. 55—56; Al. Elian, *op. cit.*, p. 735—736, etc.

12. Unitate de măsură pentru lungime, folosită înaintea introducerii sistemului metric, vîrînd după epocă și regiune, de la 1,96 m la 2,23 m. Academia R.S.R., *Dicționarul explicativ al Limbii române*, ed. Acad. R.S.R., București, 1975, p. 894. Ne putem deci face o idee despre suprafața de pămînt donată.

13. Peste tot hramul este enunțat: «Adormirea Maicii Domnului» sau «Precestiei». Numai aici al «Sfîntei Născătoarei de Dumnezeu». În fond, este cam același lucru, fiind vorba de aceeași sfîntă Protectoare.

menirea sufletului meu și a părinților, și a tot neamul meu; pentru ca să fie știut că acești stînjeni i-am luat numai pentru această treabă de i-am dat danie la sînta biserică. Nimeni din copiii mei sau neamul meu să nu fie volnici a căuta să-l ia; ci să-i stăpînească sf. biserică în veci și am iscălit cu mîna mea, Theodor Slugeru, 1808 Mai 20»¹⁴.

Am reproduș, cu bună intenție aici, întreg pasajul de mai sus din gîndirea, concepția de viață și scrisul conducătorului răscoalei din 1821. Spiritul său jertfelnic, închinat marilor idealuri ale colectivității sale, așa cum de altfel i-a fost întreagă viața, suflul profunde sale evlavii preocupată nu numai de mîntuirea sufletului său, dar și al «părinților și a tot neamul meu», duișia generozității sale, legată de veșnicie, ca și deferența cu care vorbește de instituția căreia îi afierosește darul său, sînt trăsăturile esențiale ale acestui act și ale autorului său, care ne impresionează incontestabil, cu putere, și astăzi.

În fine, ultimul său document, în care este pomenită această primă și cea mai importantă ctitorie a «Domnului Tudor», cu gîndul de a o susține material în activitatea sa spirituală, este diata (testamentul) sa, alcătuită desigur într-un moment important, dar și de cumpănă¹⁵.

Academicianul Andrei Oțetea, într-un studiu de analiză¹⁶, ca și în ultima sa lucrare de sinteză¹⁷, arată documentat că Tudor a intenționat, la un moment dat, să se retragă cu trupele rusești, cu care luptase împotriva turcilor (1806—1812), de frica represiunii turcești. Apărînd însă art. 2 al tratatului de pace de la București, prin care se garanta, de părțile contractante: «amnestie completă și iertare generală celor ce au luat parte la operațiunile militare», trupele rusești rămînînd pe loc încă trei luni, după schimbarea instrumentelor de ratificare, iar Tudor devenind ofițer și «sudit» rus, n-a mai avut nici un motiv să părăsească țara.

Acest testament, după ce indică cum să se împartă sumele realizate din vînzarea averii sale, dă și pasajul ce ne interesează, în ordinea noastră de idei de aici: «...și ce bani va mai prisosi, să se dea pe la biserici sărace, să se cumpere cele ce va lipsi;¹⁸ și la biserica ce este făcută de mine, în Prejna, să se dea lei 300».

14. C. D. Aricescu, *Acte justificative la istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874, p. 13, nota V. Autorul acestei lucrări afirmă că documentul de față era, la data publicării cărții în posesia sa. Remarcă apoi, că Tudor la această dată (1808) se putea gîndi la însurătoare (p. 13, nota 2), atunci cînd scria: «Nimeni din copiii mei». Documentul folosit și la A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Eteria*, p. 71; Idem, *Tudor Vladimirescu și revoluția*, p. 115; *Răscoala din 1821*, vol. I, București, 1959, p. 41; Al. Elian, *op. cit.*, p. 736; D. B(ă)lașa, *op. cit.*, p. 429. Rada Davidescu, *Memoriul*, p. 161 relatează că «Biserica a fost înzestrată cu pămînt de Slugerul Teodor din 1819, cînd era vătaf de plai la Cloșani». Două moșii boierești a lui Radu Muică și Ilia Chelcea sînt donate bisericii din Prejna (p. 161, 162 și 167).

15. Copia testamentului (diatai) lui Tudor Vladimirescu a fost reprodușă, pentru prima dată, de C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 14, nota VI, de unde am folosit-o și noi. Pe dosul acestei copii, posedată la vremea respectivă, de Ion Vladimirescu, nepotul lui Tudor, se afla următoarea însemnare: «Copie după diata ce au lăsat boierul cînd era să se ducă în Rusia».

16. *Legenda expatrierii lui Tudor Vladimirescu după pacea de la București (1812)*, în *Revista Arhivelor*, nr. 2/1959, p. 77 sq.

17. *Tudor Vladimirescu și revoluția*, p. 123.

18. C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 15, Nota VI.

Ultimul său gând se îndreaptă deci, și la prima sa ctitorie de la Prejna¹⁹, care este totodată, cea mai de seamă.

2. CTITOR LA SCHITUL CIOCLOVINA-GORJ

Profesorul de teologie Constantin Erbiceanu a publicat, la sfârșitul veacului trecut și începutul celui al nostru, în două rânduri²⁰, din însemnările manuscrise ale cunoscutului «*Arhimandrit Chiriac Romniceanu Caloian*», următorul text: «*Pomelnicul Dumnealui Slugerului Theodor, Comandirul Pandurilor, 1812, Febr. 9, ot Cerneț, jud. Mehedinți: Constantin, Ioana, Theodor, Papa, Constandina, Dimitrie, Martha, Manolache, Grigorie, Radu, Nicola, Iovana, Vladu, Ana*». Urmează apoi precizarea: «*Acest Theodor au ajutat la sfântul Schit Cioclov(ina) cu taleri 100²¹, la chili și moara cea nouă, prin mine Chiriac, Ieroschimonahu duhovnic Cioclainean, pe care se cade a-l pomeni ca pe un ctitor, după cum și pînă acum. 1813, Decemvrie 31. Acestui boiari i-am fost duhovnic*»²².

Este posibil ca Tudor să mai fi suportat și alte cheltuieli în legătură cu acest schit și cu cel ce face însemnarea de mai sus²³, indicate într-un alt loc, la 10 martie 1821, la Pitești, ceea ce arată că s-au mai întâlnit. Suma indicată mai sus, drept contribuția lui Tudor la clădirea chiliilor și morii schitului, care era destul de însemnată atunci, ca și aprecierea monahului scriptor, că trebuie «a-l pomeni ca pe un ctitor», ne îndreptățesc și pe noi a-l considera ca atare.

Mai multe alte probleme în legătură cu această însemnare și cu pomelnicul respectiv, se cer precizate și lămurite. Mai întâi, despre care schit Cioclovina este vorba? Pe muntele cu același nume, monahii de la Tismana (5 km. depărtare) au înălțat două schituri pentru ceasuri de

19. Pentru alte referințe, în legătură cu satul, amintit (în 1486) și biserica din Prejna, a se vedea utila și documentata lucrare a lui Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I. Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*, vol. II, M—Z, indici: Edit. «Mitropolia Olteniei», 1970, p. 514. Se va cita *Bibliografia*.

20. C. E(rbiceanu), *Un manuscris românesc scris de Chiriac Romniceanu, cuprinzând însemnări asupra genealogiei și activității lui Tudor Vladimirescu*, publicat în «Biserica Ortodoxă Română», XIV (1890—1891), p. 412—413, se va cita: *Un manuscris*; C. E(rbiceanu), *Cîteva notițe privitoare la Tudor Vladimirescu. Extrase dintr-un Manuscris ce posed.* în «Biserica Ortodoxă Română», nr. 2/1903, p. 189. Se va cita: *Cîteva notițe*.

21. Monedă de argint care a circulat în trecut în țările române. La Săineanu. *Dictionar al limbii române*, Ed. III, Craiova, f.a., p. 741. Se precizează mai mult: «Monedă germană actuală prețuind 3 lei, 75 bani».

22. Pomelnicul lui Tudor de la Cioclovina, după însemnările lui Chiriac Romniceanu Caloian, a fost publicat și de Emil Virtosu, *Mărturii noi*, p. 30—40. Acestuia îi revine meritul de a fi cercetat și manuscrisele Academiei R.S.R., între care se numărau, în cele din urmă, cele ce aparținuseră lui Chiriac și apoi, lui C. Erbiceanu. Acestea sînt Ms. rom. nr. 2111 f. 17 și 3469 f. 95. După cel din urmă a publicat N. Bănescu, *Moștenirea lui Tudor Vladimirescu*, în Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie, XI (1910), P.I., p. 334. Deci, cel dintîi le-a făcut cunoscute C. Erbiceanu. Vezi de asemeni, E. Virtosu, *1821. Date și fapte noi*, București, Cartea Românească, 1932, p. 222.

23. C. E(rbiceanu), *Cîteva notițe*, p. 189—190. Sînt înșirate aici numeroase sume de bani, ce-i drept mai mărunte, dar care, totalizate se ridică la peste alți vreo 40 de taleri. Prin urmare, Tudor s-a îngrijit de interesele acestui schit și de duhovnicul său și mai tîrziu (10 martie 1821). Pomelnicul de la Cioclovina s-a publicat și de N. Iorga, *Scrisori inedite ale lui Tudor Vladimirescu, din anii 1814—1815*. Anal. Acad. Rom., S. II, T. XXXVII, București, 1914, p. 2.

bejenie: Cioclovina de Jos și Cioclovina de Sus, existente ambele la începutul secolului al XVIII-lea. Fără a intra în detaliile, ce nu ne sînt cerute aici, vom spune că Schitul din vârful muntelui, adică Cioclovina de Sus (Sf. Ilie) a fost părăsit cu timpul și s-a ruinat total. La cel de al doilea, adică la Cioclovina de Jos (Sf. Voievozi), activitatea s-a continuat cu un mic număr de monahi și, aici se afla, acum o jumătate de veac²⁴, pomelnicul de familie al Domnului Tudor, spre cuviincioasă amintire în rugăciuni a ctitorilor.

Socotim totodată, nu lipsit de interes, să precizăm, după însemnările aceluiasi monah, că cele două schituri, cu numele de Cioclovina de Jos și Cioclovina de Sus, aparțineau Mănăstirii Tismana, care dispunea în această vreme, de multe alte așezări monahale, mai mari sau mai mici, mai blînde sau mai aspre, pe calea practicării ascetismului, ea adevărindu-se în fapt ca o mare lavră pe teritoriul Țării Românești, încărcată de un imens prestigiu duhovnicesc. Pentru aceea, și Tudor Vladimirescu, om din părțile locului, a fost atît de atras și de legat de ea și de schiturile aparținătoare ei²⁵.

După însemnările autorului menționat mai sus, în anul 1812, pe cînd era egumen la Mănăstirea Tismana, Dionisie (Lupu) Sevastias (1807—1819), avea sub jurisdicția sa: «*Schiturile: Cioclovina, Topolnița, Valea cu Apă, Teiușul, Biserica din vârful Cioclovinei, asemenea și biserica din Cerneț cea veche, și un schit pe Valea Pocrui de Sus, Schitul Scăunelul ce iaste făcut pe muntele Monastirii Vodița, ce se află în marginea Dunării părăginită, hramul Sf. Antonie cel Mare. Să mai află iarăș o Monastire la hotarul nemțesc, la Hațeg, ce se chiamă Slivaș (sic!), iarășl a Mănăstirei, povestindu-se că de acolo ar fi venit Sfîntul Nicodim la Tismana. Se mai află iarășl pentru o mănăstioară ce este peste Dunărea, Sfînta Troiță, să fi fost iarăș a Tismanei*»²⁶.

Fără a intra în discuția critică a conținutului acestui text, puțin atenționat pînă acum, subliniem extinderea autorității și jurisdicției canonice a Mănăstirii Tismana, condusă de un episcop, ca acum, la teritorii de peste fruntariile țării de atunci, și relevăm situația sa efectivă, de important centru bisericesc de gravitație și conducere a monahismului ortodox și românesc, din acele părți.

Lăcașurile de mai sus îi erau închinat Tismanei ca și cele închinat altor centre ortodoxe²⁷.

24. Ion Donat, *Un pomelnic al Schitului Cioclovina de Jos (Gorj)*, în Arhivele Olteniei, VIII (1929), p. 539 (se dă și descrierea schitului); Idem, *Fundațiunile religioase ale Olteniei. Partea I Mănăstiri și schituri*, cu o hartă. Craiova, 1937, p. 27—28. *Anuarul Mitropoliei Olteniei*, 1941, p. 866—869. Pentru completarea bibliografică, N. Stoicescu, *Bibliografia I*, p. 171—172.

25. Acad. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția*, p. 23 — nota 25 și 201, opinează că Proclamația, zisă «de la Padeș», a fost în realitate lansată la Tismana și ar trebui numită ca atare, ceea ce ni se pare îndreptățit. Tudor a ținut un discurs programatic și la biserica din Prejna, în fața celor 3000 de panduri care-i depuseseră jurămîntul de credință, de unde s-au îndreptat cu toții la Tismana, cf. Rada Davidescu, *Memorialul*, p. 167.

26. C. E(rbiceanu), *Cîteva notițe*, p. 193; E. Virtosu, *Din viața și activitatea Mitropolitului Dionisie Lupu*, în «Mitropolia Olteniei», 4—5 (1956), p. 187—199.

27. N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriece (1716—1739)*, București, 1906, p. 33 sq. Topolnița și Cerneți erau închinat Tismanei. Căluțul Patriarhiei de Ierusalim.

O altă problemă, ce se cere lămurită aici, este aceea a persoanelor din familia lui Tudor ce figurează în pomelnicul de la Schitul Cioclovina. Să le luăm la rînd: *Constantin* este tatăl său; *Ioana*, este mama sa; *Theodor* este eroul nostru; *Papa* (Pavel) este fratele lui Tudor; iar *Constantina* (Dina, în alte părți) este sora sa. Este greu să precizăm mai departe, ciine sînt și în ce grad de rudenie se găseau cu Tudor: *Martha*, *Manolache*, *Grigorie*, *Radu*, *Nicola*, *Iovana*, *Vladu* și *Ana*. După cum se știe, mama sa *Ioana* a fost sora preotului²⁸ *Grigorie Bondoc* din *Vladimir*. Se pare că pomelnicul cuprindea și rudele de pe linia familiei *Bondoc*. De aici dificultatea.

În fine, ultima problemă legată de pomelnicul de la Cioclovina, este aceea a persoanei celui ce atestă, nu numai că ajutorarea schitului s-a făcut, de către Tudor prin intermediul său, dar chiar mai mult, ceea ce este foarte important, pentru viața însăși a lui Tudor din *Vladimir*, că: «*Acestui boier i-am fost duhovnic*». Prin urmare, Tudor *Vladimirescu* a avut un duhovnic, căruia i-a supus spre modelare, ființa și conștiința sa. Acesta este cel ce semnează acum smerit: «*Chiriac Ieroschimonahu*», iar mai tirziu: «*Arhimandritul Chiriac Romniceanu Caloian*». Faptul că *Chiriac* a fost duhovnicul lui Tudor este de necontestat după această însemnare expresă și categorică, făcută de însuși cel în cauză. Poate că chiar categoria în care personal se autosituează și anume aceea de *Ieroschimonah* retras la Cioclovina, să fi tras greu în cumpănă atunci cînd Tudor s-a hotărît să-și aleagă un duhovnic personal, în fața căruia să-și plece cugetul, să-și mărturisească păcatele și să primească cuvînt de întărire, de învățătură și îndemn.

Dar, oare episcopul *Ilarion* al *Argeșului* nu i-a fost duhovnic? Nu cunoaștem dovezi hotărîtoare²⁹, în această privință, comparabile cu cea de mai sus. Pentru noi, episcopul *Ilarion* a fost prieten bun, secretar iscusit, consilier competent, sfetnic apropiat, mijlocitor devotat, dar nu duhovnic în sensul strict al cuvîntului. Sau, dacă totuși i-a fost, aceasta numai în sensul larg al cuvîntului, rolul său definindu-se ca foarte complex, dar numai în limita atributelor enunțate mai sus³⁰.

28. Acad. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 115, și 117; Acad. R.S.R., Ms. Rom. nr. MDCLIX/2. Pavel-Papa a fost ispravnic la Gorj în timpul răscoalei (*Hurmuzaki*, III, N.S., p. 313—327, 362—363; Acad. R.S.R., *Documente privitoare la istoria României: Răscoala din 1821*, București, 1960, III, p. 43, nr. 1 și 428). Fiul acestuia și al *Bălăești*, Ion, născut în 1821, figurează, în 1835, printre citorii bisericii din *Vladimir*, asemănîndu-se astfel unchiului său. Acesta va fi în posesia testamentului lui Tudor în 1874, testament despre care se va vorbi în cele ce urmează. *Dina* (*Costandina*) a avut doi copii: *Sanda* și *Gheorghe*, din care se trage neamul *Vladimiresților* din *Căpreni* și *Păgeni*, cf. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 117—118.

29. D. B(ă)lașa, *Solemnitatea comemorării lui Tudor Vladimirescu*, afirmă de două ori, pe aceeași pagină (430), că: «*De altfel, este știut că duhovnicul său, care l-a însoțit, în toată această acțiune, a fost Ilarion, episcopul Argeșului*».

30. Cert este că *Ilarion* a fost un om învățat, un orator valoros și unul din sfetnicii cei mai influenți ai lui Tudor. Unii au făcut din *Ilarion*, căpetenia revoluției din 1821, iar din Tudor numai brațul acesteia. Vezi V. G. Durak, *Ilarion, episcop al Argeșului* (1820—1821; 1829—1845), București, 1900, p. 14, 30—33; A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția*, p. 196, nr. 40; pentru episcopul *Ilarion*, vezi *Răscoala din 1821*, vol. I, p. 185, 186, 187, 213, 396, 401, 417, 421, 432, 433; Vol. II, p. 105 («*Ministrul lui Tudor Vladimirescu*»); 229, 390; vol. III, p. 133, 402, 415; vol. V, p. 268, 278—279, 288, *Manualul I.B.R.*, II, p. 399; E. Virtosu, *Pagini de revoltă*, p. 23—24 (*Prietenia lui Tudor cu episcopul Ilarion*).

Dat fiind faptul că toți contemporanii care l-au cunoscut direct pe Tudor au subliniat «*caracterul acestuia sumbru, închis, bănuitor și aspru*»³¹, ne interesează să știm cât mai mult despre Chiriac, duhovnicul său, pentru a ne da seama, ce l-a atras către acesta, și ce rezultate a putut avea întâlnirea și conlucrarea lor duhovnicească.

Din cele cinci articole publicate în «*Biserica Ortodoxă Română*», de către C. Erbiceanu³², care crede a fi cel dintâi ce se ocupă de «*ieroschimona*hul nostru, încercăm să sintetizăm, în câteva date esențiale, viața și portretul spiritual al acestuia.

Chiriac Caloian a fost, se pare, din părțile Rîmnicului, trăind pînă către anul 1840. Învață carte la Mănăstirea Bistrița (olteană), iar «*mai desăvirșit la*» *Mitropolia Bucureștilor*. La *Cernica* își face ucenicia, pentru viața monahală, și devine diacon. De aici, însetat de rigoare ascetică, se duce, «*la adîncă pustie*», la Schitul *Iezerul*, unde va ridica o serie de clădiri și va deveni stareț. Era încă vie, la *Iezerul*, amintirea schimonahului Antonie, care sihăstrind aici a făcut cu ciocanul, biserica din stîncă, care n-a dormit niciodată în pat și care nu stătea deloc, căci sau lucra sau se ruga. Viața acestuia, alcătuită de episcopul Ilarion al Rîmnicului (1693—1705) o va copia³³ și Chiriac, ceva mai tîrziu, cînd va fi la *Tismana*. Înainte de *Tismana* însă, a călătorit la «*Sfetagora*» (Sf. Munte Atos), la mănăstirea Sf. Pavel, după care, învestit cu calitatea de eclesiarh al acestei așezări monahale, care năzuia să construiască noi clădiri, vine în Țara Românească și Moldova, pe care colindîndu-le vreme de cinci ani, adună 15.000 de taleri, bani ce-i va preda mănăstirii, ceea ce arată rîvna sa deosebită, pentru republica monahală aghiorită. Se întoarce din nou în țară și devine stareț la *Călușul* (Romanați). În manuscrisele arhimandritului Chiriac Romniceanu Caloian, care ar merita cu prisosință, să i se dedice o monografie cu cercetări aprofundate și bine puse la punct, aflăm numeroase lucruri utile, adunate cu grijă de acesta. Slujbe, ca sfințirea apei și altele; felul cum se face pomenirea morților la Sf. Munte; diferite traduceri și copii de texte de lectură spirituală; pomelnicele diferitelor schituri tismănene și personale (Tudor Vladimirescu și alții); însemnări privind domni, mitropoliți, episcopi și episoade din viața lor; viața schimonahului Antonie de la *Iezerul*, cum s-a văzut; necrologul patriarhului Grigorie al Constantinopolului, rostit la Odesa, unde a și fost înmormîntat ș.a. În timpul răscoalei lui Tudor, acesta s-a refugiat și el, cu multe alte persoane bisericești și boieri, la Brașov, unde a stat un an, pe cheltuiala boierului Constantin Rătescu. Fiind stareț la *Călușul* (Romanați) a alcătuit, în anul 1824, în vederea tiparului, o lucrare personală intitulată: «*Lexicon de numele*

31. Acad. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 133. Academia R.P.R., *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 870.

32. C. Erbiceanu), *Scrierea Ieroschimona*hului Arhimandrit Chiriac Romniceanu, cuprinzînd material pentru istoria modernă națională și bisericească a Românilor, publicată după manuscrisul autograf, în «*Biserica Ortodoxă Română*», nr. 11, XII (1889), p. 782—789; Idem, *Un manuscris*, în «*Biserica Ortodoxă Română*» XIV (1890—1891) p. 408—422; Idem, *Cîteva notițe*, în «*Biserica Ortodoxă Română*» nr. 2/1903, p. 189—193; și Idem, *Note dintr-un manuscris tot al Arhimandritului Chiriac Romniceanu*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», nr. 2/1903, p. 210—214.

33. Sub titlul: «*Viața cuviosului Părintelui nostru Antonie Schimonahul*», cf. C. Erbiceanu), *Un manuscris românesc*, p. 422.

*stînşilor ce se află în fiecare lună pe alfa vita, ale căror nume și vieți se află în cele 12 mineie»*³⁴, care nu s-a tipărit însă, din cauza vitregiei vremurilor. Iată-l deci și autor de cărți. Dar, ceea ce-l ridică și mai mult în atenția noastră, este că din partea introductivă, a *Lexiconului*, aflăm că acesta «*au fost al doilea epitirisis*³⁵ în domneasca școală a Bucureștilor, asupra învățaturii grămaticilor, celor ce primea darul stintelor chirotonii». Acesta a fost Chiriac Romniceanu, duhovnicul lui Tudor Vladimirescu. Călugăr de vocație, cu mulți ani de învățătură, ascet convins, călător și trăitor în atitea mănăstiri din țară și de la Sfântul Munte, cunoscător al mai multor limbi străine (slavonă, greacă și poate rusă), cu preocupări intelectuale și orizont mai larg, autor de cărți, îndrumător, cultivator de vocații preoțești și om duhovnicesc. Se înțelege de la sine, pentru ce Tudor l-a ales să-i fie duhovnic și ce a așteptat de la acesta. S-ar putea ca Domnul Tudor să fi dobândit unele puteri spirituale și unele idei forță, de la acesta. Din nefericire, nu cunoaștem decît cîteva întîlniri din viața lor. Prima, cea de la 9 februarie 1812, care este în afară de orice îndoială, și care s-a soldat cu ajutorul dat la ctitorisirea Schitului Cioclovina. Una sau mai multe în anul 1813 (vezi nota 22, din 31 decembrie 1813). Ultima, de la Pitești, din 10 martie 1821, puțin nesigură, dar foarte posibilă, cînd Tudor s-a arătat din nou generos, cu ctitoria sa și cu duhovnicul său.

3. AJUTĂTOR LA BISERICA CERNA VÎRF-MEHEDINȚI

Din finalul unei scrisori a lui Tudor, către Nicolae Zoican, pe care îl cunoaștem din cele precedente, scrisoare din 20 martie 1813, reținem următoarele rînduri concludente, pentru tema noastră: «*Pentru biserica de la Cernavîrfu, să-mi scrii ce le lipsește oamenilor și ce pohtesc de la mine? Adică cu ce voiescu ca să-i ajut eu? Ca să știu să le slujescu, precum am făgăduit. Al D-tale Theodor»*³⁶.

Nu cunoaștem răspunsul lui Nicolae Zoican și nici cu ce ajutor s-a soldat, din partea lui Tudor, cererea locuitorilor din acest sat existent și astăzi³⁷. Cert este — credem noi — că Tudor n-a rămas dator cu nimic, date fiind conceptele sale etice, de ajutor, de slujire și de respectarea făgăduielilor date. În tot cazul, acesta își reinnoiește aici, din nou, făgăduiala dată, ceea ce ne încredințează de intenția sa hotărîtă.

4. CTITOR INCOMPLET LA COSTEȘTI-MEHEDINȚI

Tudor a voit să construiască o biserică și în acest sat aparținător astăzi de comuna Prejna din Mehedinți, sat de care se simțea legat, și anume pe locul cunoscut, pînă în zilele noastre, cu denumirea «*Bîrnele*

34. C. Erbiceanu, *Note dintr-un manuscript*, p. 210. La transcrierea și corectarea acestui manuscris, pentru tipar, a fost ajutat de «Pahomie monah Craioveanu, călugăr în Sfetağora» și de un nepot al lui Chiriac «Ilie logofătul». *Ibidem*.

35. 'Επιτιρη'ησ' Observator, explică Erbiceanu, la Școala domnească, premergătoare actualelor seminarii. Aceștia eliberau, după ani de atență supraveghere și învățămînt, cuvenitele atestate de aptitudini pentru preoție. Un fel de spiritual de astăzi, am zice noi. *Ibidem*.

36. C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 222. Vezi și Emil Vîrtosu, *Mărturiile noi*, p. VII.

37. Direcția Generală a Poștelor și Telecomunicaçõesilor, *Codul Poștal al localităților din R.S.R.*, București, 1974, p. 22. Cerna-Vîrf—Mehedinți, Cod. 1537. Localitatea nu figurează la N. Stoicescu, *Bibliografia*.

lui Tudor». Dorința sa n-a putut fi dusă la bun sfârșit, din cauza unui diferend cu sătenii respectivi, în legătură cu locul amplasării, care era al lor³⁸.

5. CTITOR IN SPE ȘI AJUTĂTOR LA CLOȘANI-GORJ

După informațiile culese de Emil Vîrtosu, Tudor Vladimirescu intenționase să ridice din temelie, în acest sat, cu propriile sale resurse, în preajma răscoalei sale, o biserică «în Stînca Calului»³⁹, dar lucrarea n-a putut fi desăvîrșită din cauza răzmeriței ce a urmat.

Tot în legătură cu satul Cloșani, com. Călugăreni, Gorj, trebuie să menționăm și un act de ajutorare a bisericii de acolo⁴⁰. Și anume, pe un Penticostar, tipărit în 1800, aflător astăzi la Turnu Severin⁴¹, Tudor scrie cu propria sa mînă și inimă (p. 124^v): «S-au dat acest penticostar bisericeii de la Cloșani, jud. Mehedinți; și pohtim preoții bisericeii aceștia ce se vor afla ori în ce vreme, a avea trecute în pomelnicul de la Proscomidie, numele ce arăt mai jos, ca pre (ele) să le pomenească la sfîntul jertfelnic. 1819 Febr. 27: Dionisie Arhiereul, Varlaam Monahul, Varlaam Lupu, Marin, Eufrosin Eromonah, Apostol, Petre, Zoi, Dionisie Arhiereul, Iosif Ieromonah, Pîrvu, Mitrofan Ieromonah, Constantin, Ioana, Theodor biv vel sluger».

Tudor a fost cunoscut și apreciat aici la Cloșani. Așa, știm că în anul 1818, sătenii l-au cerut la domnie pentru hotărnicia moșiiilor ale căror documente de proprietate le pierduseră unii dintre ei, motivînd elogios pentru Tudor: «Fiindcă-l știm că este om drept și cu știință în treburile moșiiilor»⁴².

Academicianul Andrei Oțetea, căruia i se datoresc trei importante lucrări de sinteză⁴³, asupra lui Tudor Vladimirescu și mișcării sale, examinînd pomelnicul de mai sus, de pe penticostarul de la Cloșani și considerîndu-l strict, ca un pomelnic de familie, ceea ce nu este cazul — credem noi — conchide că, din cele 15 nume înșirate în acesta, șase sînt de clerici și călugări și că «deci el a avut, printre ascendenții săi, preoți, călugări, ceea ce indică o condiție socială mai înstărită printre locuitorii satului». Nu sîntem integral de această părere, întrucît, după noi, nu toate numele din acest pomelnic au fost neapărat rudele sale. Puteau să fie și prieteni, cunoștințe apropiate, sau persoane oficiale, pe care el le cunoștea și le datora recunoștință. Bunăoară acel Dionisie arhiereul, cu care începe lista, putea să fie foarte bine, starețul de la

38. E. Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. VII; Al. Elian, *art. cit.*, p. 736; N. Stoicescu, *Bibliografia I*, p. 200. Există și astăzi aici o biserică de lemn cu hramul Sf. Nicolae.

39. E. Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. VII, Idem, *Pagini de revoltă*, p. 47; Al. Elian, *art. cit.*, p. 736.

40. Este vorba de biserica de lemn cu hramul Înălțarea Domnului, existentă înainte de 1790, cf. N. Stoicescu, *Bibliografia I*, p. 181.

41. Muzeul Porțile de Fier, Ms. rom. 41, f. 12 v, cf. *Răscoala din 1821*, vol. III, p. 429.

42. C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 12—13, nota IV, Al. Elian, *art. cit.*, p. 736.

43. E. Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. XI.

44. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Eteria*, p. 72; Idem, *Mișcarea revoluționară din 1821*, în Acad. R.P.R., *Istoria României*, vol. III, București, 1964, p. 850—906; și Idem, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 116.

Tismana, Dionisie Lupu (1807—1819), cu un prestigiu atât de ales, în acele părți de țară, pe care-l cunoscuse foarte bine și făcuse chiar unele afaceri (arendarea unui teren) și care va deveni, chiar în acel an (1819), mitropolit pămîntean al țării, ceea ce pentru Tudor nu putea fi decît o deosebită satisfacție.

Că a avut clerici în familie, este cert. De unul, *Grigorie Bondoc*, am și vorbit, în cele ce preced, acesta fiind fratele mamei sale⁴⁵. Un altul, este cel ce figurează în acest pomelnic, sub numele de «*Mitrofan Ieromonah*» și pe care-l identificăm cu bunicul său din partea tatei⁴⁶. În orice caz, în afară de ultimele patru nume din pomelnic (bunicul, tatăl, mama și el însuși), celelalte unsprezece nume ce preced, este greu a fi identificate, cu certitudine absolută.

6. AJUTĂTOR AL SCHITULUI TOPOLNIȚA-MEHEDINȚI

Schitul Topolnița, ctitoria marelui Căpitan Lupu Buliga († 1646)⁴⁷, închinată și ea mănăstirii Tismana (metoh), încă din 1685⁴⁸, s-a bucurat de unele ajutoare din partea lui Tudor Vladimirescu⁴⁹. Nu cunoaștem, însă, în ce au constatat aceste ajutoare. Tudor a cercetat, cu probabilitate, cele mai multe din schiturile Tismanei, din care și-a făcut punctul de plecare, de întemeiere și rezistență⁵⁰.

7. AJUTĂTOR INTENȚIONAL AL ALTOR BISERICI, DE PESTE HOTARE ȘI DIN ȚARĂ

În fine, Conducătorul revoluției din 1821 a dorit să ajute cu mijloacele sale materiale, mai multe biserici ortodoxe din afară, care poate i-au fost sugerate de duhovnicul său, și altele din țară, în frunte cu prima sa ctitorie de la Prejna. Lucrul acesta reiese, cu prisosință, din testamentul (diata) său, alcătuit de el, cum s-a arătat mai sus, în luna iulie, din anul 1812, pe cînd era înclinat să se retragă cu trupele rusești, de teama turcilor.

Pentru calitățile sale stilistice, pentru credința ce-l străbate, de la un capăt la altul, pentru că este gîndirea și scrisul însuși al eroului nostru național, și pentru că acest important și venerabil document completează perfect expunerea noastră, de pînă aici, îl redăm în toată extensiunea sa :

45. C. D. Aricescu, *Istoria revoluției romane de la 1821*, Craiova, 1874, p. 16.

46. Diverși autori, *Pagini alese din scriitorii români. Închinare lui Tudor Vladimirescu*, 1821, Cartea Românească, f.a., p. 5. (V. A. Urechia). Soția acestuia s-a numit «*Roxandra*», cf. C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii*, p. 14.

47. Ghenadie al Rîmnicului, *Vizite canonice însoțite de note istorico-arheologice*, anii 1890, 1891, București, Tip. Cărților Bisericești, 1829, p. 132—135. Se dau toate inscripțiile pietrelor de mormînt. Dan Pleșia, *Tot cu privire la Schitul Topolnița*, în «*Mitropolia Olteniei*», XI/1963, nr. 5—6, p. 347—361. N. Stoicescu, *Bibliografia II*, p. 660.

48. Al. Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, Ed. III, București, 1909, p. 376. Radu Crețeanu, *Documentele Schitului Topolnița*, în «*Mitropolia Olteniei*», XI (1963), nr. 5—6, p. 450.

49. E. Virtosu, *Pagini de revoltă*, p. 49; Idem, *Însemnări despre 1821*, în Arhivele Olteniei, IX (1930), p. 275—277. Pomelnicul Schitului la Acad. R.S.R., Ms. nr. 2199. Preot D. Buzatu, *Schitul Topolnița*, în «*Mitropolia Olteniei*», VIII (1956), nr. 10—12, p. 638—647.

50. C. D. Aricescu, *Istoria Revoluției românești*, p. XXV—XXVI.

«Aflîndu-mă eu om necăsătorit și fără de vrednici clironomi⁵¹, temîndu-mă în toată vremea de moarte mai virtos aflîndu-mă ostaș, și în toată vremea călător, precum și acum am călătorie mai delungată, am socotit ca să-mi pui la orînduială subt epitropie⁵² cele ce am, atît mișcătoare, cum și nemișcătoare, în ce chip să se urmeze, întîmplîndu-se sfîrșitul vieții mele la vreo străinătate, sau măcar și aici.

Întîi, fierbinte mă rog Dumneavoastră, prieteni ai mei, Dumneata Chir⁵³ Constantine Furtună, Dumneata Arhontreti (logofăt)⁵⁴ Ioniță Burilene, și D-ta arhon Armașu⁵⁵ Grigorie Ciocăzane, să binevoiți, pentru mare pomenirea D-voastră, a-mi fi epitropi mie pentru toate, precum rînduiesc eu mai jos, să urmați după moartea mea; și pentru această osteneală și facere de bine a D-v. milostivul Dumnezeu să vă trimită D-v. pe această lume mincinoasă, haru și mila Lui; iară la viitoarea și nesăvîrșită vreme, ușurare sufletului D-v.

1. Toate acareturile mele, cîte am aici în Mehedinți, adică: case, mori, vii, locuri de prăvălii și de case în Cerneți; însă viea din Poeana hoțească, cu casele și cu toatele vasele viei din dealul Govorei; moara din Pleșuva, moara cea mare din Severin, cu pămîntul ce este cumpărat, îmfundat, precum se coprinde (în) zapisul⁵⁶ caselor din Cerneți și locul de la poartă, cel cu pomi, locul de casă din drept Polcovnicul Istrate peste drum; și locul de prăvălii de alături cu Velisco; cumpărăturile de moșie ce am la munte în Dălboca și în Cloșani: ⁵⁷ (și) o piatră de moară din apa Tismenei, cu curea de moșie din Călnici; să se vîndă, ori cu mezat⁵⁸ sau cum se va socoti că va ieși mai bun preț, ca să nu se facă pagubă.

2. Toate hainele i arămurile, și tacîmurile de masă să se dea frățini-meu Papa.

3. Toate argintăriile și armele cîte se află să se vîndă.

4. Moșia și alte acareturi și viile ce am la Vladimir, jud. Gor-jiu, acelea să rămînă frățini-meu Papa și suroră-mea și maică-mea, cît va trăi.

5. La nimeni nu sînt dator nici o para, iară un zapis de 15 la Logofătul Petre de Divan⁵⁹, și altul de lei 500 la Ghe-rie, omul boierului Samurcaș, să nu se fie în seamă, că le-am plătit și nu s-au găsit ca să le dea.

6. Toți banii ce vor prinde la vînzarea celor numite mai sus, cum și bani ce sînt gata, care se vor vedea unde se află, prin altă însemnare în condica mea, care este pecetluită, și la ce vreme se va deschide să se dea pe îndată, toți banii, din care jumătate să se dea frățini-meu, cu

51. Clironomi — moștenitori.

52. Epitropie — tutelă, curatelă, administrație.

53. Chir — domn, particulă pusă înaintea numelor domnitorilor și chiar ierarhilor bisericești.

54. Arhontreti (logofăt) — titlatură nobilă. Vocativ arhonda. Al treilea logofăt.

55. Armaș — om de arme. Rang boieresc. Comandant de artilerie, directorul inchișorilor, etc.

56. Zapis — Act de cumpărare-vînzare.

57. I — și.

58. Mezat — vînzare publică, licitație (turcesc).

59. Funcționar la Divan (Consiliul domnesc).

mumă-mea și surori-mii Dumneei, cu analogie ; iar jumătate să mi se facă pomeniri, adică cele obicinuite pînă la un an ; o sută de sărindare⁶⁰ să se facă cu totul șartul⁶¹ ; talere 1250 să se trimită la Sfînta Agora⁶², să se dea cu legătură⁶³ dar bisericei ; și pentru aceasta să fie datoare biserica ca în veac să aprindă o candelă la icoana Maici Precistei, să ardă în toată vremea, ziua și noaptea, în veac ; asemenea lei 1500 să se trimită la Erusalim, la biserica sfîntă, tot cu așa șart, ca să ardă o candelă în veac ; și ce bani va mai prisosi, să se dea pe la biserici sărace, să se cumpere cele ce va lipsi, și la biserica ce este făcută de mine în Prejna, să se dea lei 300 ; și de va mai prisosi bani se vor mai face pomeni, care se va socoti de Epitropi, adecă : fete sărace să se îmbrace ; să se dea și la slugi ; la Dumitru feciorul lei 100, la Rosa lei 50, la Stan Caroke lei 100, la Iancu Bogdan lei 50 și la Nicolae băiatul lei 100, fiindcă aceștia m-au slujit»⁶⁴.

Acesta este testamentul lui Tudor Vladimirescu. După cum știm, el n-a fost luat în considerație. Averea lui, evaluată de el însuși în 1812, la 12.350 lei⁶⁵ a fost scoasă la licitație și vindută nu de epitropii instituți de el, ci de Marea Vornicie, doar pentru suma de 8.802 lei, care s-a împărțit la 19 august 1839, potrivit hotărîrii Tribunalului Mehedinți, celor cinci datornici ai săi, în raport cu sumele creditate⁶⁶. În aceste condiții, intențiile, atît de precise și meritorii ale lui Tudor n-au fost respectate, nici cu privire la biserici, nici cu privire la oameni.

La sfîrșitul acestei modeste închegări sintem pe deplin încredințați că, neînfricatul oltean comandant de panduri, care «înainte de a ridica steagul pentru dobîndirea dreptăților țării s-a îmbrăcat în cămașa morții»⁶⁷ și care, în fața tragicului și sîngerosului său sfîrșit, a rostit memorabilele cuvinte : «Ceea ce eu am semănat, va răsări grîu curat, țării mele»⁶⁸, s-a încadrat într-o pioasă tradiție a pămîntului românesc, de a înălța lăcașuri de rugăciune, lui Dumnezeu, și de a le ajutama, pentru împlinirea misiunii lor sacre. Aceasta a făcut-o — cum s-a văzut — la șase biserici de pe plaiurile sale natale, cu gîndul curat de a-i fi pomenit sufлотul său, al părinților săi și a tot neamul său.

De asemeni a dorit, cu înfrigurare, cu gîndul de a plăti pentru aceasta, ca două candelă «să ardă în veac», una la Sfîntul Munte și alta la

60. Rugăciuni de pomenire, parastase. De la Saranda (grec) — 40 (de zile).

61. Șart (turcesc) — rinduială, ordine.

62. La Sfîntul Munte Atos.

63. Cu angajamentul, cu obligația.

64. Testamentul a fost tipărit, pentru primată dată, de C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 14—15, nota VI. De aici reprodus în *Răscoala din 1821*, vol. I, București, 1959, p. 62—64.

65. C. D. Aricescu, *Acte justificative*, p. 15.

66. *Răscoala din 1821*, vol. III, p. 429—430, (catagrafia averii imobile) și 431 446 (anexele 1—15 — datoririile). E. Vîrtosu, *Mărturii noi*, p. 93—108 ; Acad. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și Revoluția*, p. 130.

67. C. D. Aricescu, *Ist. revol. rom.*, p. 252 ; E. Vîrtosu, *Pagini de revoltă*, p. 59.

68. E. Vîrtosu, *Un călugăr admirator al lui Tudor Vladimirescu*, *Arhimandritul Ghenadie Pirvulescu (1805—1873)*. Extras din *Revista Arhivelor VI (1945)*, nr. 2, p. 11.

Ierusalim, în fața Maicii Preciste și a Fiului Ei, în același scop, lucru care nu s-a putut realiza atunci. Marile lui idei însă, de dreptate, de libertate și de independență ale țării și Bisericii, lupta lui dirză împotriva exploatării din lăuntru și din afară, idei pe care le-a semănat, cu generozitate, și pentru care și-a dăruit viața, sint candelile ce vor arde de-a pururi, drept recunoștință, la locurile cele mai înalte și mai sfinte, ale sufletului românesc, căci au dat roade curate și veșnice și au devenit eminente forțe spirituale, de care nu se va mai putea separa niciodată poporul nostru.

Pr. Prof. Dr. AL. I. CIUREA

RESPECTUL FAMILIEI ÎN MORALA CONFUCIANISTĂ

I. CONFUCIUS ȘI CONTEXTUL ISTORIC ÎN CARE A TRĂIT

Confucius a trăit la sfârșitul epocii dinastiei Tchuentsin (770—476 î.d.Hr.) atunci când statul sclavagist tribal sub dinastia Tchen, începe să se desființeze. În China statul sclavagist tribal s-a constituit sub dinastia Yin (aprox. sec. XVI—XI î.d.Hr.) și Tchen (sec. XI — 770 î.d.Hr.)¹. În China au avut loc multe transformări sociale, sclavii luptând mereu pentru binele lor². Pe acest fond apare Confucius (Kung Fu — tzu) idiograme care se traduc cu «înaltul slujbaș și filozof Kung». Confucius n-a fost un întemeietor de religie în sensul propriu al cuvântului, dar a avut o mare influență asupra religiei chinezilor³. În timpul lui Confucius viața politică, socială, religioasă și morală a Chinei era foarte decăzută. Nu mai exista ordine, virtute, religiozitate. Dezordinea, viciul, necredința domneau pretutindeni. Confucius a rămas în societate, a ținut piept răului, a luptat împotriva-i cu statornicie și a biruit, e drept, nu în timpul vieții, ci postum, nu pentru o clipă, pentru un veac, sau un mileniu, ci pentru totdeauna.

Perioada lui Confucius în istoria Chinei este considerată ca o nouă eră. Confucius s-a născut în anul 551/552 î.d.Hr. în principatul Lu din nord-estul Chinei. Era dintr-o familie nobilă scăpătată. S-a căsătorit la 19 ani și a avut un băiat și o fată. La început a avut funcții publice de mai mică importanță. În anul 517 în capitala imperiului l-ar fi întâlnit pe marele filozof Lao-Tzi. Mai târziu ajunge cel mai mare sfătuitor al lucrărilor publice și al justiției, funcție care a contribuit deosebit de mult la ridicarea nivelului moral și politic al principatului Lu. Cu timpul cade în dizgrația principelui pentru că s-a opus introducerii la palat a muzicii și dansului, care nu erau în acord cu doctrina propovăduită de Confucius. A fost nevoit să-și părăsească postul și să-și înceapă o viață de pribegie. Faima sa de învățător a crescut considerabil, ajungând cu timpul să aibă în jur de trei mii de învățăcei. Nu a mai reușit să fie vreun sfătuitor de principe, iar după 14 ani de pribegie s-a înapoiat în patria sa, consacându-și tot timpul studierii cărții Yi-tin.

1. Yang Zong — Kuo, *Le «sage» des classes réactionnaires*, Pekin, 1974, p. 1—2; Vezi: Dr. Irineu Mihălcescu, *Istoria religiilor lumii*, p. 74.

2. *Ibidem*, p. 2—3.

3. Diac. Em. Vasilescu, *Istoria religiilor*, București, 1975, p. 70.

A murit în anul 749 î.d.Hr. în vîrstă de 72 de ani în mijlocul discipolilor săi ⁴.

El a trăit într-o vreme de mare confuzie politică și morală, cînd dinastia își pierduse prestigiul. Din punct de vedere doctrinar n-a lăsat un sistem propriu. Toate ideile sale au fost transmise de discipolii săi ⁵.

Confucius în elaborarea doctrinei sale, s-a inspirat din tradiții, din învățătura celor vechi. Confucius avea un profund respect pentru anti-chitate. Doctrina sa a fost mai accesibilă poporului decît a altor filozofi ai Chinei mai profunzi, decît Confucius; ea a fost transmisă din generație în generație sub o formă sau alta. Sentimentele la care face apel învățătura sa simplă își au izvorul în inima omului ⁶.

Doctrina lui Confucius are un caracter practic: ea impune omului ființă imperfectă, obligația de a se perfecționa. Toți trebuie să se străduiască pentru a atinge perfecțiunea ideală, care s-a găsit realizată chiar în Confucius, în învățătorul prin excelență, perfecțiune care se numește virtutea umanității ⁷. Confucius a fost *nu primul*, dar *cel mai mare legislator al Chinei*. Lui i se datorează punerea în ordine a tuturor documentelor religioase, filozofice și morale, care existau pe timpul său. Învățătura lui Confucius era simplă și fondată pe natura omului, așa după cum afirmase chiar el discipolilor săi: învățătura mea este simplă și ușor de pătruns. La care unul din aceștia adaugă: «Învățătura maestrului nostru constă în a poseda dreptatea inimii și a iubi pe aproapele său ca pe sine însuși» ⁸.

Această doctrină practică se întindea în toate condițiile vieții la toate raporturile vieții, deci și la viața de familie. De fapt filozofia morală a lui Confucius pornea de la principiul că omul fiind o părticică din întreaga natură, un microcosmos, are în sine însușirile generale ale naturii: ordine, dreptate, bunătate, sinceritate, deci natura omului este de la început bună, morală, dar se pervertește cînd intră în contact cu învățătura rea și cu exemple rele. Pentru a ajunge la perfecțiune este suficient ca omul să fie educat. Perfecționarea omului se face luînd ca exemplu pe cei vechi. După exemplul celor vechi copiii trebuie să aibă un respect desăvîrșit față de părinți, indivizii să respecte statul, cei vii să respecte pe cei morți, iar împăratul să respecte predecesorii săi ⁹.

Ținta filozofiei lui Confucius era deci realizarea perfecționării mai întii a omului însuși, iar în al doilea rînd a celorlalți semeni ¹⁰. Fiind vorba de o morală a supunerii și a ascultării a fost criticată de nenumărate ori. În ceea ce privește aproapele, Confucius s-a oprit la porunca negativă: «Să nu faci altora ceea ce n-ai voi să ți se față ție» ¹¹. Totodată s-a reproșat altruismului confucian că ar fi lipsit de dragoste și entuziasm și e bazat numai pe rațiune, dar i s-a recunoscut lui Con-

4. *Ibidem*; Vezi: S. A. Tokarev, *Religia în istoria popoarelor lumii*, București, 1982, p. 54.

5. Diac. Prof. Em. Vasilescu, *op. cit.*, p. 71.

6. *Doctrine de Confucius ou les quatre livres de philosophie morale et politique de la Chine*, trad. de chinois par M. G. Pauthier, Paris, f. a., p. VII.

7. *Ibidem*.

8. *Ibidem*, p. XII; Vezi: Mircea Eliade, *Histoires des croyances et des idées religieuses*, vol. II, Paris, 1978, p. 34.

9. Diac. Prof. Em. Vasilescu, *op. cit.*, p. 72.

10. *Doctrine de Confucius...*, p. 13.

11. Diac. Prof. Em. Vasilescu, *op. cit.*, p. 72.

fucius meritul de a fi întrevăzut primele linii ale unei morale individuale¹² care avea în centrul său familia și statul.

Confucius a căutat să dea învățături principiilor din timpul său făcându-le cunoscute datorii lor pentru a-și atinge astfel misiunea de a cîrmui poporul și a-l face fericit. Pe împărați îi considera răspunzători de binele sau răul care era în imperiu, de prosperitatea sau mizeria maselor¹³. După Confucius, legile morale și politice care trebuie să conducă poporul sub triplul raport al omului considerat în natura sa ființa morală perfectibilă, în relațiile de familie, și ca membru al societății, sînt veșnice, neschimbătoare, expresie adevărată a naturii omului în armonie cu toate celelalte legi ale lumii vizibile, transmise și învățate de oameni, care erau ei înșiși cea mai înaltă expresie a naturii morale a omului, fie că ei au primit această perfecțiune ca o favoare specială a cerului, fie că ei au achiziționat-o prin propriile lor eforturi, pentru a se îmbogăți și a se numi demni de a deveni învățătorii poporului¹⁴. Deci familia și relațiile pe care le implica aveau o mare importanță în confucianism.

II. FAMILIA ÎN CONFUCIANISM

1. Raportul dintre familie și stat.

Confucianismul acorda o mare importanță nucleului familial încît îl recunoștea ca centru vital al întregii vieți sociale; acest nucleu era capabil de a da viață la un grup de persoane legate între ele într-un raport conjugal (soț și soție) sau un grup de descendență (părinți și copii) sau de fraternitate (frați și surori)¹⁵.

Familia în confucianism era mai ales palestră, o școală în care fiecare membru al familiei își îndeplinea atribuțiile sale: fiul era educat pentru a deveni un continuator demn al tatălui său, sau chiar a face parte din marea familie care era statul; fata învăța cum trebuia să se comporte în relațiile cu părinții și cu ceilalți membri ai familiei și se pregătea să întemeieze o nouă familie¹⁶. În confucianism familia s-a plăsmuit în interiorul comunității. Din prima carte clasică a confucianismului *Le Ta Hio* (Mare studiu), operă atribuită lui Confucius și discipolului său Thseng — Tseu, reiese că familia este în strînsă legătură atît cu persoana omului cît și cu statul.

Omul ca să se perfecționeze pe sine însuși trebuie să-și pună bună rînduială în familia sa. *Le Ta Hio* (Mare studiu) explică pe larg acest lucru: oamenii sînt parțiali cu părinții săi și cu cei pe care îi iubesc; ei sînt de asemenea parțiali sau nedrepti cu cei care greșesc și cu cei care-i urăsc; cu cei pe care îi respectă și care-i cinstesc ei sînt la fel de parțiali; ei sînt parțiali sau îndurători cu cei care-i inspiră compasiune și milă... a iubi și a recunoaște defectele celor pe care-i iubesc și a recunoaște calitățile bune celor pe care-i urăsc, este un lucru rar sub soare¹⁷. Totodată *Le Ta Hio* sau *Marele studiu* arată că acela care vrea să guverneze un stat trebuie să facă bună orî-

12. *Ibidem*, p. 73.

13. *Doctrine de Confucius...*, p. 13—14.

14. *Ibidem*, p. 14—15.

15. Giulio Sonzini, *Confucio. Vita — massime — Pensieri*, Giovanni De vecchi Editore, Milano, 1971, p. 140; Vezi: S. A. Tokarev, *op. cit.*, p. 58.

16. *Ibidem*, p. 149.

17. Capitolul VIII în *Doctrine de Confucius...*, p. 13.

duială în familia sa. Armonia statului depinde de armonia existentă în familie. Respectul supușilor față de stat și împărat depinde de respectul datorat familiei. Împărații care cirmuiesc poporul trebuie să respecte familia și astfel vor putea conduce poporul cu multă pricepere. Le Ta Hio spune clar: «Este imposibil ca un bărbat care nu poate să învețe propria sa familie să poată învăța oamenii» Aceasta pentru că fiul prințului, fără să iasă din familia sa se perfecționează în arta de a învăța și de a conduce o împărăție»¹⁸.

Familiei i se acorda o mare importanță și aceasta reiese din majoritatea cărților lui Confucius. De pildă Le Ta Hio spune că o singură familie avînd sentimente superioare, mai ales iubire, va suferi pentru a face să se nască în națiune virtuțile dintre care cea mai importantă este iubirea; o singură familie avînd înțelegere și condescendență va suferi ca să vadă o națiune care a ajuns condescendentă și strălucitoare; un singur om fiind zgîrcit și vicios va suferi pentru a cauza dezordine într-o națiune, căci zice proverbul «un cuvînt pierde afacerea, un bărbat determină soarta unui imperiu»¹⁹.

Familia, nucleul de bază al statului trebuie să aibă la bază în primul rînd afecțiunea care se pune în slujba statului. Acest sentiment se statornicește începînd din familie. Acest sentiment învață poporul să trăiască în bună înțelegere. În strînsă legătură cu afecțiunea este respectul. «Respectul se statornicește începînd cu primul născut, respectul învață pe popor supunerea. Cel ce învață bună-înțelegerea și bunăvoința poporul va aprecia familia sa. Învățați — zice Confucius — pe popor respectul față de cei mai în vîrstă și el va aprecia supunerea, ascultarea. Prin pietatea filială care constă în a trata cu atenție familia sa, prin supunerea care constă în ascultare față de porunci, strălucesc toate sub cer: nu este nimic de atunci care să nu se poată face», săvîrși²⁰. Deci, familia în confucianism, are un rol foarte important în menținerea statului.

2. *Autoritatea paternă și pietatea filială.*

Autoritatea cea mai mare în familia confucianistă o avea tatăl. Pe cînd la romani tatăl avea dreptul de viață și de moarte asupra fiului său, în China confucianismul a păstrat o notă de echilibru. În familia confucianistă este respectată iubirea reciprocă între toți membrii familiei. Cea mai mare afecțiune și cel mai mare respect trebuia să fie atribuit tatălui. El hotăra cînd copiii se maturizau și sînt apti pentru diferite munci. Tatăl decidea care sînt muncile pe care trebuiau să le îndeplinească fiii săi. La moartea tatălui, de bunurile care făceau parte din patrimoniul familiar, se bucurau pe cale testamentară, toți copiii, fiind împărțite în egală măsură la toți²¹.

Pietatea filială (siao) constă în mai multe calități morale pe care trebuie să le aibă, iar dacă nu le aveau să le însușească tot poporul. Din gîndirea lui Confucius pietatea filială constă în întreținerea părinților de către copii la care se adaugă respectul. «Pentru a fi considerat ca avînd pietatea filială este suficient ca un fiu să hrănească

18. Capitolul IX, 1, *idem*, p. 15.

19. *Ibidem*, p. 15.

20. G. Soulié de Morant, *Les préceptes de Confucius (Krong Tse)*, colecția «La sagesse antique», Paris, 1929, p. 69.

21. Giulio Sonzini, *op. cit.*, p. 151.

părinții săi. Însă se hrănesc ciinii și caii. Dacă nu se adaugă respectul care va fi atunci diferența»²². Totodată Confucius arată că pietatea filială mai constă în orice ascultare față de părinți. El zice: «Îndeplinește poruncile părinților fără întăritare; fă pentru părinți eforturi fără să ai resentimente: aceasta poate să se numească pietate filială»²³. Pietatea filială mai constă în a fi în bună înțelegere cu prietenii părinților. În familie tatăl era respectat ca atare. Voința sa era fermă și nu se putea schimba. Tot Confucius îndemna astfel copiii: «În timpul vieții tatălui țineți cont de voința sa. Cînd el nu mai este, țineți cont de acțiunile trecute și timp de 3 ani nu vă îndepărtați de metoda sa: aceasta se poate numi pietatea filială»²⁴. Confucius fiind întrebat de un discipol al său care este rolul tatălui în familie față de copii înțeleptul a răspuns: «Tatăl și fiul nu trebuie să aibă locuri egale»²⁵. Deci putem conchide că tatăl avea cea mai mare autoritate în familie și el trebuia respectat ca atare de toți ceilalți membri ai familiei, respect care se manifesta prin pietatea filială care avea un rol deosebit în relațiile dintre membrii familiei în special și ale întregii societăți în general.

3. *Poziția fiului.* În fiecare familie fiii trebuiau să aibă un respect deosebit față de tatăl lor care se manifesta prin ascultare, supunere. Ascultarea fiilor nu e un fapt pur formal; confucianismul nu putea să țină cont de aportul muncii pe care fiii puteau să-l aducă familiei lor atunci cînd posedau brațe robuste pentru munca cîmpului. Tatăl putea să-l folosească pe fiu la diferite munci grele, chiar dacă duceau la accidentarea mortală a fiului. Tatăl trebuia să ofere fiilor toate condițiile de existență pentru ca aceștia să se dezvolte armonios. Tot Confucius spune că fiii în sărăcie sînt neliniștiți, în bogăție devin orgolioși. În neliniștea lor ei devin tîlhari; în orgoliul lor ei cauzează certuri. De aceea ei trebuie educați cu atenție, inspirîndu-li-se sentimentul că respectînd pe membrii familiei respectă familia și statul și pe ei înșiși. Confucius avertizează că în general copiii sînt dificil de educat. Dacă îi apropii de tine ei sînt nesupuși, dacă îi ții depărtați ei au resentimente față de părinți²⁷.

4. *Situația fiicei.* În familia confucianistă situația fetei era diferită. Fata avea o deosebită importanță la chinezi în vederea încheierii unei familii sănătoase și armonioase, căci de familie depindea statul. Dacă familia era armonioasă și omogenă, la fel era și statul²⁸. Nu era nici o clemență pentru tatăl sau pentru ambii părinți care-și dădeau fata prostituției sau chiar numai o duceau pe calea prostituției²⁹.

Deși tatăl avea cea mai mare putere asupra fetei, ea își ducea viața aproape în întregime pînă la vîrsta căsătoriei pe lingă mama sa pregătindu-se în vederea întemeierii unei noi familii. Atît fata cît și fiul trebuiau să trăiască sănătoși, fiul pentru a putea munci, iar fata pentru a întemeia o familie și să profite de societatea armonioasă în care trăiesc³⁰.

22. G. Soulié de Morant, *op. cit.*, p. 70.

23. *Ibidem*, p. 71.

24. *Ibidem*.

25. *Ibidem*, p. 73.

26. Giulio Sonzini, *op. cit.*, p. 151.

27. G. Soulié de Morant, *op. cit.*, p. 124.

28. Giulio Sonzini, *op. cit.*, p. 152—153.

29. *Ibidem*.

30. *Ibidem*, p. 153.

Dacă unul din copii fura bunuri materiale din casa tatălui și se dovedea, el suporta sancțiuni morale în interiorul comunității. Sancțiunea morală constă în pierderea tuturor bunurilor pe care le avea sau trebuia să le moștenească³¹.

5. *Starea femeii.* Confucianismul puna mare accent pe sănătatea fizică în vederea diferitelor munci, mai ales a cîmpului. Fizicul sănătos și impunător, după doctrina confucianistă era un avantaj³².

Femeia trebuia să se dedice familiei în vederea propășirii statului. Ea trebuia să educe o familie armonioasă și sănătoasă.

Femeia trebuia să dea dovadă de devoțiune filială. Ea trebuia să asculte de capul familiei — tatăl pe care trebuia să-l respecte, iar dacă acesta murea, de fiul mai mare. Femeia era exclusă de contactul cu societatea altora. Femeia trebuia să se străduiască să dea o educație deosebită copiilor. Cultura nu era considerată necesară pentru femeie. Ea trebuia să aibă grijă de casă, familie și să crească mulți copii³³. Fata primea o educație adecvată și potrivită cu condiția sa socială. Mama era obligată să educe fata în spiritul virtuților ca: castitatea (fizică și morală), blindețe, politețe și hărnicie.

Femeia nu avea bunuri proprii. Viața ei era legată numai de familie și nu putea exercita o profesie³⁴. La moartea soțului dacă toți copiii sînt minori văduva devenea capul familiei în mod automat și se bucura de toate onorurile potrivit cu noua sa stare. Urma doliul pentru soț, care avea o durată variabilă.

Părinții o puteau constrînge pe văduvă să se recăsătorească. În probleme juridice femeia putea fi reprezentată de altă persoană. Înbrăcămîntea femeii trebuia să fie simplă, să urască fastul, pompa și ornamentele.

Confucius spunea că o femeie necăsătorită nu trebuie să sufere. Cînd o femeie este bolnavă nu trebuie interogată indiferent ce motiv ar fi³⁵. Femeia — mamă era deosebit de respectată. Mai ales atunci cînd murea nu-i trebuia jignită memoria. Confucius relatează un caz moralizator vorbind de respectul prietenilor: «Krong Tse (Confucius) avea un prieten numit Iuann Jang. Mama aceluia tocmai murise. Krong Tse se grăbi să-l ajute la pregătirea pentru înmormîntare. În acest moment Iuann Jang se apropie de defunctă și zise: Iată mult timp de cînd eu n-am scos nici un sunet pentru tine; și el începu a cînta: ca trăsăturile unui cap de vulpoi, ca pumnul unei miini de femeie», prin aceasta jignind pe mama sa. Krong Tse se făcu că nu a înțeles și se îndepărtă. Aceia care-l urmară îi ziseră: oare maestrul n-a înțeles? Krong Tse răspunse: Am înțeles bine. Însă un părinte nu poate pierde calitatea sa de părinte. Un vechi prieten nu poate pierde calitatea sa de prieten³⁶.

6. *Contractarea căsătoriei și divorțul.* În societatea confucianistă căsătoria nu era nicidecum indisolubilă. Puteau fi folosite concubine dar Confucius s-a ridicat de multe ori împotriva libertinajului. El se exprima în felul următor: «Eu nu am văzut pe cineva iubind virtutea la

31. *Ibidem*, p. 154.32. *Ibidem*.33. *Ibidem*, p. 155.34. *Ibidem*, p. 156.35. G. Soulié de Morant, *op. cit.*, p. 76.36. *Ibidem*, p. 78.

fel cum iubește libertinajul»³⁷ sau «virtutea trebuie iubită la fel cum se iubește libertinajul»³⁸.

Tot Confucius arată că un bărbat și o femeie nu trebuie să contracteze o căsătorie fără ajutorul unui intermediar. Viitorii soți nu se pot vedea înainte ca formalitățile căsătoriei să fie încheiate³⁹.

Divorțul avea implicații relative. El era sub două forme: una obligatorie și una liberă. În primul caz femeia trebuia să fie repudiată. Legea intervenea când soții se făceau vinovați de culpe grave sau când unul din soți avusese intenția să-l ucidă pe celălalt soț, sau în caz de adulter. În cazul unui divorț voluntar trebuiau îndeplinite următoarele condiții: sterilitatea unuia din soți, adulter din cauza frivolității femeii, delict contra pietății filiale, furt care atingea economia familiei, gelozia excesivă și violentă, maladie contagioasă⁴⁰.

În toate cazurile soțul putea să-și repudieze soția sa. Divorțurile aveau grave consecințe asupra femeii care putea ajunge în stradă din cauza mizeriei în care era aruncată, ea neputînd exercita o meserie sau profesie⁴¹.

Concubinajul nu era o rușine sau o dezonoare a familiei și nu stîrnea oprobiul opiniei publice. Concubinele erau recompensate. Prima soție era considerată «soție principală». Orice familie trebuia să aibă copii. Contractul matrimonial specifica cine era capul familiei și datoriile lui (întreținerea și asigurarea descendenților).

Confucianismul în privința familiei se va revela ca o doctrină conformistă al cărei element de fond rămîne respectul tradiției⁴². Practicile anticoncepționale, chiar naturale, erau în totalitate respinse din doctrina lui Confucius⁴³.

Ziua în care se încheia căsătoria se stabilea în funcție de zile faste și nefaste. În general se evitau zilele nefaste pentru că familia care abia se întemeia să fie armonioasă și sănătoasă⁴⁴.

7. *Doliul*. Folosirea doliului ca manifestare exterioară a unui sentiment de durere pentru pierderea unei persoane dragi exista în China din timpurile cele mai îndepărtate. Doliul ne arată importanța și respectul care se acorda unui membru al familiei. Durata doliului era în raport cu gradul de rudenie. Această durată varia de la o perioadă de trei luni la trei ani, deci o perioadă foarte lungă⁴⁵.

Ca semn de doliu se purta o îmbrăcăminte specială. Culoarea acestei vestimentații era albă. Stofa albă a acestei vestimentații avea importanța ei și calitatea ei era în funcție de importanța doliului. De pildă la moartea unei rude îmbrăcăminte trebuia să fie din lînă, însă la moartea tatălui sau a unui fiu trebuia să fie aspră și insuportabilă⁴⁶.

8. *Sclavii*. Erau familii care aveau copii foarte mulți și din cauza sărăciei trebuiau să-i dea să slujească pentru un oarecare număr de ani, în mod continuu, la curtea regală, sau în serviciile publice. Aceste persoane nu aveau practic personalitate juridică: ele puteau fi donate sau schimbate după bunul plac al tatălui lor⁴⁷. Căsătoria între un sclav

37. *Ibidem*, p. 75.38. *Ibidem*.39. *Ibidem*.40. Giulio Sonzini, *op. cit.*, p. 157.41. *Ibidem*.42. *Ibidem*, p. 161.43. *Ibidem*, p. 163.44. *Ibidem*, p. 164.45. *Ibidem*, p. 165.46. *Ibidem*.47. *Ibidem*, p. 166.

și o femeie liberă nu era permisă, dar legea făcea posibilă însoțirea unui om liber cu o femeie de condiție umilă. Copiii comuni născuți din această căsătorie erau liberi și dacă rămăneau în casa tatălui lor nu erau ținuți ca să slujească⁴⁸.

III. DATORIILE RECIPROCE ALE FAMILIEI ÎN CONFUCIANISM

Confucius, arătând că principele trebuie să aibă o conduită plină de echitate și înțelepciune, accentuează că el trebuie să-și îndeplinească datoriile de tată, de fiu, de frate mai mare și de frate mai mic și astfel poporul se va strădui să-l imite⁴⁹. Din acestea se observă pregnant respectul de care se bucura viața de familie în confucianism.

1. *Datoriile dintre soți.* Confucius scoate în relief că iubirea cea mai mare e iubirea dintre soți, iubire net distinctă de libertinaj și pasiune. Soții trebuie să urmeze o regulă de conduită morală a înțelepciunii. Ei pot să atingă calea dreaptă a înțelepciunii, a perfecțiunii, acordând o mare importanță vieții de familie. Iubirea dintre soți face parte din cele mai importante sentimente din viața omului. «Ceea ce se numesc sentimentele (tstring) oamenilor sînt: bucuria și nemulțumirea, regretele și teama, iubirea și ura, dorința»⁵⁰. Soții trebuie să aibă între ei afecțiunea reciprocă, trăind în bună înțelegere; această afecțiune trebuie să aibă la bază respectul reciproc.

Părinții au obligația de a educa copiii în armonie. Soții nu se pot despărți decît în cazurile arătate la divorț.

2. *Datoriile părinților față de copii.* Părinții, în deosebi mamele, trebuie să aibă devoțiune filială. Ei trebuie să educe de mici pe copii: fiul să devină urmaș și continuator al tatălui, iar fiica viitoare mamă. Părinții erau obligați să-i crească pe copii sănătoși, mai ales din punct de vedere fizic, pentru că fizicul era un atu în vederea încheierii viitoarei căsătorii. (Fiul pentru a fi apt de muncă, iar fiica aptă pentru nașteri multe).

Educația era dată copiilor cu scopul de a-i face oameni din punct de vedere moral. În concepția lui Confucius natura omului este dreaptă și bună; aceasta se poate menține sau pierde. Inclinațiile naturale ale omului trebuie să fie dominate de educație și cultivate în familie. Printre aceste inclinații naturale ale omului care pot fi dominate prin educație se înțeleg unele calități morale deosebite printre care bunătatea *inimii, dreptatea, etc.*⁵¹.

3. *Datoriile copiilor față de părinți.* Tot Confucius îndeamnă pe copii să respecte pe cei în vîrstă, mai ales pe părinți, apoi pe frați și pe surori. Copiii sînt datori să asculte de părinții lor, să nu se ridice asupra lor, să nu aibă resentimente împotriva lor.

Confucius îndeamnă pe copii astfel: «Cînd părinții voștri sînt în prezența voastră nu vorbiți de bătrînețe. Vorbiți de pietatea voastră filială, însă nu de generozitatea voastră. În interior, în camera familială fiți veseli și nu susținați»⁵².

48. *Ibidem.*

49. Le Ta Hio, cap. IX, 8, în *Doctrina de Confucius*, p. 18.

50. G. Soulié de Morant, *op. cit.*, p. 67.

51. Le Hun-Yu, cap. VI, 16, în *Doctrina de Confucius...*, p. 106.

52. G. Soulié de Morant, *op. cit.*, p. 71.

Tot Confucius îndeamnă pe copii să nu ignore vârsta tatălui sau a mamei lor pentru că aceasta poate să le fie spre bucurie sau întristare⁵³. Din opera lui Confucius reies alte datorii ale copiilor în raport cu părinții lor. «Cînd părinții voștri sînt vii, voi nu trebuie să vă permiteți de a dispune de trupurile voastre, nici de a avea bunuri private»⁵⁴.

Pentru a putea avea grijă de părinții prea bătrîni, copiii să nu călătorească prea departe de casa părintească. «Cînd tatăl vostru și mama voastră sînt în viață nu călătoriți departe. Dacă va trebui să călătoriți aceasta să fie în regiune (pe aproape)»⁵⁵. Confucius pune mare accent pe copiii care țineau la părinții lor. Aceasta se vede dintr-o întîmplare pe care o povestește chiar Confucius. «Un bărbat din ținutul Lu, urmîndu-și stăpînul la război luă parte la trei bătălii, dar fugi de fiecare dată. Înțeleptul l-a întrebât de ce a fugit. El răspunse: «Eu am un tată în vîrstă; dacă eu mor nimeni nu-l va mai hrăni». Krong Tse zise: «Pietatea sa filială este de lăudat în cel mai mare grad»⁵⁶. Copiii trebuie să ia ca model pe părinții lor în faptele lor cele bune. Tot Confucius îndeamnă pe copii să nu proclame calitățile părinților lor și să nu vorbească de faptele părinților ca de ale lor»⁵⁷.

*
* *
*

Așadar putem spune, din cele relatate pînă aici, că principiile de morală profesate de vechii chinezi erau de o înălțime și de o curățenie foarte mare pentru o epocă așa de îndepărtată. Scopul principal al cărților istorice și chiar al poeziilor populare era îndemnul la virtute. Această lege morală domnea atît în viața publică, cît și în cea de familie. Virtutea trebuie să fie sinceră, pornită din inimă, căci, spun cărțile sfinte, spiritele pătrund tainele gîndului și ale voinței omenești și nimic nu rămîne ascuns pentru ele⁵⁸. Toți trebuie să se supună autorităților, care înlocuiesc divinitatea aici pe pămînt, iar imperatorii și reprezentanții lor trebuie să trateze pe supuși ca pe copiii lor. Devotament față de părinți și prieteni, pietate filială dusă la extrem, cumpătare în toate, pînă chiar și în zîmbet, pentru a nu fi supărător, toate acestea sînt principii de morală superioare pentru acele timpuri. După cum vedem în morala confucianistă virtutea joacă un rol foarte important; practicarea ei formînd pe omul superior, care este idealul moralei chineze. În ce privește familia, aceasta constituie baza moralității confucianiste, totuși rolul femeii este foarte umilitor, aproape ca al sclavelor romane.

Drd. RADU AUREL

53. *Ibidem*, p. 72.

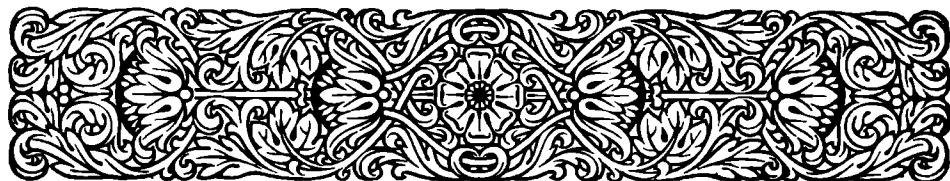
54. *Ibidem*.

55. *Ibidem*.

56. *Ibidem*.

57. *Ibidem*, p. 73.

58. C. de Harlez, *Les religions de la Chine*, f.a., p. 70.

DOCUMENTARE

MITROPOLITUL ANDREI ȘAGUNA — PATRIOT ȘI PERSONALITATE CULTURALĂ

1. Andrei Șaguna este una din cele mai importante personalități pe care le-a avut neamul românesc în veacul al XIX-lea, în incercata provincie de Nord a Patriei, Transilvania. Urmărind etapele mai importante ale vieții lui, Șaguna apare ca un predestinat pentru rolul pe care avea să-l îndeplinească în viața românilor din această provincie; căci parcă în mod tainic a fost îndrumat să se pregătească temeinic pentru îndatoririle grele ce aveau să-i revină mai târziu, în calitate de conducător al vieții religioase ortodoxe și naționale a românilor din Transilvania, în împrejurările furtunoase ale veacului al XIX-lea, când, fără cirmaci destoinic, românii puteau fi înghițiți definitiv de asupritorii care îi țineuseră în iobăgie, ca inexistenți legal, veacuri de-a rindul. Fără îndoială, această afirmație nu exclude meritele altor înaintași sau contemporani ai săi, care au stat alături de poporul român sau și-au făcut din ajutorarea și luminarea lui, pentru a-și putea apăra dreptul la existență cu individualitate proprie, idealul vieții lor.

De aceea, înainte de a vorbi despre personalitatea și realizările lui Șaguna, apare ca necesară o scurtă expunere a situației românilor din Transilvania, înainte de jumătatea veacului al XIX-lea, când vine el, întâi ca vicar și apoi ca episcop și mitropolit al românilor ortodocși.

2. După iobăgia în care românii din Transilvania au fost aduși prin măsurile regilor Carol Robert și Ludovic I în cursul veacului al XIV-lea, în urma revoluției tuturor naționalităților din Transilvania, de la Bobilna, în anul 1437, după ce răscoalații au fost înfrinți, ungurii, sașii și secuii au încheiat între ei acel pact cunoscut sub numele de «*Unio trium nationum*», ca să se apere pe viitor, în mod solidar, excluzând pe români, ca și cum aceștia n-ar fi existat în Transilvania, deși ei formau majoritatea populației. După un secol, la 1544, în urma răscoalei lui Gheorghe Doja, s-a afirmat o discriminare și sub aspect religios: anume, au fost declarate recepte în Transilvania numai patru religii: catolică, luterană, calvină și unitariană, religia ortodoxă fiind admisă numai ca tolerată, atâta timp cât va binevoi principele.

La 1544 a fost extinsă ca obligatorie în Transilvania legislația maghiară cunoscută sub numele de «*Tripartitum-ul lui Verböczy*», care alături de impunerea limbii maghiare, în școli, urmărea deznaționalizarea românilor, maghiarizarea lor. Organ legiferator în Transilvania era Dieta ardeleană, formată din maghiari, sași și secui, proporțional cu populația neamului respectiv, majoritatea formînd-o, deci, maghiarii. În acest organ legiferator nu exista nici un român. Hotărârile Dietei dintre anii 1540—1653

s-au numit «*Approbatæ Constitutiones*», cele dintre anii 1653—1669, «*Approbatæ Compilationones*» și cele de la 1669—1688, «*Articuli Novellares*».

Silnicia și asuprirea socială și economică sub care se găseau românii din Transilvania spre sfârșitul veacului al XVII-lea, după ce rezistaseră presiunilor de calvinizare, ajunseseră de nesuportat. Această situație au căutat s-o exploateze acum romano-catolicii. Text legal pentru împovărarea românilor — iobagi și preoți — exista în *Constitutiones Approbatæ*, în care (partea I, titlul I, art. 3 și partea a III-a, titl. III, art. 2) se spunea: «*Românii să lie ținuiți în robie deplină și perpetuă, ei fiind în fară numai tolerați, pînă cînd va plăcea principelui și proprietarilor de pămînt, avînd să plătească acestora toate dările și prestîndu-le robotă*».

După ocuparea Transilvaniei de către austrieci, la 1687, acestei provincii i s-a impus să contribuie cu mari sume pentru acoperirea cheltuielilor necesare îndelungatului război al Austriei cu turcii (1683—1699). Pentru acoperirea acestei contribuții Dieta transilvană a încărcat pe preoții ortodocși români cu dări speciale, în timp ce preoții religiilor recepte, deși aveau sesii și salarii mari erau scutiți de orice impozit. Astfel, potrivit Dietei transilvane, din darea de un milion de florini pe care trebuia s-o achite Transilvania, cea mai mare parte trebuiau s-o achite preoții (și iobagii) români.

Povara acestei grele situații, pe de o parte, și fîgăduiala ispititoare că dacă va accepta unirea cu Roma, clerul ortodox va fi scutit de orice dări, ca și clerul romano-catolic, pe de altă parte, explică acceptarea unirii de către o mică parte a preoților români cu Roma, semnată întîi de Mitropolitul Teofil, cu 12 protopopi, în 1697, și apoi în 1698 și 1700 de către Mitropolitul Atanasie Anghel, cu 38 de protopopi. Că numai dorința de a scăpa de grelele impozite și poveri la care erau obligați preoții români, iar nu dorința de a îmbrățișa credința latină, a stat la baza unirii, a spus-o răs-picat episcopul Ioan Inocențiu Micu Clain, în 1737, cînd a văzut că nu se acordă românilor nici unul din drepturile promise: «*Eu și clerul meu m-am unit sub condiția de a obține acele beneficii și toloase de care se bucură romano-catolicii; altminteri, dacă nu ni se dau, ne vom face chiar și turci*».

La baza silniciei administrativ militare a imperiului habsburgic pentru impunerea unirii au stat interese politice. *Primul interes* consta în găsirea unei soluții care să schimbe situația religioasă care exista în Transilvania cînd a cotropit-o dinastia habsburgică. Într-adevăr, în timpul cît Transilvania fusese principat sub suzeranitate turcească (1526—1687), unгурii, secuii și sașii, care formau cele trei națiuni recunoscute — *Unio trium nationum* — deveniseră calvini, luterani și unitarieni, și reprezentanții lor în Dietă alcătuiau cele trei *staturi* care dominau Dieta — adică *organul legiferator* — și ocupau toate dregătoriile publice. În această situație Austria catolică în-tîmpina dificultăți în acțiunea de a-și impune stăpînirea. Era, deci, absolut necesară mărirea competenței «*statului catolic*». O dată cu trupele imperiale au venit în Transilvania și iezuiții, ca să convertească la catolicism pe cei care deveniseră protestanți. Ei și-au dat însă repede seama că, în această direcție, acțiunea lor va fi zadarnică. De aceea au sfătuit Curtea imperială ca să întindă mrejele catolicizării spre marea masă românească, a cărei religie nu făcea parte din religiile recepte, cu drepturi politice, promițîndu-le scutirea de dări și împărtășirea de privilegiile de care se bucurau preoții romano-catolici. Iezuitul Baranyi, care se transferase ca paroh al bisericii romano-catolice din Alba-Iulia, a plecat la Viena, în septembrie 1697, cu un Memoriu al «*Statului catolic*», adresat împăratului. Prin cardinalul Colonic, Baranyi a obținut de la împăratul Leopold I o rezoluție, din 14 aprilie 1698, către guvernul ardelean, în care, pentru a menaja și pe guvernatorul și pe Cancelarul Transilvaniei,

care erau calvini (Banfi și Bethlen) — se spunea: «*Aceia dintre preoții români de rit grec, care, păstrându-și ritul, se vor declara pentru catolici, cu recunoașterea pontificelui roman se vor bucura de privilegiul preoților catolici; iar aceia dintre ei care socotesc că nu pot face numita mărturisire, sau se vor uni cu una din celelalte religii recepte, ori vor rămâne în statul religios în care se află acum, se vor bucura de privilegiile religiei pentru care se vor declara, sau vor fi considerați în starea și dreptul religiei în care trăiesc acum.*»

Rezoluția-imperială voia să lase impresia că preoții ortodocși români sînt liberi să se decidă pentru oricare dintre cele patru religii recepte. În secret însă, Împăratul a trimis și un ordin generalului Rabutin, comandantul militar al Transilvaniei, spunîndu-i că «*din toată puterea lui să se nevoiască ca preoții români, nu cu altă religie, lără numai cu religia catolică să se unească.*» Aceasta însemna ca preoții români care nu se vor lăsa convinși de promisiunea privilegiilor, să fie convinși cu argumente militare, așa cum s-a și procedat.

Prin trecerea românilor ortodocși din Transilvania la uniație, Curtea imperială din Viena urmărea, în același timp, să rupă legăturile lor bisericești cu românii din Principate.

Iezuiții și apoi virfurile clerului unit din Transilvania au practicat, în acțiunea lor de ademenire a ortodocșilor la unirea cu Roma, toate metodele posibile: momeala cu avantaje din partea statului, amenințarea cu pierderea avantajelor acordate și cu pedepse din partea statului dacă nu dovedesc deplin devotament față de Papă și «Statul catolic», delatiunea și minciuna către organele de stat, prin care atrăgeau asupra celor care își apărau credința, măsuri înăsprite, fabricarea pe de o parte de acte pentru a-i obliga pe oameni mai tîrziu să țină angajamentele de catolicizare, pe care, în realitate, înaintășii lor nu le luaseră, pe de altă parte înșelarea poporului cu asigurări că nu se intenționează nici o schimbare a credinței lui.

Nu vom aminti acum pe cei care s-au făcut unelte ale unirii, ci vom scoate în evidență faptul că «*actul unirii*» unei părți a românilor din Transilvania cu Roma n-a izvorât dintr-o sete sufletească sau din vreo nemulțumire a acestora cu Biserica Ortodoxă, ci din dorința de a putea obține o îndreptare reală a situației materiale pentru preoții români, apăsați de impozite cărora nu le mai puteau face față. Ispititoare, în această nădejde, au fost cele două acte de care s-a servit propaganda catolică în amăgirea mitropolitului și a unui număr restrîns de protopopi și preoți, și anume: *Decretul imperial* emis la 14 aprilie 1698, adresat Guvernului din Ardeal, prin care se da asigurare preoților români că se vor împărtăși și ei de privilegiile de care beneficia clerul catolic, dacă recunosc pe pontificele roman, și *Manifestul* cardinalului Colonic din 2 iunie 1698, prin care erau invitați preoții români să primească unirea cu catolicii, în schimbul privilegiilor promise de împărat și a protecției oferite de dînsul.

Semnînd unirea în schimbul avantajelor promise, atît Mitropolitul Atanasie cit și protopopii au făcut însă rezerva că unirea lor va fi socotită fără valoare dacă nu li se vor acorda avantajele promise și nu vor fi lăsați să-și păstreze legea, slujba Bisericii, liturghia și posturile, recunoscînd numai pe Papa de căpetenie. Pe mitropolit și pe protopopi nu i-a urmat poporul care a protestat cu hotărîre împotriva unirii.

În prima fază a unirii, cînd stăpînirea era mai interesată în impunerea unirii, se cuvîne să fie scoasă în evidență figura episcopului unit Ioan Inochentie Micu Clain, care a fost rînduit în fruntea Bisericii unite, după scurta dar nefasta păstorire a episcopului Ioan Patachi care, prin viclenie și forță, a pus stăpînire pe catedrala ortodoxă

zidită de Constantin Brîncoveanu în Făgăraș. Inochentie Micu Clain, înzestrat cu o minte clară și un temperament vioi, a înțeles curînd că, în condițiile în care își îndeplinesc catolicii și Curtea de la Viena obligațiile pe care și le-au luat prin Actul unirii, nu poate avea alături de el nici pe preoții uniți, care se văzuseră complet înșelați în așteptările de a se bucura de aceleași privilegii de care se bucurau preoții catolici. El a înțeles că datoria lui cea mai mare este să lupte pentru *uşurarea suferințelor clerului și poporului român*. Peste 30 de memorii și cereri a înaintat el la Viena, timp de 14 ani, mergînd și el de trei ori, ca să obțină pentru clerul și credincioșii lui recunoașterea drepturilor ce li se promisese în schimbul acceptării unirii, însă fără vreun rezultat. Dar, alături de cererile pentru scutirile făgăduite clerului unit, Inochentie Micu Clain a prezentat una, socotită cea mai îndrăzneată, ca *românii să fie recunoșcuți ca a patra națiune a țării*. Căci, — motiva el cererea —, dacă nu se găsește nici o greutate în faptul că românii trebuie să suporte toate poverile împreună cu celelalte națiuni, ba încă mai multe decît toate celelalte, atît în ce privește impozitele cît și în ce privește salariile funcționarilor, atunci pentru ce să nu se pună ei pe o treaptă cu ele și în ce privește favorurile, cînd însăși legea firii pomenește ca cel ce poartă sarcina să poarte și foloasele. În Dieta Transilvaniei înaintea căreia Curtea din Viena a trimis cererile lui Inochentie Clain, membrii Dietei au declarat ca «nemaiauzite» cererile episcopului și clerului unit.

Convingîndu-se că împăratul, nobilii și iezuiții au prins clerul și credincioșii la unire cu minciuni și amăgiri, cînd s-a văzut acuzat și de «agitator», Inochentie a înțeles că altă scăpare nu mai are, decît să se refugieze la Roma, nădăjduind că măcar acolo va afla mai multă înțelegere. Dar nădejdea i-a fost zadarnică, fiindcă pentru Papa prețuia mai mult păstrarea bunei înțelegeri cu împăratul Vienei, decît suferința episcopului Clain și a poporului român. În lipsă și mizerie, cu dorul de țară, Inochentie s-a stins din viață la Roma, în toamna anului 1768, ca un mucenic care s-a jertfit pentru drepturile neamului său.

Cu toate că ortodocșii au rămas mai bine de o jumătate de veac fără episcop, după unirea lui Atanasie Anghel cu Roma — fiind hirotonit din nou de Colonic, dar numai ca episcop — numărul uniților n-a mai crescut, ci dimpotrivă s-a micșorat, mulți revenind la Biserica strămoșească. Cererile românilor ortodocși de a li se da episcop nu erau luate în considerare de Curtea din Viena, catolicii — iezuiții — găsind argumente care să determine pe împărat să nu rezolve favorabil asemenea cereri. A trebuit să apară un călugăr, *Sofronie de la Cioara*, care a știut să aleagă momentul potrivit și să opună un gest de energie în fața teroarei care se practica față de românii ortodocși, reușind să prăbușească un întreg sistem de guvernare, pus în practică cu un zel fanatic de către Curtea din Viena. Într-o epocă în care poporul român din Transilvania trăiește în *întreită robie: politică, socială și religioasă*, și deci nu putea ridica luptători cu bogate resurse, călugărul Sofronie s-a dovedit totuși — cu modesta lui pregătire dobîndită în una din minăstirile din Țara Românească —, un om cu voință dîrză și în clipa aceea, hotărîtoare, el a îndeplinit unicul rol ce se putea cere de la un conducător; a pus în cumpănă pentru înția dată conștiința forței proprii a poporului român din Ardeal și a dus astfel cauza Bisericii sale la izbîndă desăvîrșită. Deși fanatismul poporului depășise orice limite, nici un strop de sînge n-a pătat revoluția sa. Cu măsura de prudență innăscută în firea poporului român și cu o nouă disciplină de sine, el n-a urmărit decît idealul libertății religioase și reînnoirea Bisericii strămoșești. Stăpîn absolut, timp de un an de zile, între 1760—1761, în Ardealul lipsit de forță armată, Sofronie a reușit să evite orice tendințe anarhice proprii unor asemenea mișcări, astfel încît însuși generalul Buccow a trebuit să re-

cunoască, într-o scrisoare adresată contelui Károlyi, următoarele: «Valahii din această țară, sătui de a figura credincioși unirii, pe care cei mai mulți spun că niciodată n-au îmbrățișat-o și că nici nu o cunosc, s-au dedat la excесе asemănătoare unei revolte, dar au continuat să-și îndeplinească robota și să plătească impozitele».

După ce s-a convins că și-a făcut datoria, când stăpînirea a oferit ramura de măsline a păcii — *libertatea atît de mult dorită și restaurarea ierarhiei ortodoxe* — Sofronie și-a împrăștiat cetele și a trecut în țara mamă, la mînăstirea Curtea de Argeș, pentru a sta de veghe la porțile munților, de unde îmbrăbăta pe cei șovăielnici și amenința pe ticăloșii care s-au vîndut. De aici, de la Curtea de Argeș, el a inspirat o groază continuă regimului, forțîndu-l să ducă la îndeplinire cea mai mare parte din promisiunile făcute.

În epoca aceasta frămîntată a Transilvaniei, cînd conștiința ortodoxă se afirma tot mai viguros pentru păstrarea legii strămoșești, apar și în Biserica unită un număr de bărbați luminați, care prin întreaga lor activitate, bogată, s-au dovedit hotărîți luptători împotriva a tot ceea ce era străin de legea și tradiția ortodoxă. Între aceștia, apar deosebit de luminoase figurile celor trei corifei, zeloși apărători ai legii strămoșești, împotriva tuturor înnoirilor papistase: Samuil Micu Clain, nepotul lui Ioan Inochentie Micu Clain, Gh. Șincai și Petru Maior. Pentru atitudinea lor neînduplecată, în această privință, ei au fost prigoniiți cu ură înverșunată de episcopul Ioan Bob și de cei din jurul lui, trebuind să părăsească toți trei Blajul. Toți trei au fost persecutați pentru că erau români în simțăminte și apărau «legea românească» de catolicizare. Pentru atitudinea lor de dîrji apărători ai legii străbune, Samuil Micu și Petru Maior au fost nevoiți să-și petreacă ultimii ani ai vieții în lipsuri, ca revizori la Tipografia Universității din Buda, unde au și murit; iar Gh. Șincai a trebuit să pribegască prin Ardeal și Ungaria, ca să moară la moșia unui conte ungar, care l-a prețuit și i-a creat condiții și pentru a putea lucra ca să-și definitiveze importantele opere pe care ni le-a lăsat.

Prețuiți și cinstiți de întreaga obște românească, pentru contribuția atît de importantă pe care au adus-o la luminarea poporului român, Samuil Micu, Gh. Șincai și Petru Maior sînt prețuiți în plus de obștea ortodoxă română pentru atașamentul constant cu care au rămas față de legea strămoșească, pe care au apărât-o cu toată hotărîrea — în condiții grele, față de situația pe care o aveau ca membri ai Bisericii unite — împotriva oricăror inovații romano-catolice.

Pe aceeași linie pot fi menționate numele întregii pleiade de bărbați luminați din cadrul Bisericii unite — generația de la 1848 — ca: Simion Bărnuțiu, August Treboniu Laurian, Alessandro Papiu Ilarian, Gh. Baritiu, Nicolae Densusianu. Ioan Maiorescu s.a. care s-au angajat cu toată hotărîrea și autoritatea lor, alături de cei ortodocși, în luptă comună, pentru păstrarea unității poporului român din Transilvania, în raport cu celelalte națiuni din această provincie, și în fața autorității politice pentru recunoașterea drepturilor ce li se cuveneau, ca națiuni distinctă, în cadrul imperiului austro-ungar. În acest timp, cînd în cadrul Bisericii Unite s-au putut pregăti mai mulți bărbați luminați, Biserica Ortodoxă a fost lipsită de școli organizate în care să se poată forma candidați cu temeinică pregătire pentru preoție. Puțini copii ortodocși se mai strecurau în școli greco-catolice, catolice sau protestante, fiind primiți cu nădejdea că prin pregătirea pe care o primesc vor fi cîștigați pentru confesiunea respectivă. De aceea, cînd în 1761 s-a aprobat restabilirea ierarhiei pentru Biserica Ortodoxă, la început au fost trimiși ca administratori numai episcopi sîrbi: întîi *Dionisie Novacovici*, din Buda, apoi *Ioan Gheorghevici* de la Virșeș și — după el *Sofronie Chirilovici*, de la Timișoara; iar cînd la 1783 a fost numit un titular, la recomandarea Carlovițului, im-

păratul a numit tot un sîrb, pe *Ghedeon Nichitici*, cu mențiunea că eparhia ortodoxă a Transilvaniei va depinde canonic de Carloviț. După Nichitici care a păstorit șase ani, a fost numit *Gherasim Adamovici*, tot sîrb, care a păstorit aproape opt ani. Românii cerînd insistent ca la conducerea eparhiei lor să fie numit un român, eparhia a rămas vacantă 14 ani. La 1810 a fost numit un român, Vasile Moga, care a păstorit 35 de ani, pînă în octombrie 1845. Dar pe de o parte lipsa lui de energie — fiindcă altfel era om instruit — iar pe de altă parte condițiile grele care i s-au impus în 19 puncte, neputînd lua nici o măsură cu privire la pregătirea și disciplina clerului fără aprobarea episcopului catolic și neputînd cheltui nici un ban fără aprobarea autorităților administrative de stat, în păstrarea căreia se și găseau fondurile eparhiei, au făcut ca în toată această îndelungată păstorie a lui Moga, starea Bisericii Ortodoxe să nu realizeze nici un progres. Norocul a făcut ca după moartea lui Moga la conducerea eparhiei ortodoxe din Transilvania să fie trimis, întîi ca arhimandrit-vicar, în iunie 1846, și apoi ca episcop titular — în urma alegerii și confirmării alegerii de către împărat — din aprilie 1848 — un bărbat luminat, energic, cu un extraordinar spirit organizator, cu o viziune clară a perspectivei evenimentelor și cu un uimitor tact diplomatic, calități pentru care a ajuns să fie înconjurat cu admirație de toți românii, indiferent de confesiunea din care făceau parte, să fie respectat de toți reprezentanții celorlalte culte și, mai ales, să fie prețuit și onorat de împărat și de guvernatorii Transilvaniei. Acesta a fost Andrei Șaguna, ale cărui mari realizări le vom aminti, în linii generale.

3. *Andrei Șaguna* s-a născut la 20 decembrie 1808, în orașul Mișcolț din Ungaria, în apropiere de hotarele din nord-vest ale Transilvaniei, ca al treilea copil din căsătoria lui Naum Șaguna cu Anastasia Mutsu, amîndoi de origine macedo-română, din localitatea Gatrova, în apropiere de Moscopole și de locul de naștere al marelui împărat bizantin Justinian (527—565). Părinții fuseseră nevoiți să-și părăsească frumoasele locuri natale, ca să scape cu viață de sălbăticia necruțătoare otomană, împreună cu multe familii din aceste localități, stabilindu-se în Țara Românească, Transilvania și în imperiul austro-ungar. Oameni întreprinzători, cu minte ageră, buni negustori, mulți au ajuns cu bună stare materială. Negustor era și Naum Șaguna, însă mai puțin norocos. În strîmtoare materială, speculată de acțiunea de prozelitism catolic, Naum și-a părăsit credința ortodoxă în 1814 și s-a obligat față de episcopul catolic de Agria, Ștefan Fischer, că-i va încredința copiii spre educație catolică îndată ce împlinesc vîrsta de școlarizare. Primul copil, Avreta, născut în 1802, și sora sa Ecaterina, născută în 1806 aveau deja vîrsta de școală, deci trebuiau încredințați imediat. Numai al treilea copil, Anastasie (care va deveni prin călugărire Andrei), fiind născut în 1808 rămînea mai departe în familie. Cu actul făcut de soțul ei, Anastasia Șaguna n-a fost de acord, și avînd de partea ei pe tatăl ei, Anastasie Mutsu și pe fratele ei George Mutsu, care locuiau în Buda, s-a opus să încredințeze copiii episcopului catolic, plecînd cu ei în Buda la tatăl ei. Episcopul Fischer nu s-a resemnat în fața acestei situații, ci cu sprijinul autorității de stat, în cele din urmă chiar prin ordin împărătesc, și-a impus punctul de vedere, ca drept legal, de a crește și educa ei pe copiii lui Naum Șaguna, care între timp a și murit.

În dîrzenia cu care era înzestrată, Anastasia Șaguna a obținut de la împăratul din Viena, sub promisiunea că va lăsa pe copii să fie crescuți în religia catolică, dreptul de a-i păstra lîngă ea. Cînd a împlinit șapte ani, la școala catolică din Mișcolț, a frecventat și Anastasie. Influența pe care a exercitat-o Anastasia asupra copiilor ei, s-a dovedit mai puternică decît influența educației catolice. Aceasta s-a văzut din faptul că îndată ce au împlinit vîrsta de 18 ani ei au revenit, cu declarații hotărîte,

la ortodoxie. Avreta a devenit negustor, mai norocos decît tatăl său, putînd împrumuta pe fratele său, Anastasie (Andrei), cu 1000 florini cînd a plecat la Sibiu.

În Buda, Anastasia Şaguna avea o rudă apropiată, Anastasie Gabrovsky, cu foarte bună stare materială şi cu multă înţelegere faţă de cei ajunşi în strîmtorări materiale. Ca să-i uşureze greutăţile a luat-o pe Anastasia Şaguna în casa lui, asigurîndu-i întreaga întreţinere şi cheltuielile necesare pentru continuarea gimnaziului şi apoi a Facultăţii de către Anastasie Şaguna, la care observase deosebite aptitudini pentru studiu. După terminarea gimnaziului, Anastasie a urmat Facultatea de Filosofie şi Drept. Ca student în anul I, la 9 zile după împlinirea vârstei de 18 ani, adică la 29 decembrie 1826, Şaguna a dat declaraţie de revenire la Ortodoxie, scrisă în latineşte, declarînd că deşi a învăţat la şcoli catolice şi a obţinut la ştiinţele religioase calificativele cele mai mari, sentimentele îl îndreaptă spre Ortodoxie, solicitînd, în acelaşi timp, ca în baza calificativului, să fie scutit de cursul de şase luni, care, în general, era obligatoriu. Poate înţelege oricine bucuria şi mulţumirea sufletească pe care le-a încercat mama lui, Anastasia, cînd a luat cunoştinţă de acest act.

În casa lui Gabrovsky, care îi era acum ca şi părinte, Anastasie şi-a cultivat în cele mai bune condiţiuni sentimentele româneşti, pentru că la Gabrovsky se întâlneau, ca la un cenaciu, toţi românii cu preocupări de literatură, de progresele formării limbii române unitare. Aici a luat cunoştinţă de Gramatica limbii române — Grammatica Valachica — publicată de I. Alexi, în 1826, gramatică pe care o va îmbunătăţi mai tîrziu Şaguna, ca profesor la secţia de limbă română a seminarului din Virşet.

După terminarea Facultăţii de Filosofie şi Drept, cu rezultate strălucite, cînd toţi se aşteptau ca el să înceapă o carieră juridică, un îndemn lăuntric l-a îndreptat către studii teologice. A fost primit chiar în casa episcopului de Virşet, *Maxim (Moise) Manuilovici*, care era în bune raporturi cu Anastasie Gabrovsky (şi Manuilovici fiind de origine română). Pregătirea temeinică cu care venise de la Facultatea de Drept, l-a ajutat pe Şaguna să se evidenţieze şi să fie apreciat ca un element de mare nădejde pentru Biserica sîrbă. De aceea, imediat după terminarea studiilor la Virşet, în 1829, a fost chemat la Carloviţ de Mitropolitul *Ştefan Stratimirovici* (1790—1837), ca profesor de teologie şi secretar al mitropolitului. Stratimirovici nu iubea pe români, deşi cunoştea bine limba română şi istoria poporului român. De la el a învăţat Şaguna cum nu trebuie să fie un conducător, adică să respecte pe oricine îşi iubeste neamul şi nu se ruşinează să-i vorbească limba.

Avînd acces la Biblioteca Mitropoliei Şaguna folosea tot timpul liber, citind şi luîndu-şi note pentru toate disciplinele teologice şi îndeosebi pentru dreptul canonic. La împlinirea vârstei de 25 de ani, adică în 1833, a cerut să fie tuns călugăr, ceea ce Stratimirovici a primit cu multă bucurie, promovîndu-l apoi ierodiacon, în 1834, protodiacon în 1835, arhidiacon în 1835 şi sîncel, în 1837.

L-au apreciat şi urmaşii lui Stratimirovici — *Ştefan Stancovici* (1837—1842) şi *Iosif Raiacici* (1842—1864); primul l-a înaintat protosîncel, în 1838, iar al doilea arhimandrit, în 1842, titular al mînăstirii Hopova, fiind trecut, peste trei ani, arhimandrit al mînăstirii Covil în dieceza Neoplanta. Dacă participînd la discuţiile care aveau loc la centrul mitropolitan, a luat cunoştinţă de măsurile care se preconizau pentru ca Mitropolia de Carloviţ să-şi întărească, legal, jurisdicţia peste Bisericile din provinciile româneşti, înţelegînd parcă ce luptă va avea de dus pentru înlăturarea unei asemenea pretenţii, el a luat cunoştinţă şi de măsurile bune stabilite de aceşti ierarhi pentru ridicarea nivelului cultural al clerului şi al poporului sîrb şi de buna organizare a mînăstirilor. Ştiînd să-şi ascundă totdeauna sentimentele româneşti, Raiacici

il socotea un devotat susținător al intereselor sîrbești. De aceea, după moartea episcopului Moga, în octombrie 1845, Raiacici l-a recomandat pe arhimandritul Andrei Șaguna, ca vicar general al Episcopiei Sibiului, fiind numit prin Decretul 1587 din 15/27 iunie 1846. La Sibiu a sosit în ziua de 21 august. Casa clerului era ocupată de protopopul Moise Fulea, care era și directorul seminarului. I-a spus că acolo va locui el, fiind găzduit peste noapte la protopopul Ioan Moga. A doua zi, 22 august, a plecat la Cluj pentru a se prezenta guvernatorului și altor autorități. De aici și-a cumpărat mobila pentru locuința în care va sta, expediind-o la Sibiu, așa încît la înapoiere s-a instalat în Casa clerului.

Cu spiritul său pătrunzător a înțeles repede situația grea în care se găsea eparhia; avea nevoie să trezească interesul preoților ca să lucreze mai cu rîvnă pentru catehizarea poporului și pentru buna administrare a fondurilor. De aceea, din prima ședință pe care a ținut-o cu colaboratorii de la Centrul Eparhial, a dispus ca să se pună cateheți la toate instituțiile unde învățau tineri români ortodocși; preoții să-și îndeplinească în cît mai bune condițiuni îndatoririle, raportînd la sfîrșitul anului activitatea și administrarea fondurilor; a ridicat cursul pentru pregătirea candidaților la preoție de la șase luni la un an. A început să viziteze parohiile pentru îndrumări corespunzătoare după cunoașterea situației la fața locului. A intervenit pentru aprobarea alegerii de episcop titular al Eparhiei. Prin Decretul aulic din 20 octombrie 1847, s-a stabilit alegerea pentru 1—2 decembrie 1847, la Turda, obținînd protoiereul Ioan Moga 33 voturi, protoiereul Moise Fulea 31 voturi iar Șaguna 27 voturi. În prealabil Șaguna fusese rugat de cîțiva protopopi să nu candideze, bănuind că n-ar fi român. Cu sentimentele românești pe care le avea, cu convingerea că va putea realiza pentru românii din Transilvania mai mult decît oricare altul, Șaguna le-a răspuns celor care i-au prezentat rugămîntea: *«Eu sînt român ca și voi. Dacă nu mă vreți voi pe mine, vă vreau eu pe voi și să știți că eu voi fi episcopul vostru»*; ceea ce s-a adevărit, pentru că el a fost numit episcop la 24 ianuarie (5 februarie) 1848.

Lui Șaguna i se oferise prilej să-și afirme tactul în rezolvarea chestiunilor dificile chiar de la venirea ca vicar: într-o comună din munții Apuseni (Bucium), țărani, apăsați într-adevăr de impozite, erau îndemnați de o femeie isteată, Ecaterina Varga, la turburări ale ordinii publice. Șaguna a fost rugat să-i liniștească; pentru un timp oamenii s-au liniștit, dar instigatoarea i-a turburat din nou. Rugat iarăși de către autorități, Șaguna a mers în comuna respectivă cu prilejul mării sărbători a Bobotezei. La ieșirea din biserică, după terminarea slujbei, autoritățile au arestat pe Ecaterina Varga, urcînd-o chiar în sania lui Șaguna. La aceasta s-a redus rolul lui Șaguna în cazul pentru care i s-au adus atîtea învinuiri. El a înțeles că prin turburările la care erau îndemnați românii din Bucium, nu se putea îndrepta o situație care apăsa pe toți românii. Intervenția lui pentru liniștirea celor agitați a fost raportată, fără îndoială, împăratului de către guvernator; ceea ce a putut cîntări la confirmarea lui Șaguna de către împărat ca episcop, deși obținuse la alegere mai puține voturi decît ceilalți doi candidați. Favoarea s-a dovedit, însă, ulterior, ca un adevărat noroc al cauzei generale a românilor. Șaguna n-a ezitat, în nici o împrejurare să stea în mijlocul poporului și alături de cei care fi apărau interesele.

Confirmat de împărat ca episcop la 24 ianuarie (5 februarie) 1848, Șaguna a plecat pentru hirotonie la Carloviț, la 6 aprilie. A fost hirotonit la 18/30 aprilie. Fiind la Carloviț a fost înștiințat, în trei rînduri, de către Comandantul general Baron Puchner că guvernul ardelean a aprobat ca națiunea română, fără deosebire de confesiune, să țină o adunare generală la Blaj în ziua de 3/15 mai 1848, care va fi prezidată de el și de episcopul greco-catolic Lemenyi. Chiar în după-amiaza zilei în

care a fost hirotonit (Duminica Tomii) Șaguna a plecat spre Sibiu, ajungând sîmbătă 24 aprilie. A doua zi a săvîrșit prima liturghie ca episcop în biserica de la Poarta Turnului, fiind primit nu numai de românii într-un mod atît de călduros și de emoționant — cum nu se aștepta — ci și de sași, care adunîndu-se la Universitate, locul lor de intîlnire, au luat o hotărîre prin care recunoșteau egala îndreptățire a românilor cu sașii. Destul de tîrziu, dar tot a fost bine, fiind înainte de Adunarea românilor la 3/15 mai, la Blaj.

În cuvîntarea rostită cu prilejul hirotoniei la Carloviț, Șaguna nu s-a sfiit să afirme: «*Pe românii transilvăneni din adîncul lor somn să-i trezesc și cu voia către tot ce este adevărat, plăcut și drept să-i îndrumez*». În tot timpul păstoriei lui, ca episcop titular, din 1848 pînă în 1873 cînd a decedat, Șaguna și-a slujit neamul, trîdîndu-se să-l lumineze prin școli de toate gradele, să-i obțină recunoașterea ca națiune egală în drepturi cu celelalte națiuni, să-i recîștige autonomia de sub jurisdicția Carlovițului, să-i obțină recunoașterea ca Mitropolie — demnitate pe care o avusese pînă la 1700 — și să-i asigure o organizare, care să îngăduie conlucrarea clerului și poporului, în toate chestiunile de care depindea progresul lui.

În timpul cît lucrase ca vicar, Șaguna și-a cîștigat simpatia și prețuirea tuturor românilor. De aceea, după alegerea lui ca episcop titular, Timotei Cipariu — deși unit —, în foaia sa: «*Organul luminării*», gazetă bisericească, se exprima astfel: «*Virtuțile acestui mare bărbat român sînt mai cunoscute decît să mai aibă trebuință a se lăuda, înct nici inimizii nu i le-ar putea nega, și credem că grația Majestății sale n-a putut să cadă peste o persoană mai meritorie de o așa mare chemare. Multe zile și din partea noastră îi urăm...*»; iar la sosirea la Sibiu, cel care i-a adresat cuvîntul de bun venit a fost chiar Simion Bărnuțiu. Desfășurarea evenimentelor din următoarele două decenii și jumătate avea să confirme aprecierile lui Cipariu, în vremurile nespuse de grele ce aveau să se deslănțuie asupra poporului român din Ardeal. Oricînd se va referi cineva la evenimentele din anii 1848—1849 — pe lîngă pleiada tinerilor canceliști inflăcărați, în frunte cu Alessandru Papiu Ilarian care au însuflețit mulțimea adunată la Blaj la 30 aprilie pentru a protesta împotriva hotărîrilor ce se preconizau pentru decretarea unirii Ardealului cu Ungaria, hotărîtă pentru ziua de 30 mai 1848 — nu va putea să nu pomenească trei nume — ca pe o treime nedespărțită: pe *Simion Bărnuțiu*, care cu o logică de neegalat a precizat, pînă în cele mai mici amănunte, toate postulatele ce rezultau din ideea de naționalitate, pe *Avram Iancu*, eroul care a biruit cu tactica și curajul său mîndria armatei ungare, și pe *Andrei Șaguna*, care nu s-a limitat la îndatoririle sale de conducător bisericesc, ci a pus în slujirea intereselor neamului său, toată iscusința diplomatică și toată viziunea clară a evenimentelor, cu care era înzestrat, evenimente în furtuna cărora nu s-a sfiit să se afle ori de cîte ori a fost nevoie.

Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848 s-a ținut în ordine, cu participarea lui Șaguna alături de Lemeny, cu hotărîrea unanimă de a respecta hotărîrile luate, între care, pe lîngă recunoașterea națiunii române, se prevedea și reînființarea mitropoliei; dar încunoștiințarea românilor despre hotărîrile luate, a făcut-o fiecare episcop separat, Lemeny refuzînd să semneze circulara întocmită de Șaguna. Cu acest prilej, s-a ales un comitet de 12 membri, care — avînd ca președinte pe Șaguna și pe Bărnuțiu ca vicepreședinte — avea să privegheze și să dea poporului sfaturile necesare în împrejurările grele prin care trecea. S-au ales totodată două comisii: una formată din 100 de membri, condusă de Lemeny, să aducă la cunoștința guvernului din Cluj hotărîrile și postulatele națiunii române; cealaltă formată din 30 de membri,

sub conducerea lui Șaguna trebuia să prezinte împăratului la Viena omagiile națiunii române și dorințele ei.

Nici una din Comisii n-a avut succes. Guvernul din Viena hotărâse unirea Ardealului cu Ungaria, iar împăratul o recunoscuse, lăsând ca guvernul maghiar să hotărască asupra celorlalte doleanțe. Ungurii contînd pe unirea efectivă cu românii au început să se afirme ca independenți de Austria, începînd din octombrie 1848. Cunoscind pregătirile revoluționare ale lui Kossuth, românii au ținut trei adunări naționale în septembrie 1848, la Orlat, Năsăud și Blaj, pentru stabilirea măsurilor necesare, în vederea apărării intereselor naționale. În Adunarea de la Blaj, ținută în zilele de 3—13 septembrie 1848, s-a protestat împotriva unirii Transilvaniei cu Ungaria și s-au repetat postulatele cuprinse în hotărîrea de la 3/15 mai.

În fața situației grele care apărea, la Curtea imperială din Viena, prin dibăcia arhiducesei Sofia, o femeie foarte energică și prevăzătoare, a intervenit o schimbare neașteptată. Împăratul Ferdinand a abdicat, iar arhiducele Francisc Carol a renunțat în favoarea fiului său Francisc Iosif I. Această schimbare fiind făcută fără înștiințarea guvernului și parlamentului maghiar, parlamentul maghiar a socotit neconstituțională schimbarea, iar Comitetul de apărare maghiar, sub conducerea lui Kossuth a trecut la acțiuni revoluționare.

În schimb, Șaguna ca președinte al adunării românilor ținută la Sibiu, în ziua de 16/26 dec. 1848, a fost favorabil schimbării, adunarea aclamînd urcarea pe tron a lui Francisc Iosif I. În același timp Adunarea națională a protestat din nou împotriva unirii Ardealului cu Ungaria, a repetat postulatele cuprinse în programul din 3,15 mai, s-a cerut desființarea guvernului din Cluj, a fost confirmat Comitetul românesc în permanentă, cumpărarea a 50.000 de puști pe seama națiunii române, înarmarea unei gărzi mobile compuse din 15.000 de români și dreptul de a se organiza politicește și națiunea română, alegîndu-și un șef politic. Aflînd că sîrbii au trecut și cu armata lor alături de Austria, împotriva ungarilor, Șaguna a procedat la fel, în înțelegere cu comandantul regimentului de grăniceri din Orlat.

Pentru a prezenta noului împărat hotărîrea românilor de a-i fi loiali cetățeni și sprijinitori, Șaguna a plecat la Olmütz, în Moravia, unde se găsea familia imperială, pe o iarnă grea, chiar în prima zi a anului nou 1849, însoțit numai de secretarul său Iacob Bologna.

Pentru a fi ferit de răzbunarea lui Kossuth, care, aflînd de hotărîrea Adunării de la Sibiu a românilor, la propunerea lui Șaguna, a dat ordin ungarilor ca oriunde îl vor găsi să-l nimicească fără milă, Șaguna a trecut munții pe cărări știute numai de răsînăreni și sălișteni, care l-au însoțit pînă la Rimnic și Curtea de Argeș. La București a fost primit de mitropolitul Neofit, continuîndu-și apoi drumul, prin Moldova, Bucovina și Galiția pînă a ajuns la Olmütz, în Moravia în ziua de 4 februarie st.n.; peste două zile a fost primit în audiență de tînărul monarh, căruia i-a exprimat în numele românilor din Ardeal «cele mai fierbinți simțăminte de neclătinată credință», arătîndu-i în același timp jertfele de sînge pe care națiunea română le face. În încheiere a rugat pe împărat să facă părtași la libertatea constituțională și națiunea română, ca să se bucure și ea de aceleași bune stări de care se vor bucura celelalte popoare ale monarhiei întregi.

Impresia deosebit de favorabilă pe care Șaguna a făcut-o tînărului monarh a fost evidentă; a fost reținut la masă, în timpul căreia discuțiile purtate au întărit primă impresie și au asigurat lui Șaguna prețuirea împăratului pentru tot restul vieții. Dar dibăciile și vicleniile miniștrilor austrieci au știut să împiedice, în multe rînduri, rezolvarea favorabilă a cererilor pe care Șaguna, împreună cu toți fruntașii români,

le înainta împăratului. Totuși, prin diplomația sa, prin deviza pe care și-a impus-o ca din înfrângere — în loc de descurajare — să-și întărească îndrăzneala, prin cultivarea bunelor raporturi cu autoritățile de Stat, Șaguna a putut realiza pentru Biserica Ortodoxă din Transilvania, atât cât nimeni altul n-ar fi putut înfăptui, în acele împrejurări. După audiența la tânărul împărat la Olmütz, Șaguna s-a dus la Praga, unde s-a prezentat fostului împărat Ferdinand, apoi s-a înapoiat la Olmütz, ca să ia legătură cu noii miniștri și cu personalitățile de la care aștepta sprijin pentru rezolvarea postulatelor pe care românii le formulaseră la Adunarea de la Blaj. Auzind că și ceilalți deputați români: Popasu, Laurian, Mocioni ș.a. au sosit la Viena, prin Serbia, și Croația, s-a grăbit să-i întâlnească. La acești deputați ardeleni și bănățeni, Șaguna a reușit să atragă și doi bucovineni — pe Eudoxiu Hurmuzachi și Mihail Botnar; astfel, în numele tuturor românilor din monarhia habsburgică, împreună au înaintat monarhului, la 25 februarie 1849, o frumoasă și cuprinzătoare cerere, în care, în primul rând solicitau *unirea tuturor românilor* din statele austriece într-o singură *națiune independentă* sub sceptrul Austriei; apoi administrație națională autonomă, în privința politică și bisericească; deschiderea în cât mai scurt timp a unui congres general al națiunii întregi, pentru a-și alege un șef național politic pe care să-l confirme Majestatea Sa, un senat românesc, un șef bisericesc, căruia să i se subordoneze ceilalți episcopi naționali; organizarea comunelor și școalelor românești; introducerea limbii române ca limbă națională, în toate chestiunile care privesc pe români; stabilirea mijloacelor ce se vor socoti necesare în vederea apărării intereselor naționale; încuviințarea unei adunări generale a națiunii întregi, în fiecare an; reprezentarea națiunii române în senatul imperial austriac, în proporție cu numărul sufletelor; susținerea de către ministerul austriac a unui organ de publicitate pentru apărarea intereselor naționale și, în sfârșit, împăratul să binevoiască să accepte ca pe viitor să poarte și titlul de duce al românilor.

Împăratul a primit bine această lărgită reprezentare a românilor căreia i-a mulțumit pentru jertfele grele pe care le-a adus națiunea română pentru tron, asigurând-o că în curând i se vor împlini dorințele. Șaguna a avut satisfacția să vadă, cu o zi mai târziu, că ceea ce realizase el, prin deputăția cu care se prezentase împăratului, reprezentând toate provinciile românești, corespundea și cu punctul de vedere al Comitetului național din Sibiu, în numele căruia Bărnuțiu și Cipariu îi scriau următoarele: «...*Am crezut de mare necesitate a chema înțelepciunea și cercata prudență a Prea Sfinției Tale spre a împăca toate diferențele și spre a uni toate cugetele și lucrările tuturor către unul și același scop al lERICIRII naționale, dinaintea căreia trebuie să se ascundă toate pasiunile, toate interesele private și toată diferența opiniunilor... și atunci cauza națională va triumfa. Națiunea îți va rămîne datoră mult, va recunoaște cu plăcere marile servicii ce ai adus pentru ridicarea ei la rangul ce i se cuvine, și numele Prea Sfinției Tale îl vor spune părinții copiilor lor, ca să se binecuvînte din generațiune în generațiune.*» (cf. Lupaș, p. 85—86)*. La această scrisoare trimisă din Sibiu la 26 martie 1849 — dar primită la 30 martie, după audiența la împărat —, Șaguna a răspuns Comitetului spunând între altele: «Cît am putut eu să lucr pentru neamul meu cel mult iubit, încît am putut să mă străduiesc, las să vă spună frații compatrioți și deputați. Conștiința îmi e mîngiată. *Mîngiați poporul ca să nu dispereze. Mîngiați-l și nu-l necăjiți.*»

Lucrurile mergeu însă greu. Șaguna și deputații au trebuit să rămînă la Viena 7 luni, folosind toate legăturile pe care le aveau cu personalități influente, cu mi-

* Unde în cuprinsul articolului se întâlnește, în paranteză: Lupaș sau L. și p., se referă la lucrarea: *Mitropolitul Andrei baron de Șaguna, Sibiu, 1909.*

niștri și cu membrii dinastiei. *Constituția publicată la 4 martie 1849* — întocmită de guvernul Schwartzberg-Stadion prevedea în paragraful 74, că Ardealul, ca mare principat, va rămâne ca deplin independent de Ungaria și se va organiza pe baza egalei îndreptățiri a popoarelor ce locuiesc într-însul și în consonanță cu constituția imperială. Aceasta însemna un succes mare. Însă pentru sîrbi din Banat (par. 72) era prevăzută în termeni mai clari organizația autonomă proprie, iar pentru sași (par. 74) se prevedea menținerea drepturilor națiunii săsești. Românii, în frunte cu Șaguna, au protestat imediat, printr-o petiție din 5 martie 1849, arătînd că li se face nedreptate în raport cu sașii, că numirea de «Sachsenland» nu corespunde realității etnografice, întrucît sașii sînt în minoritate în raport cu românii chiar în acel «fundus regius», socotit ca exclusiv săsesc. Pentru a face mai binecunoscută această chestiune, Șaguna s-a adresat și ministerului, arătînd cu argumente istorice și statistice pentru ce nu trebuie să se acorde sașilor drepturi mai mari decît românilor, sașii numărînd chiar pe acest teritoriu 163.896 suflete, pe cînd românii au 297.783 suflete. Neprimînd nici un răspuns, deputații români, în frunte cu Șaguna, au repetat cererile. Șaguna s-a adresat direct monarhului, invocînd și situația care se crease în Ardeal, prin cucerirea de către unguri, conduși de generalul Bem, a Sibiului și Brașovului, în timp ce Avram Iancu repurta victoria în munții Apuseni, cu mari sacrificii de vieți românești. Scoțînd în evidență, în aceste momente grele pentru neamul românesc, ce rol mare au avut aceste două personalități: Avram Iancu, pe cîmpul de luptă, și Andrei Șaguna pe cîmpul diplomatic, istoricul Ioan Lupaș spune: «Pe cînd în văile Ardealului și în munții zguduți de viforul războiului civil se încrucișau piraie de singe, pe cînd sabia lui Iancu strălucea victorioasă în văzduhul înroșit de flăcările răzmiriții, crucea arhiepiscopală și toiagul de păstor pașnic al lui Șaguna se apropia tot mai mult de sceptrul împărațesc... Și, în adînci cuvinte de chibzuială și înțelepciune diplomatică, purtătorul lor deslusea înaintea tînarului monarh dorințele națiunii române, care, pe cît de mult a știut răbda împilările din trecut, tot în aceeași măsură știe a se jertfi pentru tron și patrie, în timpuri de cea mai grea încercare» (L. p. 90).

Șaguna fiind înșfîntat de distrugerile pe care le făcuseră ungurii la Sibiu și Brașov — distrugînd și sediul episcopal, biblioteca, arhiva, ar fi vrut să se înapoieze acasă chiar în aprilie; însă nu avea încă un răspuns la cererile înaintate monarhului și guvernului. Abia după petițiile prezentate împăratului în audiențele din 26 iunie și 18 iulie, ministrul Bach a dat răspuns lui Șaguna referindu-se la petiția generală a românilor din 25 februarie, promițînd că guvernul Majestății Sale, cu ocazia reorganizării ținuturilor locuite de români, își va ține de o datorință principală *a-i face și pe români părtași la adevărata egalitate a drepturilor naționale*. Era un răspuns bun și frumos, ca promisiune, dar care în fapt nu rezolva nimic. Șaguna a înțeles că — în dezacord cu bunăvoința împăratului — dorințele principale ale românilor nu vor fi împlinite încă multă vreme din cauza cercurilor conducătoare din Viena. Luînd cunoștință însă că revoluția maghiară era înfrîntă, Șaguna s-a pregătit pentru înapoiere pe aceiași cale: Galiția, Bucovina, Moldova și Țara Românească. Dar aflînd totodată că, comandantul sas Clam-Gallas, succesorul lui Puchner, cînd a ajuns la Brașov, venind din Țara Românească, a dat o proclamație numai către sași, lăudîndu-i, fără a pomeni nimic de români, și decretînd, ca recompensă, că toate bunurile care au fost înstrăinate din «fundus regius», chiar cu forme legale, să revină de îndată în proprietatea «fundus-ului», ceea ce însemna deposedarea românilor, fiindcă ei cumpărașeră asemenea bunuri — mîhnit, Șaguna s-a prezentat împăratului cerînd satisfacție pentru națiunea română. Aceeași mîhnire a arătat-o și ministrului-prezident principele de Schwarzenberg, care, drept primă satisfacție, i-a promis că Clam-Gallas nu va mai

fi numit guvernator al Ardealului, așa cum se preconizase ; și, într-adevăr, peste puțin timp, guvernator a fost numit *Wohlgemuth*.

Prin Schwarzenberg a obținut și eliberarea lui Barițiu care fusese arestat de ruși și împreună cu Schwarzenberg a obținut de la împărat suma de 24.000 florini, cu care se împrumutaseră personal Avram Iancu, Balint și Axente Sever în timpul luptelor. Nici numirea lui Wohlgemuth nu s-a dovedit însă mai favorabilă românilor. Dînd urmare calomniilor împotriva preoților și fruntașilor politici români, acesta nu s-a jenet ca să acuze în scris chiar pe Șaguna că tolerează asemenea acțiuni. — Mulți preoți — și însuși Avram Iancu — au fost arestați și bătuți. Șaguna, care după înapoierea în țară se bucura de un prestigiu extraordinar din partea românilor, l-a înfruntat, și verbal și în scris, pe guvernator, cerîndu-i să-i aducă întii lui la cunoștință pe cei bănuți și dacă îi va găsi vinovați va lua împotriva lor cele mai aspre măsuri canonice, dar nu crede că există asemenea preoți români; în schimb, i-a arătat că el poate menționa cu numele, pe mulți preoți și mii de români care au murit pentru împărat.

Cu spiritul său pătrunzător, Șaguna a înțeles că pe plan politic nu va putea obține curînd recunoașterea drepturilor pe care le revendicau românii. Starea de asediu care se introdusese după înăbușirea revoluției a durat în Ardeal pînă la 15 decembrie 1854, absolutismul continuîndu-se însă de un regim provizoriu pînă la 1860. Între timp, la sfîrșitul anului 1851 fusese abrogată și constituția din 4 martie 1849, încît nu mai exista temei legal nici pentru revendicarea egalei îndreptățiri a românilor cu celelalte naționalități din Ardeal.

Intuind clar că, în această situație — sub stare de asediu — orice acțiune pe plan politic este sortită eșecului, Șaguna și-a îndreptat preocupările, cu precădere, pentru înviorarea zelului pastoral al preoților și pentru înființarea de școli pentru luminarea poporului, convins că numai un popor luminat știe să-și revendice drepturile și să-și apere demnitatea. Dar, ca să-l lumineze, trebuia să formeze întii preoți și învățători cu temeinică pregătire, și apoi mijloace prin care să tipărească reviste și cărțile necesare. În acest scop Șaguna a cerut împăratului încuviințarea să cumpere și să pună în funcțiune o tipografie. Primind aprobarea el a cumpărat cu banii săi, în 1850, o tipografie pe care a donat-o imediat Eparhiei. Cu această tipografie, la înzestrarea căreia cu cele necesare a fost ajutat și de starețul Neonil de la mînăstirea Neamțu — care îl ajutase și cu multe cărți de cult pentru parohiile lipsite — Șaguna a început să tipărească, paralel, cărțile de cult, necesare parohiilor, cărțile școlare necesare pentru pregătirea viitorilor preoți și învățători, ca și pentru școlari, precum și lucrările personale prin care urmărea să justifice dreptul la o organizare unitară, politică și bisericească, a tuturor românilor din cuprinsul imperiului austriac¹.

Pentru ca acțiunea pe care o preconiza să aibă ca temei hotărîrea poporului, Șaguna, prin demersuri stăruitoare, a obținut aprobarea ținerii unui congres sau

1. Pînă la apariția Compendiului de drept canonic, în 1868, Șaguna arată în Cuvîntul introductiv, adresat clerului și credincioșilor din mitropolia românilor de religie greco-răsăriteană din Ungaria și Ardeal — căroră le închină această lucrare — că retipărise 37 cărți de cult, tipărise 19 lucrări întocmite sau traduse de el și 21 de lucrări compuse sau traduse de alții la îndemnul său. Compendiul de drept canonic îl socotea Șaguna «ca un ce nou pe terenul literaturii noastre bisericești și cu deosebire un original în felurile cărți și opuri, care pînă acum ieșiră pe cîmpul literaturii canonice al Bisericii noastre». Într-adevăr, această lucrare a fost apreciată ca un manual sistematic, expunînd clar organizarea și administrarea Bisericii Ortodoxe, avînd ca izvoare: Sf. Scriptură, Sf. Tradiție, canoanele întărite cu obligativitate generală în Biserica Ortodoxă și comentariile canoniștilor clasei ai Bisericii răsăritene: Zonara și Valsamon și pe cele din Pidalion. A fost tradus, curînd după apariție în limba germană și în rusește.

sinod, în anul 1850, la care au participat clerici și mireni, între care și Avram Iancu. Acest sinod exprima concepția lui Șaguna, că numai interesând poporul la orice acțiune întreprinsă, Biserica își va putea îndeplini misiunea de îndrumătoare a poporului nu numai în împlinirea nevoilor lui religioase, și în înțelegerea și împlinirea îndatoririlor lui cetățenești, dar în același timp, și pentru revendicarea drepturilor lui politice. Măsurile preconizate de acest sinod pentru înființarea școlilor populare, sub supravegherea preoților și sub controlul protopopilor — potrivit îndrumărilor date de Șaguna — s-au dovedit deplin satisfăcătoare, ajungând în cîțiva ani la peste 600 școli ortodoxe, la care se adăugau peste 300 școli unite pentru ca spre anul 1860 să ajungă la aproape 1000 școli ortodoxe, cu localuri proprii și cu plata învățătorilor, realizate numai din contribuția țăranilor; fiindcă din partea statului nu s-au primit ajutoare, deși erau mereu solicitate, ministrul Thun dovedindu-se unul dintre cei mai îndrîjiți potrivnici ai inițiativelor lui Șaguna. Inaugurarea școlii din Rășinari, Șaguna a ținut s-o facă cu un fast deosebit, cu participarea guvernatorului și a unor miniștri, fiind precedați și înconjurați în drumul de la Sibiu la Rășinari, de călăreții care participaseră la Adunarea de la Blaj, din 3/15 mai 1848. Deși în sinodul din 1850, Șaguna propusese înființarea mai multor școli secundare și chiar o universitate — sau cel puțin o secție românească, cu profesori români, în cadrul Academiei săsești, el n-a putut organiza decât gimnaziul din Brașov și pe cel din Brad, pentru toate celelalte centre indicate în cereri neprimind aprobare, din cauza opoziției aceluiași ministru Thun, care a împiedicat punerea în funcțiune și a gimnaziului din Abrud, pentru care Șaguna obținuse aprobarea specială de la împărat și cumpărase și imobilul necesar².

Șaguna nu era însă omul care să se lase înfrînt. Prin noul guvernator al Transilvaniei, Schwarzenberg, care fusese numit după moartea lui Wohlge-muth în aprilie 1852, împăratul a aflat de necazurile pe care i le provoacă lui Șaguna ministrul Thun, și prin muștrările pe care i le-a făcut acestuia, l-a mai temperat. Așa a reușit Șaguna — prin buna colaborare cu guvernatorul Schwarzenberg — să cumpere pentru Centrul eparhial și pentru Institutul Teologic imobile corespunzătoare, pe locul unde se află și astăzi, fără aprobarea guvernului, care, fără avizul ministrului Thun, n-ar fi dat asemenea aprobare. În același timp, Șaguna a obținut aprobarea pentru scoaterea unui ziar, pe care l-a intitulat «Telegraful Român», care a și început să apară de la 1 ianuarie 1853. Cu redactori ca Aron Florian, Pavel Vasici, Nicolae Cristea, ș.a. sub permanenta îndrumare a lui Șaguna, acest ziar — prin conținutul său variat, a avut un rol important în luminarea preoților și a românilor ortodocși, îndrumîndu-i și lămurîndu-i către toate laturile de activitate prin care se promovează viața socială: agricultura, pomicultura, apicultura, meserii, etc. Eminescu însuși a apreciat Telegraful Român în mod elogios pentru conținutul în care apărea.

În epoca absolutismului (1850—1860), prin activitatea înțeleaptă și neobosită a lui Șaguna pe teren cultural și literar, prin începuturile de organizare școlară și bisericească, românii au făcut însemnați pași de progres, cu evidente sentimente de demnitate națională, avînd acum conștiința că au acum un șef bisericesc și politic, ascultat și iubit de popor, respectat și temut de străini, apreciat și distins de cercurile conducătoare ale monarhiei și onorat chiar din partea împăratului cu o încredere deosebită fără exemplu la căpeteniile noastre bisericești de mai înainte (L. 217). În

2. Potrivit unei situații — folosită de la d. Corneliu Albu — la 1848, cînd Șaguna își începea activitatea ca episcop titular, românii ortodocși nu aveau nici o școală secundară, în timp ce ungarilor aveau: 22 gimnazii, 3 licee, 2 Academii și 5 Colegii. Sașii aveau 5 gimnazii și o universitate; iar românii greco-catolici aveau: 1 liceu la Blaj, 1 gimnaziu la Blaj și 1 gimnaziu la Beiuș.

această perioadă, în urma abolirii definitive a iobăgiei în 1854, făcându-se improprietărea țăranilor, au putut beneficia și românii, așa încît în 1860, la un recensămînt s-a putut constata că în 11 comitate locuite în majoritate de români și în 6 comitate mixte — români și sași, 3/4 din teren se afla în proprietatea românilor (L. 216).

În 1853, Șaguna a solicitat sprijinul guvernului pentru organizarea Institutului Teologic și Pedagogic pe 3 ani cum erau organizate toate institutele din imperiu. Neprimind sprijinul solicitat, a organizat cursurile pe 4 semestre, față de 2 semestre, cum îl ridicase în 1849 în loc de 6 luni cum funcționase sub Vasile Moga — repartizînd și materiile de învățămînt așa fel încît candidații la preoție și învățătorii să-și însușească o cît mai temeinică pregătire. Ulterior Institutul Teologic a fost organizat ca orice Academie pe 3 ani, Sub Mitropolitul Nicolae Bălan, în 1943, a fost ridicată la rangul de facultate cu 4 ani de studiu, pentru ca din anul acesta — prin aprobarea Prea Fericitului Patriarh Justin — Institutul lui Andrei Șaguna să poată conferi și titlul de doctor în teologie, nu numai titlul de licențiat cum putea conferi din 1943.

În 1857, Șaguna a obținut de la împărat și aprobarea pentru zidirea unei catedrale ortodoxe în Sibiu, precum și inițierea unei colecte pentru strîngerea fondurilor necesare; cel dintîi s-a înscris pe listă însuși împăratul cu 1000 galbeni urmînd al doilea guvernatorul Schwarzenberg cu 50 de galbeni și apoi Șaguna întîi cu 2000 de florini, la care a adăgat la puțin timp încă 24.000 florini. Contribuții au venit și de la binevoitorii din Țara Românească și din Moldova, dar Șaguna n-a avut norocul să vadă terminată marea catedrală pe care a dorit-o, fiind dusă însă la sfîrșit și sfințită de urmașii lui în scaun.

Pentru autoritatea de care se bucura în față tuturor românilor, împăratul l-a distins cu titlul de «Baron» și cu o înaltă decorație; iar cînd mitropolitul unit Alexandru Sterca Suluțiu se adresa tuturor românilor, anunțînd numirea sa, cu insinuarea că fericirea neamului românesc se va obține numai dacă toți se vor uni cu Roma, împăratul — ca să-i dea satisfacție, l-a numit pe Șaguna Consilier intim al său, și i-a acordat un ajutor de 30.000 de florini pentru bisericile ortodoxe sărace.

De asemenea, cînd în 1863, cu sprijinul ministrului Thun, uniții au reușit să obțină două noi episcopii, la Lugoj și la Gherla și ridicarea Episcopiei Blajului, la rangul de mitropolie, ca să împiedice acțiunea de revenire a uniților atrași de prestigiul lui Șaguna, împăratul i-a promis și lui Șaguna că îi va da și lui satisfacție ridicîndu-i episcopia la demnitatea de mitropolie, ceea ce, cu toată opoziția lui Thun, împăratul a și aprobat în decembrie 1864, referindu-se chiar la promisiunile făcute mai înainte; și ca să înlătore atmosfera pe care uniții încercaseră s-o facă insinuinîd că mitropolitul unit reprezintă pe toți românii, împăratul a adăugat că «o dată cu ridicarea bisericii ortodoxe din Transilvania la demnitatea mitropolitană — independentă și coordonată cu cea sîrbească — îl numește și pe el ca Arhiepiscop și Mitropolit al Românilor greco-orientali din Transilvania și Ungaria». Comunicîndu-i aceasta, împăratul i se adresa: «Iubite Baron de Șaguna», ceea ce a produs mare bucurie tuturor românilor ortodocși.

Sprijin efectiv i-a acordat împăratul lui Șaguna și în legătură cu polemica, cu termeni josnici, la care s-a pretat Patriarhul Raiacici față de Șaguna, fiindcă acesta motiva îndreptățirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania de a fi autonomă, ca Biserica unei națiuni, cum prevede canonul 34 apostolic. Urmașul lui Raiacici în 1864, Samuil Masirevici prin hotărîre sinodală, la recomandarea împăratului, și-a dat avizul pentru autonomia Bisericii Ortodoxe din Transilvania. Pierdere mare a fost însă pentru afirmarea unității românilor din imperiul austriac, refuzul episcopului Hacman de la Cernăuți de a trece sub jurisdicția Mitropoliei din Sibiu.

Dar, ca să rămână definitive, aprobările date de împărat, mai aveau nevoie de întărirea lor prin două diplome împărătești, una pentru înființarea mitropoliei și alta pentru numirea lui Șaguna ca Arhiepiscop și Mitropolit. Obținerea acestora, cu toată dorința împăratului de a mulțumi pe Șaguna, a întârziat prin șiretlicuri birocratice trei ani, pînă ce evenimentele politice care au intervenit între timp au trecut în competența guvernului maghiar rezolvarea unor asemenea chestiuni. Tactul diplomatic al lui Șaguna s-a dovedit însă și de data aceasta victorios, cu toate că a înfrîmînat «aceleași dușmăanii grele și împotriviri înverșunate, țesute cu ură și rafinament de împătrita coaliție înglobată *ad-hoc* între Biserica sîrbească, ierarhia catolică și greco-catolică, guvernele maghiare și Viena ultramontană» (Lupaș, p. 235).

Este adevărat că împăratul — chemînd pe Șaguna într-o audiență particulară, în vara anului 1865 — l-a informat că sub presiunea evenimentelor externe se va ajunge la o conciliere cu ungurii, care va impune desființarea Constituției imperiale din 1860 care lăsa fiecărei națiuni autonomie de organizare, desființarea Dietei transilvane din Sibiu, convocarea Dietei noi la Cluj, și primirea Constituției maghiare din 1848. În același timp, împăratul îl asigura pe Șaguna că va proteja națiunea română și în noua situație politică ce va interveni. La adunarea generală a «Astreii», care s-a ținut la Alba Iulia la o lună după audiența sa la împărat, Șaguna a ținut să spună că din cele ce i-a împărtășit împăratul, el a înțeles un lucru grav și anume că dacă ungurii vor face «concesiuni» atunci și dinșilor li se vor face adică, noi «românii vom fi sacrificai fără milă». Această situație, neclară, sub aspect politic a determinat pe Șaguna să răspundă Mitropolitului Șuluțiu, în septembrie 1865, că nu socotește oportună convocarea unei adunări naționale, pe care Șuluțiu o propunea, refuz pe care Șuluțiu l-a socotit mai tîrziu «trădare de neam». În realitate, Șaguna a avut dreptate, întrucît Șuluțiu convocînd totuși Adunarea, ea a fost interzisă de guvern. Evenimentele politice se precipitau. Șaguna le urmărea și se orienta cu spiritul său pătrunzător.

Dieta ungară, convocată la Budapesta, s-a încheiat în 1867, cu adoptarea *dualismului austro-ungar*, stabilit în dauna românilor. Graba lui Șaguna pentru obținerea diplomelor amintite și pentru ținerea Congresului care trebuia să aprobe Statutul de organizare a Mitropoliei era deci întemeiată. El urmărea ca măcar interesele Bisericii să fie salvate, dacă pentru postulatele politice nu mai putea fi vorba, pentru moment. Apelul direct al lui Șaguna la împărat pentru grăbirea aprobării Regulamentului diecezan și Statutului Mitropoliei a dus la constatarea de către împărat că acestea nu-i fuseseră prezentate. Singura mîngiere pentru Șaguna a fost constatarea că împăratul îl prețuia în aceeași măsură și ar fi vrut să-l ajute; dar evenimentele politice care s-au succedat n-au mai lăsat împăratului posibilitatea să satisfacă cererile lui Șaguna. Înfrîngerea Austriei de către Prusia în 1866, a creat Ungariei posibilitatea să-și ridice pretențiile la independență și la dominarea completă a naționalităților. După ce a fost încoronat ca rege al Ungariei, la 10 iunie 1867, împăratul a trebuit să satisfacă cererea guvernului maghiar de a semna ca rege, dizolvarea dietelor de la Sibiu și Cluj, anulînd toate legile favorabile românilor. De acum totul depindea de Budapesta. Participînd la încoronarea împăratului ca rege al Ungariei, Șaguna a fost atacat vehement și prin presă de către Șuluțiu, acuzîndu-l de situația grea în care a ajuns neamul românesc, iar cu prilejul Adunării generale a *Asociațiunii transilvane*, ținute în august 1867, la Cluj, a reușit să-l înlăture de la președinția pe care o deținuse de la înființarea Asociațiunii, în 1861, asigurîndu-i cu competență și înalt patriotism buna funcționare, în scopul pentru care luase ființă. Aceste acuzații și ponegriri au contribuit mult la slăbirea și apoi la agravarea sănătății vrednicului

mitropolit. Orientarea lui Șaguna se dovedise bună și de data aceasta. Astfel atunci când nimeni nu se mai aștepta ca Șaguna să mai obțină recunoașterea legală a autonomiei Bisericii sale și a restaurării Mitropoliei, o forță mai puternică decât pasiunile omenești a găsit calea care să-i dea mângâiere și satisfacție lui Șaguna, că și-a putut împlini făgăduința făcută solemn, ca jurământ, în fața celor care îl întâmpinaseră la sosirea sa la Sibiu, ca administrator-vicar al eparhiei.

La ministerul de culte maghiar era acum baronul Iosif Eötvös, fost coleg de clasă și bun prieten cu Șaguna, sprijinind fără rezerve cererile lui Șaguna, Eötvös își servea și un bun prieten, dar și o cauză care nu contravenea principiilor sale liberale de care s-a condus în toată activitatea lui. Cu sprijinul lui Eötvös, ministru cu mare autoritate în guvern, *proiectul de lege cu privire la independența și autonomia Mitropoliei ortodoxe transilvane*, putea fi votat chiar în noiembrie 1867, dacă parlamentul n-ar fi fost prorogat pînă în martie 1868, cînd a și fost votat, ca articol de lege Nr. IX (din 1868). Din cele zece paragrafe ale legii, două paragrafe — 2 și 6 — se referă în mod special la idealul pe care l-a avut tot timpul Șaguna, la inima sa: *asigurarea autonomiei Bisericii ortodoxe transilvane* în rangul pe care l-a avut înainte de 1700, de Mitropolie, și *asigurarea organelor prin care Ea avea să-și rezolve pe viitor toate chestiunile ei religioase, școlare, fundamentale și epitropești*. În paragraful 2 se spune: «*Mitropolia independentă, înființată pentru români de religiuena greco-orientală, și după drept, egală cu a sîrbilor, de asemenea și înălțarea episcopiei greco-ortodoxe din Transilvania la rangul de Arhiepiscopie, se înmatriculează ca lege, iar dispozițiunea art. 12 din legea din 1790 se extinde asupra ei; iar al doilea paragraf 6 — dispune ceea ce dorea Șaguna, precizînd: «Tot ministerul va mijloci conform propunerii sinodului episcopesc greco-ortodox-român, convocarea cît mai în grabă a Congresului național bisericesc român de religie greco-orientală, care se va compune, afară de arhieriei, din 30 deputați clerici și 60 laici, între care au să fie aleși și 10 din confiniile militare».*

Îndată după promulgarea legii, la 26 iunie 1868, Șaguna a luat măsuri urgente pentru alegerea deputaților, și apoi, a obținut de la guvern convocarea Congresului Național pentru ziua de 16 septembrie 1868; în această zi congresul a votat statutul organic, Șaguna înaintîndu-l imediat în vederea sancționării. Sancțiunea a fost obținută în mai 1869. Publicîndu-l imediat, Șaguna a invitat consistoriile eparhiale să-l pună în aplicare fără întîrziere. Ca să dea exemplu, el însuși a ținut sinodul eparhial pentru sesiunea de primăvară, primul sinod eparhial ținut în conformitate cu dispozițiile statutului organic. S-au conformat și celelalte eparhii, Caransebeș și Arad, creîndu-se astfel condițiile pentru convocarea primului Congres național Bisericesc care a avut loc la 1 Octombrie 1870. Merită să fie scos în evidență, cu acest prilej patriotismul cu care i-au stat în sprijin lui Șaguna, bănătenii, renunțînd să revendice și pentru ei mitropolie, în acele împrejurări, ca să dovedească prin aceasta și unitatea românilor, dar și prestigiul la care era îndreptățită Mitropolia Românilor Ortodocși din Ungaria și Transilvania.

Cu prilejul deschiderii Congresului național bisericesc, cu bucuria celui ce-și vede realizată o veche și cea mai fierbinte dorință a inimii sale, Șaguna salută acest congres și plin de mulțumire exclamă: «*Iată, Domnilor, timpul încetării acelei sarcini grele care de douăzeci de ani zăcea pe umerii mei, și pe care trebuia să o suport singur, după pozițiunea ce ocup în organismul scumpei noastre Biserici, căci n-am putut să ne organizăm pînă acum bisericește. Cum am condus eu pînă acum treaba cea grea și problematică a reînființării mitropoliei noastre? judece prezentul și viitorul. Dară astăzi, depun cu desăvîrșită odihnă sufltească toată competența*

legislativă și administrativă a Bisericii noastre naționale în minile Congresului prezent și a celor viitoare congrese, care singure sînt reprezentantele legale și canonice ale întregii noastre provincii mitropolitane, prin urmare competente de a aduce și conduce trebile administrative, economice, bisericesti, școlare și fundamentale.

De astăzi încolo depun și responsabilitatea pentru ulterioara soartă a Bisericii în minile acestui Congres și a celor viitoare și mă mîngîi că nu în deșert am alergat, nici în deșert m-am ostenit» (Lupaș, 347—348).

În temeiul art. 12 al legii din 1790 — maghiare — care s-a extins și asupra Bisericii Ortodoxe române din Transilvania, Mitropolitul era de drept membru al Casei magnaților. În discursul pe care Șaguna l-a ținut în fața magnaților, el a ținut să justifice legitimitatea *caracterului național al Mitropoliei*, afirmînd că *limba este un vehicul al religiei*, căci chiar dacă ar vorbi Ioan Gură de Aur poporului care nu-l înțelege graiul lui va rămîne fără nici un efect. Pentru aceasta, accentua el, era necesară despărțirea ierarhiei românești de Biserica sîrbească.

Bucuria pe care a încercat-o Șaguna cînd a deschis primul Congres național bisericesc — văzînd că organizarea pe care a reușit s-o asigure Bisericii sale, cu răbdare eroică, va constitui parlamentul neamului românesc din Transilvania, angajînd în colaborare strînsă cele mai distinse personalități, ale clericilor și laicilor — n-a putut fi încercată în anii următori, starea sănătății lui ne mai îngăduindu-i să participe personal la lucrările acestor Congrese. În 1871, înainte de Rusalii, s-a îmbolnăvit. La 22 august, clerul și credincioșii din arhidieceză l-au sărbătorit, cu bucuria realizărilor pe care el le înfăptuise în 25 de ani de funcționare ca episcop și mitropolit al Bisericii Ardealului, dar și cu tristețea încercată pentru îmbolnăvirea lui. Fără a participa la sărbătorire, retrăgîndu-se să mulțumească singur lui Dumnezeu, în biserica din Rășinari, alături de care și-a ales locul de odihnă veșnică, Șaguna a dedicat clerului și poporului ultima sa lucrare intitulată: «*Enchiridion*» adică «*Manual de canoane*». În acest an, chiar cu prilejul sărbătoririi, Șaguna a ținut cel dintîi consistor — adică sinod — mitropolitan și apoi sinodul anual bisericesc, promovînd ca arhimandriți pe protosincelii Nicolae Popea și Miron Romanul, primul ajungînd după aceea episcop de Caransebeș, iar al doilea fiindu-i succesor ca mitropolit.

Boala lui Șaguna i s-a agravat treptat: a închis ochii în ziua de 25 iunie 1873, cu recomandarea făcută colaboratorilor apropiați: «*Trăiți în pace, nu vă învrăjbiți*». A fost înmormîntat, după dorință, fără pompă, la Rășinari ca să fie în mijlocul celor pe care i-a îndrăgit în mod deosebit pentru dragostea cu care l-au primit de la început, pentru sprijinul material pe care i l-au acordat ori de cîte ori a avut nevoie și pentru devotamentul nelimitat pe care i l-au dovedit în împrejurările grele în care s-a găsit. Știrea morții lui Șaguna a produs mare jale tuturor credincioșilor săi și regrete mărturisite de către cele mai alese personalități ale întreg neamului românesc, precum și de către reprezentanții celorlalte naționalități din Transilvania, care i-au apreciat marile virtuți cu care a fost înzestrat și munca gigantică pe care a desfășurat-o pentru ridicarea neamului său, cu respectarea drepturilor și credinței celor de alt neam.

Întreaga sa avere — bănească — de 600.000 de florini și obiectele de preț care trebuiau valorificate de Consistor — Șaguna a lăsat-o prin testament numai pentru opere de binefacere.

Așa cum se exprima profesorul Dr. Barcianu la 25 de ani de la moartea sa, în 1898, «Dacă Șaguna nimic altceva n-ar fi lăsat decît să reinființeze vechea mi-Glasul Bisericii

tropolie istorică a Românilor din Ungaria și Transilvania, și ar fi fost de ajuns ca *nemuritor* să-i rămână numele între noi. Pentru că nu putea fi *om de toate zilele* acela, care în arsenalul minții sale a făurit armele cu care să combată și să învingă spiritul, căruia îi căzuse jertfă schingiuitul mitropolit Sava (Brancovici); nu putea *fi arhiereu obișnuit*, acela care cu chibzuiala sfatului știa să stăvilească rezistența unei ierarhii care de aproape un veac și jumătate se înstăpînise asupra bisericii noastre; nu putea *fi conducător de talie mărunță*, acela care prin încrederea ce o inspira, și prin *trecerea* ce știuse să-și cîștige pînă și la locul cel mai înalt a izbutit să împrăstie negura groasă a îndoielilor de tot felul asupra loialității poporului, încredințat păstoririi lui, care cu pieptul înfrunta năvala străinilor, cu dreapta se apăra de atacurile venite de la frați, cu stînga adesea trebuia să domolească năvălnicia firească a propriilor săi credincioși, iar ființa sa întregă să o pună în cumpănă, pentru ca din părți, ce fără legătură stătuseră timp de un veac și jumătate, să închege un organism nou: *mitropolia Românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, care să făgăduiască roadă bogată nu numai pentru noua viață bisericească ci și pentru cea națională românească (cf. L. p. 342). Într-adevăr, nu numai viața bisericească și națională din Transilvania s-a condus de Statutul Șagunian, ci cînd visul unității noastre naționale s-a înfăptuit prin hotărîrea de la Alba Iulia la 1 dec. 1918, conștiința națiunii române întregi a știut să așeze la temelie vieții religioase a Bisericii Ortodoxe Române ridicată în 1925 la rangul de Patriarhie — strălucita creațiune a marelui mitropolit ortodox român Andrei Șaguna, adică Statutul său organic, ale cărui principii, stau la baza actualei organizări unitare a Bisericii Ortodoxe Române. Prin această, *neamul românesc recunoscător* i-a înălțat lui Șaguna un monument care-i va perpetua nemurirea, prin spiritualitatea triumfătoare a operei sale, peste toate veacurile de glorie națională românească³. În acest sens se pronunța și Mitropolitul Nicolae Bălan în cuvîntarea ținută în Senat în ziua de 24 martie 1925, în cadrul discuțiilor la legea de unificare a organizației bisericești, după ce a declarat că «în conformitate cu hotărîrea pe care congresul național bisericesc al mitropoliei Ardealului a adus-o în ședința sa de la 3 martie 1925» primește în întregime legea și statutul alăturat la ea. La această declarație, Mitropolitul Bălan adăuga: «Aș dori să pot pune în această declarație toată vibrația acelor simțăminte de nestrămutată alipire către Biserica sa strămoșească pe care a arătat-o în toată bună vremea clerul și poporul nostru românesc din Ardeal. În același timp vreau ca prin această declarație să mă fac ecoul simțămintelor de frăție și de dragoste caldă cu care clerul și poporul ardelean își încheagă și contopesc așezămîntul sfînt al sufletului său într-o unitate nedespărțită cu Biserica Ortodoxă a țării noastre».

În organizația cuprinsă în această lege și în statutul ei noi vedem chipul organizației noastre Șaguniene. În clipa aceasta sărbătorească am simțămîntul ca și cînd din mormîntul de la Rășinari — în fața căruia înainte cu un an și ceva ne-am arătat, începînd de la mulțimea țaranilor credincioși și pînă la gloriosul Cap încoronat al țării, simțămintele de pietate și de recunoștință către ierarhul care își doarme somnul de veci acolo — am simțămîntul ca și cînd din preajma aceluși mormînt s-ar desprinde un svon sfînt și trecînd Carpații în mijlocul nostru se preschimbă într-o caldă binecuvîntare coborîță asupra operei ce o înfăptuim⁴.

3. Matei I., *Șaguna și restaurarea Mitropoliei transilvane*, Sibiu, 1943, p. 34.

4. N. Bălan, *Biserica și viața*, Sibiu, 1947, p. 90—91.

Principiile Statutului șagunian, înscrise în legea de unificare bisericească în 1925 au fost păstrate în același spirit în statutul de organizare în 1949, și vor cinste memoria celui care le-a făurit prin înseși progresele pe care le asigură, din an în an, Bisericii Ortodoxe Române.

Prof. IORGU D. IVAN

Bibliografie selectivă

- LUPAȘ IOAN, *Mitropolitul Andrei baron de Șaguna*, Sibiu, 1909, ed. a II-a, Sibiu, 1919.
- ALBU CORNELIU, *Pe urmele lui Ion Inocențiu Micu Klain*, ed. Sport-Turism, București, 1983.
- PRODAN D., *Supplex Libellus Valachorum*, București, 1967.
- LAZĂR IACOB, *Conștiința ortodoxă în Ardeal*, București, 1944.
- HITCHINS KEITH, *Orthodoxy and Nationality (Ortodoxie și Naționalitate)*. *Andrei Șaguna și românii din Transilvania, 1846—1873*. Cambridge, Massachusetts and London, Anglia, 1977.
- PLĂMĂDEALĂ ANTONIE, *Andrei Șaguna, cîrmuitor de oameni și îndreptător de neamuri* (în «Dascăli de cuget și simțire românească», București, 1981, p. 332—348).
- PUȘCARIU, Dr. ILARION, *Mitropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900.
- POPEA NICOLAE, *Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei Baron de Șaguna*, Sibiu, 1879.
- PĂCURARIU MIRCEA, *O sută de ani de la înființarea Mitropoliei Ardealului* (în «Mitropolia Ardealului», nr. 11—12, 1964).
- STĂNILOAE, Dr. DUMITRU, *În memoria Mitropolitului Andrei Șaguna*, (în vol. «Pomenirea Mitropolitului Andrei Șaguna», Sibiu, 1933).
- IVAN, IORGU D., *Statutul Șagunian. O sută de ani de aplicare* (în rev. «Mitropolia Ardealului», nr. 4—6 1969).
- MATEI, I., *Șaguna și restaurarea Mitropoliei transilvane*, Sibiu, 1943.
- A., ȘAGUNA, *Memorii*, Sibiu, 1923.
- MATEI, I., *Opera școlară a Mitropolitului Șaguna*, Brașov, 1944.
- FLOCA, I., *Primul manual de drept canonic în românește. Elementele dreptului canonic, de Andrei Șaguna*, în rev. «Mitropolia Ardealului», nr. 3—4, 1954.
- METEȘ, ȘTEFAN, *Relațiile Mitropolitului Andrei Șaguna cu românii din Principatele Române*, Arad, 1925.
- IORGA, N., *Andrei Șaguna*, în «Oameni care au fost», Vălenii de Munte, 1911.

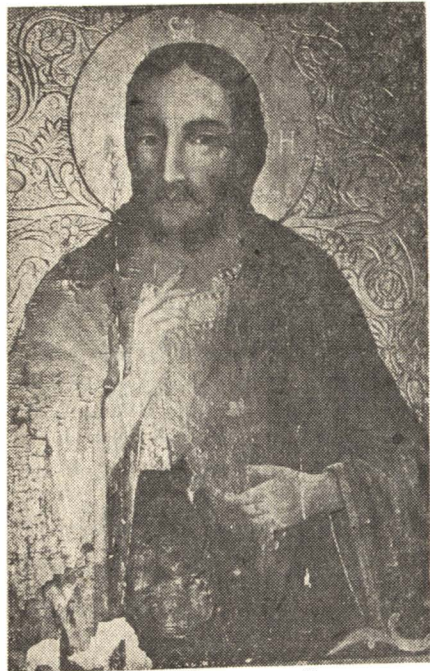
ICOANE INEDITE DE LA BISERICA MUCENIȚA MARINA DIN CÎMPULUNG-MUSCEL — JUDEȚUL ARGHEȘ

Biserica Mucenița Marina datează din secolul XV¹ și nu din secolul XII, cum afirma Aricescu². Ea a fost zidită a doua oară la sfîrșitul veacului al XVII-lea de jupan Barbu și jupan Stoica, fiu-său (vezi inscripția din pridvorul bisericii)³. Biserica în forma

1. Preot Ioan Răuțescu, *Cîmpulung-Muscel*. Monografie istorică. Tipografia Gh. Vlădescu, Cîmpulung-Muscel, 1943, p. 426, p. 284.

2. Aricescu C. D., *Istoria Cîmpulungului*. Vol. II, p. 157.

3. Preot Ioan Răuțescu, *op. cit.*, p. 284—285.

de azi este rezultatul reparației radicale făcută în 1897—1898, în vremea regelui Carol I⁴.

1. Cum intri în biserică, în naos, pe perețele din dreapta e agățată icoana Mântuitorului. Zugrăvită în tempera pe lemn, partea superioară a icoanei e pictată cu aur și ornată cu motive florale dispuse simetric. Pasta, pe care e aplicată pictura e plesnită în unele locuri. Icoana e găurită de carii și plesnită în două, fiind formată din trei grinzi, lipite și fixate prin două șipci transversale ce alunecă pe cîte un șanț; are lungimea de 92 cm, lățimea 66,5 cm. și grosimea de 2,5 cm. Mântuitorul e zugrăvit din față pînă la jumătatea corpului, e încadrat într-o piramidă. Liniile brațelor și ale umerilor se continuă cu conturul capului, închipuind un triunghi a cărui bază e formată de poziția orizontală a mîinilor. Poartă pe dedesubt o cămașă vișinie cu dungi aurii, cu guler de broderie, pe deasupra o mantie albastră cu cute, care îi acoperă trupul. Faldurile de pe mîna stîngă sînt în opoziție cu cutele adînci ale mantiei; mișcarea hainei de pe umărul drept e preluată de faldurile de sub mîna dreaptă. În mîna stîngă ține globul

pămîntesc, iar cu dreapta binecuvîntează; capătul mantiei albastru închis îi acoperă urmărul și brațul stîng, mîinile sînt stilizate. Fața lui Hristos este ovală, desenată corect, trăsături albe scot în relief fruntea înaltă, umbrită de ochi căprui, arcadele sprîncenelor castanii, nasul drept, gura potrivită, barba și mustățile castanii. Părul ondulat, două șuvițe îi brăzdează fruntea, în jurul capului aură și inițialele OωH. Cuta tradițională dintre sprîncene se păstrează, deasupra pleoapelor umbre trase, sub ochi se văd pungi, urechile sînt în parte acoperite de păr. Figura Mîntuitorului de la Biserica Mucenița Marina nu seamănă cu Icoana munteană (Fig. 2 și 3) din epoca lui Matei Basarab⁵ nici cu Iisus Pantocrator (v. Fig. 74, 75, 76 și 77 de la bisericile din Transilvania⁶) executate în cursul secolului al XVII-lea. În ansamblu icoana Mîntuitorului de la Biserica Mucenița Marina reprezintă o figură expresivă, gravă, adînc pătrunsă de misiunea Sa; prin stil și tehnică sîntem de părere că este opera unui zugrav român de la finele secolului XVII sau începutul secolului al XVIII-lea.

2. *Sfîntul Mucenic Gheorghe.* — Cum intri în tindă, pe perețele din dreapta e icoana Sfîntului Mucenic Gheorghe. E pictată pe un fond cafeniu închis, în tempera, pe lemn, care în partea de jos e mîncat de carii și găurit în multe locuri. Cadrul icoanei e format din trei tăblii și fixate prin două șipci transversale, care alunecă pe un șanț: lungimea 92 cm., lățimea 66,5 cm. și grosimea 2,5 cm. Sfîntul Mucenic Gheorghe e pictat din față, în capul gol, puțin întors spre dreapta. Pe dedesubt poartă o tunică albastră cu chenar de aur și manșete de aur, pe deasupra poartă o mantie roșie lungă,

4. Idem, *op. cit.*, p. 285.

5. N. Iorga, *Vechea artă religioasă la Români. I. Icoana românească*. Editura Episcopia Hotinului. Așezămîntul tipografiei «Datina Românească», Vălenii-de-Munte, 1934, p. 145, v. figura 2 și 3.

cu chenar de aur și cute bogate care îi acoperă platoșa. Mantia îi acoperă trupul. În mîna dreaptă ține o sulită, capătul mantiei îi alunecă pe umărul stîng și chiar mai jos de genunchi. Mîna dreaptă stilizată o ține aproape de trup, în jurul capului nimb de aur, din care se răsfrîng raze aurii intense. Sfîntul Gheorghe are o figură ovală, desenul sigur, redă fruntea înaltă, arcadele sprincenelor, pleoapele, ochii mari, negri, nasul prelung, gura potrivită, gropițe în mijlocul buzei inferioare, bărbia rotundă. Părul negru îi acoperă parte din frunte și urechile. Sfîntul Gheorghe e o figură expresivă, impunătoare, avînd o atitudine meditativă și gesturi ponderate. Prin stil și tehnică e o operă executată de un pictor român de la finele secolului al XVII-lea sau începutul secolului XVIII.

3. *Maica Domnului cu pruncul Iisus în brațe încadrată de Sfîntul Arhanghel Mihail și Gavril.* — În naos, sus, cum intri în dreapta e icoana Maicii Domnului cu pruncul Iisus în brațe avînd în dreapta pe Arhanghelul Mihail, iar în stînga sa pe Arhanghelul Gavril. Cadrul icoanei e format din trei tăblii, fixate prin două șipci transversale, e pictată pe un fond galben pal, iar la capete e prinsă într-o ramă aurie cu motive florale în relief; lungimea cadrului de lemn e de 60 cm., lățimea de 50 cm. și grosimea 2 cm. Deasupra capului Maicii Domnului e zugrăvit Sfîntul Duh sau un porumbel (?). Fecioara Maria stă pe un tron deasupra norilor, cu pruncul Iisus în brațe, iar sus în dreapta și în stînga ei stă cîte un înger, ambii ținînd o coroană de aur deasupra Maicii Domnului (?). Ambii îngeri poartă tunici și pe deasupra — primul veșmînt roz deschis și celălalt albastru cu dungi negre, în jurul capului lor nimb de aur. Maica Domnului poartă tunică cafenie și pe deasupra maforion galben cu dungi pronunțate, ține cu amîndouă mîinile pe Iisus în brațe, fiind acoperit cu o mantie cafenie, aură în jurul capului. Trăsături fine scot în relief figura frumoasă a Mariei și a Pruncului. În dreapta Maicii Domnului stă Arhanghelul Mihail cu cămașă albastră deschisă și pantaloni gri iar în picioare cizme și pe dedesubt mantie cafenie și zale de aur, pe cap coif, în dreapta ține o sulită. În stînga Maicii Domnului se află arhanghelul Gavril, poartă veșmînt roșu închis pînă jos și mantie albastră deschisă cu motive florale și cu chenar lat de aur la guler și în marginea de jos, nimb de aur în jurul capului, în mîna stîngă ține o sulită și în dreapta crini.

De la jumătatea icoanei în jos pe un fond albastru deschis sînt pictați: în dreapta Sfîntul Gheorghe, la mijloc Sfîntul Nicolae și în stînga Sfîntul Dumitru. Sfîntul Gheorghe poartă cămașă albastră închis pînă la genunchi, pantaloni gri, cizme cafenii, pe deasupra zale aurii și pe umeri o pelerină vișinie cu dungi de aur, coif de aur și nimb de aur în jurul capului. Sfîntul Nicolae poartă cămașă cafenie cu dungi de aur, pantaloni gri, pe cap mitră de arhieru, iar pe deasupra o mantie albastră cu dungi de aur, în stînga ține o icoană și în dreapta face semnul crucii. Deci o icoană cu multe personaje sfînte, dispuse simetric, în atitudini variate, expresive și chiar frumoase, redînd cu mîgală: ovalul prelung al feței, ochii, gura, osatura frunții, obrații, cu gesturi elegante și solemne, cutele veșmintelor trădînd mișcările corpului, coloritul viu și bine armonizat, încît toate personajele din această icoană sînt vii, au înfățișare proprie. Iar autorul acestei icoane este pictorul *Velicu Bălăceanu anul 1848*, cum scrie cu litere chirilice jos între Sfîntul Gheorghe și Sfîntul Nicolae: «ВЪЛНЪХЪ БЪЛЪЧЕОНЪ anul 1848».

4. *Sfîntul Iacob și Sfîntul Mina.* — În partea dreaptă a naosului — cum intri în biserică se află icoana sfinților mai sus pomeniți. Pictură tempera pe lemn, cadrul e format din trei șipci verticale fixate prin două șipci transversale ce alunecă pe cîte un șanț, avînd dimensiunile: lungimea 72 cm., lățimea 62 cm. și grosimea 2 cm. Icoana e zugrăvită pe un fond cafeniu încadrată cu o ramă de aur cu motive florale; e mîncată de carii și găurită în unele părți.

Sus pe o pernă de nori tronează Mîntuitorul încadrat la dreapta de Sfîntul Iacob și la stînga de Sfîntul Mina, Sfîntul Iacob e în veșmînt roșu cu dungi aurii, pe deasupra o mantie albastră deschis cu ialduri bogate îi acoperă trupul pînă jos, cu mîna dreaptă binecuvîntează, în stînga ține un pergament înfășurat. Trăsături albe scot în evidență fruntea înaltă umbrită de ochi căprui, sprîncenele castanii, nasul drept, gura potrivită, mustățile și barba castanii. Părul ondulat castaniu, în jurul capului aură. Sub ochi se văd punji, urechile sînt în parte acoperite de păr. În mijloc între cei doi sfinți, sus, plutind pe nori Mîntuitorul, poartă pe dedesubt un veșmînt roșu și pe deasupra o mantie albastră deschis, aură în jurul capului și inițialele Θ.Ω. În mîna stîngă ține globul pămîntesc, iar cu dreapta binecuvîntează. Fața lui Hristos e ovală, trăsături albe scot în relief fruntea înaltă ochii umbriți de sprîncene groase castanii, nasul drept, gura potrivită barba și mustățile castanii, figura Mîntuitorul gravă. În stînga Mîntuitorului e pictat Sfîntul Mina care poartă cămașă verde închis cu dungi, lungă pînă la genunchi, pe deasupra mantie roșie deschis cu dungi aurii, pantaloni roșii și cizme cafenii închis, în dreapta ține o cruce și în stînga o sulită. Fața Sfîntului Mina e ovală, fruntea înaltă, ochii umbriți de sprîncene castanii, nasul drept, gura potrivită barba și mustățile castanii. Părul castaniu, în jurul capului aură, pomeții obrazului în relief, urechile sînt în întregime acoperite de păr. În ansamblu icoana Sfinților Iacob și Mina prin stil și tehnică este o compoziție bună, figurile sfinților sînt adevărate portrete. Sînt simetric dispuse în spațiu, în atitudini variate, veșmintele sînt atașate pe umeri, în cute numeroase, figurile sfinților sînt meditative, încît dă impresia că-i opera unui zugrav român de la finele secolului XVII sau începutul secolului XVIII.

5. *Sfîntul Spiridon*. În stînga naosului se află icoana Sfîntului Spiridon. Pe un fond cafeniu închis e zugrăvită în tempera pe lemn, avînd lungimea de 93 cm., lățimea 63 cm., și grosimea de 2,5 cm.; cadrul de lemn pe care e pictată icoana e format din trei tăblii de lemn înădite și unite la capete cu cite o șipcă ce alunecă pe cite un șanț; C: EPAPX CIIIPIAION e zugrăvit în odăjdii de episcop. Pe cap poartă mitra episcopală brodată cu aur, reprezentînd romburi și motive florale. E îmbrăcat cu sacos vișiniu, cu ornamente bogate și chenar de aur, pe dedesubt se vede sfîta de culoare albastru deschis, cu dungi aurii, acoperindu-i trupul pînă mai jos de genunchi. Pe deasupra sacosului se distinge epitrahilul albastru cu tiv de aur, ornat cu cruci mari și raze, mînețele sînt brodate cu fir de aur; cu mîna dreaptă face semnul crucii. Pe deasupra sacosului iese în relief omoforul alb împodobit cu fir de aur, în jurul gîtului Engolpionul, o iconiță fixată pe un lanț de aur. Sus, în stînga se profilează mîna Sfîntului stilizată. Sfîntul Spiridon privește drept înainte cu gravitate; figură energică, prelungă, fruntea înaltă, ochii mari, căprui, umbriți de sprîncene castanii, pleoapele indicate prin semicercuri, trăsături albe schițează nasul drept și mare, cu nări pronunțate; mustața bogată argintie cu capetele lăsate în jos îi acoperă gura, buzele subțiri, barba mare și albă. Anatomia figurii, osatura frunții și ochilor, conturul pomeților viguros trasate. În ansamblu Sfîntul Spiridon este o figură expresivă, severă, pătrunsă de misiunea sa inspirînd respect, icoana e încadrată de o ghirlandă de aur în cele patru laturi ale ei. De remarcat siguranța desenului, osatura feței, mîinile stilizate, culorile bine armonizate. Prin stil și tehnică e opera zugravului *Petrică Cazan*, cunosător al erminiei bizantine⁶, datînd din 10 decembrie 1810, cum scrie cu litere chirilice în colțul din stînga al icoanei: m «1810 ДЕК. — 10 ПЕТРИКЪ КАЗАН — ЗЪГРАВ. creînd un portret realist și viu. De fapt I. D. Ștefănescu scrie: «Arta munteană ne-a lăsat ad-

6. I. D. Ștefănescu, *La Peinture religieuse en Valachie et en Transylvanie depuis les origines jusqu'au XIX siècle*. Vol. I. Texte Vol. Album, Paris, 1932; Idem, *Monumentes d'art chretien trouvés en Roumanie*. Byzantion, 1981, Vol. VI, Fac. II, p. 571—612.

mirabile portrete. Tradiția s-a transmis din secolul al XIV-lea în cele următoare și-l găsim în secolul XVIII și XIX»⁷.

6. — *Maica Domnului cu Pruncul Iisus în brațe*. — În absida stângă a Bisericii Mucenița Marina e fixată în zidul ce desparte Altarul de naos, icoana mai sus numită. Pe un fond cafeniu deschis e pictată în ulei, pe lemn, cadrul având lungimea de 95 cm., lățimea de 66 cm., și grosimea de 2,3 cm.; e format din trei grinzi fixate la capete prin două șipci ce alunecă pe câte un șanț. Maica Domnului are capul puțin întors spre dreapta, înconjurată de nimb de aur, poartă o tunică albastră împodobită la gît cu o broderie de aur presărată cu perle înșirate, pe deasupra un maphorion roșu închis ca falduri bogate și cu chenar de aur. O poală a maphorionului îi acoperă capul pe care strălucește o diademă de aur ornată cu pietre prețioase. Mîna dreaptă e stilizată, ține strîns mîna stîngă, pe care stă Iisus. Pe umărul drept e brodată cu opt raze, simbolizînd pururea fecioria ei⁸. Pruncul Iisus ține brațul stîng lipit de pieptul Mariei, iar cu mîna dreaptă se ține de umărul stîng al Maicii Domnului, de sub mînile Fecioarei se vede bine piciorul stîng petrecut peste cel drept.

Maica Domnului cu Iisus în brațe e tipul «Glykofilousei» adică Maica Domnului care «iubește dulce»⁹. Are figura ovală, distinsă și zîmbitoare, fruntea înaltă, ochii mari, migdalați, umbriți de sprîncene și gene castanii, nasul lung și subțire, nări fine, gura mică și buzele subțiri, bărbia cu gropițe, exprimă blîndețe și visare; în ansamblu trădează o ușoară influență italiană, pictorul dovedindu-se un priceput interpret al tradiției bizantine. Pruncul Iisus poartă o cămașă albă și pe deasupra o mantie albastră cu dungi negre, care cade pe umeri, acoperindu-i parțial spatele, mîna dreaptă și corpul de la mijloc pînă la picioare. Iisus are fața ovală, ochi mari, negri și sprîncene încondeiate. Părul blond și creț îi împodobește fruntea înaltă, nasul și gura au trăsături fine. Capul îl ține puțin întors spre dreapta. Nimb în jurul figurii Mariei și a lui Iisus «e o manifestare a luminii harice»¹⁰. În stînga Pruncului scrie cu litere chirilice albe: I.C.H.C, adică Iisus Hristos. Figurile heruvimilor din cele două capete ale icoanei sînt bine in-

7. I. D. Ștefănescu, *La Peinture religieuse en Valachie*. Texte, op. cit., p. 3.

8. Arhim. Anatolie Kuznețov, *Icoana ortodoxă ca expresie a învățaturii dogmatice a Bisericii*. Studiu tradus de I. V. Georgescu în «Revista Patriarhiei de la Moscova», nr. 110, 1970 și republicat în «Ortodoxia», XXIII, 1971, nr. 4, p. 595—596, v. p. 587.

9. G. Balș, *Maica Domnului «Indurătoarea» în bisericile moldovenești, din veacul al XVI-lea, «Cartea Românească», București, 1930, p. 18; v. p. 6, unde Balș scrie că «...de la obișnuitul tip heratic al Hodighitriei se ajunge printr-o tranziție continuă la tipul cu adevărat al Eleusiei. Dar și aici este o variantă, acela al Glykophilousei», Maica Domnului «care iubește dulce».*

10. Arhim. Anatolie Kuznețov, op. cit., p. 594.

dividualizate. Sus în partea stîngă a Maicii Domnului și deasupra capului lui Iisus scrie : **MP. Ө** adică *Mitir Tu — Maica Domnului*. În concluzie Icoana Maicii Domnului cu Pruncul Iisus în brațe de la Biserica Mucenița Marina nu seamănă cu nici o icoană din cele reprezentate de Corina Nicolescu¹¹. Mai mult. Prin stil și tehnică este opera pictorului român, cum scrie cu litere latine în partea de jos a icoanei Maicii Domnului cu Pruncul Iisus în brațe : **Zugrav PETRICĂ KAZAN 19 OCTOB. — 1874**

PLĂTITE DE :

DUMNEALUI :

NIȚĂ NIAGOE KU SOȚIA SA ELENA».

II. *Icoane praznicare*. — Biserica Mucenița Marina are 10 icoane praznicare, fiecare cu cîte două fețe reprezentînd fiecare cadru cîte două icoane. Toate icoanele au aceleași dimensiuni : lungimea 19,5 cm. lățimea 15,5 cm. și grosimea 1 cm. Din aceste icoane ne-am limitat să studiem numai patru icoane. Astfel pe o față a icoanei e zugrăvit : *Cei patruzeci de Mucenici*, iar pe dosul ei : *Buna-Vestire*. Pe un fond de aur, galben se profilează un peisaj arhitectonic cu case în stînga și în dreapta pe care scrie în slavonește : **БЛАГОВЕШНІЕ БОГОРОДНИЦІ**, iar în interiorul unei odăi, în partea dreaptă a icoanei e pictat Arhanghelul Gavriil, care privește spre stînga, unde se află Fecioara Maria. Arhanghelul Gavriil în picioare, poartă pe dedesubt o tunică albă cu dungi verzi și mînci largi, lungă pînă la pămînt, iar pe deasupra o mantie roșie cu chenar și falduri bogate, modelate pe corp. Arhanghelul are nimb de aur în jurul capului, figură ovală, ochii mari, umbriți de sprîncene castanii, nasul și gura potrivite, bărbia pronunțată, pe scurt o fizionomie frumoasă, expresivă. În mîna dreaptă ține un crin, iar stînga cu degetul arătător în sus, atrăgînd atenția Mariei. Fecioara Maria stă în genunchi pe un scăunel cu patru picioare, aplecată spre dreapta, mîna stîngă fiind acoperită de mîna dreaptă ; se reazimă cu cotul drept de iconostas, pe care e imprimat Decalogul. E îmbrăcată cu o tunică roz cu dungi de aur, pe deasupra maphorion albăstru cu tente aurii, un capăt al valului îi înconjoară capul, nimb de aur în jurul lui, ieșind în relief ovalul prelung, fruntea înaltă, ochii mari și sprîncenele castanii, nasul și gura potrivite, bărbia rotundă, veșmintele au falduri bogate, în picioare sandale, mîinile stilizate. Deasupra capului Fecioarei Maria planează un porumbel simbolizînd pacea cerească. Arhanghelul Gavriil privind pe Fecioara Maria îi spune : «Bucură-te, cea dăruită. Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei»¹². Fecioara Maria uimită și cu mîinile împreunate face gesturi ponderate răspunzînd Arhanghelului Gavriil : «Iată roaba Domnului, fie mie după cuvîntul tău»¹³. În ansamblu o compoziție aerată și clară, desenul viguros, culorile bine armonizate. Mîinile Arhanghelului Gavriil și ale Fecioarei Maria sînt desenate pe aceeași traiectorie ideală. Atmosfera generală e echilibrată. Prin stil și tehnică Icoana Buna-Vestire e o operă originală creată de un pictor român sau grec, care a folosit un prototip bizantin din a doua jumătate a secolului XVII, din școala cretană.

2. — *Botezul lui Hristos*. — Pe cealaltă față a icoanei e zugrăvit *Tăierea împrejur*. — Pe un fond cafeniu cu dungi aurii și verzi sînt pictați Sfîntul Ioan Botezătorul, iar în stînga Iisus stînd cu picioarele virite în apa Iordanului. Ioan caută să-l oprească : «Eu», zicea el «am trebuință să fiu botezat de Tine, și Tu vii la mine?».

11. Corina Nicolescu, *Icones Roumaines*, Editions Meridianes, Bucarest, 1971, p. 62, Illustration 79, v. Fig. 4, 5, 21, 22, 24, 25, 34, 35, 38, 39, 40, 42 și 72.

12. Luca, 1, 27—32.

13. *Idem*, 1, 38.

Drept răspuns Iisus i-a zis: «Lasă-mă, acum, căci așa se cade să împlinim tot ce trebuie împlinit. Atunci Sfântul Ioan l-a lăsat»¹⁴. Sfântul Ioan Botezătorul poartă un veșmînt cafeniu deschis cu dungi aurii și pe deasupra o mantie verde cu dungi aurii și albastre. În mîna stîngă ține o cruce, iar dreapta pe capul Mîntuitorului, care are mijlocul înfășurat într-un vâl alb. În stînga lui Iisus stă un înger, care ține cu amîndouă mîinile un cearceaf, ca să-L înfășoare pe Mîntuitorul, cînd va ieși din Iordan. Îngerul poartă un veșmînt verde cu dungi aurii și pe deasupra o mantie roșie cu dungi aurii. În intervalul în care Iisus era botezat, cerurile s-au deschis și Duhul Sfînt, în chip de porumbel plana deasupra capului Mîntuitorului, iar din ceruri s-a auzit un glas, care zicea: «Acesta este Fiul Meu prea iubit, în care îmi găsesc plăcerea»¹⁵. Pictura e executată în tem-

pera cu gradații de culori. Lumina cade pe cele sfinte figuri de sus, din dreapta. Inscricția e pictată cu aur: **БОТІЗБА ЛІІ Х.Р.І.С.Т.О.С.** deasupra capului lui Ioan Botezătorul, iar inscripția **ХРИСТОС**, e în stînga Duhului Sfînt, în chip de porumbel și deasupra capului îngerului. Ioan Botezătorul are figura ovală, fruntea înaltă, ochii mari umbriți de sprîncene groase, nasul mare, mustățile și barba negre, părul castaniu închis, urechea dreaptă neacoperită de păr. Mîntuitorul are figura rotundă, fruntea înaltă, trăsături albe indică nasul și pomeții obrazilor, ochii mari umbriți de sprîncene groase castanii, barba și mustăți castanii. Părul ondulat, urechile se văd, aură în jurul capului, bustul și restul trupului bine desenat. Îngerul are figură rotundă, părul castaniu închis, îi acoperă fruntea înaltă, urechile, ochii mari umbriți de sprîncene groase castanii, nasul și gura potrivite, aură în jurul capului. În ansamblu o compoziție bună, personajele sînt bine grupate, în atitudini variate, veșmintele atașate pe umeri, cad liber sau în falduri bogate, și cu gust distribuite, culorile bine armonizate, iar chipurile sînt expresive și solemne. Prin stil și tehnică iocoana Botezul Domnului Iisus este opera unui zugrav român de la sfîrșitul secolului al XVII-lea.

3. — *Tăierea împrejur a lui Iisus.* — Pe un fond albastru se profilează fațada unui templu cu coloane cilindrice cafenii și verzi. Deasupra pe perete, pe fond alb e zugrăvit *Decalogul*. Sus, de ambele părți ale fațadei de la intrarea în templu scrie cu litere chirilice în alb: **ТЪІВРЪ ІМПРЕЖЪР Я ДОМЪЛЪІ ІС.** În mijlocul acestui ansamblu arhitectonic se află o masă mare rotundă, acoperită cu un cearceaf alb. În colțul din stînga și cu spatele la intrarea în templu stă Iosif, pe un scaun cu rezemătoare, alături rabinul și în stînga sa, un bătrîn, care ține în brațe Pruncul Iisus, în stînga Pruncului și a bătrînului, se află Maica Domnului, în picioare, iar în spatele Fecioarei Maria stă un arhieru. Iosif poartă un veșmînt negru cu dungi și pe deasupra o mantie lungă pînă la pămînt, cu chenar de aur, Iosif are figura ovală, fruntea înaltă, ochii mari umbriți de sprîncene, nasul și gura potrivite, mustăți și barbă mare, argintie, părul alb îi acoperă

14. *Matei*, 1, 14—15.

15. *Idem*, 3, 16—17.

urechile, aură în jurul capului. Rabinul are pe cap Cornul lui Moise, stă pe un jeț cu rezemătoare, îmbrăcat cu veșmînt roșu cu dungi aurii, ține în dreapta un cuțit, pregătit fiind să înceapă tăierea împrejur a lui Iisus; rabinul are figura ovală, fruntea înaltă, trăsături albe redau ochii mari, sprîncenele groase, negre, pomeții obrazilor, nasul și gura potrivite, mustați și barba mare și albă, părul bogat acoperindu-i urechile. Bătrînului, ajutorul rabinului nu i se vede decît capul acoperit de o mantie neagră; figura ovală, fruntea, nasul, gura potrivite, ochii mari umbriți de sprîncene negre, mustața și barba albe, ține cu amîndouă mîinile trupul gol al lui Iisus, care are figura ovală, aură în jurul capului, iar prin mișcările mîinilor pare înfricoșat. Maica Domnului în tunică albastră și maphorion roșu cu dungi aurii, cu mîinile își ține poalele maphorion-ului, care îi acoperă capul, avînd trupul înclinat spre dreapta și privind spre Prunc — cu oarecare teamă. Maica Domnului are figura ovală, fruntea înaltă, ochi mari, sprîncene groase, nasul și gura potrivite, bărbia rotundă. Tăierea împrejur a lui Iisus este o compoziție bună, toate personajele sînt simetric dispuse, în atitudini variate, făcînd gesturi solemne și trăind intens momentul circumciziunii. Prin stil și tehnică este o operă vie, realistă, care datează de la începutul secolului al XVII-lea.

4. *Tăierea Capului Sfîntului Ioan Botezătorul.* — Pe un fond albastru deschis se profilează o închisoare într-o regiune deluroasă, iar mai sus un crîng și un colț de cer. Trupul Sfîntului Ioan Botezătorul decapitat se află jos pe pămînt la ieșirea din închisoare, iar în stînga sa sînt vigurose desenate: călăul, în spatele acestuia Salomeia, fiica Irodiadei, iar jos în preajma Sfîntului, un ucenic care stă de veghe. În partea de sus a icoanei pe peisajul zugrăvit scrie cu litere chirilice albe: «**ТЪИВРЕН КЛПЪЛЪИ СФЪНТАЪИ ЮАН БОТЪЗЪТОРЪА**». Trupul lui Ioan zace la pămînt, la ieșirea din temniță, cu mîinile încrucișate în preajma gîtului, care sîngerează. Sfîntul Ioan e înfășurat într-o blană de urs și pe deasupra o mantie verde cu dungi aurii. Lîngă el stă de veghe un ucenic îmbrăcat în veșmînt roșu și pe deasupra o mantie verde închis cu tente aurii. Capul Sfîntului Ioan e ținut în mînă de un ostaș, care i-a tăiat capul. Sfîntul Ioan are figura ovală, fruntea înaltă, părul negru, bogat, îi acoperă capul și urechile, ochii mari cu sprîncene groase, pleoapele închise, nasul drept, pomeții obrazilor în relief, mustața și barba mari și negre, aură în jurul capului, figura exprimă liniște sufletească. Ostașul, care ține în mîna dreaptă capul nemișcat al Sfîntului, poartă platoșă și pe deasupra o mantie roșie cu falduri care alunecă în jurul trupului voluminos, pantaloni roșii și cizme cafenii cu funde albe. Sabia o ține în stînga cu vîrfurile la pămînt. Figura ostașului călău ovală, fruntea scurtă, ochii mari, sprîncenele negre, nasul drept, mustața și barba potrivite, cărunte, părul negru îi acoperă o parte din frunte, urechile se văd, are atitudine dirză parc-ar fi mîndru de gestul făcut. În spatele călăului se înalță Salomeia în veșmînt de aur cu maramă de aur cu falduri bogate, ține cu mîinile întinse o tavă ca să primească jertfa dorită: capul lui Ioan Botezătorul. Salomeia are figura ovală, ochi mari încadrați de sprîncene încondeiate, nasul și gura potrivite, figura exprimă încîntare, întrucît i s-a realizat dorința pătimașă. În ansamblu toate personajele sînt expresive, au privirea profundă, atitudini solemne și gesturi ponderate. Desenul sigur prezintă personaje sobre. În ansamblu o compoziție cu caracter realist amintind procedee vechi bizantine sîntem de părere că este opera unui pictor de la sfîrșitul secolului al XVII-lea.

Octavian Mărculescu

16. Louis Réau, *Iconographie de l'art Chrétien*, Tome II, *Iconographie de la Bible II. Nouveau Testament*. Presse Universitaire de France, Paris, 1957, p. 769, v. p. 259: «Pe măsură ce realismul progresează în Arta Evului Mediu, se vede cuțitul circumciziunii și cum Iisus se zbate în mîinile care-l țin și țipă întinzînd mîinile către mama sa».

BISERICA DE LA VIRF

Imprejurimile geografice :

O dată pornit de la Cislău, pe șoseaua de rocadă dintre valea Buzăului și aceea a Teleajenului, călătorul dornic de a se bucura de mrejele unui peisaj fermecător, prin varietatea și surprizele încântătoare pe care i le oferă, străbate numai satele Bîscenii-de-Jos, Calvini și Bîscenii-de-Sus, apoi Zeletinul¹, Tirlești și Bodeștii, pentru a ajunge, după aproximativ 16 km de drumetie, în Poseștii-Pămînteni, sat pe aria căruia se află biserica de la Virf, cu hramul Sfinții Voievozi.

În drumul său poate vizita, hotărît a cunoaște urmele trecutului istoric, biserica Sfîntului Nicolae din Bîscenii-de-Jos, excepțional monument arhitectural și istoric, despre care N. Iorga, a scris că este cel mai frumos așezămint de acest fel din Muntenia, datorat moșnenimii², prin reprezentantul ei din acel timp și loc, vâtaful de plai Tudor sîn Mihai protopop Săseanu³. Mai poate vedea morile de apă de pe riul Bisca Chiojdului, rod al străvechilui geniu tehnic românesc, apoi case ridicate, în stilul armonios caracteristic satelor subcarpatice. Printre acestea se pot aminti casa protopopului Mihai Săseanu⁴, care trăia prin 1740 sau a diaconului Neagu din Bîscenii-de-Sus, «diacon fără slujbă», dar vestit chirigiu al timpului, după cum arată catagrafia din 1838⁵, moșnean din stirpea Popeștilor, semnalată cu cel puțin un secol mai înainte⁶. Casa lui Neagu diaconul înfățișează prin eleviația sa mai accentuată și mai ales, prin cerdacul și scara strîmtă de acces, aspectul culilor oltenesti, după justa observație a doamnei arhitect Henrieta Delavrancea-Ghibory, talentată și pasionată cercetătoare și popularizatoare a specificului popular românesc în construcții de acest fel⁷.

Se amintește de asemenea că diaconul Neagu, poate fi socotit un veritabil cronicar al satului, prin însemnările, pe cărțile de cult despre revoluțiile din 1821 și 1848, cum și alte evenimente locale⁸. Fiul său Neagu a fost primul învățător al satului Bîscenii-de-Sus, cu atestat eliberat de Eforia Școalelor, la recomandarea profesorului David Al-mășeanu de la școala normală din Vălenii de Munte⁹.

La Bîscenii-de-Sus, după ce va vedea și admira troița de stejar a lui Călin cea-uşul, datînd surprinzător din 1686¹⁰, drumetul încărcat deja de plăcutele emoții și alese sentimente, iscate în scurta sa călătorie de pînă aici, părăsește șoseaua Bîscii Chiojdului, îndreptîndu-se spre ținta sa, pe valea Zeletinului, afluent important al rîului Bisca, cu o pondere de aproximativ 1 000 000 de metri cubi de apă anual¹¹. Numele

1. Acest sat Zeletin de astăzi este așezat aproape de confluența pîriului Zeletin cu riul Bisca Chiojdului și a fost întemeiat după 1864 de către proprietarul N. Homoriceanu cu țiganii dezrobiți din Valea Anei Ungureni. Să nu se confunde cu cel ce a fost Poseștii de astăzi.

2. N. Iorga, *Trei biserici de sat muntene : Pitroșița, Calvinii și Cremenarii*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», XXVI, 1931, pp. 49—54.

3. Gion Ionescu, *Un vâtaf de plai ctitor*, în «Glasul Bisericii», XXXVIII, 1979, pp. 135—143.

4. Gion Ionescu, *Un monument de artă*, în «Glasul bisericii», XXXV, 1976, pp. 954—959.

5. Arh. St. Buc., Catagrafii 1838, jud. Secuieni, plaiul Buzău, nr. 91, f. 407, rubrica 45.

6. Arh. St. Buc., Ms. 1235, f. 409.

7. Într-o convorbire din vara anului 1979.

8. Gion Ionescu, *Biserica parohiei Bîscenii-de-Sus*, Buc., 1976, prezentat redacției «Glasul bisericii» în septembrie 1977.

9. Gion Ionescu, *Neagu diaconul și didascăful Neagu (Episodul etatizării învățămîntului — 1838 — în satul Bîscenii-de-Sus)* dactilografiat, 1978, comunicare pregătită pentru comemorarea acestui eveniment. În posesia autorului.

10. Gion Ionescu, *Monumente de piatră și lemn de la Calvinii*, Calvinii, 1978, dactilografiat, trimis la Episcopia Buzău. Vezi și Gion Ionescu, *Documente bisericești în piatră și lemn de la Calvinii*, în «Glasul bisericii» XLI, no. 9—10, 1982, p. 761—767.

11. Atlasul cadastrului apelor din R. P. R., vol. III, p. 604.

pirului Zeletin, care a fost pînă către începutul veacului al XVIII-lea și al satului Posești-Pămînteni, grăiește de la sine, cit de frumoase sînt luncile lui prin verdele lor închis¹², ce au înclîntat, între alții, pe J. A. Vaillant¹³. Se pare că francezul Vaillant a fost însoțit în voiajul acesta, în afară de poetul Mumuleanu, și de colegul său întru ale filosofiei la Școala avrigeanului Gh. Lazăr de la Sfîntul Sava, Eufrosin Poteca. Se știe că acesta s-a născut în satul vecin Nucșoara¹⁴ și a fost o vreme stareț al mînăstirii Motru (Gura Motrului).

Oprit în centrul civic al comunei Posești, călătorul se desprinde din șoseaua ro-cadă, pe lîngă biserica de zid a satului, reclădită în 1910, dar pe locul alteia mai vechi¹⁵, pe un drumeag care, scobit și bolovănit de șuvoaiele ploilor, cu urcus pieptiș și obositor, urcă printre case tot mai rare, într-o mare de livezi bogate. Pe aceste pante dinspre vest ale muntelui Priporul (825 m)¹⁶, pe care la un kilometru și jumătate de șosea și la o altitudine de 600—650 m, pe o terasă destul de largă, s-au mai păstrat încă rămășițele fostului cătun La Vîrf, leagăn și strategic cuib de vulturi al moșnenilor Sersea, ctitori necontestăți ai bisericilor din Posești, alături de alți moșneni ai satului.

În aripa de nord a cătunului, într-un găvan ale cărui borduri instabile alunecă sub influența apelor de infiltrație, a fost așezată această bisericuță a Sersarilor.

Conjunctura socio-politică

Autorii acestei lucrări sînt îndreptățiți să afirme că acest cătun La Vîrf a stat la începuturile satului Zeletin, menționat documentar, odată cu moșia Zeletin la 1571¹⁷. Aceasta nu înseamnă că așezarea nu poate să fi avut începuturile sale de habitat uman, în neoliticul superior, ca mai multe alte așezări din bazinul rîului Bîsca Chiojdului¹⁸. Ipoteza a fost deja prezentată în altă lucrare¹⁹. Intuiția, dacă datele documentare nu au constatat neîndoios încă, arată că obștea Zeletinului a făcut parte dintr-o stră-veche uniune spontană de obști teritoriale sătești, stadiul de început al unui mic voievodat sau cnezat, denumit de N. Iorga «romanie»²⁰, probabil încă din secolul al XI-lea și care trebuie căutat în zona de munte și subcarpatică dintre rîurile Buzău și Teleajen²¹. O dată cu constituirea statului feudal Țara Românească (1330), acest cnezat a devenit județul Secuienilor sau Saac, după uzanța oficială, ceea ce amintește exodul continuu al românilor din secuime, și alte părți ale Transilvaniei, persecutați pentru motive religioase, naționale și politice²².

12. Toponimul și hidronimul Zeletin a fost dat și folosit de romani în timpul conlocuirii cu slavii pe care i-a asimilat. Zelen înseamnă verde, verdeață.

13. A. J. Vaillant, *La Roumanie*, II, Paris, 1844, pp. 375—378.

14. N. Simache și M. Vulpescu, *Contribuții la istoricul satelor Posești, Rîncezi și Nucșoara*, Ploiești, f.a. Un bust al său este expus în fața școlii din Nucșoara.

15. Din pisania acelei biserici.

16. Harta 1/100 000 ed. 1916, seria X, Vălenii-de-Munte, coloana H.

17. Acad. R. S. R., XVIII, 44, Doc. Ist. Rom. XVI. B. IV, p. 17; A. Marcu și Gion Ionescu, *Doc. priv. la ist. com. Posești*, vol. I, Buc., 1979, dactilografiat, p. 1 (Va fi depus la Fac. Ist. Buc., cab. ist. med.). În celelalte trimiteri se vor folosi prescurtarea *Doc. Pos.*

18. Gion D. Ionescu, *Noi materiale arheologice la Calvini*, în *Rev. Arhivelor*.

19. Gion D. Ionescu, *Pagini din istoria Zeletinului*, Buc., 1980, xerox (și în curs de elaborare), p. 1—20.

20. N. Iorga, *Note despre un alt Cimpulung muntean, Chioajdele*, în *Codrul Cosminului*, II și III, 1925—1927, pp. 99—105.

21. Const. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, 1975, Edit. științifică și enciclopedică, p. 217.

22. Ecaterina Zaharescu, *Vechiul județ al Sacului în lumina istorică și antropogeografică*, în «*Bul. Soc. de Geogr.*», XLI, 1922, p. 127.

După 1571, parte din documentele Zeletinului s-au păstrat și apar tot mai numeroase, cu cât datează mai aproape de prezent. Studiul acestora destăinuiește că din ansamblul populației satului Zeletin, ceața Sersarilor se detașează, nu prin tehdința atât de obișnuită pe atunci, de acaparare a ocinelor celorlalte cete, ci prin lupta continuă, dusă peste două secole, de a păstra partea lor de baștină din moșia Zeletin. Ei s-au străduit să păstreze și uneori să reconstituie unitatea și coeziunea de luptă contra acaparatorilor de orice fel, constituind prin aceasta o excepție demnă de semnalat. Este suficient să se amintească dese încercări ale Cantacuzinilor prin vel spătarul Mihai²³, apoi de egumenii greci ai mînăstirii Cotroceni²⁴, căreia i-a fost închinată mînăstirea Vălenii-de-Munte²⁵.

Mai tîrziu, chiar cetele copărtașe și de origine sersească, Lungeștii și Popeștii²⁶, și-au sfărîmat colții hulpavi de plătoșa Sersarilor originari. Dar cea mai înverșunată luptă și cu dese atacuri la intervale relativ scurte, au purtat-o Sersarii cu o ceată de cumpărători, a Posarilor²⁷ de la al căruia întemeitor Posea, a rămas și toponimul Posești, care s-a substituit celui de Zeletin²⁸.

Ultimele atacuri, suferite de Sersari și întreaga obște din Zeletin, au fost ale unui alt acaparator lacom, Nicolae Homoriceanu²⁹. Abia în primele decade ale secolului al XX-lea, urmașii acestuia, dezbinați, au lichidat întinsul patrimoniu, din Calvini, Chiojd, Homoricu și în sfîrșit, din Posești³⁰.

Este drept că, datorită înmulțirii lor și alianțelor matrimoniale cu alte familii, și așa zisul domeniu al Sersarilor, de 1200 de stînjeni într-un singur hotar din moșia Zeletin, s-a sfărîmat în loturi din ce în ce mai mici, încît din secolul trecut devălmășia rămăsese numai în legendă.

În afara acestor valori de pricină, care și-au lăsat răsunetul în numeroase documente, Zeletinienii și mai ales ramura lor sersească, au găsit clipele de răgaz și mijloacele materiale să se îngrijească și de biserică, instituție care a servit societății nu numai în țeluri religioase³¹.

Istoricul bisericii

Cînd a fost ridicată prima biserică în cătunul La Virf? Este greu, foarte greu de răspuns. Ceea ce se știe sigur este existența unui preot în Zeletin, adică în cătunul La Virf de astăzi, la începutul veacului al XVII-lea. « Popa Simion din Zeletin » asistase ca mărturie la dania pe care călugărul Spiridon o făcea bisericii de lemn pe care o ctitorise în Fundul Cătini. Era în 7 mai 1615³². Deși nu s-a aflat pînă acum despre existența unui preot în Zeletin mai înainte în 1615, autorii presupun că satul a avut, nu numai un alt preot, ci un șir de preoți, ca în toate celelalte sate. Popa

23. Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, LXVI/4, 5, 8, 9, 10; Doc. Pos. p. 18, 19—20, 23, 24, 25—26.

24. Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, LXVI/13, 15, 16, 17, 18; LXVII/1, Doc. Pos., p. 30—31, 33—34, 35, 36, 38—39, 43—47.

25. Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, LVI/3.

26. Doc. Pos. p. 101, 217—221.

27. Doc. Pos., p. 43—37, 56—57, 77—79, 80—81, 97—100, 197, 205, 207.

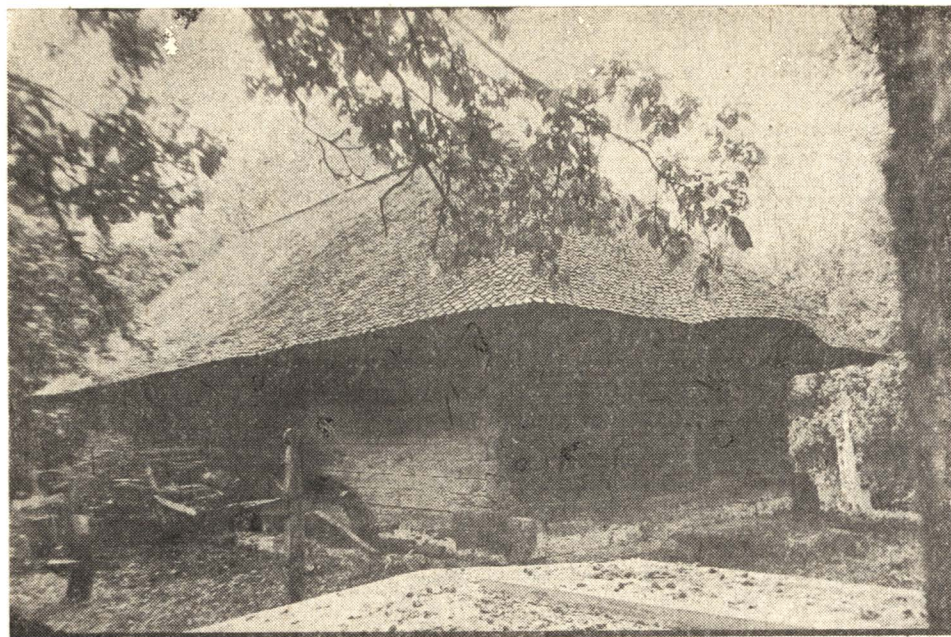
28. N. Iorga, *Biserici dimbovicene*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», XXXII, 1939, p. 43.

29. Posesor, A. Marcu, *Intrarea Locot. D. Lemnea*, nr. 8, București, (Hotărnicia din 1870, efectuată de ing. Gh. Chirculescu, la care Homoricenii au prezentat 39 de zapise a peste 600 de stînjeni masa — 1800 de pogoane, datate 1842—1860, dintre care unele chiar de la Sersari).

30. Posesor, A. Marcu (Procura Venerei Pretorian către avocatul I. G. Obrocea din iunie 1922).

31. Loc de reuniune a obștii, casă de sfat unde se citeau și comunicau poruncile de la eșaloanele superioare, loc pentru învățătură de carte etc.

32. Arh. St. Buc., Episc. Buzău, XXXVI/1, Doc. Pos. p. 8.

Simion din Zeletin a mai fost martor la o vânzare din 21 decembrie 1618³³. Existența popii Simion este dovedită și de vânzarea a 200 de stinjeni din moșia Zeletin. «Gheorghită», nepotul popii Simion din Zeletin», vindea acești stinjeni vel spătarului Mihai Cantacuzino, la 15 iunie 1701³⁴.

La 23 aprilie 1698, frații Simion și Dumitru, fiii lui «popa Albu ot Zeletin» asistaseră ca martori la vânzarea unei funii de moșie³⁵. Dumitru sin popa Albu vindea, la 15 iunie 1701, niște pământ aceluiași vel spătar³⁶. Tot Dumitru popii Albu, apare și la 13 noiembrie 1751, ca martor la o vânzare din hotarul Somoioaga³⁷ din Bodești. Dumitru scrisese chiar acel act, ca un știutor de carte ce se afla.

La 9 februarie 1726 apare alt preot, «eu popa Gonțea, martor ot Zeletin» la zălogirea unei funii și jumătate din moșia Zeletin către minăstirea Văleni³⁸.

Dacă au existat preoți, trebuie să fi existat și un locaș de rugăciune.

Îată însă și prima atestare documentară a bisericilor din Zeletin. «Si pentru ca să lipsească gilceava dintre dînșii, fiind două siliști pe această moșie, una cea veche a Zeletinului și alta nouă, unde este acum satul și biserica, potrivit-am de am dat siliștea cea veche moșnenilor și cea nouă, unde sint acum casele, am dat-o cumpărătorilor...»³⁹. Extrasul acesta se cuprinde în hotărnicia ce s-a efectuat în 1746, moșiei Zeletin în scopul de a curma pricinile dintre moșnenii Zeletinului, reprezentate mai întâi de frații Matei și Balea Sersea, pe de o parte, și cumpărătorii, printre care se aflau și trei preoți din Zeletin: popa Constandin Posea, popa Neagu și popa Gheorghe. Ce adevăruri se pot trage din aceasta?

33. Arh. St. Buc., M-rea Sf. Gheorghe Nou, XXXVII/3, *Doc. Ist. Rom.* XVII, B, III, p. 280, *Doc. Pos.*, p. 9—10.

34. Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, LXVI/8, *Doc. Pos.* p. 23.

35. *Idem*, LXVI/3, *Doc. Pos.* p. 21—22. 36. *Idem*, LXVI/9, *Doc. Pos.*, p. 23.

37. Arh. St. Buc., Ms. 206, f. 345, v. *Doc. Pos.* p. 53.

38. Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, LXVI/15, *Doc. Pos.*, p. 33—34.

39. Arh. St. Buc., M-rea Cotroceni, LXVII/1, *Doc. Pos.*, p. 47.

Dacă în siliștea cea nouă, deci satul Posarilor, sat demolat și risipit printr-o hotărîre domnească din 1765, exista biserică⁴⁰, este de la sine înțeles că exista biserică, cu atât mai mult, și, în satul vechi, deci în cătunul La Vîrf. În susținerea acestei afirmații, vine și existența a trei preoți în același timp și loc. Documentul arată că popa Constandin Posea se găsea în tabăra adversă și locală, prin urmare în «siliștea nouă», adică în amintitul sat al Posarilor, dinspre Bătrîni. Ceilalți doi se aflau în Poseștii Pămînteni și în consecință La Vîrf (așezări care formau împreună siliștea cea veche). Dar cea mai puternică și de neînlăturat dovadă că exista biserică de lemn La Vîrf cu mult înainte de 1746, o constituie însuși cimitirul din jurul acestei biserici. El a fost pînă în jumătatea secolului al XX-lea, singurul cimitir al vechii comune Posești.

Un adevăr este deci definitiv cîștigat și probat de acest document elaborat din porunca domnească a lui Constantin Mavrocordat voievod: în sîtul Zeletin (Zeletinul și cătunul La Vîrf) existau biserici și preoți.

Lufîndu-se în considerare numai biserica de La Vîrf, care exista la 1746, așa cum s-a demonstrat mai sus, ar fi greu de admis că tocmai pe terasa cu gâvan să se fi clădit înainte de 1746 o biserică de zid. Ea trebuie să fi fost tot din lemn, precum au fost aproape toate bisericile din bazinul Bîscii Chiojdului, dat fiind belșugul lemnului din vechile păduri de aici. Autorii susțin ipoteza că biserica de astăzi este una și aceeași cu cea din 1746 și căreia să i se fi făcut, bineînțeles, unele reparații pînă acum. Mai mult chiar, această biserică nu a fost prima La Vîrf. Înaintea ei, prin secolul al XVI-lea și al XVII-lea va fi fost o alta, tot din lemn și de la care s-a păstrat temelia de piatră și poate parte din alte materiale. Faptul că biserica a viețuit două veacuri și jumătate nu trebuie să surprindă. Durata ei a fost asigurată de grija continuă a enoriașilor din trecut, de temelia de piatră care a izolat-o de infiltrația umezelii din pămînt, de acoperișurile de șindrilă cu pantă suficient de mare, pentru ca apele ploilor și zăpezilor să alunece și, în sfîrșit, strășina destul de lată, ca să-i protejeze pereții de apa ploilor și zăpezilor spulberate de vijelii. Mai trebuie amintită și panta terenului, orientată către sud, către care au drenat scurgerile streșinilor din jurul bisericii.

Faptul că această construcție de lemn aparține tipului cel mai arhaic și mai puțin evoluat, pledează în favoarea depărtatei sale vechimi.

O comparație cu una din bisericile Chiojdurilor care a fost ctitorită prin 1654, sau biserica din Fundul Cătinei⁴¹, ambele la circa 10 km, depărtare, poate să ajute la înțelegerea rezistenței stejarului și implicit a unor astfel de biserici.

În plus, există o informație indirectă, despre ctitoria bisericii de la Vîrf. Unul din parohii din Posești, preotul Mateescu, într-o convorbire cu arhitectul A. Marcu, i-a relatat că în timpul cît a fost preot deservent al acestei bisericiuțe, se afla între cărțile de cult de acolo și un catastih de pomelnice. Într-unul din ele se menționează că biserica fusese rectitorită tîn 1730.

Catastihul despre care a grăit preotul Gh. Mateescu, nu s-a mai aflat, după cum foarte multe din cărțile acestei biserici nu se mai găsesc astăzi. Pe de altă parte, nu sînt motive care să înlătore cele relatate de preot și reproduse de arhitect. Unul dintre specialiștii cunoscuți în arhitectura acestei categorii de construc-

40. Cartea de judecată a lui Ștefan Racoviță voievod din 28 ianuarie 1765, menționată și într-o anafora din 20 iulie 1780, a cărei copie se află în posesia arhitectului Anghel Marcu (*Doc. Pos. p. 77*).

41. Gion Ionescu, *Biserica din cătunul Fundul Cătinei*, în «Glasul Bisericii», XLII, nr. 4—5, 1983, p. 288—286.

ții, arhitectul doctor A. Pănoiu, văzînd fotografiile și planul de secțiune orizontal, admite ipoteza că biserica de La Vîrf ar exista de la 1730. Convorbirea cu acest arhitect s-a desfășurat la 15 martie 1980.

Nicolae Iorga, a vizitat biserica prin 1939, dar nu și-a pus problema vîrstei bisericii și deci a anului de ctitorie. S-a mulțumit să scrie: «Biserica veche de lemn, cas ajuns rar în această regiune ... Pare nepotrivită, cu smerenia ei, piatra cu inscripție din 1873 (și) care pomenește pe unul din sprijinitorii ei»⁴².

Este sigur că biserica a fost vizitată și de Radu Crețeanu, cercetător care o prezintă în mod cuprinzător și științific sub raport arhitectural⁴³. Aceasta afirmă că este «bine denumită din Vîrf» probabil datorită altitudinii la care a fost în-gemănată. O apreciază ca pe «una din cele mai arhaice biserici din Muntenia». Aprecierea nu și-o face pe bază documentară, ci pe elementele ei constructive: absida nedecroșată, lipsa pridvorului și a clopotniței, traseul neregulat și unele stîngăcii în construcție.

Crețeanu socotește pe Matei Sersea drept ctitorul acestei biserici, ceea ce ar putea fi adevărat. Se pare că s-a călăuzit după piatra înscrisă de pe mormîntul din pronaos. Numai o deshumare și o cercetare a acelei grobnite ar putea să aducă o clarificare. Inscripția acelei pietre nu prezintă pe Matei Sersea drept ctitor. Ea este numai un pomelnic al lui Matei. Iată textul acesteia: «Pomea(l)nicu(l) lui Matei Sersii. Pomen(i) G(ospa)di⁴⁴: Dobra, Constandin, Soare, Ilie, Radu, Vlada, Samfira, Matei, Neagu, Neacșa, Crăciun, Ilina, Stanca, Maria, Constandin, Balea și cu tot neamul lor. Ap(rilie) 22, 7291 (1783)»⁴⁵.

După cum se vede, Matei este ordonat al optulea în pomelnic, între cele 16 nume. S-ar putea ca pomelnicul să fie întocmit de el, dar cele 16 nume arată că acolo nu este un simplu mormînt, ci oasele mai multora care au decedat la date diferite. Mai justă pare a fi ipoteza că biserița de La Vîrf este ctitorită de toți locuitorii satului, iar Sersarii au avut un aport mai substanțial. Ea este produsul unei colectivități.

Faptul că sersarii erau considerați de ceilalți consăteni ai lor, printre ctitorii frunțași, mărturisește și inscripția dăltuită pe trei dintre birnele din exteriorul peretelui de sud al bisericii. «L(ea)t 1793 fevru.arie) 17, din zile(le) luminatului domnu

42. Vezi nota nr. 28. Savantul, torent vjelijos dintr-ale cărui pietre rostogolite pe conul de deversare, unele nu și-au ajuns ținta, are unele erori în cele cîteva rînduri scrise despre această biserică. Iată-le: Bisericile din Posești, județul Prahova, nu pot fi «dîmboviciene», cel mult prahovene.

Sersarii nu sînt urmașii lui Posea. Ei au rădăcini mult mai vechi decît Posarii, adversarii acaparatori și venetici în Zeletin.

Este curioasă și neconvingătoare părerea că numele Sersea s-ar trage de la Xerxe sau Xeres.

Cazul bisericilor de lemn din zonă nu este rar.

Chiar cele arhaice persistă. Iată cazul bisericii de lemn din Valea Muscelului sau cea din Fundul Căței.

Cît despre interesul pe care îl stîrnește biserica de La Vîrf, aceasta cantonează în vechime, în aspectul ei arhaic dar cu linii și planuri armonios îmbinate, fie pe orizontală, fie în elevație.

Anul 1873, pe care-l atribuie pietrei — înscrise, este în realitate 1783.

Marele istoric are deosebitul merit că a publicat imaginea din 1939 a acestei biserici și aceea a marmorei tombale din pronaos.

43. R. Crețeanu, *Biserici de lemn din Muntenia*, Buc., 1968, p. 32.

44. În limba slavă Pomni Gospodi înseamnă Pomenește Doamne.

45. Descifrarea aparține autorilor, vezi fotografia.

ПШМЕА Н КХАХИМАТ
 ЕН СЕРСІН ПШМЕН ГАН
 АШБРАКШ СПАНАН
 БОАРЕНІЕ РАДЛВНА
 АСАМОИРАМАТЕШ
 НЪРЪНЪКШАКРЪУХ
 ІЛНАСТАКАМАРІА
 КШСТАНАЖСАЛЪ
 ШКХТОТНЪМЪАЛЪ
 АЛ:КЪЪЪЪЪ

Alesf(a)ndru⁴⁶ Constandin Muruzu voi(e)vod și s-au pristăvit robu(l) lui Dumnezeu So(a)re, l(ea)t 72...»⁴⁷.

Se pare că această inscripție n-a fost observată, nici de N. Iorga, nici de R. Crețeanu. Are o zonă greu de descifrat. Ea a mai fost observată în schimb de cel puțin doi locuitori ai satului: învățătorul Dumitru T. Eufrosin⁴⁸ și preotul C. N. Bădulescu⁴⁹. Nici unul dintre ei n-a reprodus inscripțiile de pe piatra din pro-naos sau de pe perete.

Preotul Bădulescu a scris, pe cînd era elev al seminarului din Buzău (3 ianuarie 1875), treizeci și trei de versuri despre această biserică, al cărei paroh a devenit cîțiva ani mai tîrziu.

«Sacra biserică antică ...

Făcută din birne de stejar cioplite,
De vreo cîteva secole trecute»

Apoi continuă :

«Nu ne-a rămas niq̃i o probă adevărată

Despre a ei sacră durată.

După unele tradițiuni, se zice que ar fi făcută

De domnul Radu Negru Vodă bătută,

Însă nu avem niq̃i o inscripțiune

Cu hramul sfinților Angheli...»

În strofa a III-a se afirmă că biserică aceasta

...«A fost prefăcută în secolul al XIX-lea»

De erezii lui Matei Sersea,

Quare este înmormîntat în tinda bisericii»

Ceea ce corespunde adevărului.

În sfîrșit a mai scris că :

«Și clopotul este făcut,

De Soare Sersea cel dispărut

La 1791...»

În stînga se vede o inscripție în caractere slavo-romane. În dreapta este o notă scrisă de mîna lui C. N. Bădulescu: «Căci în 1791...»

Se înțelege dar că preotul a văzut inscripția dar nu a reprodus-o. De asemenea, inscripția de pe perete, existentă în întregime în 1875, cuprindea la sfîrșitul ei anul «7299), adică 1791. În plus, înseamnă că golul ferestrelor a fost mărit după 1875, cînd și inscripția a fost ciuntită, așa cum se vede în fotografie. Pînă atunci ferestrele nu aveau cercevele iar golul lor era numai de o «Șchioapă, ca să nu se vadă lumina»⁵⁰ din afară și a nu atrage atenția oștilor dușmane care s-au perindat pe șoseala din vale.

Din versurile puerile ale seminaristului se poate reține tradiția că biserică există de «cîteva secole». Este mai greu de admis că a fost ctitorită de Radu Negru.

În ceea ce privește reparațiile, una dintre cauzele care i-au asigurat durata atît de îndelungată, din unele mențiuni de pe cărțile de cult se înțelege că acoperișul a fost refăcut (șindrilă) cam din 30 în 30 de ani. Despre o astfel de refacere a amintit și preotul C. Bădulescu în versul cu secolul al XIX-lea.

46. Cioplitorul inscripției a greșit punînd cele două ovale din litera slavonă X.cs) pe orizontală, în loc de unul peste altul, pe verticală și astfel, a scris litera «f».

47. Descifrarea aparține autorilor, vezi fotografia.

48. Arh. St. Buc., Min. Cult. Naț. 689/1942, f. 371.

49. Mențiune pe pag. 22, a unui exemplar de Minei al lunii februarie, ed. București, 1852.

50. P. Pavlov monahul, *Locașuri sînte din județul Prahova*. Cercetări făcute în 1927—1928. Manuscris în biblioteca N. Iorga, Ploiești.

Tot preotul acesta a dispus să se înscrie cu dalta pe peretele de la intrare: «Această biserică s-a învelit la 1881. Pr(eot) C. N. Bădul(escu).

O altă reparație este consemnată la 29 octombrie 1851⁵¹.

În secolul al XX-lea, biserica s-a bucurat de două reparații la acoperiș și s-a bătut șindrila nouă⁵².

Odată cu clădirea bisericii de zid din centrul satului Poseștii Pămînteni, cu retragerea Serserilor de La Virf către centrul comunei, biserica de lemn a rămas ca o simplă capelă de cimitir. De câțiva ani, nici acest rol nu-l mai are, decât în rare cazuri, deoarece s-a creat un nou cimitir mai aproape de șosea. Cimitirul de La Virf și biserica lui au fost date uitării.

Înfățișare și descriere :

După tipologia stabilită de R. Crețeanu, bisericuța de lemn de La Virf se încadrează între bisericile cu plan dreptunghiular, cu absida nedecroșată (tip. I) dar absida avînd spațiul îngustat parțial⁵³ (b). Zona spațiului redus încheie perimetrul bisericii spre est cu trei laturi din care cea de la mijloc perpendiculară pe axul longitudinal al bisericii. Celelalte două laturi din exterior sînt legate prin procedeul de îmbinare în coadă de rîndunică cu birnele prelungite de la pereții naosului, în unghiuri obtuze, egale două cîte două și opuse.

După crochiurile arhitectului Anghel Marcu, biserica prezintă în plan orizontal trei părți :

I. în partea de vest, o cameră cu lățimea de 4,25 m. iar adîncimea pe axul bisericii de 2,63 m. Este pronaosul care adăpostește în colțul de sud-vest gropnița cu piatra înscrisă în 1783. Pereții laterali sînt îmbrucați în zona de contact de ai naosului.

II. nava propriu-zisă, cu o lățime de 4,60 și adîncimea de 5,10 m. Pereții laterali se prelungesc cu încă 2 m. în altar.

III. spațiul restrîns al altarului pe o adîncime de 2,60 m de aspectul unui trapez regulat.

Biserica are deci o lungime de circa 12 m. și lățimea maximă de 4,60 m⁵⁴.

Cel de al doilea crochiu arată că înălțimea pereților este de 2 m. de la temelia de piatră, iar acoperișul 3 m. Mai trebuie precizat că streșina are 1,20 m. în proiecția orizontală. Streșina are aspect uniform pe întreaga sa întindere, cu excepția unei ondulații în sus, în dreptul ușii de acces, ceea ce constituie un amănunt estetic deosebit.

Această unică unduire a streșinii, creștăturile de pe ancadramentul ușii de acces, sau de pe ancadramentul intrării în naos, precum și proporțiile armonios constituite și îmbinate, dau, valoare aparte acestui monument istoric și de artă populară românească.

Lipsită de ostentație, realizarea de proporții modeste, dar raportată la numărul locuitorilor din vremea ctitoriei, fără încărcătura unor ornamente inutile, sobră și robustă, biserica de La Virf nu poate fi decît produsul unor eforturi colective, atît de construcție, cît și în reparațiile și întreținerea care i-au prelungit existența.

În imaginea sa de ansamblu și văzută din față, acoperișul pare a fi aidoma unei cușme mai mari decît capul moșneagului care o poartă.

51. Pe un Chiriacodromion din 1732, f. 155 (Posesor A. Marcu).

52. Informația de la arhitect A. Marcu. Ultima a fost întreprinsă la inițiativa sa și cu contribuția sa.

53. Rađu Crețeanu, *op. cit.*, p. 10.

54. Vezi fotografia crochiului (proiecția pe orizontală)

Rămășițe din zestre.

Lipsesc documente care să ateste că biserița de La Virf ar fi posedat vreo zestre imobilă în afară de suprafața cimitirului din jur.

S-ar putea ca din averea mobilă, puțină și săracă, să se mai afle vreun obiect de cult la celelalte biserici din împrejurimă.

Există destule dovezi concrete și neîndoielnice că ea a avut cel puțin multe cărți de cult.

Autorii prezintă citeva, exempli grația, și parte din mențiunile aflate pe ele, fără a încerca o ordine cronologică a lor.

Mai întâi se amintește setul complet al celor 12 Minee, editate la București în 1852. Pe acestea s-a scris chiar «această carte este a bisericii din Virfu...».

Pe intercoperta celui pentru luna octombrie și-a scris preotul paroh C. Bădulescu «ronologia mea». A învățat la seminarul Buzău și a fost hirotonit în 1879.

Pe o Cazanie, București 1898, s-a menționat că a fost legată de poseșteanul Toma Mihăiescu, al cărui han a fost donat complexului muzeistic din Golești Argeș. Pe foaia de titlu, cîntărețul Ion Cățineanu a scris: «Paștele din 6 aprilie 1942 foarte trist, războiul, lipsă, timp urît, frig, noroi, ger».

Cartea de Tedeumuri, București 1879, cuprinde o mențiune a aceluiași «sacerdotu C. N. Bădulescu. Alexandru II, imperatorul Rusii, a repausatu la 1 martie anul 1881, în Petersburg, lovit de mihiliști cu o obusă».

Cazanie, editată la Rîmniceu sub patronajul mitropolitului Filaret, posedă mențiuni relative la cutremurele din sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea sau la unele răzmerițe.

La fila 30 verso: «Să se știe de cînd s-a cutremurat pămîntul într-o sfință duminică la doo ceasuri din zi, foarte cutremur mare, că se speriaseră) Serseștenii». Apoi, «să se știe, de cînd s-au cutremurat pămîntul, simbătă la doo ceasuri din noapte, simbătă, a cîncea săptămînă a marelui Paște, Ca la un ceas iar s-au cutremurat mai binișor în duminica a cincea a sfințului post. Iar cînd au fost miercuri a treia zi în revărsatul zorilor,, s-au cutremurat mai incetinel. Apoi în ziua de simbătă Paștelui, seara la șase ceasuri din zi, iar s-au cutremurat, în zilele prea înălțatului domn Io Constantin Gheorghe Ansarli voi(e)vod, la 1798, în luna martie 18. Și am scris eu, Gheorghe Sersești»⁵⁵.

La fila 78 s-a menționat: «...în zilele lui Alexandru Ipsilant voi(e)vod erau muscalii în Țara Românească, să lupte cu turcii. Și era băjănie foarte. Și au trecut boieri la Țara Ungurească. Și au robit turcii țîrgul Buzăului și sate de ale noastre, multe. Și era frică multă la toată lumea. La leat 1806 luna lui iunie, în ziua de sfințul Iustin».

La fila 111—114 s-a menționat cutremurul din 1838, care a distrus multe biserici din București⁵⁶.

«Să se știe că la leat 1838 s-au cutremurat pămîntul foarte, foarte tare, că au crăpat pămîntul foarte mult, de au eșit apa în ocoale, terci, sfinție și s-au fărîmat măturile din temelii pămîntului, că casele s-au stricat și s-au rupt. Și lumea toată s-au îngrozit și s-au speriat».

Pe fila 280—282 s-a scris: «La leat 1807, au fost robiciune foarte la partea cîmpului. S-au tăiat neguțători mulți la țîrgul Buzăului și oameni la partea cîmpului și s-au izgonit. Iunie în zile 5».

Cea mai interesantă carte pare a fi un Chiriadromion tipărit la București de mitropolitul Ștefan, la 7240 (1732). Pe interiorul primei coperte stă scris: «Să

55. Vezi «Flacăra», XXVI, 1977, no. 10 (1135), Doc. Pos. p. 85.

56. Gion D. Ionescu și Gr. Popescu, *Biserica Popa Soare din București — Monografie istorică*, în «Glasul Bisericii», 1979, nr. 7—8, p. 825—852.

se știe de cînd au ertatu turci(i) în Țara Românească și înainte lor, vara, venise(ră) arvații cu Ispila(n)tă ... ca Tudor. Și au fost iarnă bună și vitele ... găsis(e)ră) gurare și unile muri(ră) de foame ... acață de unghie și schiopau rău ... la leat 18 ... Și am scris eu, robul lui Dumnezeu, Voinea Diaconu Faură».

Pe fila 1-a, verso «Să se știe de cînd au dat o iarnă de să făcuse peste tot numai gheață de nu puteau oamenii să umble nicăieri și să sperias(e)ră) toți oamenii de iarnă ca aceea. Leat 18 ... Gheorghe Sersea».

Pe fila 155 verso s-a amintit: «Cînd s-au dresu biserica vechie a satului Poseștiurilor, la leat 1851 și au luat sfîrșitul la luna octombrie 29». A scris Nicolae sin Gheorghe Matei.

Se reține și ultima mențiune pe care o amintește, dar cea mai scumpă, tângentă fiind cu dorința poporului de a-și lumina copiii și cu unul din rariii făclieri ai aceluia timp, cînd știutorii de carte erau atît de puțini. Iat-o: «Să se știe de cînd s-au măsurat siliștea satului Posești Pămînteni, de s-au făcut pogoane și s-au dat pogoanele pre stînjăni, fleștecăruia după stînjăni, în zilele prea luminatului domn Grigore Ghica, la leat 1824 ghenar 12. Atunci învățam eu, Ene dascălul, copiii Frîncului Sersea, în casa du(mnea)lui». Mențiunea s-a scris pe fila 410 verso — 411.

În sfîrșit.

Considerînd numai perioada documentară, adică de la 1571, cînd este pomenită prima oară moșia Zeletin⁵⁷ și pînă astăzi, biserița de La Virf, împreună cu antecesoarea ei, au încorporat în ființa lor, întreaga istorie a habitatelor Zeletinului superior. Au fost părtașe la toate frămîntările produse din cauze proprii ale acestor colectivități, dar și cele care au fost mai dureroase, provocate de dese treceeri ale trupelor streine, mai ales cele turcești, tătare sau austriece, care foloseau amintita cale de rocadă în vijeliile acestea, spre și dinspre pasul Boncuța⁵⁸. Asemenea treceeri s-au scontat pentru satele întilnite în cale cu jaf și pirjol. Așa se explică și existența satului La Virf, retras pe pantele rapide, dar acoperite cu păduri și livezi ale muntelui Pripox, la aproximativ doi km de la șosea.

Mențiuni documentare, din care unele au ajuns a fi înregistrate astăzi numai pe cale indirectă, tipul arhitectonic arhaic astăzi, dar reprezentativ în perioada în care a fost construită, trăsăturile și meșteșugul ici-colo stîngace și neregulate, dar și armonia raporturilor în elementele constructive sau finele decoruri incizate de la ancadramente, mențiunile de asemenea incizate pe cele trei birne dinspre sud sau pe lespede din pronaos, toate aceste mărturii ale spiritului tehnic și artistic al meșteșurilor locale anonimi, cum și părăsitul dar unicul cimitir din începuturile așezării și pînă în jumătatea actualului secol, fac din biserița de La Virf una din cele mai vechi și mai reușite monumente de artă populară și istorice ale geniului, din Țara Românească.

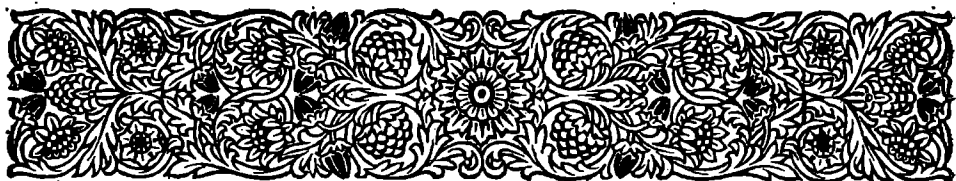
Salvată de la pieire prin grija mereu trează a generațiilor de Zeletineni și cu osebire de Sersari, ea păstrează în continuare, nu numai povara sfîntă a istoriei locale, ci și robustețea și farmecul ei originar, lipsit de ostentație, în mijlocul unui cadru natural care îmbie la reculegere și liniște spirituală.

Și nu sînt singurele motive care ar pleda ca ea să nu fie dată uitării definitive.

GION D. IONESCU
ANGHEL T. MARCU

57. Doc. Posești, p. 1.

58. Exemple în: V. Motogna, *Războaiele lui Radu Șerban (1602—1611)* Buc., 1926, sau Gh. Zagorît, *Trecătorile Teleajenului*, în «Anuarul de geografie și antropogeografie», III, 1911—1912, p. 62—100.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

PRIMA CONFERINȚĂ PREOTEASCĂ A CLERULUI DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

Între 15 și 31 martie 1985 s-a desfășurat prima conferință a clerului din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor. Ținută la sediile celor 20 de protoierii din cuprinsul Arhiepiscopiei, Conferința a fost prezidată de delegații chiriarhali: PP. SS. Episcopi Vicari, consilieri patriarhali și mitropolitani, precum și profesori universitari de la Institutul Teologic din București.

Cu această ocazie preoțimea ortodoxă din întreaga arhiepiscopie a avut de studiat și dezbătut o temă actuală, care a mobilizat pe toți clericii pentru a se prezenta cu totul pregătiți, în împlinirea și împlinirea marilor probleme din viața patriei și poporului nostru și anume: «ORIENTĂRI ȘI PERSPECTIVE ÎN DEZVOLTAREA ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ A PATRIEI NOASTRE ÎN LUMINA DIRECTIVELOR ACTUALE ALE FORURILOR SUPERIOARE DE CONDUCERE A ȚĂRII».

Astfel la Protoieriile Călărași, Vălenii de Munte și Videle a prezidat P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor. La Turnu Măgurele și Tirgoviște P.C. Preot Octavian Popescu, Vicar administrativ. La Circa I. Capitală, Sectorul Agricol Ilfov P. C. Pr. Profesor Dumitru Radu, Prorectorul Institutului Teologic din București. La Circa II Capitală, III Capitală și Cîmpina P. C. Preot Mihai Marinescu consilier mitropolitan.

La Protoieria Titu a prezidat P.C. Preot Dinu Proviaan, consilier mitropolitan. La Protoieria Cîmpulung Muscel P.C. Pr. Ilie Georgescu, consilier mitropolitan, La Protoieria Ploiești P.C. Preot Profesor Constantin Galeriu, de la Institutul Teologic București. La Protoieria Oltenița, și Ciorogirla a prezidat P.C. Preot Vasile Bria, consilier mitropolitan. La Protoieria Urziceni: P.C. Preot Turcu Nicolae, consilier mitropolitan. La protoieriile Slobozia și Găiești P.C. Arhid. conf. Petre David de la Institutul Teologic București, iar la Protoieria Alexandria P.C. Preot Vasile Diaconescu Inspector eparhial.

Conferința a început prin oficierea unui Tedeum de către preoții prezenți. În continuare s-a trecut la prezentarea referatelor propuse de Comisiunile de lectură de pe lângă fiecare protoierie.

Din citirea referatelor s-a constatat că la început s-a efectuat o prezentare de ansamblu asupra dezvoltării economico-sociale în ultimii douăzeci de ani — cei mai rodnici din Patria noastră, epocă ce poartă cu deplină îndreptățire și mândrie numele Președintelui Republicii Socialiste România — Domnul Nicolae Ceaușescu, care a grăbit și grăbește, neconținut, societatea românească spre o nouă orientare și viață bogată în edificarea societății multilateral dezvoltată.

Mai toate referatele au subliniat că realizările obținute în această perioadă de dezvoltare economico-socială a țării, demonstrează, cu justețe, politica Statului nostru, care, a desfășurat o amplă activitate de perfecționare a întregului sistem de conducere a societății, la toate nivelele de organizare socială, de la Organele supreme ale Statului, pînă la organele de conducere ale unităților economico-sociale.

Trecînd peste o serie de greutăți, generate de criza economică mondială, în țara noastră s-au produs mari realizări, prin dezvoltarea industriei, agriculturii, celelalte ramuri ale economiei naționale, științei, învățămîntului și creșterii nivelului de trai și a calității vieții întregului nostru popor.

Toți vorbitorii au subliniat, în mod deosebit, succesele din toate ramurile de activitate, înregistrîndu-se un important volum de investiții și realizarea unei balanțe comerciale active.

Potențialul tehnic și capacitatea specialiștilor de a soluționa cele mai dificile probleme pentru ridicarea economiei pe noi trepte a întregii economii naționale. Dacă vom aminti numai cîteva exemple din marile realizări: canalul Dunărea — Marea Neagră — Magistrala albastră — cum i se spune, metrourile Capitalei și zecile de fabrici, uzine, hidrocentrale, școli, creșe, spitale, universități și Institute de tot felul, orașele și satele cu blocurile lor cu zeci de mii de apartamente, am enumera numai o parte din realizările epocii «Nicolae Ceaușescu».

Succesele importante și realizările din domeniul agriculturii și zootehniei — noua revoluție agrară — ce se produce prin modernizarea tehnico-materială și introducerea de noi tehnologii în producție, constituie un capitol de seamă în activitatea poporului din zilele noastre.

Referatele și completările preoților nu au uitat nici menționarea orientărilor de perspectivă pînă la anul 2.000, perioadă în care toate activitățile se vor perfecționa și toți oamenii își vor consacra puterile creatoare, munca și priceperea la îndeplinirea mărețelor obiective ale cincinalului, pentru întărirea forței spirituale și materiale a întregului popor.

S-a menționat că toate aceste realizări în trecut nu au fost posibile decît în climatul de pace și de colaborare cu mai toate popoarele lumii, iar politica externă a patriei noastre nu militează decît pentru dezarmarea generală și, în primul rînd cea nucleară.

S-a subliniat că la toate aceste mărețe îndepliniri s-au angajat toate organele de stat și obștești, inclusiv cultele și Biserica Ortodoxă, cu ierarhii, preoții și credincioșii ei, cum de altfel a mers totdeauna împreună cu poporul, cu interesele poporului, participînd activ la toate organismele pușe în slujba poporului.

Referatele susținute au fost urmate de completări și discuții pe marginea temei. Astfel Pr. Ștefan Săvulescu, protoiereul Circ. Ploiești a sintetizat: «păstoria, potrivit îndrumarului chiriadromului ortodox este lucrarea de călăuzire a fiilor Bisericii la limanul împăcării lor cu Dumnezeu. Năzuința spre acest țel scump comportă, mai ales în zilele noastre, responsabilitatea păstorului și deopotrivă a păstoriiților. Biserica trebuie să se integreze în viața poporului pentru a-l ajuta să-și facă un trai mai fericit. Izolarea și rezerva sînt păgubitoare, pe cînd participarea fiilor Bisericii,

cîrmuiți de păstorul înflăcărat de convingeri religioase și sentimente patriotice, aduce cu sine roadele păcii, și dreptății.

Pr. Ion Pătrașcu de la Ploiești spune: «Facem parte din F.D.U.S. Aici ne întîlnim cu țara, cu aspirațiile și nevoile poporului nostru. Ca cetățeni sîntem implicați în opera de construire socialistă a patriei. Să nu stăm pasivi, indiferenți, sau — ce este mai rău — de rea credință. Să fim sinceri, pentru a vedea poporul în noi luminători fideli ai aspirațiilor sale spre mai bine».

P. Ilie Georgescu, consilier mitropolitan, declara la protoieria Cîmpulung: «Preoții și credincioșii Bisericii noastre participă activ la lucrările organelor locale puse în slujba binelui obștesc și sprijină eforturile poporului la ridicarea nivelului de viață și de îndeplinire a planurilor de dezvoltare a patriei noastre».

P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, vorbind despre etapele dezvoltării de la vechea societate la cea nouă, a subliniat că acțiunile etapei socialiste se desfășoară pe o bază științifică, avînd la temelie hotărîri riguros stabilite în cadrul cîincialelor. În acest timp s-au făcut noi realizări economice și sociale. La aceste acțiuni Biserica, cu slujitorii ei, își are locul ei. Ținînd seama că omul este în centrul tuturor preocupărilor, desfășurarea vieții umane interesează biserica. Apreciînd că pacea este un deziderat și o aspirație universală, trebuie întreprins orice efort pentru păstrarea ei. Noi avem datoria să sădim în conștiința credincioșilor noștri învățătura de a munci cinstit, de a se respecta și a se iubi între ei, de a dori să lupte pentru pace, progres și bunăînțelegere».

P. C. Pr. Vicar Octavian Popescu, la protoieria Tîrgoviște, a spus: «Am luat parte alături de *P. F. Părinte Patriarh Iustin* și de alți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe, la cel de al III-lea Congres al F.D.U.S. și am auzit chiar de la Președintele Republicii, *Domnul Nicolae Ceaușescu*, ce s-a realizat pînă în prezent și ce se va realiza. Există o interdependență între politica internă și externă. Rolul pe care trebuie să-l aibă preotul pentru binele patriei și poporului este să răspundă la toate chemările superioare, să fie un exemplu personal în familia și parohia sa, să fie un om al rugăciunii, căci cine se roagă bine, muncește și bine».

În concluzie, toți participanții la conferință, fie prin referate, fie prin completări și discuții, au arătat că preoțimea depune toată strădania pentru a sluji biserica, poporul și țara și a aduce contribuția ei neprecupețită, la ridicarea, pe noi culmi din zi în zi și tot mai înalte, a stării materiale și spirituale a poporului nostru.

Astfel prima conferință a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor a constituit o importantă contribuție în lucrarea de întărire a conștiinței preoțești, în activitatea ei pentru rezolvarea problemelor majore ale patriei și omenirii.

Pr. DAVID POPESCU

ADUNAREA GENERALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI ȘI SALARIAȚILOR DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

În conformitate cu prevederile Regulamentului de funcționare a Caselor de Ajutor reciproc din Patriarhia Română, în ziua de 28 martie a.c. s-a ținut Adunarea Generală a membrilor C.A.R. a Arhiepiscopiei Bucureștilor.

După obișnuitul Tedeum, săvîrșit în Biserica Sfînta Ecaterina — Paraclisul Institutului Teologic din București, de către un colectiv de preoți dintre cei prezenți,

Adunarea Generală s-a ținut în sala de festivități a aceleiași Institut, în prezența delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin — P.C. Preot Octavian Popescu. Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Deschizând ședința, P. C. Preot Petre Alexandru, Președintele Comitetului de conducere, salută prezența tuturor celor de față, în frunte cu P. C. Vicar și a noilor membri ai Adunării Generale, aleși pentru o perioadă de 4 ani.

În continuare, arată că, dacă și în anul 1984 Casa de Ajutor Reciproc a dat rezultate bune, aceasta se datorește, în primul rând Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, care veghează asupra tuturor preoților și credincioșilor și înțelege nevoile fiecăruia, iar pentru Casa de Ajutor Reciproc este un adevărat Părinte, oferindu-ne spațiu, lumină, căldură etc. prin Arhiepiscopia Bucureștilor și oferindu-ne sfaturile P. F. Sale atunci când a fost solicitat.

După apelul făcut se constată majoritatea membrilor și, în consecință, Adunarea este legal constituită.

Se dă cuvântul P.C. Preot David Popescu, secretarul comitetului de conducere care, prezintă Darea de seamă asupra desfășurării lucrărilor în timpul anului 1984. Printre altele P. C. Sa spune: «În cele 52 de ședințe săptămânale de lucru au fost studiate toate lucrările înaintate Casei și au fost rezolvate atât de președinte, cât și în ședințele de comitet, ținându-se seama atât de prevederile regulamentului cât și de principiul înțelegerii nevoilor solicitanților și al întrajutorării — Casa fiind — Casă de Ajutor reciproc. Prezintă activitatea Comitetului de conducere pe probleme, subliniind că lucrările au fost realizate cu cea mai mare grijă și corectitudine, evidențiind întreg personalul biroului, cât și pe P.P. C.C. protoierei care răspund cu promptitudine la problemele financiare ale Casei. Arată că la data de 31 decembrie 1984 casa are 3278 membri cu un capital de peste 14 milioane lei. În anul trecut au fost acordate 734 de împrumuturi în valoare de peste 10 milioane lei, ajutoare de spitalizare lei 25.000 și de deces de lei 250.000.

Din cele relatate se constată că prin volumul mare de lucrări pe care le are, C.A.R. a intervenit, în multe cazuri cu ajutorul ei samaritean, uneori la momente cruciale din viața socială și economică a familiei membrilor ei (construcții de case, mobilier, incendii, inundații, alte calamități, sau întrețineri în școli, căsătorii, sau clipe de durere, decese, etc.).

Darea de seamă aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh în numele Adunării Generale, P. S. Episcop Roman Ialomiteanul și P. C. Preot Vicar Octavian Popescu, pentru sfaturile date la unele probleme mai dificile ale Casei.

Mai mulți membri, luând cuvântul, au adus mulțumiri Comitetului de conducere pentru activitatea depusă și au dat descărcare gestiunii anului 1984, împreună cu întreaga Adunare Generală.

... La sfârșitul părții I, Comitetul de conducere depune mandatul încredințat pentru cei patru ani de activitate pe care i-a avut și, potrivit regulamentului, se trece la alegerea unui nou comitet.

La propunerea P.C. Vicar Octavian Popescu se formează biroul electoral, sub conducerea P.C. Pr. Prof. Dumitru Radu, prorectorului Institutului Teologic. Comisia de propuneri recomandă cinci membri din Adunarea generală ca membri activi, doi supleanți, comisia de censozi, care sînt aprobați în unanimitate.

Noul comitet declară că-și va îndeplini sarcinile așa cum a fost obiceiul și tradiția la C.A.R.

În încheiere ia cuvîntul P.C. Pr. Vicar Octavian Popescu, aducînd mulțumiri vechiului Comitet, iar celui nou ales, spornică activitate.

Adaugă că gîndul nostru este mereu îndreptat către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin care veghează la întreaga activitate a Bisericii și la toate nevoile preoților. Apelează la toți preoții să-și facă datoria, să fie disciplinați, mai ales cei tineri, și să nu provoace nemulțumiri între enoriași. Mulțumește tuturor membrilor, care, în majoritate sînt clerici avînd datoria să meargă mai departe, pe linia muncii, a cinstei și a păcii, căutînd să fie pildă enoriașilor în mijlocul cărora trăiesc, acționînd și sprijinind toate eforturile făcute de Statul nostru pentru rezolvarea marilor probleme ale actualității: dezarmarea nucleară, pacea și colaborarea între toate popoarele lumii.

Pr. DAVID POPESCU

ADORMIȚI ÎN DOMNUL

† Preotul CONSTANTIN URSEANU

S-a stins din viață, după o grea suferință, în vîrstă de 77 ani, preotul Constantin Urseanu de la biserica Parohiei Sfînta Sofia — Herăstrău din Capitală.

Născut în Comuna Giștești, fostul județ Vlașca, ca fiu al venerabilului preot Mihail Urseanu, regretatul primînd o educație creștinească — preoțească în familia sa care a crescut trei fii preoți, — a urmat școala elementară în comuna natală, Seminarul «Nifon Mitropolitul» și apoi cursurile Facultății de Teologie din București.

După ce a ocupat o vreme o funcție în cadrul Ministerului de Finanțe, a intrat în cler, în anul 1935, la biserica parohiei Sfînta Sofia, de al cărei altar nu s-a despărțit pînă la pensionare, cu doi ani mai înainte de tristul său sfîrșit. Cîțiva ani a fost și secretarul Protoieriei Circ. I Capitală.

Vreme de aproape patru decenii, preotul C-tin Urseanu a depus o activitate gospodărească și pastorală deosebită, îngrijindu-se de biserica sa pe care a restaurat-o și înfrumusețat-o, fiind la una din porțile importante ale Capitalei, și a înzestrat-o cu toate cele de nevoie. Pe lîngă acestea s-a ocupat de zidirea sufletească a enoriașilor lui, răspunzînd la toate chemările și slujind, cu multă demnitate și presanță, la toate serviciile religioase.

A fost iubit și apreciat de credincioșii săi, care l-au sprijinit în toată activitatea sa. *Pentru meritele sale duhovnicești, pastorale și gospodărești, regretatul a fost cinstit și distins cu Crucea Patriarhală și titlul de Iconom stavrofor.*

Ceremonia înmormîntării a fost în ziua de 18 aprilie, fiind săvîrșită de un sobor de preoți în frunte cu P.C. Preot Alexandru Ionescu, fost vicar mitropolitan, însoțit de preoții: Petre Alexandru, Ioan Oncescu, Bădărică David, Anuței Constantin, Turliu Gh. și Roșca I.

Din partea enoriașilor parohiei a adus omagii celui dispărut preotul Boboescu Eugen, arătînd durerea tuturor pentru dispariția fostului lor părinte sufletesc care i-a păstorit mai bine de 38 ani. Preotul Bădărică David a vorbit în numele colegilor iar Preotul Alexandru Ionescu a elogiat întreaga activitate a preotului C. Urseanu și frumoasele sale realizări în cîmpul pastoral bisericesc al Capitalei,

Seara a fost condus de toți la locul său de veci.

Pr. DAVID POPESCU

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS — GALAȚI

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL GALAȚI (martie — aprilie 1985)

1. Prăznuirea Sfințelor Paști la Centrul arhiepiscopal

Ca în fiecare an, praznicul Sfințelor Paști a fost așteptat de clerul și credincioșii eparhiei, în frunte cu I.P.S. Arhiepiscop Antim, cu multă dorire duhovnicească și sărbătorit cu evlavie și cu bucurie n Domnul Cel înviat din morți, pentru a noastră mîntuire, potrivit tradiției de veacuri a Bisericii noastre. Pregătirile au început din Săptămîna Pa-timilor, cînd I.P.S. Arhiepiscop a oficiat slujbele de la deniile din Joia Mare și Vinerea Mare.

La 14 aprilie, în prima zi a Sfințelor Paști, la orele 24, înconjurat de clerul catedralei arhiepiscopale, și în prezența unui mare număr de credincioși, I.P.S. Sa a oficiat «Învierea», în fața catedralei, după care slujba utreniei și Sfînta Liturghie au continuat înăuntru.

În Pastorală la Învierea Domnului, citită la catedrală și în toate bisericile din eparhie, I.P.S. Sa a subliniat importanța marelui praznic pentru viața spirituală a credincioșilor. Între altele a arătat că : «Învie-rea Domnului este o nouă creație a lumii, creația în har, prin care firea omenească se reinnoiește și primește puteri noi spirituale. Răs-cumpărarea pe care ne-a adus-o Mîntuitorul ne-a curățit de păcatul strămoșesc și ne-a apropiat pe noi de Dumnezeu și Cerul de pămînt. Prin harul sfînt pe care ni l-a dat, ne-am învrednicit să numim pe Dumnezeu, Tatăl nostru cel din ceruri. Prin acest har ceresc, Învierea Domnului a devenit învierea noastră, restaurarea în noi a chipului omului celui dintîi, neatins de păcat, și înnoirea firii noastre în Duhul Sfînt».

Vorbînd despre comuniunea spirituală creată de Sfînta Înviere în sufletul credincioșilor, I.P.S. Sa arată că : «Este bine ca această at-mosferă duhovnicească să nu fie numai o zi-două, ci să se prelungească și să stăruie cît mai mult între noi ; să stea la temelia raporturilor noastre de fiecare zi, față de cei din jurul nostru și de întreaga obște în care ne aflăm. Prin buna noastră comportare în familie, la locul de muncă, în care ne cîștigăm pîinea cea de toate zilele și în relațiile noastre din societate, aducem un valoros aport la armonia și unitatea socială, la progresul moral și fericirea poporului nostru».

Referindu-se apoi la avîntul pe care l-a luat țara noastră după eli-berarea socială și națională din august 1944, I. P. S. Sa menționează că : «Ultimele două decenii din această perioadă reprezintă o strălucită etapă a dezvoltării patriei noastre, în toate sectoarele de activitate. Acum, zice Arhiepiscopul, sub conducerea domnului președinte Nicolae Ceaușescu, au fost înfăptuite de întregul popor cele mai mărețe obiec-tive economice și sociale, din întreaga noastră istorie. De asemenea, pe plan extern, țara noastră și-a cîștigat un recunoscut prestigiu, prin con-

tribuția sa la rezolvarea problemelor majore care preocupă omenirea, îndeosebi cele referitoare la pacea, dezarmarea și cooperarea internațională».

În încheiere, I. P. S. Sa a urât clerului și credincioșilor din eparhie doriri de sănătate, de bucurie, iar poporului nostru pace și prosperitate.

La sfârșitul slujbei, credincioșii au primit ca binecuvântare tradiționala pască.

În aceeași zi, la orele 12, I. P. S. Sa a oficiat slujba vecerniei la «A doua Înviere», când pericopa evanghelică se citește în diferite limbi.

De asemenea, la orele 17, I. P. S. Sa a primit vizita preoților din Galați și a ostentorilor de la Centrul eparhial, la reședință. Preotul Petre Copceac, de la parohia Mavromol, a prezentat un cuvînt omagial și felicitări I. P. S. Sale, în numele celor de față și al clerului și credincioșilor din eparhie.

I. P. S. Arhiepiscop, luînd cuvîntul, între altele, a arătat cele ce urmează: «Mă bucur că ați venit aici în fața noastră pentru a vă exprima gândurile și sentimentele legate de cea mai mare sărbătoare a creștinătății. La acest praznic ne întîlnim pentru a douăsprezecea oară, ca episcop, a spus I. P. S. Sa, și de zece ani ca arhiepiscop al acestei eparhii».

Cu privire la apropiatele comemorări din luna mai a.c. I. P. S. Sa a spus: «Peste cîteva zile (9 mai), ne întîlnim cu sărbătoarea Independenței poporului nostru, cîștigată de ostașii noștri în anul 1877, după 460 de ani de subjugare otomană. În urma Independenței, țara noastră a cunoscut înfăptuiri epocale, iar Biserica de asemenea și-a cîștigat autocefalia, care este tot o independență față de Patriarhia din Constantinopol.

La 9 Mai vom sărbători de asemenea împlinirea a 40 de ani de la victoria popoarelor asupra fascismului, biruință la care țara noastră a adus o contribuție valoroasă. De aceea, cînd ne gîndim la 9 Mai, a spus Arhiepiscopul, sufletele noastre sînt pline de recunoștință pentru cei ce s-au jertfit pentru libertatea și independența scumpei noastre patrii, cît și pentru ierarhii și preoții care au luptat pentru autocefalia Bisericii strămoșești.

Din 1945 pînă în prezent, au urmat ani pașnici de reconstrucție pentru țara noastră, la care grija pentru apărarea păcii a fost totdeauna prezentă. Ca întotdeauna, la această lucrare, Biserica și-a dat cu sîrguință sprijinul, pacea și cooperarea între oameni și popoare fiind mesajul ei optimist către lume. Și de acum înainte, a asigurat I. P. S. Sa, clerul și credincioșii Bisericii noastre, în strînsă cooperare cu conducerea de Stat, își vor aduce aportul lor la construirea vieții noi, prosperitatea poporului nostru și la apărarea păcii în lume».

În încheiere I. P. S. Sa a mulțumit pentru cuvîntul și felicitările exprimate și le-a urât sănătate și succes în lucrarea sfîntă din Ogorul Domnului, ca preoți și cetățeni. Preoții au executat apoi unele cîntări din imnele «Învierii», după care I.P.S. Sa a ciocnit cîte un ou roșu cu fiecare din cei de față.

Cu aceasta, vizita a luat sfîrșit într-o atmosferă de bucurie duhovnicească.

În ziua a doua și a treia de Sfintele Paști, la catedrala arhiepiscopală s-a oficiat sfînta liturghie în sobor.

La fel și în bisericile din eparhie, preoții și credincioșii au sărbătorit Sfintele Paști cu aceeași bucurie sufletească și s-au îndulcit de harul sfintelor slujbe cu mulțumire și pace, ca fii ai Bisericii noastre Ortodoxe.

2. Slujbe arhieresti și hirotonii

În afara de sfintele slujbe oficiate cu prilejul sărbătorilor Învierii Domnului, I. P. S. Sa a săvârșit la catedrală Sfânta Liturghie și a făcut hirotonii de diaconi și preoți, pentru parohiile din eparhie, după cum urmează :

— La 3 martie, I. P. S. Sa a slujit la Catedrală și a hirotonit pe candidatul ZAMFIR VENIAMIN ca diacon ; la 10 martie, I. P. S. Sa a hirotonit pe diaconul ZAMFIR VENIAMIN ca preot pe seama parohiei Lunca, din protopopiatul Babadag, județul Tulcea, iar pe monahul ANTONIE GRIGORAȘ, din mănăstirea Cocoșu, județul Tulcea, ca ierodiacon ; -

— La 31 martie a hirotonit pe diaconul MELINTE IONIȚĂ ca preot, pe seama parohiei Independența, din protopopiatul Galați, iar pe candidatul FLOREA LAZĂR ca diacon ;

— La 7 aprilie, în Duminica Floriilor I. P. S. Arhiepiscop a slujit la catedrală și a hirotonit pe diaconul FLOREA LAZĂR ca preot pe seama parohiei Alimanu din protopopiatul Medgidia, județul Constanța, iar pe candidatul AVRAM MARIAN ca diacon ;

— La 21 aprilie a hirotonit pe diaconul AVRAM MARIAN ca preot pe seama parohiei Bărăganu, din protopopiatul Constanța, iar pe candidatul TÎNJALĂ MARIAN ca diacon.

3. Conferințe preoțești

a) Conferințe de orientare a preoților

În perioada de la 19—20 martie a.c. la sediile celor șase protopopiate din eparhie, s-au desfășurat lucrările conferinței de orientare pe trimestrul I 1985, cu tema principală : «Orientări și perspective în dezvoltarea economică și socială a patriei noastre, în lumina directivelor actuale ale forurilor superioare de conducere a țării».

Conferința de la protoieria Tulcea din 27 martie a fost prezidată de I. P. S. Arhiepiscop Antim, asistat de p. c. inspector bisericesc Dumitru Găureanu. Celelalte conferințe au fost prezidate de delegații Centrului eparhial.

Referenții principali au prezentat lucrări bine întocmite, folosind cu îndemnare bibliografia indicată de Cancelaria Sfântului Sinod, iar coreferenții și cei care au luat parte la discuții au adus prețioase completări.

După îndrumările date de I. P. S. Arhiepiscop, delegații eparhiali au condus discuțiile, au dat lămuriri asupra unor probleme de actualitate și au arătat care este partea de contribuție ce revine clerului și credincioșilor, acum când țara noastră a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale multilaterale.

Conferințele au decurs în bune condițiuni.

b) Conferința administrativă și misionară cu preoții și cîntăreții bisericești.

La 25 și 26 aprilie a.c. s-au desfășurat lucrările conferinței administrative și misionare cu preoții și cîntăreții bisericești pe semestrul I 1985, cu tema principală: «Căi, metode și mijloace pastorale pentru întărirea și păstrarea dreptei credințe în rîndul credincioșilor».

În partea a doua a conferinței a fost rostită o predică misionară. Preoții au prezentat apoi rapoarte de activitate gospodărească și misionară pe trimestrul I 1985. Cîntăreții bisericești au întocmit referatul despre «Îndatoririle cîntăreților bisericești privind înfrumusețarea și gospodărirea lăcașurilor de cult și a celorlalte edificii bisericești».

Conferința de la Babadag a fost prezidată de I. P. S. Arhiepiscop Antim, asistat de p. c. consilier Ioan Teoharie. Celelalte conferințe au fost conduse de către p. c. consilieri administrativi de la Centrul eparhial.

Referenții principali au prezentat tema dată în condiții optime, după planul ajutător de la Centrul eparhial. Subiectul a fost considerat ca extrem de important și atotcuprinzător pentru cele ce țin de datoria preoților în lucrarea pastoral-misionară, ca îndrumători ai credincioșilor și răspunzători de mîntuirea lor. Pilda Păstorului celui bun, care-și pune sufletul pentru turma Sa, a fost evocată ca exemplu de dăruire în slujirea credincioșilor și a societății.

În sarcinile trasate preoților, pe linia misionară și gospodărească, au fost incluși și cîntăreții bisericești care au asemenea îndatoriri prin legăturile bisericești.

Conferința a fost bogată în învățăminte și s-a desfășurat în bune condițiuni.

a) *Consfătuire misionară*

În zilele de 2 și 3 aprilie a.c., la protoierii Galați, Tecuci, Constanța și Tulcea, s-au desfășurat lucrările consfătuirii misionare cu preoții din parohiile misionare și misionarii protopopești, pe semestrul I 1985. La Constanța au participat și preoții din protoieria Medgidia, iar la Tulcea, cei din protopopiatul Babadag. Cu acest prilej preoții au prezentat referatul «Experiențe personale din vizitele pastorale individuale efectuate în parohie în ultimii ani», și predica «Necesitatea cîntării obștești la toate slujbele religioase». În partea a doua, misionarii protopopești au prezentat «Expunerea de sinteză asupra rapoartelor de activitate misionară pe semestrul II 1984, și a planului de activitate misionară pe anul 1985. Consfătuirea a fost prezidată de delegații Centrului eparhial.

Prin referatele prezentate și din discuțiile purtate la această consfătuire s-a făcut o analiză asupra desfășurării programului misionar pe protoierii. Pe baza experienței dobîndite pînă în prezent au fost reinnoite unele sarcini pentru preoții din parohiile misionare. La rîndul lor, misionarii protopopești au făcut expuneri cu privire la situația fiecărei parohii de care răspund. La concluzii, delegații chiriarhali au dat îndrumări pentru depunerea în continuare a unei activități misionare susținute la parohii, la care să fie angajați și cîntăreții, membrii consiliului și comitetului parohial și ai cercului misionar, sub îndrumarea preoților și a misionarilor protopopești.

A doua consfătuire misionară pe anul acesta va avea loc în prima decadă a lunii iulie.

4. Instalare de protoierei

În urma pensionării, la cerere, a p. c. protoiereu Nicolae Virgiliu de la protoieria Medgidia, județul Constanța și a p. c. protoiereu Ioan Secuianu, de la protoieria Babadag, județul Tulcea, pe data de 1 martie a. c. au fost numiți ca noi protoierei p. c. Gheorghe I. Teugea la protoieria Medgidia, prin transfer de la parohia Oltina, și p. c. pr. Mihai Gherghe, prin transfer de la parohia Dăeni.

Instalarea protoiereului de la Medgidia a avut loc în ziua de 5 martie a. c., cu ocazia conferinței misionare a preoților, iar a protoiereului de Babadag la 7 martie, tot cu prilejul conferinței misionare de la această protoierie.

Din încredințarea I. P. S. Arhiepiscop Antim, aceste două instalări au fost făcute prin delegație de p. c. arhim. Ieronim Motoc, vicar administrativ, într-un cadru festiv.

Cu acest prilej, p. c. sa a adus mulțumiri și binecuvântări din partea I. P. S. Arhiepiscop celor doi protoierei ieșiți la pensie pentru activitatea meritorie pe care au desfășurat-o și le-a făcut urări de sănătate și de deosebite satisfacții sufletești. Iar noilor protoierei le-a urat succes și i-a asigurat de toată încrederea și sprijinul Centrului eparhial.

Arhim. Ieronim Motoc
Vicar administrativ

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Wilhelm Nyssen, *Die Flamme des Heils. Fresken der orthodoxen Kirche St. Johannes des Täufers in Ferentari bei Bukarest*; in Schriftenreihe des Zentrums patristischer Spiritualität «Koinonia» im Erzbistum Köln herausgegeben von Wilhem Nyssen, VII, Luther-Verlag, Köln, 1983, 100 pag. + 18 ilustrații color.

Reputat bizantinolog al timpului nostru, preotul profesor Dr. Wilhelm Nyssen de la Universitatea din Köln semnalează, prin cartea de față, creștinătății actuale frescele realizate între anii 1980—1983 de către pictorul-monah arhimandritul Firmilian-Gheorghe Ciobanu în biserica «Sf. Ioan Botezătorul» — Ferentari din București.

După cum se știe, în Biserica Ortodoxă Română se depune o intensă și bogată activitate pentru împodobirea sfințelor locașuri de închinare cu fresce care, prin intermediul imaginii, fac accesibile învățăturile despre mântuirea omului prin lucrarea Domnului nostru Iisus Hristos.

Frescele din biserica «Sf. Ioan Botezătorul» au reținut atenția marelui bizantinolog din Köln prin ideile teologice pe care acestea le exprimă într-un fel în care privitorul este îndemnat să participe el însuși «la evenimentele luminoase ale realității mântuirii înfățișate trupește și totuși spiritual» (p. 11—12).

Pensula zugravului nu a fost mișcată aici — constată autorul — nici de meditația impresionistă, nici de o nouă pătrundere expresionistă în spațiile subiective ale experienței, ci «mai degrabă de cunoștința neînșelătoare a iluminării ciștigate pe drumul pelerinajului, pentru ca prin coloritul pământului să se intre în atingere cu evenimentul mântuirii în etapele ei, dar și cu martorii ei care sînt sfinții Bisericii» (p. 12).

«Evenimentele mântuirii nu sînt născocite dintr-o genialitate artistică, ci ele sînt mijlocite de Biserică din cuvîntul Sfintei Scripturi, din săvîrșirea Liturghiei și din propovăduirea Părinților. Ele rămîn astfel legate nemijlocit de taina Bisericii. Pentru credinciosul care se roagă sub privirile sfinților zugrăviți, aceștia devin semne sensibile ale chemării la mîntuire, căci prin ei credința a ajuns la noi. Ei fac astfel vizibile evenimentele mîntuirii prin marea predică a vieții lor. Ei răsar toți ca din flăcări și sînt străbătuți de aceste flăcări» (p. 14) ca semne ale primirii chipului de lumină al îndumnezeirii prin har.

După prezentarea planului iconografic strict bizantin respectat de pictorul bisericesc, profesorul Wilhelm Nyssen dă expresie unor pro-

funde meditații teologice în legătură cu 18 din frescele pictate de părintele Ciobanu : Jertfa Patriarhului Avraam, Bunavestire, Nașterea Domnului, Fuga în Egipt, Botezul Domnului, Banul dajdiei, Schimbarea la Față, Coborîrea la iad ca icoană a Învierii, Pogorîrea Duhului Sfînt, Cei trei Îngeri ca chip al Sfintei Treimi, etc.

Foarte bun cunoscător al textelor liturgice ale orientului creștin și al celor filocalice din literatura patristică, Prof. Nyssen comentează frescele reproduse în culori în cartea sa, punînd în evidență sensul spiritual al acestora și însemnătatea lor pentru viața fiecărui credincios al Bisericii.

Jertfa Patriarhului Avraam care oferă lui Dumnezeu pe însuși fiul său Isaac este pictată — remarcă autorul — pe fundalul întunecos al lumii ca un semn al istoriei legăturilor lui Dumnezeu cu omul, după cuvîntul din Epistola către Evrei : «Prin credință Avraam cînd a fost încercat, a adus pe Isaac (jertfă). Cel ce primise făgăduințele, aducea jertfă pe fiul său unul născut ! Către el grăise Dumnezeu : «În Isaac ți se va chema ție urmaș». Dar Avraam a socotit că Dumnezeu este puternic să-l învieze și din morți ; drept aceea l-a dobîndit înapoi ca un fel de pildă (a învierii Lui)» (11, 17—19). Cu un citat din Meliton de Sardes, autorul cărții pune în lumină caracterul infricoșător și tainic în același timp al acestei preînchipuiri a Jertfei lui Hristos : «El (Hristos) a purtat lemnul pe umeri și a fost adus la junghiere ca Isaac de către Tatăl său. Hristos însă a suferit cu adevărat, dar Isaac n-a suferit pentru că a fost numai o preînchipuire a lui Hristos. Dar chiar și cel ce preînchipuia numai pe Hristos, a trezit în oameni cutremur și frică, fiindcă li se dădea să primească o taină nouă : cum un fiu a fost adus pe munte spre junghiere de către tatăl său..., iar Isaac, legat ca un miel, tăcea fără să-și deschidă gura și fără glas» (p. 27—28).

Descriînd scena Bunevestiri, autorul cărții reține : «Pictorul... așează toate faptele mîntuirii pe fondul unui cer albastru închis, încărcat de stele... În icoana Bunevestiri numai hainele îngerului și Mariei au culoarea focului, de parcă ar voi să exprime căldura lăuntrică a persoanelor. Îngerul se apropie ca dintr-o depărtare nesfirșită, în vreme ce Maria este luminată din înălțime de steaua în opt colțuri a Duhului Sfînt în chip de porumbel. E semnul zilei a opta, al începutului mîntuirii veșnice. Concentrată asupra minunii pe care o trăiește, Maria înfloreste în Duhul Sfînt. Oricine poate privi de sus în casa din Nazaret este atras în evenimentul coborîrii îngerului și aude duhovnicește convorbirea de acolo» (p. 30).

Cu un text din Iacob de Vatme, autorul comentează fresca : «A fost un moment preaminunat în curgerea timpului acela în care Maria stătea față în față cu Gavriil și vorbea cu el... Una din numărul femeilor încheia cu căpetenia tuturor cetelor îngerești o înțelegere pentru împăcarea întregii lumi... Fecioara și îngerul s-au întîlnit și au pus lucrurile iarăși în rînduală în așa fel încît au stins vrajba dintre Domnul și Adam... Pămîntescul și cerescul au vorbit prietenește unul cu altul în așa fel încît cele două părți au părăsit cearta și au încheiat pace» (p. 32—33).

«Din icoana Nașterii Domnului — scrie W. Nyssen — se cunoaște că aici se face văzut unul dintre cele mai lăuntrice evenimente, care

apare înconjurat de spații și chipuri... O liniște adâncă se răspîndește din această icoană, opusă multelor mișcări de afară purtate ca de furtună. De sus coboară, prin sunetul de trâmbițe, închinarea îngerilor ; ...la stînga, dedesubt, se vede pregătirea băii Pruncului și Iosif copleșit de întrebări ; ...sus, la stînga, apropierea crailor pe caii în galop. Dar în mijloc stăruie liniștea desăvîrșită a tăcerii din miez de noapte. Numai lumina stelei străbate pînă la Pruncul înfășat în neputința coborîrii Sale. Maria, ca chip al celei ce în același timp simte, știe și se minunează, ...se predă sfatului Tatălui și, totodată, se întreține cu Pruncul, cum a cîntat Efrem Sirul, cel mai mare poet al Bisericii neîmpărțite : «O, minune ! Înaintea mea stă culcat un Prunc, un Bătrîn ; Ochiul Lui este îndreptat întreg spre cer și totuși nu se oprește gînguritul gurii Lui de copil. Cît îmi seamănă ! Și totuși, în tăcerea Lui, vorbește cu Dumnezeu... Privirea Sa, vederea Sa e asemenea Celui ce poruncește tuturor. Căci e Cîrmuitorul tuturor fapturilor din cer și de pe pămînt... Cum să-Ți deschid eu izvorul laptelui, Ție, o Izvorule... Cum să Te hrănesc eu pe Tine, Cel ce hrănești toate de la masa Ta ? Cum să mă apropii de scutecele Tale, Cel care ești înfășat în raze !».

Cartea părintelui Nyssen abundă în pagini de o nespusă frumusețe literară și de o profundă simțire și spiritualitate filocalică. Citatele de mai sus nu fac nimic altceva decît să invite pe cititor la o lectură a întregii lucrări care scrie o pagină de referință asupra unei picturi ce dovedește puterea creatoare a credinței creștine. Această carte atrage atenția Bisericilor de azi asupra unei realizări deosebite din Biserica Ortodoxă Română, în care autorul vede «un semn nou al nădejzii în viitorul Bisericii celei Una și nedespărțite» (p. 1).

Pr. SABIN VERZAN

Pr. Asistent Alexandru Stan, *Biserica Ortodoxă și religiile necreștine. Considerații istorice, teologice și ecumenice*. Teză de doctorat, în «Ortodoxia», XXXVI (1984), nr. 2, p. 152—281 ; nr. 3/1984, p. 324—378.

Recomandările adresate Bisericilor creștine de Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic (Nairobi, 1975), de a asculta ceea ce dorește să spună semenul nostru — care mărturisește o altă credință religioasă — au fost primite și de Biserica noastră. Această primire, care s-a materializat printr-un dialog teologic ecumenic local inter-religios, și-a găsit o afirmare deplină și în studiile și lucrările de specialitate redactate de teologii noștri. O astfel de lucrare este și teza Pr. asist. Al. Stan, intitulată «Biserica Ortodoxă și religiile necreștine. Considerații istorice, teologice și ecumenice».

În prefața lucrării, referentul principal, regretatul prof. dr. Emilian Vasilescu — ne relevă că Pr. Asist. Al. Stan a tratat «în ansamblu subiectul propus de Conferința I panortodoxă de la Rodos, ...într-o întreită perspectivă istorică, doctrinară și ecumenistă» (p. 152). Într-adevăr, Conferința I panortodoxă de la Rodos a recomandat ca temă «Biserica Ortodoxă și religiile necreștine» să figureze pe agenda de lucru a viitorului Sfînt și Mare Sinod al Bisericii Ortodoxe, și să fie pregătită — prin studii și lucrări — de teologii Bisericilor ortodoxe locale. Teza de doctorat a Pr. Asist. Al. Stan s-a vrut și a izbutit să fie o asemenea lucrare, care prin conținutul ei istoric, doctrinar și ecumenist contribuie plener la lucrarea dialogului interreligios între Bisericile Ortodoxe și religiile necreștine.

În partea întâi a tezei sale de doctorat, autorul ne prezintă atitudinea biblică vetero-testamentară față de religiile antichității, atitudinea neo-testamentară față de iudaism și alte religii și atitudinea creștinismului în general față de religiile lumii reflectată în literatura patristică.

În capitoul intitulat «Aspecte canonice și cultice ale atitudinii ortodoxe bizantine față de necreștini în perioada sinoadelor ecumenice (sec. IV—VIII)», autorul afirmă, printre altele, despre cănoane că «redau fidel atitudinea legislației bisericești proprii față de necreștini; ele se deosebesc de legislația romană de stat, care vizează toate părțile împicinate, deci și pe creștini și pe necreștini totodată... Canonul își restrânge raza de acțiune numai la viața sufletească a creștinului, când e vorba de relații inter-religioase» (p. 200).

Relațiile Bisericii Ortodoxe cu iudaismul și islamismul sînt prezentate de autor într-un larg spirit ecumenic. Despre raporturile Ortodoxiei cu credincioșii mozaici, Pr. Asist. Al. Stan este de părere că acestea «trebuie să fie întotdeauna pașnice, respectuoase și cît mai pozitive, în speranța că deosebirile de doctrină se vor șterge, prin voia lui Dumnezeu, la momentul cel mai potrivit» (p. 210).

În partea a doua a lucrării, autorul expune doctrina ortodoxă despre «cunoașterea lui Dumnezeu» și despre «Biserică și revelație», abordează problema existenței adevărului revelat în unele religii necreștine, relevă opiniile teologice creștine ortodoxe privind ideea de Dumnezeu și alte religii, prezintă modul cunoașterii divinității în marile religii necreștine și precizează învățătura ortodoxă privind hristologia și soteriologia în contextul relațiilor interreligioase cu religiile necreștine.

Analizînd, cu spirit critic, diferitele opinii teologice ortodoxe, privind ideea de Dumnezeu în alte religii, Pr. Asist. Al. Stan conchide că «...adevărul revelat deplin se află în Biserica Ortodoxă, care îl și trăiește deplin. De aceea și relațiile celorlalte religii cu Ortodoxia creștină sînt absolut necesare...» (p. 236).

Aprecierea cugetării teologice și a valorilor religios-morale din celelalte mari religii ale lumii (Brahmanism, Budism, Confucianism, Taoism, Șintoism, Zoroastrism, Mozaism și Islamism) este făcută de autor pe temeiul textelor cărților sacre ale acestor religii. Cercetarea textelor respective i-a permis Pr. Asist. Al. Stan să ajungă la concluzia că «deși se deosebesc principal de creștinism, celelalte religii au menținut trează conștiința religioasă a credincioșilor lor cu privire la posibilitatea și necesitatea mîntuirii» (p. 281).

În partea a treia a lucrării — publicată în nr. 3/1984 în revista «Ortodoxia», p. 324—364 — și intitulată, în chip sugestiv, «Considerații ecumeniste», autorul prezintă atitudinea Bisericii Ortodoxe, catolice și protestante în dialogul cu marile religii necreștine actuale.

Referindu-se la preocuparea Bisericii Ortodoxe pentru inițierea și buna desfășurare a dialogului cu marile religii necreștine actuale, Pr. Asist. Al. Stan conchide, cu îndreptățire, că aceasta «se întemeiază în primul rînd pe motivarea doctrinară teologică... eclesiologică și antropologică a Ortodoxiei, apoi și pe motivarea practică generală, anume pe nevoia mereu crescîndă de solidaritate umană, de pace, înțelegere și colaborare cu toți oamenii de orice credință, rasă sau naționalitate» (p. 330).

Despre «eclesiologia romano-catolică și atitudinea Bisericii Romano-Catolice față de religiile necreștine» — exprimată în Declarația «Nostra Aetate» a Conciliului II Vatican — autorul afirmă că «este necesar ca, după «aggiornamento», romano-catolicismul să adopte o viziune de perspectivă, cu mult mai clară și mai deschisă față de năzuințele actuale ale credincioșilor celorlalte religii» (p. 339). Pr. Asist. Al. Stan ține însă să precizeze că «deși a lucrat foarte mult în domeniul relațiilor interreligioase, Biserica Romano-Catolică nu deține înfișetatea — sub raportul dialogului cu religiile

necreștine. Biserica Ortodoxă a cunoscut aspecte mult mai variate și mai largi ale relațiilor interreligioase, încă de multă vreme» (p. 339).

Cu privire la «eclesiologia protestantă față de religiile necreștine», autorul nota că protestantismului contemporan «...fi lipsește o concepție eclesiologică unitară...» (p. 342). De aici decurge și faptul că «atitudinea față de alte religii rămâne la latitudinea fiecăruia teolog, la a fiecărui credincios în parte, fără ca aceasta să afecteze întrucâtva Biserica deoarece aceasta din urmă, compusă din «Sfinți», este nevăzută» (p. 342—343).

În subcapitolul intitulat «Consiliul ecumenic al Bisericilor și religiilor necreștine», autorul se rezumă doar la unele mențiuni ale întrunirilor ecumenice, patronate de respectivul organism pan-creștin. Fără îndoială, ar fi fost necesară o prezentare a eclesiologiei ecumenice, care fundamentează și dă expresie modului cum ne raportăm dialogic, noi creștinii, cu semenii noștri care mărturisesc alte credințe. În schimb, Pr. Asist. Al. Stan surprinde magistral — în câteva fraze — atitudinea teoretică și practică a anglicanismului față de religiile necreștine. Minecînd de la formele sociale naționale ale Commonwealth-ului — în care este încadrat geografic anglicanismul — autorul concluziona că «oscilația prezentă între romano-catolicism și calvinism sau prezbitarianism este... un impediment serios în distingerea unui fir cu adevărat eclesiologic în minuțioasa dar individuala abordare a religiilor lumii de către anglicani» (p. 347).

După cum era și firesc, autorul face — în încheiere — și unele considerații ecumeniste asupra istoriei atitudinii creștinismului ortodox românesc față de celelalte religii. Evidențind spiritul de toleranță al românilor, Pr. Asist. Al. Stan relevă și faptul că Biserica Ortodoxă a contribuit și contribuie și la colaborarea pașnică dintre cultele din țara noastră (p. 362).

În «Concluzii», autorul reafirmă importanța dialogului ca formă concretă de materializare a bunelor relații între religiile lumii. Prin intermediul dialogului, religiile lumii «pot valorifica și în planul practic — subliniază autorul — tezaurul lor doctrinar, ideea de Divinitate, concepția despre om și despre mîntuire, astfel încît să se ajungă la o convergență a faptelor, chiar dacă nu poate fi vorba de o convergență pur doctrinară și care ar duce doar la sincretism sau la indiferență religioasă» (p. 366).

Bibliografia selectivă, aleasă cu discernămint — ce include edițiile diferitelor texte sacre și patristice, enciclopedii, dicționare, lucrări, studii și articole — confirmă bogata informație documentară de care s-a folosit autorul în redactarea tezei sale de doctorat.

Stilul academic, argumentația pertinentă — judicios documentată — spiritul obiectiv și irenic, informațiile documentare bogate și variate, sînt tot altelea merite care conferă tezei Pr. Asist. Al. Stan statutul unei lucrări de o certă valoare documentar-stiințifică.

Redactată sub îndrumarea unuia dintre cei mai competenți istorici ai religiilor din țara noastră — regretatul Prof. Dr. Diacon Vasilescu — teza Pr. Asist. Al. Stan poartă deci și girul unei autorități în materie. Autorul a moștenit de la magistrul său nu numai spiritul larg, ecumenist în abordarea și înțelegerea fenomenului religios și interreligios, dar și stilul său de lucru — logica argumentației și acrvia afirmației.

Rod al unor ani îndelungați de studiu și cercetare — în țară și peste hotare — teza de doctorat a Preotului Asistent Alexandru Stan aduce o contribuție de seamă în domeniul teologiei ecumenice actuale. Lectura ei va oferi cititorului — preot, student în istoria religiilor sau istoric de formație — ultimele informații și considerații istorice, teologice și ecumenice asupra stadiului în care se află dialogul Bisericii Ortodoxe cu religiile necreștine.

Pr. Asist. Dr. NICOLAE V. DURĂ

Varlaam, *Opere, Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu. Ed. Minerva, București, 1984, 231 p. + 32 facsimile.

Opera mitropolitului Varlaam al Moldovei: *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*, tipărită la Tîrgoviște, la Mînăstirea Dealu în 1645, primul «text polemic redactat în limba română», este «unul dintre cele mai vechi monumente literare originale românești».

Lucrarea, «deosebit de importantă în evoluția literaturii și a limbii noastre de cultură», redactată și pusă în circulație la mai bine de 300 de ani de la tipărirea ei, capătă o dimensiune nouă, fiindcă ne pune în lumină imaginea marelui cărturar moldovean, cunoscut de noi mai mult prin *Cazania* sa din 1643, «ilustrat prin caracterul energetic și, uneori, vehement, atît în fond, cit și în formă, al atacului întreprins împotriva opiniilor adverse, precum și puterea de a convinge pe cititori de justetea propriilor afirmații» (p. 7).

În afara interesului filologic și lingvistic al *Răspunsului* lui Varlaam, se scoate în relief semnificația importantă pe care a avut-o publicarea cărții în contextul istoriei politice și sociale a românilor din secolul al XVII-lea, vibranta pledoarie pentru unitate spirituală, în condițiile în care aceasta era subminată de încercările de a-i converti la calvinism pe românii ardeleni, și prin aceasta amenințați cu desnaționalizarea lor.

Mitropolitul Varlaam scrie pentru conaționali săi de dincolo de munți, «*cătră creștinii din Ardeal*», stăpînit de o înaltă conștiință patriotică, și li se adresează, subliniind apartenența lor la aceeași entitate etnică din care fac parte ceilalți români: «*iubiți creștini și cu noi de un neam român, pretutindirea tuturor ce să allă în părțile Ardealului, ce sînteți cu noi într-o credință...*». Credința ortodoxă a format de totdeauna suportul individualității etnice românești, pe care o pune în valoare cartea lui Varlaam și care prezintă «o valoare deosebită în istoria societății și culturii românești», ceea ce justifică editarea și punerea ei în circulație, făcută cu competență științifică, la nivelul filologiei românești de astăzi.

Ediția respectivă are la bază lucrarea prezentată de autoare ca teză pentru obținerea titlului de doctor în filologie, în ianuarie 1979.

Două capitole de specialitate, un «*Studiu filologic*» (p. 5—44) și altul «*Studiu lingvistic*» (p. 45—175), preced textul *Răspunsului*, prezentat în transcriere interpretativă, grafie latină (p. 185—230), și în 46 «*facsimile*» textul original.

În primul capitol se analizează *Imprejurarile în care a apărut lucrarea, se face o privire critică asupra lucrărilor referitoare la ea, se descrie cartea, se precizează locul imprimării și data apariției, se prezintă modelul «Răspunsului», diluzarea și izvoarele citatelor biblice folosite*.

Mitropolitul Varlaam, se arată, a făcut parte din solia de boieri trimisă de Vasile Lupu în Țara Românească să trateze în 1644 pacea cu Matei Basarab. Cu acest prilej, Varlaam a cunoscut în biblioteca lui Udriște Năsturel, cărturar de frunte, cumnatul lui Matei Basarab, fratele doamnei Elina, un exemplar din *Catehismul calvin* tipărit în Transilvania la 1642, carte «plină de otravă de moarte sufletească».

Reacția la lectura cărții, care i-a produs «mare grije și multă scribă», a fost convocarea imediată a unui sobor al reprezentanților clerului din Moldova și Muntenia și redactarea într-un interval de timp destul de scurt a ripostei, în «*Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*», tipărită în 1645.

Acțiunea de calvinizare a românilor din Transilvania începuse ostentativ sub Ioan Sigismund Zápolya, între 1564—1571. În secolul al XVII-lea se continuă sub Gavril Bethlen (1613—1629), sub Gheorghe Rákóczy II (1648—1660). Între condițiunile de calvinizare impuse românilor, care urmăreau ruperea unității românești prin credința ortodoxă, a fost și aceea de imprimări de cărți de cult în limba română și oficierea serviciului religios în limba română. Primele cărți românești care au apărut în aceste împrejurări în Transilvania au fost: o *Evanghelie românească cu învățătură* (1641), care este reeditarea celei de a doua *Cazanii* coresiene, și care cuprinde învățătură ortodoxă, și un *Catehism* (1642), în care sînt expuse și comentate, prin întrebări și răspunsuri, principiile de bază ale calvinismului, din care nu ni s-a mai păstrat nici un exemplar.

Din lucrarea lui Varlaam, *Cartea carea să cheamă Răspunsul împotriva Catihismușului calvinesc*, tipărită în 1645, ne-a parvenit un singur exemplar, incomplet (îi lipsesc una sau două file de la sfîrșit), care se află în colecția de cărți vechi românești a Bibliotecii Academiei R.S.R., catalogat sub Nr. 48, în aceeași legătură cu *Învățătură bisericească*, Rîmnic, 1746, dăruit Academiei în anul 1903 de Vasile Mangra (1852—1918), fost profesor de drept canonic la Academia teologică din Arad, vicar la Oradea (1900), și de la 6 august 1916 la 1 octombrie 1918 arhiepiscop și mitropolit al Ardealului). O copie a *Răspunsului* a fost redactată, probabil, în 1665 de către Grăjdean din tîrgul Birlad, aflat astăzi în colecția de manuscrise a Bibliotecii filialei Academiei R.S.R. din Cluj, cuprinsă în Codicile lui Gheorghe Ștefan, între filele 317 r—425 r.

Spre deosebire de *Mărturisirea Ortodoxă* a lui Petru Movilă, opera lui Varlaam era destinată mării mase a credincioșilor ortodocși din Transilvania. Cu toate acestea, menționează autoarea, în tratarea unor părți se întîlnesc asemănări foarte mari între cele două lucrări, însă influența *Mărturisirii Ortodoxe* «este de importanță minoră». Felul de organizare a lucrării, precum și argumentația din *Răspuns* sînt originale. Ceea ce caracterizează *Răspunsul*, spre deosebire de *Mărturisire*, este o demonstrație teoretică însoțită de numeroase citate biblice, cu referiri la situații reale, făcută în stilul predicilor bisericești, ca în *Cazanie*. La baza citatelor biblice din *Răspuns* se găsește o versiune de tipul celor moldovenești. Este interesant, subliniază autoarea, de remarcat faptul că există mici deosebiri și între versiunea din *Cazanie* a citatelor biblice și cea din *Răspuns*. Este vorba de mărunte diferențe de redactare, de topică, precum și de unele plusuri existente în *Răspuns*.

La imprimarea *Răspunsului* a fost folosită hîrtie din același stoc utilizat, un an mai tîrziu, pentru imprimarea *Liturghierului* slavon la Mînăstirea Dealu. Acest element, ca și repartiția particularităților de limbă muntenesti din textul tipărit al lucrării lui Varlaam, au dus la concluzia tipăriții la Mînăstirea Dealu, în Țara Românească, în anul 1645, dată care figurează pe foaia de titlu a singurului exemplar tipărit cunoscut. Se constată că lucrarea conține «destul de multe greșeli de tipar», cu frecvență mai mare în a doua parte a textului, începînd cu fila 11 r, ceea ce presupune «că *Răspunsul* a fost imprimat în grabă».

O amplă analiză erudită se acordă «*Studiului lingvistic*» (p. 47—175), care pune în valoare *grafia* (p. 47—71), *fonetica* (p. 72—97), *morfologia* (p. 97—123), *sintaxa* (p. 123—139) și *lexicul* (p. 139—175).

În «*Notă asupra ediției*» (p. 177—180) se indică procedeul urmat de transpunerea textului chirilic în sistemul actual de scriere, cu conservarea integrală a particularităților limbii vechi. Se precizează că s-a reprodus exact textul *Răspunsului*, intervenindu-se numai în situațiile cînd s-au întîlnit «erori tipografice evidente». În această

situație, considerăm că trebuia transeris și cuvîntul «*efeseni*», în loc de «*efesei*» cum este redat în text (p. 185, 196, 197).

Un cuvînt de origine latină întîlnit în *Răspuns* (p. 186) și folosit și astăzi în vorbire este «*estimp*» (lat. *istum tempus*), pe care nu-l aflăm menționat între cuvintele «*formate în limba română de la cuvinte latine*» (p. 149—150; 158—159).

În predoslovia *Răspunsului*, mitropolitul Varlaam afirmă: «Pentru-aceea, iubiiții miei fii, timpîndu-mi-se estimp în părțile Țării Românești, cu treabe domnești și a nărodului, în Țirgoviște, cu cei mai de frunte și mai de-a firea vorovînd...» (p. 186).

Dacă *Răspunsul* este tipărit în 1645, venirea lui Varlaam la Țirgoviște a putut avea loc în 1645? Și «*Răspunsul săborului a doao țăr(i)*» a fost alcătuit în 1645, și atunci în ce împrejurări, fiindcă actele de epocă referitoare la acest eveniment ne lipsesc, după cum ne lipsește și textul actului de împăcare dintre cei doi voievozi încheiat la Țirgoviște în 1644, la semnarea căruia se consideră că a participat din delegația lui Vasile Lupu și mitropolitul Varlaam.

Cuvîntul «estimp» (= anul acesta) ne-ar putea călăuzi în lămurirea problemei discutate.

Se știe că la începutul anului 1645, la Iași, a avut loc căsătoria lui Ianusz Radziwill, marele hatman al Litvaniei, cu Maria, fiica lui Vasile Lupu, în prezența lui Petru Movilă, mijlocitorul ei, și a solilor lui Rákóczi și a lui Matei Basarab (*Istoria României*, III, 1964, p. 171).

Este de presupus că invitația solilor lui Matei Basarab la nuntă s-a făcut de către o delegație trimisă de Vasile Lupu la Țirgoviște. Din această delegație, la nivelul evenimentului princiar, ținînd seama de venirea și participarea mitropolitului Petru Movilă la celebrarea cununiei, presupunem că mitropolitul Varlaam a făcut parte din delegația trimisă de Vasile Lupu, «cu treabe domnești», pentru a invita și ierarhi din Țara Românească la celebrarea nunții fiicei sale.

Mitropolitul Varlaam va fi avut acum și un motiv personal să invite pe ierarhii din Țara Românească în Moldova ca, împreună, să ia atitudine în sobor imediat împotriva *Catihismusului calvinesc*, carte pe «care o am aflat plină de otravă și moarte sufletească... Pentru care lucru îndată am chemat ș-am strîns săbor dintr-ămîndoao părțile, și din Țara Românească, și din Țara Moldovei...».

Celebrarea cununiei religioase și a nunții fiicei lui Vasile Lupu la Iași va fi fost prilejul cel mai favorabil al întrunirii ierarhilor din cele două țări românești, aflate acum în relații de prietenie.

În *Cronica sa*, Miron Costin ne spune: «Iată soli trimiși era(u) de la Racoți, cneadzul Ardealului, Chimini Ianăș, cu daruri și de la Matei-vodă, domnul muntênescu, singur Ștefan, mitropolitul Țării Munfenești, și Radul logofătul, și Diicul spătarul, că să împăcasse amu domnii între sine» (Miron Costin, *Opere*, I, ed. P. P. Panaitescu, 1965, p. 107).

Mitropolitul Țării Românești în 1645 a fost Teofil, fost episcop la Rîmnic (1636—1648). Ștefan era episcop la Buzău (1637—1648), care îl va fi reprezentat pe mitropolitul Teofil, și care îi urmează ca mitropolit (1648—1653).

Considerăm că de hotărîrea, de «*Răspunsul săborului a doao țăr(i)*», nu va fi fost străin nici mitropolitul Petru Movilă, participant la celebrarea cununiei religioase, cînd a rostit, cum se cunoaște, tinerilor miri un «cuvînt duhovnicesc» în limba polonă (cam o treime), și în l. română (două treimi), cuvînt care a fost publicat apoi în limba polonă, într-o broșură tipărită la Kiev.

Răspunsul a fost alcătuit de mitropolitul Varlaam, probabil între intervalul de la invitarea oaspeților la nuntă și pînă la celebrarea ei. Discutat și aprobat în «sobor»,

a fost apoi adus la Tirgovîste, credem de episcopul Ștefan, participant în «sobor», și încunoștiințat de el atît mitropolitul Teofil cit și voievodul Matei Basarab și Udriște Năsturel, cu aprobarea și concursul cărora va fi fost tipărit la Minăstirea Dealu și difuzat apoi în Transilvania imediat. Cu prilejul acesta sînt posibile și unele intervenții în text, cum o arată «muntenismele» lui.

Ținînd seama de relațiile mai amicale dintre Matei Basarab și principele Rákóczi, decît dintre Rákóczi și Vasile Lupu, a fost mai favorabilă tipărirea *Răspunsului*, care privea pe românii ortodocși din Transilvania, în Țara Românească la Minăstirea Dealu, decît în Moldova, la Iași.

Reținem faptul important că românii din cele trei provincii românești se găsesc uniți, peste granițele și disensiunile lor politice, în aceeași conștiință ortodoxă și etnică românească: «Credincioși pravoslavnici și adevărați fii svintei ai noastre Beseareci apostolești, iubiți creștini și cu noi de un neam român, pretutindirea tuturor ce să află în părțile Ardealului...».

Soborul sau sinodul ierarhilor celor două țări românești, prezidat de mitropolitul Varlaam la Iași, despre care nu avem păstrate actele lui, decît hotărîrea ce a luat-o prin alcătuirea *Răspunsului* și tipărirea lui în 1645, are importanță și prin faptul că este primul sinod al Bisericii Ortodoxe Românești întrunit în materie de credință, de apărarea dogmei ortodoxe. Pentru întrunirea soborului sau a sinodului ierarhilor celor două țări românești nu s-a cerut aprobarea Patriarhiei din Constantinopol și hotărîrea sinodului nu a fost supusă aprobării Patriarhiei. Biserica Ortodoxă din cele două țări românești a acționat ca independentă, adică autocefală. Este unul din momentele importante de afirmare a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române din trecutul ei, care merită reținut.

În general se afirmă că primul sinod care a avut loc pe pămîntul românesc în materie de dogmă creștină, primul sobor, a fost cel din toamna anului 1642 de la Trei Ierarhi din Iași, pentru cercetarea și îndreptarea *Mărturisirii de Credință* a lui Petru Movilă.

Cum a apreciat prof. Alexandru Elian (în prefața la «*Mărturisirea de Credință a Bisericii Ortodoxe — 1642*», București, 1981, p. 7) soborul de la Iași este numai o «conferință teologică», la lucrările căreia nu a asistat nici unul dintre ierarhii moldoveni, «cum greșit mai cred încă unii cercetători, pentru că nu a fost vorba decît de ceea ce aîm numi azi o reuniune de experți în probleme în care erau direct interesate numai cele două părți: Chievlul și Constantinopolul».

În momentul cînd au fost în joc interesele Bisericii Ortodoxe Române, mitropolitul Varlaam este cel care mobilizează ierarhii din Țara Românească și din Moldova și ia hotărîri de interes și ortodox și românesc. Meritul mitropolitului Varlaam, pe care l-a evidențiat cu competență și căldură autoarea, pentru Biserica Ortodoxă Română, pentru cultura românească și pentru apărarea drepturilor poporului român la existență este epocal la vremea sa și l-a impus ca unul dintre marii teologi ortodocși ai secolului al XVII-lea, pentru care în 1639 fusese propus, alături de alți doi candidați, la scaunul Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, caz unic în istoria Bisericii românești.

Teologul cult a fost dublat de un mare talent literar și de o fierbinte inimă pentru țara și poporul român, așa cum o dovedește și «*Răspunsul împotriva Catihismului calvinesc*», pe care Dr. Mirela Teodorescu ni-l pune acum tuturor la îndemînă, cu munca, acrvia și erudiția filologică și lingvistică, pentru care îi exprimăm recunoștința noastră.

Pr. I. IONESCU